

**VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA
PAŠREIZĒJĀS SITUĀCIJAS
ANALĪZE**

Aktualizēta uz 01.07.2021.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	3
1. VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA VIZĪTKARTE	4
2. GLOBĀLĀS TENDENCES UN STARPTAUTISKAIS MĒROGS.....	5
3. ESOŠĀ SITUĀCIJA.....	8
3.1. Iedzīvotāji (cilvēkresursi)	8
3.1.1. Demogrāfiskā situācija.....	8
3.1.2. Izglītība, prasmes	14
3.1.3. Labklājības rādītāji	17
3.2. Vide (resursi)	33
3.2.1. Reģiona ģeogrāfiskais novietojums.....	33
3.2.2. Dabas un kultūrvēsturiskie resursi	35
3.2.3. pazemes un virszemes ūdens resursu izmantošana	44
3.2.4. Kultūrvēsturiskais mantojums.....	48
3.2.5. Aizsargājamās dabas teritorijas.....	50
3.2.6. Atjaunojamie energoresursi	53
3.2.7. Riska teritorijas	57
3.3. Ekonomika un uzņēmējdarbības vide.....	61
3.3.1. Tautsaimniecības rādītāji.....	61
3.3.2. Reģiona specializācijas priekšrocības esošās un perspektīvās uzņēmējdarbības jomas	72
3.4. Infrastruktūra un pakalpojumi	80
3.4.1. Apdzīvojums.....	80
3.4.2. SASNIEDZAMĪBA, Transporta infrastruktūra	86
3.4.3. Inženiertehniskā infrastruktūra.....	109
3.4.4. Sociālā infrastruktūra un vietas pievilcība	119
3.5. SADARBĪBA UN FUNKCIONĀLĀS SAITES	140
3.5.1. Funkcionālās saites	140
3.5.2. Funkcionālās saites ar citiem reģioniem	150
3.5.2. Pārvaldība	153
3.5.3. Sociālās un kultūras saites.....	164
SECINĀJUMI	170
VIDZEMES REĢIONA SVID ANALĪZE.....	171

IEVADS

Saskaņā ar Teritorijas attīstības plānošanas likumu plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija ir ilgtermiņa teritorijas attīstības plānošanas dokuments, kurā nosaka plānošanas reģiona ilgtermiņa attīstības redzējumu, stratēģiskos mērķus, prioritātes un telpiskās attīstības perspektīvu rakstveidā un grafiskā veidā.

Plānošanas reģiona attīstības programma ir ilgtspējīgas attīstības stratēģijas īstenošanas dokuments un nosaka vidēja termiņa prioritātes, to īstenošanai paredzēto pasākumu kopumu un attīstības programmas īstenošanas uzraudzības kārtību.

Esošās situācijas raksturojums ir abu minēto Vidzemes plānošanas dokumentu kopīgā sadaļa, kurā raksturota un analizēta Vidzemes plānošanas reģiona un tajā ietilpstošo pašvaldību attīstība, noskaidrotas reģiona attīstības tendences, problēmas un izaugsmes iespējas, lai noteiktu Vidzemes attīstības potenciālu.

Esošās situācijas aprakstu un tās aktualizāciju ir veikusi VPR administrācija. Ņemot vērā reģiona robežu izmaiņas no 01.07.2021., aktualizācijas ietvaros iespēju robežās analizēti dati ņemot vērā jaunpievienotās teritorijas, tiktāl cik pieejamie dati to pieļauj.

1. VIDZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONA VIZĪTKARTE

1.1. att. Vidzemes plānošanas reģions [autoru veidots]

TERITORIJA

Platība - 19 770,7 km²

Pašvaldības - 11

Valstspilsētas – **Ogre un Valmiera**

1- nacionālas nozīmes attīstības centrs - **Valmiera**

8 reģiona nozīmes centri - **Alūksne, Cēsis, Gulbene, Limbaži, Madona, Ogre, Smiltene, Valka**

IEDZĪVOTĀJI

Iedzīvotāju skaits (2021) – 278 792

Iedzīvotāju blīvums – 16,27 cilvēki/km²

EKONOMIKA

IKP (2018) - 9678 EUR/iedz. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis (2020) – 577,92 EUR/iedz.

Ekonomiski aktīvās vienības (2019) - 17 193 Vidējā darba samaksa (2020) - 998 EUR

2. GLOBĀLĀS TENDENCES UN STARPTAUTISKAIS MĒROGS

Starptautiskā perspektīvā Vidzemes plānošanas reģionu varētu raksturot kā salīdzinoši mazu, attālinātu lauku reģionu, ar zemu iedzīvotāju blīvumu, lielu attālumu starp apdzīvotām vietām, sarūkošu iedzīvotāju skaitu, izkliedētu apdzīvotību un policentrisku funkcionālo struktūru. Vidzemei atšķirībā no vairākiem lauku reģioniem nav pilsētas ar iedzīvotāju skaitu, kas pārsniegtu 50 tūkstošus un kas atbilstu Eiropas Komisijas un OECD 2012. g. kopīgi izveidotajai pilsētu definīcijai. Tāpēc galveno lomu pakalpojumu nodrošināšanā un nodarbinātības veicināšanā spēlē mazās un vidējās pilsētas.

2.1. tabula

Vidzemes plānošanas reģiona starptautiskais salīdzinājums

	Tendences	Līdzīgie reģioni
Cilvēks	• Strauja depopulācija šobrīd ar nākotnes tendenci • Zems un vietām ļoti zems iedzīvotāju blīvums • Sabiedrības novecošanās	Austrumeiropas pierobežas lauku reģioni, kā arī reģioni, kuri atrodas pie ES ārējās robežas; Atsevišķi Centrāleiropas valstu vidienes lauku reģioni Dienvideiropas lauku reģioni
Ekonomika	• Aptuveni trešā daļa no ES reģionu vidējā rādītāja • Agrāra tautsaimniecības struktūra	Austrumeiropas pierobežas lauku reģioni, kā arī reģioni, kuri atrodas pie ES ārējās robežas
Teritorija	• Izkliedēts apdzīvojum • Policentriska funkcionālā struktūra, kurā dominē neliels skaits vidējo un mazo pilsētu • Neliela apbūves intensitāte • Liels dabisko ainavu īpatsvars ar zemu cilvēciskās darbības ietekmi	Attāli lauku reģioni Skandināvijas valstīs; Atsevišķi Dienvideiropas, jo īpaši Francijas vidienes lauku reģioni

Cilvēks

Vidzemes iedzīvotāju blīvums ir zems ne tikai Latvijas kontekstā, bet arī citu ES reģionu kontekstā. Zems apdzīvotības blīvums ir izteikts Somijas, Zviedrijas, Norvēģijas, Skotijas Ziemeļu reģioniem, kā arī Īrijas, Spānijas, Francijas un Grieķijas vidienē. Vidzemē ir jūtama strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās zemās dzimstības, iekšējās migrācijas un emigrācijas

dē]. Līdzīgas tendences skar vairākus reģionus Austrumeiropā un Austrumvācijā. ESPON pētījums "Demogrāfiskās un migrācijas plūsmas Eiropas reģionos un pilsētās" DEMIFER, kas modelē demogrāfiskās situācijas attīstību NUTS2 līmenī, prognozē, ka neskatoties uz dažādiem politikas scenārijiem, Latvijas demogrāfiskās tendences 40 gadu laikā būtiski nemainīsies. Tas nozīmē, ka iedzīvotāju skaits darba spējas vecumā ievērojami samazināsies. Līdzīga situācija ir raksturīga arī vairākiem citiem perifēriem reģioniem Austrumeiropas valstīs. Nākotnē Vidzemē būtiski pieaugs gados vecu iedzīvotāju īpatsvars. Tas jāņem vērā izvirzot attīstības prioritātes un izstrādājot risinājumus t.s. "sudraba ekonomikas" attīstībai reģionā. Reģionā ir salīdzinoši zems iedzīvotāju skaits ar augstāko izglītību, kā arī augsti kvalificētu speciālistu skaits atsevišķās nozarēs. Tomēr reģiona priekšrocība ir labi attīstītā skolu infrastruktūra, reģionālā augstskola Valmierā un bioekonomikas jomā specializētie institūti Priekuļu novadā.

Ekonomika

Saskaņā ar ESPON EDORA pētījumā veikto lauku reģionu ekonomikas salīdzinošo novērtējumu, Vidzeme ir izteiktas agrāra reģiona īpašības. Par to liecina salīdzinoši liels lauksaimniecības un ieguves nozarēs strādājošo īpatsvars un augstā pievienotās vērtības proporcija šajās nozarēs, kas pārsniedz vidējo rādītāju ES 27 valstu reģionos. Vidzemes ekonomiskajai struktūrai ir vairāk līdzību ar reģioniem, kuri atrodas pie Eiropas ārējās robežas, kā arī ar vairākiem lauku reģioniem Grieķijā, Bulgārijā un Rumānijā. Lauksaimniecības aktivitātes nav dažādotas un laukos vēl nav izveidojies pietiekami spēcīgs pakalpojumu ekonomikas sektors. Ekonomikas struktūrā līdzīgi reģioni Vidzemei ir atrodami arī Rumānijā, Bulgārijā, Grieķijā, Ungārijā, Itālijā, Lietuvā un Polijā.

Ekonomiskās krīzes laikā reģionā strauji samazinājās nodarbinātība. Lai arī nodarbinātības rādītāji tuvinās pirmskrīzes līmenim, šobrīd nevar runāt par būtisku ekonomiskās situācijas atjaunošanos. Vērtējot reģionu IKP un nodarbinātību pirms un pēc krīzes ESPON pētījums "Ekonomiskā krīze un reģionu elastīgums" neuzrāda būtiskas rādītāju uzlabošanās tendences 3 gadus pēc krīzes, lai arī visos Igaunijas un gandrīz visos Lietuvas reģionos ekonomiskie rādītāji straujāk atgriežas pirmskrīzes līmenim. Līdzīgas tendences kā Vidzemē var novērot Somijas, Zviedrijas, Polijas vidienē esošajos attālajos lauku reģionos, kā arī lielākajā daļā Bulgārijas, Rumānijas, Grieķijas, Spānijas, Portugāles un Īrijas lauku reģionos, kas atrodas ārpus lielajām pilsētām. Saskaņā ar pētījumu, elastīgumu palielina vietējās ekonomikas dažādošana, tirgu dažādošana, augstākas kvalifikācijas darba spēks, labāka reģiona pieejamība, kvalitatīvs platjoslas internets. Ekonomikas ar augstāku inovāciju līmeni mēdz būt arī elastīgākas. Pozitīva ietekme uz ekonomikas atlabšanu ir arī lielākajām pilsētām un sekundārās nozīmes pilsētām. Pēckrīzes posma sekmīgai pārvarēšanai Vidzemei šobrīd iztrūkst vairāki no minētajiem nosacījumiem.

Teritorija

Vidzemes teritorijai ir raksturīga zema apbūves intensitāte un tajā ir salīdzinoši liels dabisko ainavu īpatsvars ar zemu cilvēciskās darbības ietekmi. Ap lielākajām pilsētām novērojamas aglomerācijas tendences un pēdējos gados dažāda veida zemes apbūve ir kļuvusi intensīvāka. Tomēr pilsētu teritorijas kopumā ir salīdzinoši kompaktas. Vidzemei ir izteikta policentriska struktūra, kurā ekonomiskā aktivitāte koncentrējusies vienā nacionālas nozīmes un vairākos reģionālas nozīmes attīstības centros. Reģions neatrodas lielas pilsētas ekonomiskās ietekmes tuvumā, tas nav arī integrēts lielo pilsētu funkcionālajos tīklos, lai arī reģiona Rietumu daļa iesniedzas Rīgas aglomerācijas ietekmes areālā.

Lielākā daļa no reģiona teritorijas atrodas ilgāk kā 45 min braucienā no lielajām pilsētām. Šajā ziņā Vidzeme ir līdzīga Skandināvijas valstu (Somijas, Zviedrijas, Norvēģijas) Ziemeļu reģioniem, kuros iedzīvotājiem līdz lielajām pilsētām ceļā jāpavada ilgs laiks. Reģionā ir labi attīstīts ceļu tīkls, kas gan visur netiek kvalitatīvi uzturēts vajadzīgā kvalitātē. Jāņem vērā, ka agrārā ekonomikas struktūra padara reģionu atkarīgu no kvalitatīviem savienojumiem. Teritoriju nešķērso ātrgaitas satiksmes koridori un dzelzceļa transports ir samērā vāji integrēts kopīgajā Eiropas transporta sistēmā. Tas atspoguļojas Vidzemes zemajos multimodālās pieejamības rādītājos, kas ir līdzīgi arī Igaunijā un dažos Polijas Austrumu reģionos. Attālinātā darba iespējas Vidzemē var nodrošināt salīdzinoši kvalitatīvais interneta pārklājums.

Lai arī Vidzemē ir salīdzinoši liels lauksaimniecībā izmantojamo teritoriju, īpatsvars, vairāk kā pusi teritorijas aizņem meži, tāpēc reģionam var būt nozīmīga loma dabas daudzveidības saglabāšanā, augstas pievienotās vērtības koka apstrādē, bet kopumā - ekoloģiskas ekonomikas nozaru attīstībā un atjaunojamās enerģijas ražošanā.

Ievērojamu daļu no Vidzemes veido pierobežas teritorija, kurā attīstības rādītāji parasti ir zemāki, jo tajos vērojami nomales efekti - salīdzinoši mazāks iedzīvotāju skaits, t.sk. arī iedzīvotāju skaits darba spējas vecumā, mazāks jauniešu īpatsvars. Pierobežas raksturo samērā zems ceļu kvalitātes līmenis, nepietiekams sabiedriskā transporta nodrošinājums.

Klimata maiņas ietekme uz reģionu plašākā kontekstā ir salīdzinoši mērena. Sagaidāms, ka tuvāko 50 gadu laikā mazināsies vidējais gaisa mitruma līmenis. Tas palielina iespējamus postījumus no ugunsgrēkiem. Lai arī plūdu risks salīdzinājumā ar citiem reģioniem vēl ir salīdzinoši zems, tam ir tendence pieaugt. Pieaugs stipru lietusgāžu risks. Tomēr sniegoto dienu skaits varētu saglabāties samērā stabils. Lai arī kopējā klimata izmaiņu ietekme Vidzemē varētu būt mērena, Baltijas valstu reģionu ekonomiskās spējas pielāgoties klimata izmaiņām šobrīd vēl pietiekami stipras, ņemot vērā lauksaimniecības un mežsaimniecības nozaru specifiku.

3. ESOŠĀ SITUĀCIJA

3.1. IEDZĪVOTĀJI (CILVĒKRESURSI)

3.1.1. DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA

Vidzemes plānošanas reģionā 2021.gada sākumā dzīvo 278 792 iedzīvotāju jeb 14,72% Latvijas iedzīvotāju. Lielākajās Vidzemes pilsētās (Valmierā, Ogrē, Cēsīs, Gulbenē, Madonā, Alūksnē, Ikšķilē, Limbažos, Lielvārdē, Smiltēnē, Saulkrastos un Valkā) dzīvo vairāk kā trešdaļa no plānošanas reģiona iedzīvotājiem, skaitot mazpilsētas Vidzemē pilsētās mitinās 46,2% jeb 128,8 tūkstoši iedzīvotāji. Lielākais iedzīvotāju skaits koncentrējas Ogrē (22 978), Valmierā (22 971) un Cēsīs (14 815). Pēc iedzīvotāju skaita lielākie ir Ogres (57 617) un Valmieras (51 370) novadi¹.

2021. gadā Vidzemes plānošanas reģionā reģistrētas kopumā 113 000 mājsaimniecības, kurās vidēji dzīvo 2,43 personas. Vislielākās mājsaimniecības ir Ogres novadā (2,51 iedz./mājs.), Madonas novadā (2,49 iedz./mājs.) un Cēsu novadā (2,46 iedz./mājs.)². 2014.-2020.gadā mājsaimniecību skaits toreizējā VPR teritorijā samazinājās par 5500 mājsaimniecībām. ³ Vidzemē ir augstākais vienas personas mājsaimniecību īpatsvars starp reģioniem⁴.

Salīdzinot ar 2014.gadu ar 2020. gadu, iedzīvotāju skaits Latvijā kopumā ir sarucis par vidēji 4,69%, bet Vidzemes plānošanas reģiona pirms ATR2021 teritorijā par 8,9% jeb 17,98 tūkstošiem cilvēku. ATR2021 rezultātā 2021.gadā iedzīvotāju skaits Vidzemes plānošanas reģionā ir pieaudzis par gandrīz 100 000 iedzīvotāju. Iedzīvotāju skaita samazināšanās vērojama visos reģiona novados un attīstības centros, izņemot Saulkrastu novadu. Pēdējo 30 gadu laikā iedzīvotāju skaits Vidzemē samazinājies par trešdaļu⁴.

2021.gadā
Vidzemes
plānošanas
reģionā dzīvo

14,72%

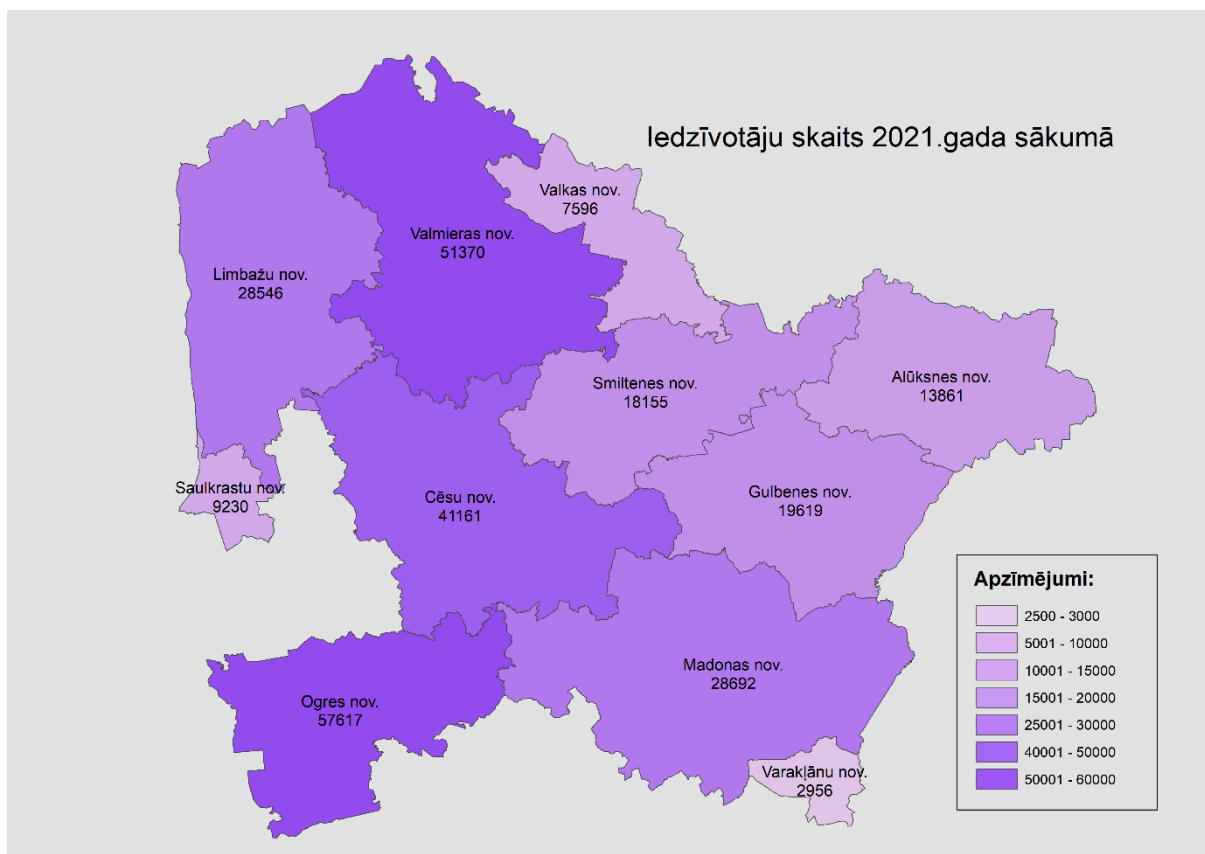
Latvijas
iedzīvotāju

¹ Pastāvīgo iedzīvotāju skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā, CSP, 2021

² Privāto mājsaimniecību kopējais skaits un mājsaimniecības vidējais lielums reģionos, republikas pilsētās, novados, laukos un pilsētās gada sākumā, CSP 2021

³ Mājsaimniecību kopējais skaits un mājsaimniecības vidējais lielums, CSP 2020

⁴ Iedzīvotāji Latvijas reģionos, CSP 2020

3.1.att. Iedzīvotāju skaits novados 2021.gadā [Autoru veidots, CSP dati]

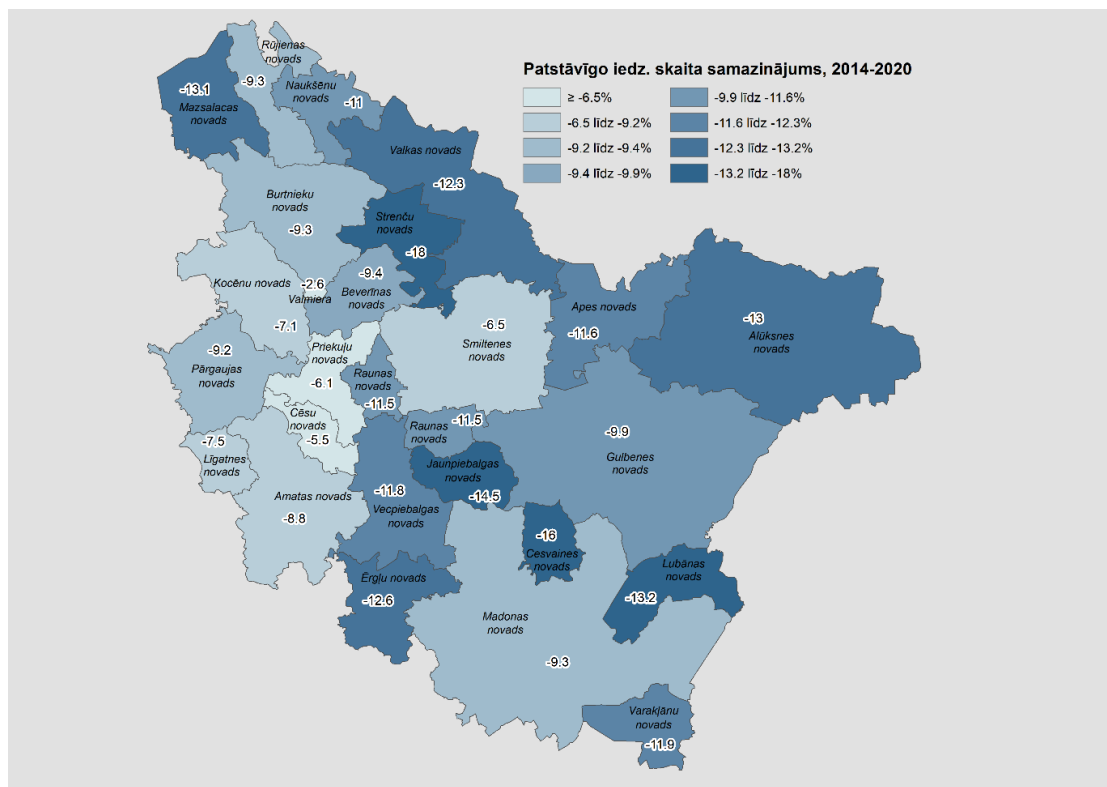
Salīdzinot iedzīvotāju skaitu reģionā līdz administratīvi teritoriālajai reformai, visos novados iedzīvotāju skaita kritums bija lielāks par Latvijas vidējo rādītāju (4,69%). Nevienā no 131 reģiona *pagastiem* iedzīvotāju skaits nebija pieaudzis vai saglabājies nemainīgs. Iedzīvotāju skaita kritums bija zemāks par reģiona vidējo rādītāju 120 pagastos, tostarp 23 no tiem kritums ir lielāks par 20%. 8 no 15 novada *attīstības centriem* (pilsētām) iedzīvotāju skaits bija samazinājies par vairāk kā 10%⁵.

Ņemot vērā novadu teritorijas pēc administratīvi teritoriālās reformas, novērojams, ka 2021. gadā iedzīvotāju skaits plānošanas reģionā, salīdzinot ar 2020. gadu, turpina samazināties visās pašvaldībās, izņemot Saulkrastu novadā (+196 iedzīvotāji). Vislielākais samazinājums ir novērojams Madonas novadā (-589), Gulbenes novadā (-382) un Valmieras novadā (-306). Kopumā 2021. gadā VPR teritorijā ir par 2127 mazāk iedzīvotāju nekā šajā teritorijā 2020. gadā⁶.

⁵ Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas statistiskajos reģionos, republikas pilsētās, novadu pilsētās, 21 attīstības centrā un novados, Centrālās statistikas pārvalde, 2020

⁶ Provizoriskie iedzīvotājus raksturojošie rādītāji 43 pašvaldībās (pēc administratīvi teritoriālās reformas 2021. gadā), CSP 2021

Visās VPR pašvaldībās līdz 2030.gadam prognozēts iedzīvotāju skaita sarukums, viskrasāk tam sarūkot Alūksnes un Valkas novados (attiecīgi 29,5% un 30,6%), krietni mazākā mērā Ogres, Saulkrastu un Valmieras novados (8,4%, 8,3% un 7,5%). Iedzīvotāju skaita sarukumā izteikti novērojama Rīgas aglomerācijas ietekme⁷.

3.2. att. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2014-2020 [autoru veidots]

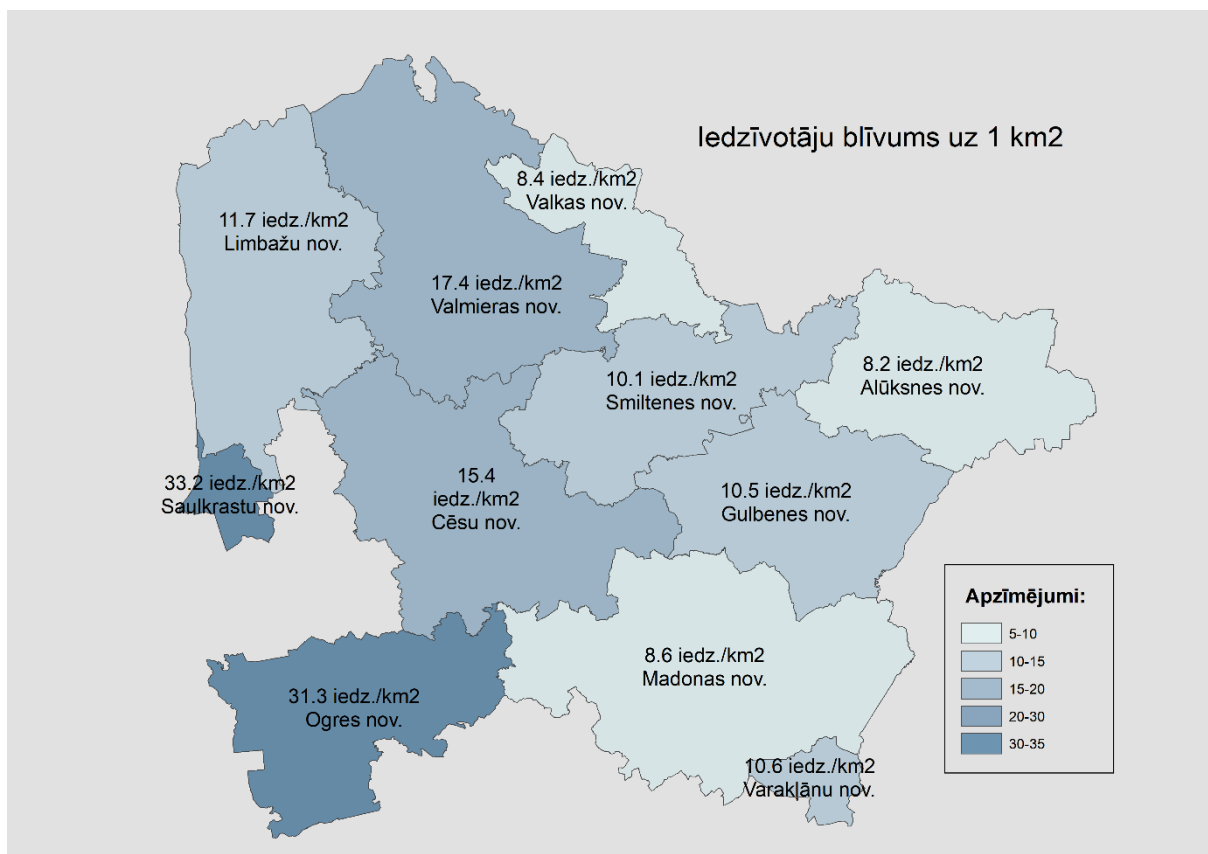
Iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā vidējais iedzīvotāju blīvums Vidzemē, kas jau tradicionāli ir visretāk apdzīvotais reģions Latvijā, turpina samazināties, līdz VPR paplašināšanai 2021.gadā, salīdzinot reģiona teritoriju pirms administratīvi teritoriālās reformas, 2014. gadā iedzīvotāju blīvums bija 13,24, bet 2020. gadā samazinājās līdz 12,07 iedz./km². Pēc administratīvi teritoriālās reformas iedzīvotāju blīvums pieauga līdz 16,27 iedz./km²⁸.

Visretāk apdzīvotie ir Alūksnes (8,2 iedz./km²), Valkas (8,4 iedz./km²) un Madonas (8,6 iedz./km²) novadi. Vislielākais iedzīvotāju blīvums ir Saulkrastu (33,2 iedz./km²), un Ogres novados (31,3 iedz./km²)⁹.

⁷ Iedzīvotāju skaita prognoze, VARAM (pēc Jāņa sēta datiem), 2020

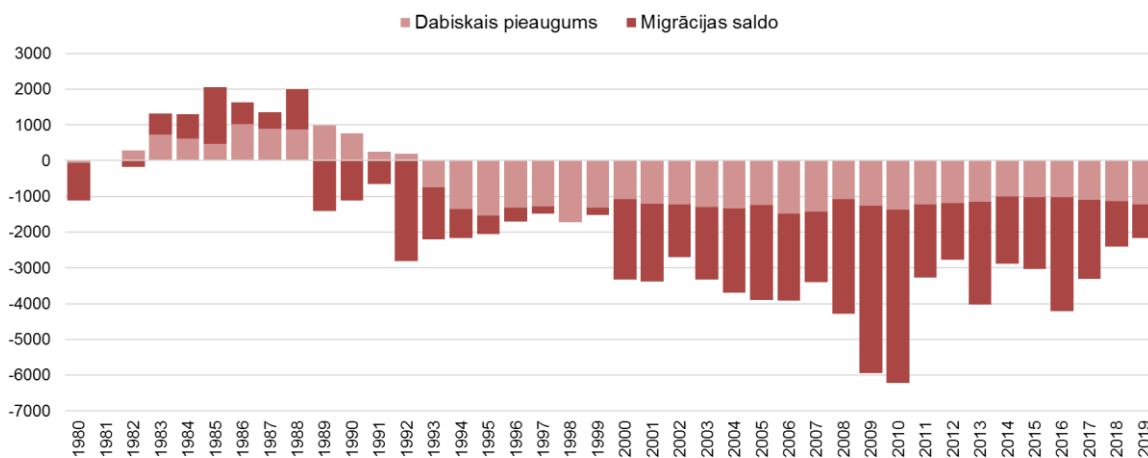
⁸ Iedzīvotāju blīvums, RAIM 2021

⁹ Platība un iedzīvotāju blīvums reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās, CSP 2021

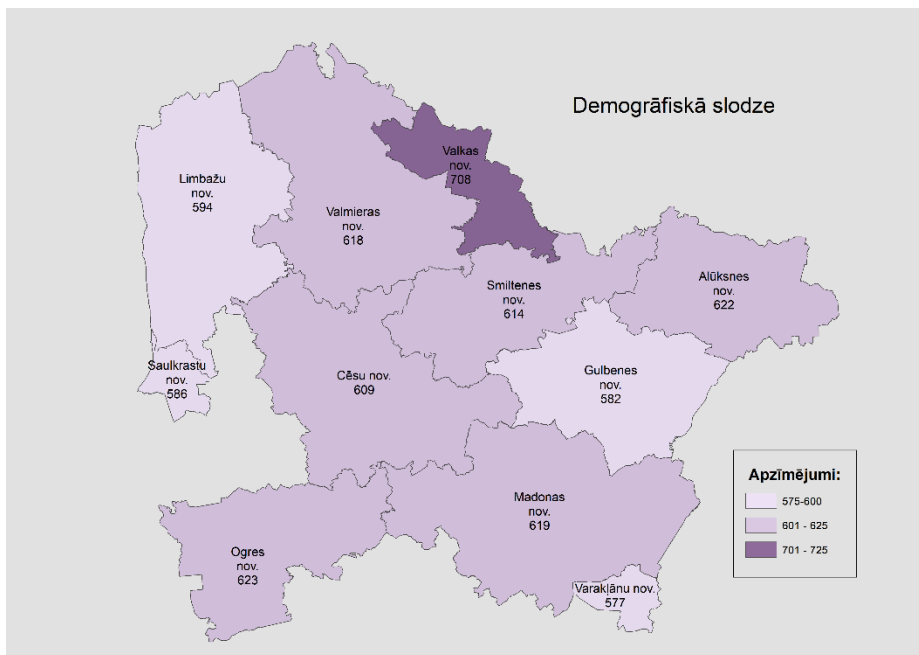
3.3. att. Iedzīvotāju blīvums, Vidzemē [Autoru veidots, CSP dati]

Iedzīvotāju *dabiskais pieaugums* (starpība starp dzimušo un mirušo skaitu) Vidzemes reģionā, tāpat kā visā valstī ir negatīvs, tomēr salīdzinot ar 2014. gadu vērojama mirušo pārsvara pār jaundzimušajiem samazināšanās. Demogrāfiskā slodze (bērnu un pensijas vecuma iedzīvotāju attiecība pret darbaspējīgajiem iedzīvotājiem) kopš 2014. gada Vidzemes plānošanas reģiona robežās līdz ATR2021 konstanti palielinās no 606 uz 653 pārsniedzot valsts vidējo rādītāju¹⁰.

3.4. att. Iedzīvotāju skaita izmaiņas, Vidzemē pirms ATR2021 [CSP dati, DemoMig pētījums, 2020]

¹⁰ Demogrāfiskās slodzes līmenis statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā, CSP, 2020

3.5. att. Demogrāfiskā slodze 2021.gadā Vidzemē [Autoru veidots, CSP dati]

Reģiona
iedzīvotāju
vidējais vecums
42,38
gadi

22,96%
reģiona
iedzīvotāju ir
vecāki par 65
gadiem

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2021.gadā vidējais populācijas vecums Vidzemes reģionā bija 42,38 gadi¹¹. Salīdzinot iedzīvotāju *vecumstruktūru 2020. gadā pirms administratīvi teritoriālās reformas*, redzams, ka Vidzemes reģionā bija viens no zemākajiem iedzīvotāju īpatsvaram darbības vecumā Latvijā (61,6%); vēl zemāks rādītājs bija tikai Kurzemes reģionam. Arī nākotnes darbaspēka - bērnu un jauniešu – īpatsvars bija zems (15,5%); vēl zemāks rādītājs konstatēts tikai Latgales reģionā. Visstraujāk augošā vecuma grupa reģionā ir pensijas vecuma iedzīvotāji (iedzīvotāji, kas vecāki par 65 gadiem), savukārt, visstraujāk rūkošā – jaunieši vecumā no 15-29 gadiem¹².

Salīdzinot situāciju 2020. gadā un 2021. gadā reģiona pašvaldībās (teritorijā pēc administratīvi teritoriālās reformas), novērojams neliels pieaugums (+16 iedzīvotāji) vecuma grupā līdz darbības vecumam. Lielākais pieaugums ir novērojams Cēsu novadā (+51 iedz.), lielākais samazinājums – Smiltenes novadā (-41 iedz.). Darbspējīgo iedzīvotāju vecuma grupā ir novērojams būtisks pieaugums (+1275 iedz.), visvairāk darbospējīgo iedzīvotāju skaits ir pieaudzis Ogres novadā (+571), bet visvairāk sarucis ir Madonas novadā (-136). Iedzīvotāju skaits grupā virs darbības vecuma ir ievērojami samazinājies (-3418), mazākais samazinājums ir Varakļānu novadā (-59), bet lielākais – Valmieras novadā (-657).

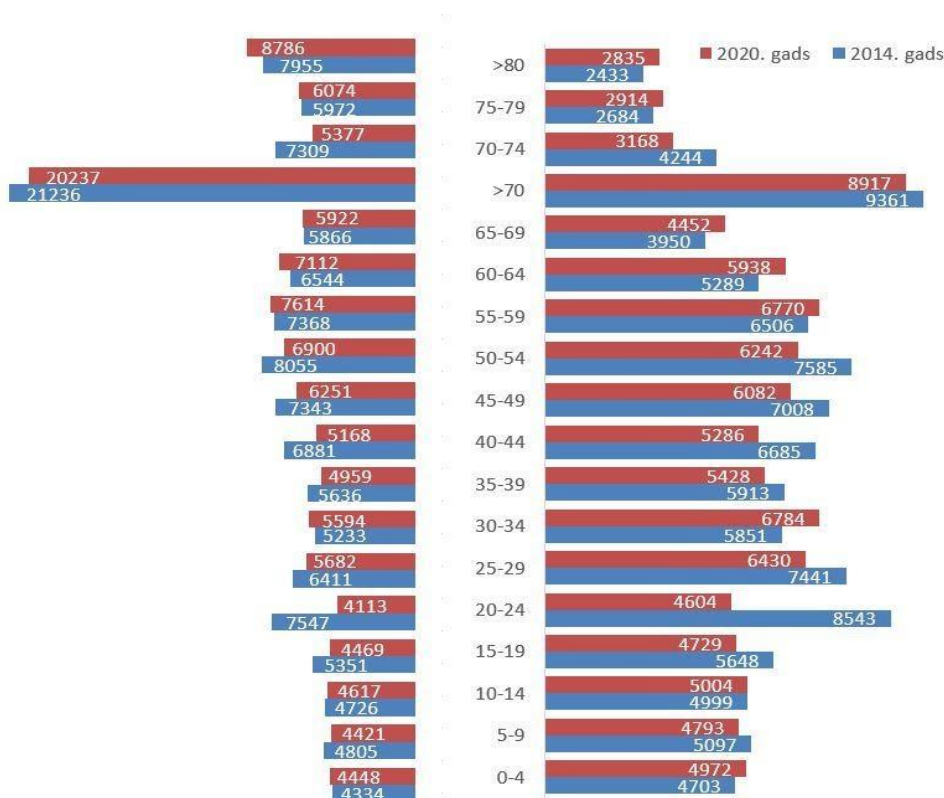
¹¹ Iedzīvotāju vidējais vecums reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās, CSP 2021

¹² Vīriešu un sievietes vecuma struktūra statistiskajos reģionos, CSP, 2021

2021. gadā zem darbības vecuma ir 15,81%, darbības vecumā – 61,64% un virs darbības vecuma – 22,54% no reģiona (atbilstoši reģiona robežām pēc administratīvi teritoriālās reformas) iedzīvotājiem¹³.

2020. gadā Vidzemē (atbilstoši pašreizējām reģiona robežām) piedzima 2547 dzīvi jaundzimušie, nomira 4314 iedzīvotāji, kas liecina, ka turpinās līdzšinējā negatīvā dabiskā pieauguma tendence (2020. gadā dabiskais pieaugums bija -1767). Nevienā no reģiona pašvaldībām nav novērojams pozitīvs dabiskais pieaugums. Vismazākais dabiskais pieaugums ir novērojams Madonas novadā (-269), bet vislielākais – Varakļānu novadā (-48)¹⁴.

Salīdzinot ar pārējiem reģioniem Vidzeme ir vismazāk apdzīvotais reģions, reģions ar vismazāko iedzīvotāju blīvumu Latvijā (ļoti līdzīgs rādītājs ir Latgalei), reģionā ir salīdzinoši maz iedzīvotāju darbības vecumā.

3.6. att. Vidzemes iedzīvotāju vecumstruktūra 2014. un 2020.gadā [Avots: CSP 2020]

¹³ Iedzīvotāji pēc dzimuma un pa vecuma grupām reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās gada sākumā, CSP 2021

¹⁴ Provizoriskie iedzīvotājus raksturojošie rādītāji 43 pašvaldībās (pēc administratīvi teritoriālās reformas 2021. gadā), CSP 2020

3.1.2. IZGLĪTĪBA, PRASMES

vērtējot situāciju pirms administratīvi teritoriālās reformas, 2020. gadā Vidzemes reģionā, salīdzinot ar citiem reģioniem, bija salīdzinoši augsts iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars (13,13%), viszemākais iedzīvotāju ar vispārējo vidējo izglītību īpatsvars (42,11%). salīdzinoši maz iedzīvotāju ar pamatizglītību (18,52%) un augstāko izglītību (23,39%). Salīdzinot ar 2014.gadu Vidzemē visstraujāk bija pieaudzis iedzīvotāju skaits ar augstāko izglītību (+3,23%) un arodizglītību (+0,45%), savukārt, samazinājies iedzīvotāju skaits ar pabeigtu pamatizglītību (-4,49%). Vidzemē kopumā 2020.gadā 78,63% iedzīvotāju bija pabeigta augstākā izglītība, arodizglītība vai vidējā profesionālā izglītība un vispārējā vidējā izglītība¹⁵.

Ņemot vērā reģiona robežas pēc administratīvi teritoriālās reformas, 2020. gadā Vidzemes plānošanas reģionā iedzīvotāju grupā no 15 gadiem 18,52% iedzīvotāju bija pamatizglītība, 42,11% - vidējā izglītība, 13,13% - arodizglītība un 23,39% - augstākā izglītība. Līdz ar to 2020. gadā pašreizējā Vidzemes plānošanas robežās 78,63% iedzīvotāju bija augstāka izglītība par pamatizglītību.

Pašvaldību dalījumā augstākais iedzīvotāju grupā no 15 gadiem ar *augstāko izglītību* īpatsvars ir Saulkrastu novadā (34,05%), Ogres novadā (29,26%) un Cēsu novadā (23,74%). Augsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars ir arī Valmieras novadā (22,49%), Madonas novadā (20,89%), Alūksnes novadā (20,86%) un Limbažu novadā (20,69%)¹⁶.

Saskaņā ar CSP datiem 2020. gadā Vidzemes plānošanas reģionā pirms administratīvi teritoriālās reformas bija viszemākais iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību, kas ievērojami atpaliek no Latvijas vidējā rādītāja.

78,63%

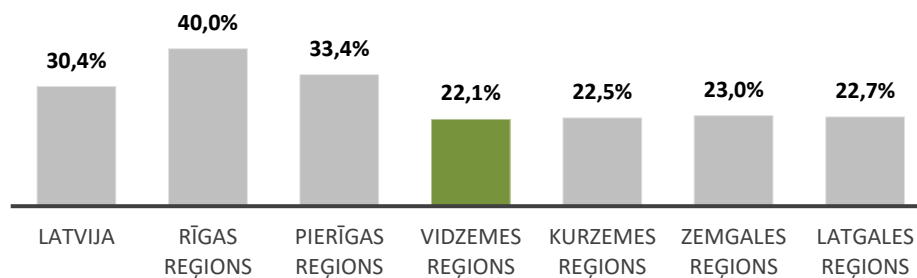
reģiona
iedzīvotāju
izglītība ir
augstāka par
pamatizglītību

Salīdzinot ar
2011. gadu,
2020.gadā
iedzīvotāju
īpatsvars ar
augstāko
izglītību
pieaudzis

+5,2%

¹⁵ Iedzīvotāji pēc izglītības līmeņa reģionos. CSP 2019

¹⁶ Iedzīvotāji 15 un vairāk gadu vecumā pa augstākā sekmīgi iegūtā izglītības līmeņa grupām reģionos, republikas pilsētās, novados un Rīgas apkaimēs gada sākumā (tautas skaitīšana), CSP 2020

3.7. att. Vismaz 18 gadus vecu iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību vai doktora grādu (2020) [Avots: CSP]

Lielākais iedzīvotāju ar *arodizglītību* īpatsvars ir Gulbenes novadā (12,63%), Varakļānu novadā (12,37%) un Alūksnes novadā (12,12%), iedzīvotāju ar *vidējo izglītību* īpatsvars — Varakļānu novadā (38,81%), Valkas novadā (38,30%) un Alūksnes novadā (37,74%), iedzīvotāju ar *pamatizglītību* Varakļānu novadā (18,47%), Limbažu novadā (17,90%) un Madonas novadā (17,24%). Pirms administratīvi teritoriālās reformas lielākais iedzīvotāju ar *zemāku kā pamatizglītību* īpatsvars bijis Strenču, Apes un Rūjienas novados, savukārt, vislielākais *lasīt un rakstīt nepratēju* īpatsvars - Rūjienas novadā¹⁷.

Dati par *izglītojamo īpatsvaru* vispārējā un profesionālajā izglītībā 2018./2019.m.g., liecina, ka Vidzemē kopumā situācija atbilst vidējiem rādītājiem valstī kopumā: vispārējā vidējā izglītībā izglītojamo skaits ir augstāks, nekā profesionālajā izglītībā attiecīgi 52,76% un 47,24%.

3.1. tabula

Vispārējās vidējās un profesionālās izglītības audzēkņu proporcijas reģionos, 2018./2019.m.g.

Plānošanas reģions	Vispārējā vidējā izglītība		Profesionālā izglītība	
	dienas apmācības programmās 10 - 12. klasēs	% no kopējā izglītojamo skaita	profesionālās izglītības programmās	% no kopējā izglītojamo skaita
Rīgas	15611	53,25	13706	46,75
Vidzemes	2807	52,76	2513	47,24
Kurzemes	3316	45,59	3958	54,41
Zemgales	3004	54,37	2521	45,63
Latgales	4422	49,77	4463	50,23

[Avots: Izglītības un zinātnes ministrija]

¹⁷ Iedzīvotāji 15 un vairāk gadu vecumā pa augstākā sekmīgi iegūtā izglītības līmeņa grupām reģionos, republikas pilsētās, novados un Rīgas apkaimēs gada sākumā (tautas skaitīšana), CSP 2020

Vidzemes reģionā (pirms administratīvi teritoriālās reformas) bija salīdzinoši augsts *radošās šķiras* īpatsvars (27,1%), kuru apsteidza tikai rādītāji Rīgā, Pierīgā un Zemgales reģionā (visas šīs teritorijas iekļaujas Rīgas metropoles reģionā). Pašvaldību dalījumā augstākais radošās šķiras īpatsvars bija bijušajā Cēsu novadā (30,9%), kam seko Valmiera (30,1%), bijušais Priekuļu novads (29,3%), Varakļānu novads (28,4%), Alūksnes novads (28,1%), bijušais Jaunpiebalgas novads (27,8%) un bijušais Madonas novads (27,2%).

Zinātnes un inženierzinātņu jomas pārstāvju īpatsvars reģionā ir zems. Pašvaldību dalījumā augstākais zinātnes un inženierzinātņu jomas vecāko speciālistu īpatsvars ir Saulkrastu novadā (1,16%), Ogres novadā (1,15%), Cēsu novadā (0,77%), Madonas novadā (0,71%) un Valmieras novadā (0,76)¹⁸.

¹⁸ Nodarbināto personu skaits pēc faktiskās dzīvesvietas un profesijas reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās (eksperimentālā statistika), CSP 2017

3.1.3. LABKLĀJĪBAS RĀDĪTĀJI

Vidzemes reģionā ir zemākā *ekonomiski aktīvo* iedzīvotāju proporcija kopējā reģiona iedzīvotāju struktūrā. 2020. gadā saskaņā ar CSP datiem ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars 15-74 gadu vecuma grupas iedzīvotāju kopskaitā bija 68,1% (vidēji Latvijā 69,9%). Vidzemē ir otrs augstākais darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vidū – 6,0 % 2020. gadā (5,7 % vidēji Latvijā), neskatoties uz salīdzinoši zemo ekonomiski aktīvo iedzīvotāju proporciju. Vidzemes reģionā ir otra augstākā demogrāfiskā slodze starp Latvijas reģioniem (aiz Kurzemes): 624 bērni un pensijas vecuma iedzīvotāji uz 1000 iedzīvotājiem

Vidzemes plānošanas reģionā salīdzinot ar citiem reģioniem 2020.gadā ir maz iedzīvotāju darbaspējas vecumā (61,44%), arī nākotnes darbaspēka - bērnu un jauniešu ir maz (15,5%), kas ir otrs zemākais rādītājs aiz Latgales reģiona, taču šis rādītājs ir ar pieaugošu tendenci. Reģionā ir salīdzinoši augsta vecāka gadagājuma iedzīvotāju daļa, kas ir lielāka tikai Latgales reģionā. Sekojoši arī nodarbinātības līmenis Vidzemes reģionā iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 74 gadiem ir salīdzinoši zems (62,1%), apsteidzot tikai Latgales reģionu. Kopš 2013. gada nodarbināto īpatsvars ir audzis par 8,8%. Vidzemē ir salīdzinoši augsts ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju īpatsvars (29,4%). Vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem Vidzemes reģionā 2020.gadā bija nodarbināti 69,7% iedzīvotāju.

Proporcionāli visvairāk iedzīvotāju līdz darbaspējas vecumam dzīvo Ogres, Valmieras, Cēsu un Smiltenes novados (> 15%), vismazāk Varakļānu novadā (<12%). Iedzīvotāji darbaspējas vecumā visvairāk dzīvo Saulkrastu, Gulbenes un Alūksnes novados (>62%), taču lielu atšķirību starp novadiem šajā rādītājā nav. Kopumā aptuveni puse reģiona novadu šai rādītājā pārsniedz Latvijas vidējo rādītāju (61,62%). Proporcionāli vismazāk iedzīvotāju darbaspējas vecumā dzīvo Ogres, Valmieras un Valkas novados (<61%). Vislielākais senioru īpatsvars dzīvo Valkas, Varakļānu un Limbažu novados (>25%), bet vismazāk Smiltenes un Ogres novados (<23%).

Attīstības centru griezumā visaugstākā jauniešu koncentrācija ir Ogrē, Smiltenē, Valmierā un Cēsīs; visvairāk iedzīvotāju darbaspēka vecumā dzīvo Ogrē, Gulbenē, Madonā un Smiltenē, savukārt, visvairāk senioru dzīvo Valkā, Alūksnē un Madonā.

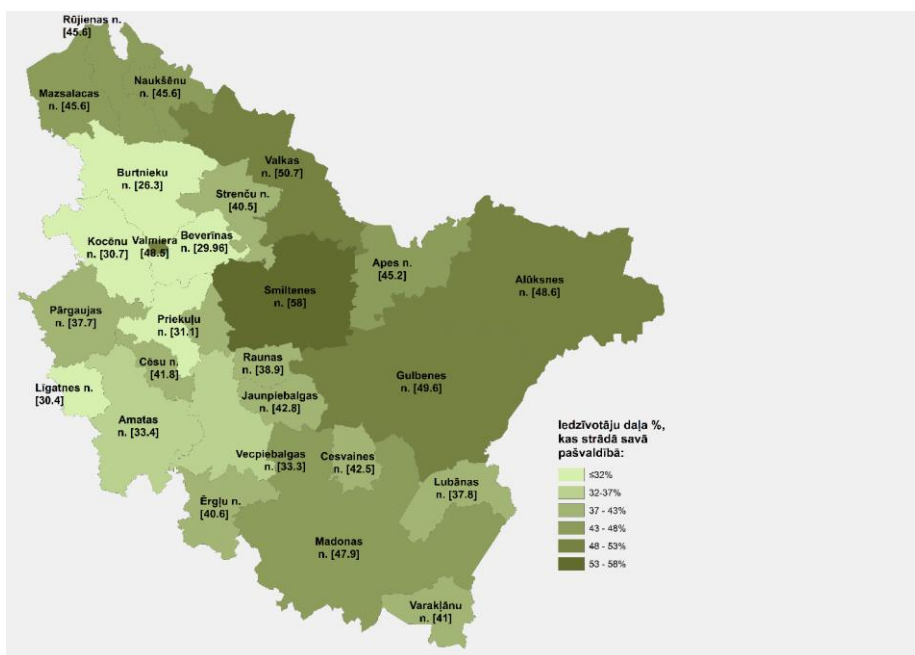
62,1%

iedzīvotāju
vecumā no 15-
74 gadiem ir
nodarbināti

Salīdzinot ar citiem reģioniem 2020.gadā visvairāk Vidzemes iedzīvotāju bija *nodarbināti* apstrādes un ieguves rūpniecībā (19,7%), lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē (17,6%), tirdzniecībā (14,0%) izglītības jomā (11,0%). Vidzemē ir salīdzinoši maz veselības un sociālās aprūpes jomā nodarbināto.

Ņemot vērā zemo apdzīvotības līmeni Vidzemes reģionā, reģiona iedzīvotājiem jābūt gataviem mērot lielākus attālumus līdz darbavietai. Dati apliecina, ka reģionā ir viens no augstākajiem *svārstmigrējošo darbinieku* īpatsvaram valstī. Augstāki rādītāji ir tikai Pierīgā, kur liela daļa strādājošo strādā Rīgā, un Zemgales reģionā, kur arī daļa dzīvojošo ikdienā brauc uz darbu vai nu Rīgā vai Jelgavā.

Pašvaldību dalījumā visaugstākie svārstmigrācijas rādītāji redzami Valmieras un Ogres novados, kas skaidri norāda Valmieras un Ogres kā attīstības centru ietekmi darba vietu nodrošināšanā. Salīdzinoši augsti svārstmigrācijas rādītāji ir arī pašvaldībām, kas atrodas reģiona rietumos, kas norāda uz svārstmigrāciju uz Rīgu, piemēram, Saulkrastu un Ogres novados.

3.8. att. Iedzīvotāji kustība reģionā 2020.gadā [autoru veidots]

2021.gada I cet Vidzemes plānošanas reģionā (pirms administratīvi teritoriālās reformas) viens strādājošais mēnesī vidēji saņēma 998 EUR *pirms nodokļu nomaksas*, kas ir otrs zemākais atalgojuma līmenis aiz

Strādājošais
vidēji mēnesī
saņem

998 EUR

pirms nodokļu
nomaksas

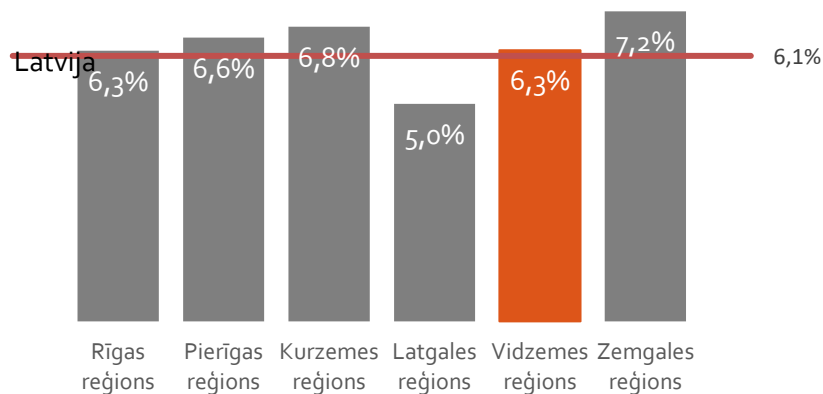
Latgales un atpaliel no Latvijas vidējā atalgojuma (1262 EUR) par 264 EUR. 2013.-2019.gadā vidējā darba samaksa reģionā ir pieaugusi par 422 EUR, kas ir par 65 EUR mazāk kā Latvijā vidēji (+487 EUR). Vidējā darba samaksa *pēc nodokļu nomaksas* reģionā 2021. 1. cet. ir 754 EUR, kas atpaliel no Latvijas vidējā samaksas apmēra par 178 EUR.

Starp reģiona pašvaldībām visaugstākā mēneša vidējā darba samaksa (brutto) 2020. gadā bija Saulkrastu novadā (1244 EUR), Valmierā (1144 EUR), Strenču novadā (1137 EUR). 2013.-2019. gadā visaugstākais darba samaksas pieaugums bijis Strenču novadā 600 EUR, Saulkrastu novadā (446 EUR) un Valmierā (438 EUR) novados, bet Sējas novadā vidējās darba samaksas pieaugums 8 gados bijis 126 EUR.

Visaugstākā mēneša vidējā samaksa reģionā 2019. gadā bija citu transportlīdzekļu ražošanā, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, pasta un kurjeru darbībā, inženierbūvniecībā, dzērienu ražošanā, veterināro pakalpojumu, datorprogrammēšanas, konsultēšanas un saistītajās darbībās un veselības aizsardzībā strādājošajiem, kas vidēji saņēma vairāk kā 1150 EUR mēnesī. Viszemākā mēneša vidējā samaksa bija strādājošajiem tekstilizstrādājumu ražošanas, apģērbu ražošanas, datoru, individuālās lietošanas priekšmetu un mājsaimniecības piederumu remonta izmitināšanas un ēdināšanas, jomās strādājošajiem.

Bezdarba līmenis Vidzemes plānošanas reģionā 2021.gada pirmajā pusē bija (5,5%) - zemāks kā Latgales (11,7%) un Kurzemes reģionā (5,9%). Reģionā 2021.gadā bija augsts ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars (28,61%), tomēr ir mazāks kā Latvijas vidējais rādītājs (31,82%). Vidzemē, Kurzemē un Latgalē ir visaugstākā invalīdu-bezdarbnieku attiecība. Vidzemē ir proporcionāli vismazāk bezdarbnieku vecumā no 20-24 gadiem un proporcionāli daudz bezdarbnieku vecumā no 55-59 gadiem¹⁹. Vidējais bezdarbnieka pabalsta apjoms 2019. gadā bija 280,54 EUR, kas ir otrs zemākais pabalsta apjoms starp reģioniem.

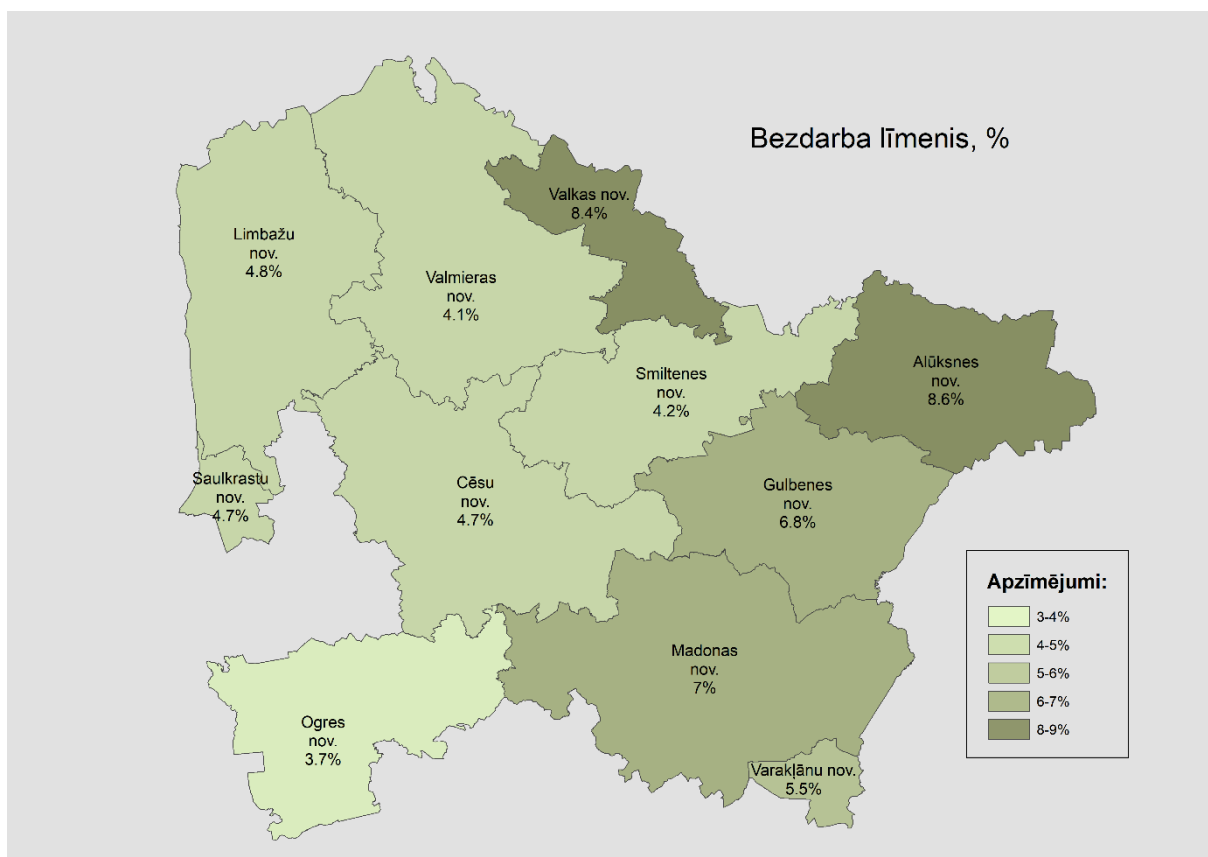
¹⁹ NVA Bezdarbnieku skaits sadalījumā pa pilsētām un novadiem 2021.gada 30. jūnijā

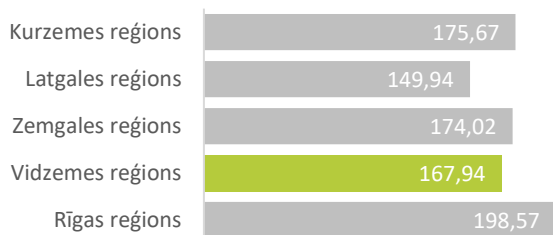
3.9.att. Jauniešu bezdarbnieku skaits vecumā no 15 - 24 gadiem

[Avots: NVA, 2021]

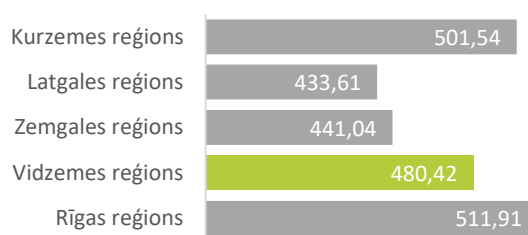
Visaugstākais bezdarba līmenis starp pašvaldībām ir Alūksnes (8,6%), Valkas (8,5%), Gulbenes (6,8%) un Madonas (6,6) novados, kur bezdarba līmenis pārsniedz reģiona vidējo rādītāju. Viszemākais bezdarbs ir Ogres (3,7%), Valmieras (4,1%), Smiltenes (4,2%), Cēsu (4,7%), Saulkrastu (4,7%) un Limbažu (4,8%) novados.

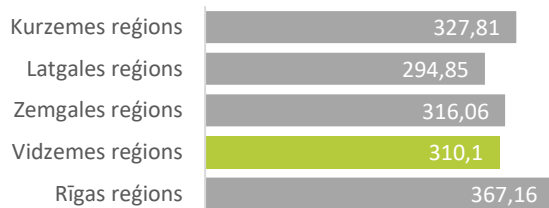
3.10. att. Bezdarba līmenis Vidzemē [autoru veidots]

3.11. att. Invaliditātes pensiju vidējais piešķirtais apmērs 2019, EUR [Avots: RAIM,

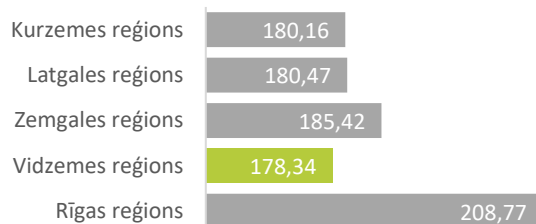
3.12. att. Izdienas pensiju vidējais piešķirtais apmērs 2019, EUR [Avots: RAIM, 2020]

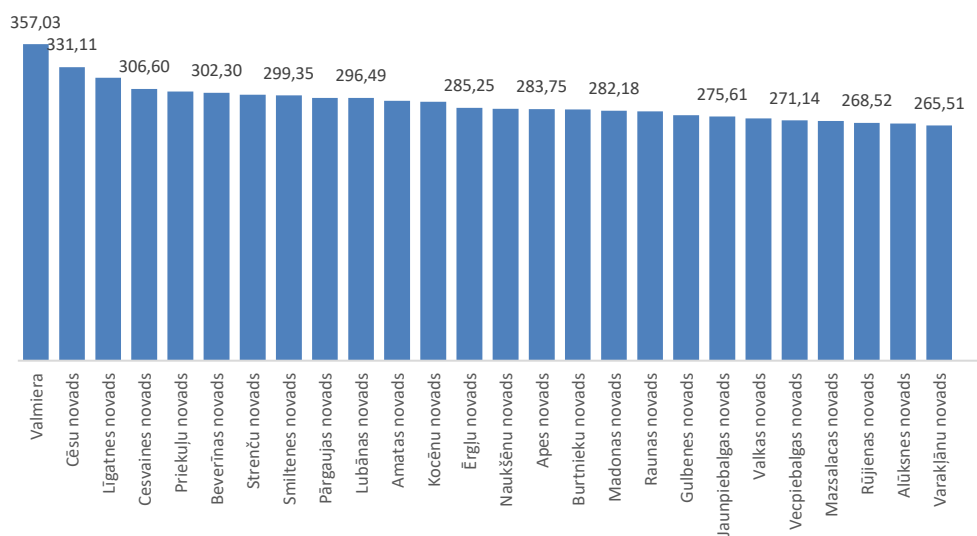
3.13. att. Visu pensiju vidējais piešķirtais apmērs 2019, EUR [Avots: RAIM, 2020]

3.14. att. Vecuma pensiju vidējais piešķirtais apmērs 2019, EUR [Avots: RAIM, 2020]

3.15. att. Apgādnieka zaudējumu pensijas vidējais piešķirtais apmērs 2019, EUR [Avots:

3.16. att. Vidējais pensiju piešķirtais apmērs 2019, EUR [Avots: RAIM]

Vidzemē 2020.gadā 24,2% visu reģiona iedzīvotāju ir *pensionāri*, no kuriem visvairāk ir vecuma pensijas saņēmēju, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensiju saņēmēju. Salīdzinot ar citiem reģioniem 2020. gadā Vidzemē ir otrais zemākais kopējais pensiju saņēmēju īpatsvars. Proporcioniāli visvairāk pensionāru dzīvo Valkas, Alūksnes un Valmieras novados (virs 12%). Vismazāk pensionāru dzīvo Limbažu, Madonas un Smiltenes novados (7%). Visvairāk apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmēju dzīvo Valkas novadā (0,95%), tāpat arī izdienas pensijas saņēmēju (0,02%).

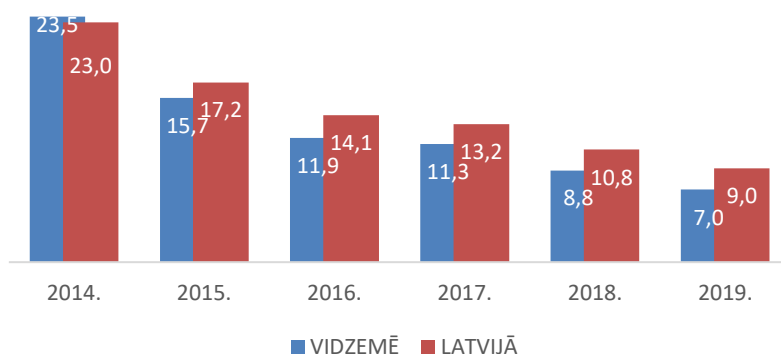
Vidzemē 2019. gadā ir otrs zemākais vidējās pensijas (292,31 eur) un invaliditātes pensijas (167,94 eur) apmērs valstī un viszemākā apgādnieka zaudējuma pensija (178,34 eur) starp reģioniem. Visaugstākā vidējā pensija ir Ogres, Saulkrastu un Limbažu novados. Visos pārējos novados vidējā pensija ir zemāka par reģiona vidējo²⁰.

²⁰ raim.gov.lv

Vidzemes reģionā ir Latvijai salīdzinoši zemi ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli. Vienas Vidzemes *mājsaimniecības ienākumi* 2019.gadā bija vidēji 1136,68 EUR mēnesī, viena mājsaimniecības locekļa rīcībā ir vidēji 478,68 EUR mēnesī. Salīdzinot ar 2014.gadu kopējie vienas mājsaimniecības ienākumi ir palielinājušies (par 353,39 EUR), bet ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli palielinājušies (par 156,42 EUR). Aptuveni divas trešdaļas no ienākumiem (71,4%) veido ienākumi no darba algas, pašnodarbināto ienākumi un ienākumi no īpašumiem. Gandrīz trešo daļu (28,6%) ienākumu veido sociālā palīdzība un pabalsti. Salīdzinot ar 2014.gadu sociālās palīdzības un pabalstu radīto ienākumu īpatsvars ir pieaudzis par 1,2%, attiecīgi samazinoties ienākumiem no darba algas, pašnodarbinātības un īpašuma²¹.

2019.gadā reģionā kopumā 14 791 personas no 8 250 ģimenēm saņēma dažāda veida *sociālo palīdzību un pabalstus*. Salīdzinot ar 2014.gadu visos reģiona novados, palīdzību un pabalstus saņēmušo personu un ģimeņu skaits ir samazinājies par 12182 un 3025 attiecīgi²². Vidzemes reģiona pašvaldības vidēji uz 1 iedzīvotāju sociālā atbalsta pasākumiem 2019.gadā izmaksāja 14,99 EUR. Pašvaldību budžeta izdevumi sociālā atbalsta pasākumiem Vidzemē tradicionāli ir viszemākie Latvijā.

Garantētā minimālā ienākumu līmeņa pabalsta (GMI pabalsts) saņēmēju skaits Vidzemes plānošanas reģionā salīdzinot ar 2014.gadu ir būtiski vairāk kā uz pusi, un tas ir zemāks nekā Latvijā vidēji.

3.17.att. GMI saņēmēji uz 1000 iedzīvotājiem [Avots: Labklājības ministrija]

²¹ Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi Latvijas statistiskajos reģionos. Mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu sastāvs un struktūra Latvijas statistiskajos reģionos vidēji uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī. 2019

²² Valsts statistikas pārskati Sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība. www.lm.gov.lv 2014

35%

Vidzemes iedzīvotāju 2012.gadā bija pakļauti nabadzības riskam

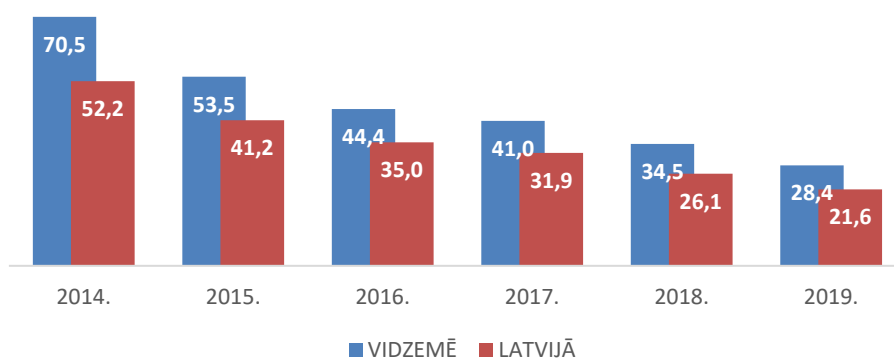
Sociāla palīdzība un pabalsti veido gandrīz trešo daļu

Vidzemes mājsaimniecību ienākumu

Vidzemē ir viszemākie pašvaldību budžeta izdevumi sociālā atbalsta pasākumiem uz 1 iedzīvotāju

Visvairāk GMI saņēmēju uz 1000 iedzīvotājiem 2019.gadā bija Strenču, Jaunpiebalgas, Alūksnes, Rūjienas, Valkas, un Varakļānu novados, kur GMI saņēma gandrīz desmitā daļa iedzīvotāju. Vismazāk GMI saņēmēju ir Naukšēnu, Pārgaujas, Priekuļu, Cēsu novados un Valmierā.

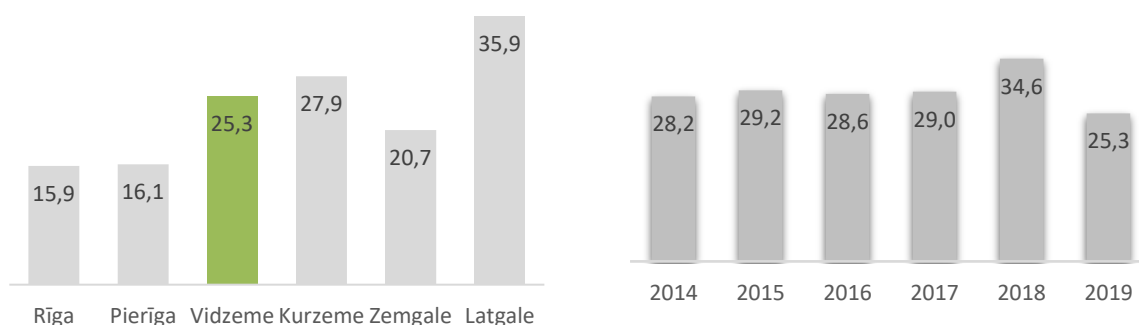
Trūcīgo personu skaits Vidzemē būtiski pārsniedz valsts vidējos rādītājus. Salīdzinot ar 2014.gadu trūcīgo personu skaita dinamika krītas, tomēr joprojām 2019.gadā gandrīz katra desmitā persona reģionā ir trūcīga.

3.18.att. Trūcīgās personas uz 1000 iedzīvotājiem [Avots: Labklājības ministrija]

Visaugstākais trūcīgo personu īpatsvars vērojams no centriem attālākajos novados. Tā 2014.gadā Amatas, Mazsalacas un Varakļānu novados uz 1000 iedzīvotājiem vairāk kā trešā daļa bija trūcīgi. 2019.gadā situācija visās pašvaldībās ir uzlabojusies.

Vidzemes reģionā *nabadzības riska indekss* jau ilgstoši ir viens no augstākajiem Latvijā. 2019. gadā Vidzeme šajā rādītājā ir atpalikusi no Latgales un nedaudz no Kurzemes. Laika posmā no 2013.gada līdz 2019.gadam nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita īpatsvars Vidzemē nedaudz samazinājies -2,5%.

3.19.att. Nabadzības risks valstī, Vidzemē 2014-2019. [Avots: CSP]

23,9%

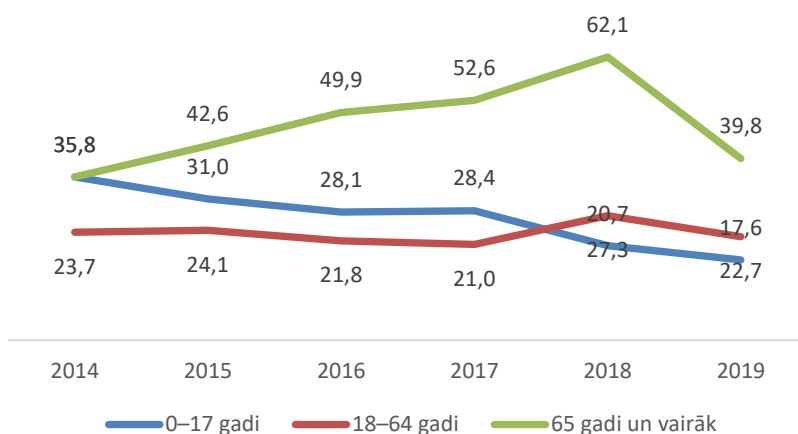
Vidzemes reģiona iedzīvotāju jūtas droši par savu nākotni

Visstraujāk nabadzības riskam pietuvojušies iedzīvotāji, kas vecāki par 65 gadiem

69,3%

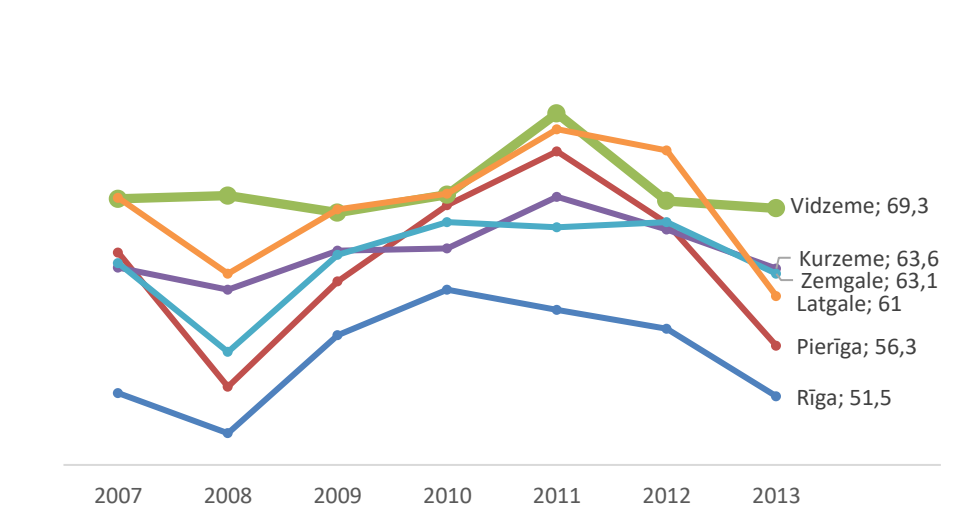
mājsaimniecību izjūt patēriņa ierobežojumus

Raugoties uz nabadzības riska indeksu pēc vecuma grupām, satraucoši, ka tieši jauniešu (īpaši jaunu vīriešu grupa) un senioru (īpaši vecu sieviešu grupa) nabadzības riskam pakļauta visbiežāk.

3.20.att. Nabadzības risks iedzīvotājiem Vidzemes reģionā [Avots: CSP]

Iepriekš uzskaitīto iemeslu dēļ Vidzemes reģiona iedzīvotāji kopumā izjūt visaugstāko ekonomisko spriedzi valstī.

3.21. att. Patēriņa ierobežojumi mājāsaimniecībās ekonomiskās situācijas dēļ [Avots: CSP]

Saskaņā ar pētījumu centra SKDS aptaujas par indivīdu nedrošības un drošības faktoriem rezultātiem²³, 60,2% Vidzemes reģiona iedzīvotāju izjūt nedrošību par savu nākotni. Atbilstoši aptaujas rezultātiem būtiskākie cilvēkdrošību apdraudošie faktori Vidzemes reģionā ir risks

²³ Aptauja veikta visos Latvijas reģionos 2013.gada maijā Valsts pētījumu programmas Nacionālā identitāte projekta “Nacionālā identitāte un cilvēkdrošība” ietvaros

zaudēt/neatrast darbu; risks nespēt segt ārstēšanās izdevumus; risks nespēt samaksāt par īri un komunālajiem pakalpojumiem; risks nesaņemt pietiekoši lielu pensiju un risks nesaņemt pietiekoši lielu algu, kas segtu pamatvajadzības. Savukārt būtiskākie cilvēkdrošību veicinošie faktori Vidzemē ir līdzdalība sociālos tīklos (NVO, biedrībās un pašdarbības kolektīvos); cieša saikne ar kaimiņiem, draugiem un kolēģiem; izglītība un pašvaldību sociālās palīdzības sistēmas piedāvājums. Šo faktoru ietekmē Vidzemes reģiona iedzīvotāji tomēr kopumā izjūt salīdzinoši augstu drošības sajūtu uz pārējās Latvijas fona²⁴.

Sabiedrības veselības rādītāji Latvijā un Vidzemes reģionā (mirstība no sirds un asinsvadu slimībām, onkoloģiskām slimībām, ārējiem nāves cēloņiem u.c.) ievērojami atpaliek no Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem. Ņemot vērā sabiedrības novecošanos, neinfekciju slimības ieņem aizvien nozīmīgāku vietu gan mirstības, gan saslimstības rādītāju vidū ne tikai Latvijā, bet arī Vidzemes reģionā. Pusei no visiem nāves gadījumiem Latvijā cēlonis ir sirds un asinsvadu slimības, bet piektajai daļai iedzīvotāju nāves cēlonis ir ļaundabīgais audzējs. Trešā izplatītāko mirstības cēloņu grupa ir ārējie nāves cēloņi.

Līdz ar sabiedrības dzīvesveida izmaiņām un sabiedrības novecošanos *sirds un asinsvadu slimības* ir kļuvušas par nozīmīgu sabiedrības veselības problēmu Latvijā. To apliecina augstie mirstības un saslimstības rādītāji. Sirds un asinsvadu sistēmas slimības 2019. gadā ir bijis visizplatītākais nāves cēlonis ne tikai Latvijā, bet arī Vidzemes reģionā. Pēc Slimību profilakses un kontroles centra datiem Vidzemes reģionā mirstība no sirds un asinsvadu slimībām pieaug, 2019.gadā sasniedzot 971 uz 100 000 iedzīvotājiem. Salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem un Latvijas kopējiem rādītājiem, Vidzemes reģionā ir augstākā mirstība no sirds un asinsvadu slimībām²⁵.

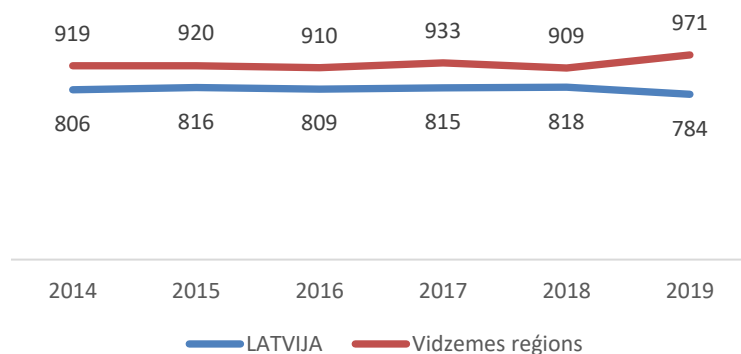
Vidzemē ir
augstākais
mirstības
līmenis

no sirds un
asinsvadu
slimībām

Ļaundabīgie
audzēji ir otrs
nozīmīgākais
nāves
cēlonis

²⁴ Ročāns K. Ricībpolitikas rekomendācijas Vidzemes plānošanas reģionam cilvēkdrošības jomā, 2014

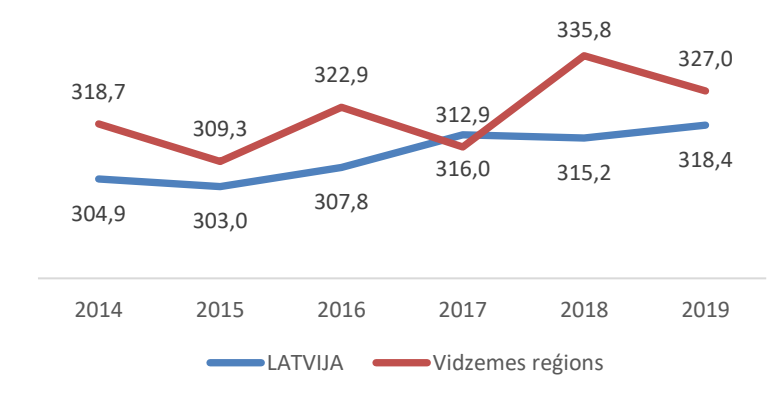
²⁵ Statistikas dati par iedzīvotāju mirstību. Slimību profilakses un kontroles centrs, 2019 www.spkc.gov.lv

3.22.att. Mirstība no asinsrites sistēmas slimībām uz 100'000 iedzīvotājiem 2014.-2019.gadā [Avots: SPKC]

Lai mazinātu saslimstību un mirstību no sirds un asinsvadu slimībām, būtiska ir riska faktoru (aptaukošanās, nepietiekama fiziskā aktivitāte, neveselīgs uzturs, alkohola lietošana un smēķēšana) negatīvās ietekmes uz veselību mazināšana, veicinot veselīgus paradumus un dzīvesveidu, kā arī slimību profilakse (asinsspiediena, kopējā holesterīna līmeņa un cukura līmeņa kontrole). Tāpat svarīga ir laicīga slimību diagnostika un kvalitatīva ārstēšana.

Ļaundabīgie audzēji ir otrs nozīmīgākais nāves cēlonis Latvijā un arī Vidzemes reģionā, kura dēļ ik gadu tiek noteikta pirmreizējā invaliditāte. Pēdējos gados Vidzemes reģionā būtiski ir pieaugusi mirstība no ļaundabīgiem audzējiem pārsniedzot Latvijas vidējos rādītājus un sasniedzot 327,0 uz 100 000 iedzīvotājiem²⁶.

3.23.att. Mirstība no ļaundabīgiem audzējiem uz 100'000 iedzīvotājiem 2013.-2019.gadā [Avots: SPKC]

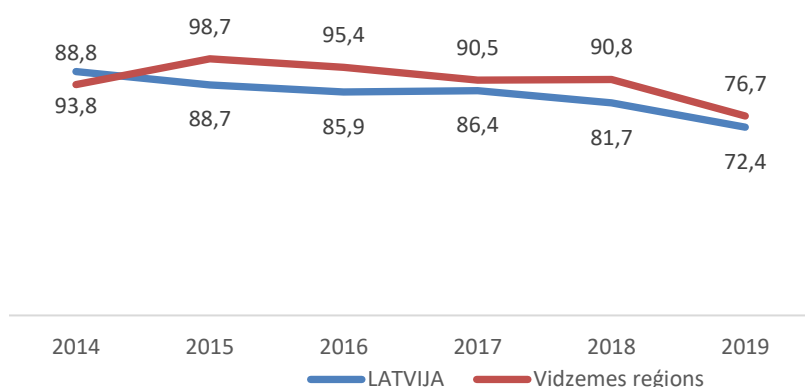
Gadu no gada gan Latvijā, gan Vidzemes reģionā pieaug arī **pirmreizēji reģistrēto gadījumu skaits** ar ļaundabīga audzēja diagnozi. 2017. gadā Vidzemes reģionā ar pirmreizējo diagnozi ļaundabīgs audzējs tika reģistrēti 621,1 pacienti uz 100 000 iedzīvotājiem, kas ir par

²⁶ Turpat.

15,5 pacientiem vairāk kā Latvijā kopumā. Salīdzinot ar 2014.gadu šādu pacientu skaits Vidzemē ir pieaudzis par 60.4 pacientiem uz 100 000 iedzīvotājiem (Latvijā par 24.3). Līdzīgi kā ar sirds un asinsvadu slimībām, arī vairāk kā 30% no vēža izraisītās mirstības varētu novērst, ietekmējot piecus galvenos riska faktorus: paaugstinātu ķermeņa masas indeksu, nepietiekamu augļu un dārzeņu lietošanu uzturā, fiziskās aktivitātes trūkumu, alkohola un tabakas lietošanu.

Būtiska loma vēža profilaksē un novēršanā ir arī profilaksei, savlaicīgai diagnostikai un ārstēšanas uzsākšanai. Kopš 2009.gada Latvijā tiek īstenota valsts apmaksāta vēža savlaicīgas atklāšanas programma, kas ietver krūts, dzemdes kakla un kolorektālā (zarnu) vēža profilaktiskās pārbaudes. Uzaicinājuma vēstules krūts un dzemdes kakla vēža skrīningam tiek izsūtītas 95% mērķa grupas, taču atsaucība (piedalīšanās skrīningā) ir būtiski zemāka par starptautiski pieņemtajiem minimuma rādītājiem (mērķa grupas populācijas aptverei jāsasniedz vismaz 75%).

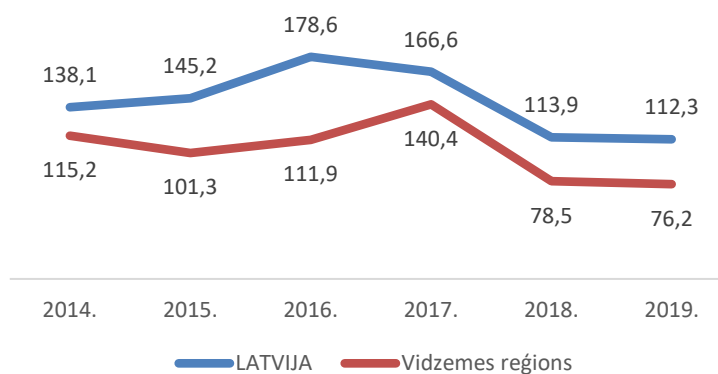
Ārējie nāves cēloņi ir viena no trim galvenajām iedzīvotāju nāves cēloņu grupām – aizsirds un asinsvadu sistēmas slimībām un ļaundabīgiem audzējiem Latvijā un arī Vidzemes reģionā. Latvijā mirstība no ārējiem nāves cēloņiem ir apmēram divas reizes lielāka nekā vidēji ES, tomēr pēdējos desmit gados šis rādītājs samazinās gan Latvijā, gan ES. Vidzemes reģionā mirstība no ārējiem nāves cēloņiem no 2014. gada līdz 2019. gadam ir samazinājusies, tomēr salīdzinot ar Latvijas vidējiem rādītājiem Vidzemes reģionā tā ir augstāka un 2019.gadā sasniedza 76,7 uz 100 000 iedzīvotāju. Biežākie ārējie nāves cēloņi ir tīšs paškaitējums, vardarbība, transporta nelaimes gadījumi, noslīkšana, nosmakšana, nejauša saindēšanās un kritieni.

3.24.att. Mirstība no ārējiem nāves cēloņiem
uz 100'000 iedzīvotājiem 2014.-2019.gadā [Avots: SPKC]

Atkarību izraisīto vielu lietošana ir nozīmīgs vairāku hronisku slimību, tādu kā onkoloģisko, sirds un asinsvadu, elpošanas sistēmas slimību, diabēta u.c. riska faktors. Nav

pieejami dati iedzīvotāju paradumiem reģionu griezumā, bet arī esošie pētījumi par situāciju Latvijā parāda esošās problēmas. Pēc Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma datiem Latvijā ikdienā *smēķē* 56% iedzīvotāju, kas vidēji dienā izsmēķē vairāk nekā pusi paciņas jeb desmit cigaretes, tostarp 9% iedzīvotāju patērē vairāk par vienu standarta paciņu (20 cigaretēm) dienā. Vidēji viens Latvijas iedzīvotājs patērē 8,8 litrus absolūtā *alkohola*, jeb 10,3 litrus, rēķinot uz 15 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem. Pēdējos gados vērojams neliels alkohola patēriņa pieaugums. Savukārt Latvijā jebkuras *narkotikas* dzīves laikā pamēģinājuši 14,3% Latvijas iedzīvotāju vecumā no 15 līdz 64 gadiem. Pēdējā gada laikā 4,4% Latvijas iedzīvotāju lietojuši nelegālās vielas, bet pēdējā mēneša laikā tās lietojuši 1,8% iedzīvotāju. Pirmreizēji reģistrēto narkoloģisko pacientu un personu, kuras lieto atkarību izraisošas vielas, skaits uz 100 000 iedzīvotāju kopš 2014.gada ir samazinājies gan Latvijā, gan Vidzemes reģionā, 2019.gadā sasniedzot 76,2 uz 100 000 iedzīvotāju.

3.25.att Pirmreizēji reģistrēto un gada laikā ārstēto pacientu skaits uz 100 000 iedzīvotājiem 2014.-2019.gadā [Avots: SPKC]

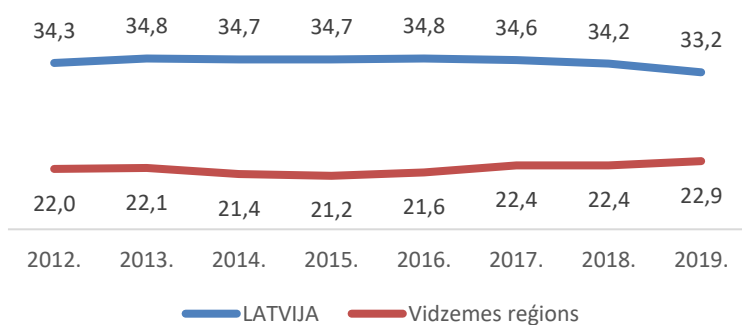
Vidzemes reģionā *saslimstība ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem* ir viena no zemākajām starp Latvijas reģioniem. Pēdējos gados joprojām tiek novērota saslimstības ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem pieaugums gan Latvijā kopumā, gan Vidzemes reģionā. Gan Latvijā un Vidzemes reģionā viena no būtiskākajām sabiedrības veselības problēmām joprojām ir pašnāvības gan bērnu, gan pieaugušo pašnāvību un pašnāvnieciskās uzvedības profilakse jāuzskata par vienu no sabiedrības veselības prioritātēm Latvijā. Laba sabiedrības garīgā jeb psihiskā veselība ir būtisks nosacījums stabilas, drošas un labklājības sabiedrības veidošanai. Svarīgākie sabiedrības garīgās veselības uzlabošanas aspekti ir psihisko slimību un pašnāvību profilakse, psihiskās veselības un labklājības uzlabošana, somatiskās veselības uzlabošana, cilvēku resursu un potenciālu pilnvērtīga realizācija, aizspriedumu un diskriminācijas mazināšana, speciālistu pieejamība, starpsektoru sadarbība, resursu piesaiste u.c.

Lai mazinātu mirstību un saslimstību no dažādām hroniskām saslimšanām, palielinātu jaundzimušo paredzamā mūža ilguma rādītāju un uzlabotu dzīves kvalitāti Latvijas un

Vidzemes iedzīvotājiem, ir nepieciešami pasākumi valsts un reģionu līmenī veselības veicināšanas, slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai. Īpaša uzmanība jāpievērš veselību uzlabojošu paradumu veicināšanai, tostarp jāveicina iedzīvotāju aktīvāks dzīvesveids. 2009.gadā vidēji 27% Latvijas iedzīvotāju 1-2 reizes nedēļā nodarbojās ar fiziskām un sportiskām aktivitātēm.

Analizējot datus par *ārstu nodrošinājumu* reģionālajā griezumā salīdzinājumā ar citām ES valstīm, secināms, ka Latvijā pastāv viena no lielākajām atšķirībām ārstu reģionālajā izvietojumā, jo ārsti lielākoties strādā Rīgas reģionā. 2019.gada 1.janvārī Rīgas reģionā strādāja 3 947 ārsti jeb 68.4% no kopējā ārstu skaita, bet Latvijas reģionos (pilsētās un novados) – 1 826 ārsti jeb 32% no kopējā ārstu skaita²⁷. Rīgas reģionā ārstu skaits uz 10 000 iedzīvotāju 2019.gadā bija 62,9, bet reģionos – tikai 59. Savukārt Rīgas reģionā strādāja 3 979 māsas jeb 59,4% no kopējā māsu skaita, bet Latvijas reģionos – 2 721 māsas jeb 40,6% no kopējā māsu skaita²⁸. Rīgā māsu skaits uz 10 000 iedzīvotāju 2019.gadā bija 63,4, bet reģionos – 33,5.

Uz 10 000 Latvijas iedzīvotāju 2019.gadā bija 33,2 ārsti un šis skaitlis salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem ir samazinājies. Vidzemes reģionā ārstu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem 2019.gadā ir zemāks kā vidēji Latvijā, bet kopš 2014. gada ir nedaudz pieaudzis.

3.26. att. Ārstu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem visās veselības aprūpes iestādēs [Avots: SPKC]

Latvijā un Vidzemes reģionā ir samazinājies *ārstniecības personu skaits* ar vidējo medicīnisko izglītību. Ie arī 2018.gadā tas nesasniedz Latvijā

²⁷ SPKC dati, 2019

²⁸ SPKC, 2019

Vidzemē
2019.gadā bija

22,9

ārsti uz

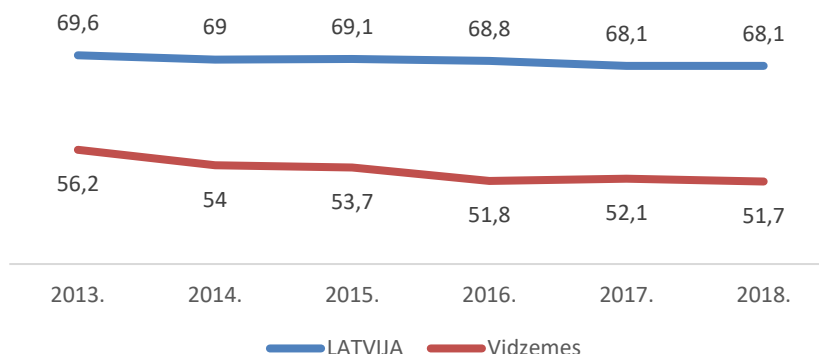
10 000
iedzīvotāju

2019.gadā viens
praktizējošais
ārsts vidēji
apkalpoja

439

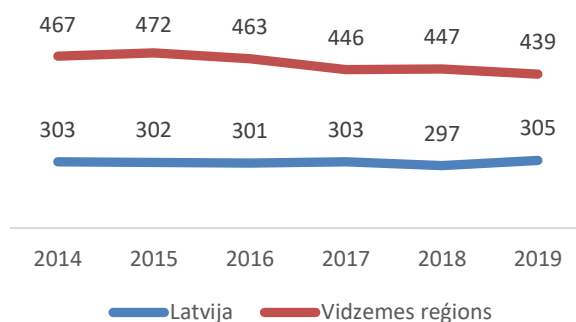
iedzīvotājus

vidējo (68,1) - Vidzemes reģionā rādītājs ir 51,7 ārstniecības personas ar vidējo medicīnisko izglītību uz 10 000 iedzīvotāju.

3.27. att. Ārstniecības personu skaits ar vidējo medicīnisko izglītību uz 10 000 iedzīvotājiem [Avots: SPKC]

Vidzemes reģionā kopš 2014.gada ir samazinājies *iedzīvotāju skaits uz vienu praktizējošo ārstu*. Tajā pašā laikā Vidzemes reģionā 2019.gadā uz vienu praktizējošo ārstu bija 439 iedzīvotāju, kas ir gandrīz par 134 iedzīvotāju vairāk kā vidēji Latvijā kopā. Vidzeme šai rādītājā ir otrajā vietā starp reģioniem, atpaliekot vienīgi no Rīgas reģiona.

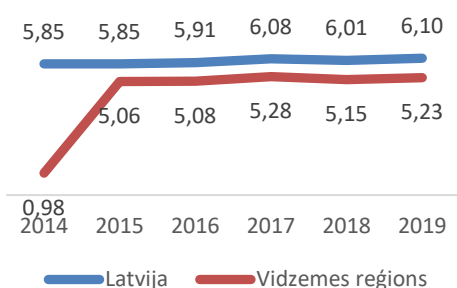

3.28. att. Iedzīvotāju skaits uz vienu praktizējošu ārstu visās veselības aprūpes iestādēs [Avots: SPKC]

Gan Latvijā, gan Vidzemes reģionā ir pieaudzis *ambulatoro apmeklējumu skaits* pie ārstiem uz 1 iedzīvotāju, bet samazinājies ambulatoro apmeklējumu skaits pie ārstu palīgiem, vecmātēm un māsām²⁹, kā arī samazinājies stacionāra vidējais gultu skaits. Izmaiņas rādītājos izskaidrojamas ar pēdējos gados veiktajām strukturālajām reformām veselības aprūpē, pārvietojot lielāku pacientu plūsmu no stacionārās uz ambulatoro aprūpi, attīstot ambulatoro aprūpi (aprūpi mājās, dienas stacionārus, ambulatoros pakalpojumus) un stiprinot primāro

²⁹ Primārās veselības aprūpes ārsti, māsas, ārstu palīgi, vecmātes un dežūrārsti.

veselības aprūpi (otrā māsa piesaiste ārstu praksei darbam ar hroniskiem pacientiem, primārās un sekundārās profilakses attīstīšanai utt.). Zīmīgi, ka Vidzemē tradicionāli ambulatoro apmeklējumu pie visiem ārstiem īpatsvars ir zemāks nekā Latvijā vidēji, bet ambulatoro apmeklējumu skaits pie ārstu palīgiem un māsām ir tradicionāli augstāks ka Latvija un citos reģionos.

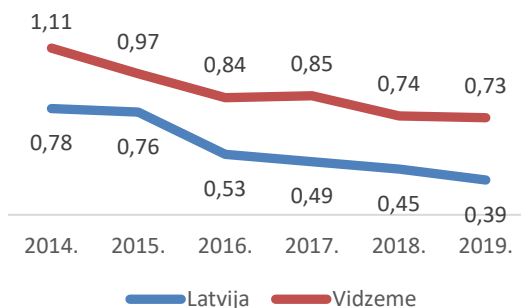

3.29. att. Ambulatoro apmeklējumu skaits pie ārstiem uz 1 iedzīvotāju [Avots: SPKC]

stiprās puses:

Augsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars attīstības centros, visaugstākais iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars starp reģioniem

Augsts svārtsmigrējošo iedzīvotāju īpatsvars

3.30. att. Ambulatorie apmeklējumi pie ārstu palīgiem, māsām uz 1 iedzīvotāju [Avots: SPKC]

vājās puses:

Mazs apdzīvotības blīvums un iedzīvotāju skaits ledzīvotāju novecošanās un to skaita sarukšana nākotnē palielinās nepieciešamību pēc sociālajiem pakalpojumiem un veselības aprūpes un sociālajiem pabalstiem

Iedzīvotāju izglītības, prasmju un profesiju piedāvājuma neatbilstība darba tirgus kvalitātes un strukturālām prasībām

Izglītota un kvalificēta darbaspēka aizplūšana no reģiona.

Zemi iedzīvotāju vidējie ienākumi

Pieaugoša demogrāfiskā slodze

iespējas:

Uz cilvēku vajadzībām veidotu pakalpojumu pieejamība

draudi:

Iedzīvotāju skaita samazināšanās un cilvēkresursu kvalitātes pazemināšanās

Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pazemināšanās

Ienākumu pazemināšanās un nabadzības riska pieaugums

Darbaspēka skaitliskā un kvalitatīvā potenciāla pazemināšanās

3.2. VIDE (RESURSI)

3.2.1. REĢIONA ĢEOGRĀFISKAIS NOVIETOJUMS

Vidzemes plānošanas reģions atrodas ES Ziemeļaustrumos un Latvijas ziemeļaustrumos. Tā ārējā robeža ar ES dalībvalsti - Igaunijas Republiku ir 343 km gara un Krievijas Federāciju 46,4 km gara. Vidzemes reģions pēc platības ir lielākais reģions Latvijā, tas aizņem 30,66% no Latvijas teritorijas. Vidzemes reģiona teritorijā lielāko platību aizņem meža zemes, to īpatsvars ir 54,1%, lauksaimniecībā izmantojamā zeme aizņem 31,4% no kopējās platības.

Vidzeme ir Eiropas Savienības robežreģions, ko šķērso vairāki nozīmīgi starptautiskie transporta koridori, nodrošinot Vidzemei tiešus sakarus ar lielākajiem reģionu centriem kaimiņu valstīs - Tartu un Tallinu Igaunijā, un Pleskavu, Novgorodu un Sanktpēterburgu Krievijā. Ap šiem transporta koridoriem veidojas Baltijas jūras reģiona integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas-VHB Zone Hanseatica tūrisma attīstības koridors³⁰, Dienvidbaltijas loka attīstības koridors, kā arī VIA Baltica. Vidzemes rietumus apskalo Rīgas līcis, pie kura esošās Skultes un Salacgrīvas ostas uzskatāmas starp nozīmīgākajām Latvijas mazajām ostām.

Gan telpiski, gan funkcionāli Vidzemes plānošanas reģions ir cieši saistīts ar Rīgas plānošanas reģionu, ņemot vērā piekļuvi Vidzemes jūrmalai un ostām, un saikni ar galvaspilsētu kā valsts administratīvo centru un transporta mezglu. Ar Latgales un Zemgales reģioniem Vidzemi saista dažādu valsts iestāžu sniegtie pakalpojumi, kultūras un izglītības iestādes un to sniegtie pakalpojumi, kā arī tūrisma objekti un aktīvās atpūtas iespējas.

Reģiona apdzīvojuma struktūru veido 26 pilsētas, vairāk kā 1000 ciemi lauku teritorijās un lauku viensētas. Pašvaldību dalījumā lielākie novadi ir Madonas novads (3 070 km²), Valmieras novads (2 941 km²), Cēsu novads (2 661 km²) un Limbažu novads (2 438 km²)

Vidzeme
aizņem

30,66

% Latvijas
teritorijas

³⁰ VIA Hanseatica ir vēsturiski sens tūrisma maršruts, kas savieno Igauniju, Latviju un Krieviju. Šī maršruta pamatā ir transporta un tirdzniecības maršruts, ko veido vēsturiskie tirdzniecības ceļi no Sanktpēterburgas caur Tartu uz Rīgu. Pētījuma tvērums ir tūrisma maršruta VIA Hanseatica daļa, kas ietilpst Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā.

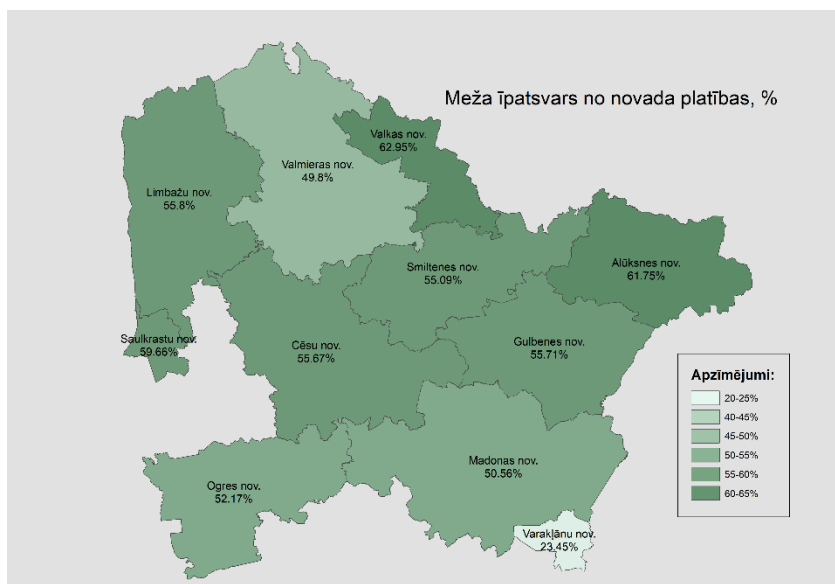
Pašvaldību kopplatība

Administratīvā teritorija	Kopplatība km2
Alūksnes novads	1 696
Cēsu novads	2 661
Gulbenes novads	1 870
Limbažu novads	2 438
Madonas novads	3 070
Ogres novads	1 834
Saulkrastu novads	277
Smiltenes novads	1 795
Valkas novads	907
Varakļānu novads	277
Valmieras novads	2 941

[Avots: CSP]

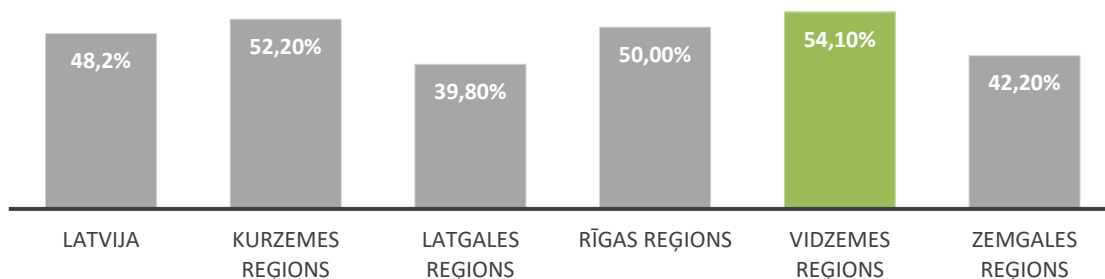
3.2.2. DABAS UN KULTŪRVĒSTURISKIE RESURSI

Vidzeme ir **mežiem** visbagātākais reģions Latvijā – procentuāli, tie aizņem 54,1% no reģiona teritorijas. Mežu daudzums un to kvalitāte nosaka Vidzemes piederību reģioniem, kam mežu produkcija kalpo ne tikai vietējā patēriņa apmierināšanai; tie ir arī būtiska mozaīkveida ainavu veidojošā sastāvdaļa un nozīmīgs rekreācijas potenciāls.

3.31. att. Meža īpatsvars pašvaldībās, [autoru veidots], [Avots: VZD 2021]

Vidzemes novadi ir bagāti ar mežiem. Vismezainākie no novada kopējās platības ir Valkas (63%), Alūksnes (62,8%) un Saulkrastu (59,7%) novadi, kur mežainums ir virs vidējā rādītāja reģionā. Bet vismazāk meži ir Varakļānu novadā (23,5%), kurā dominē plaši purvu masīvi.

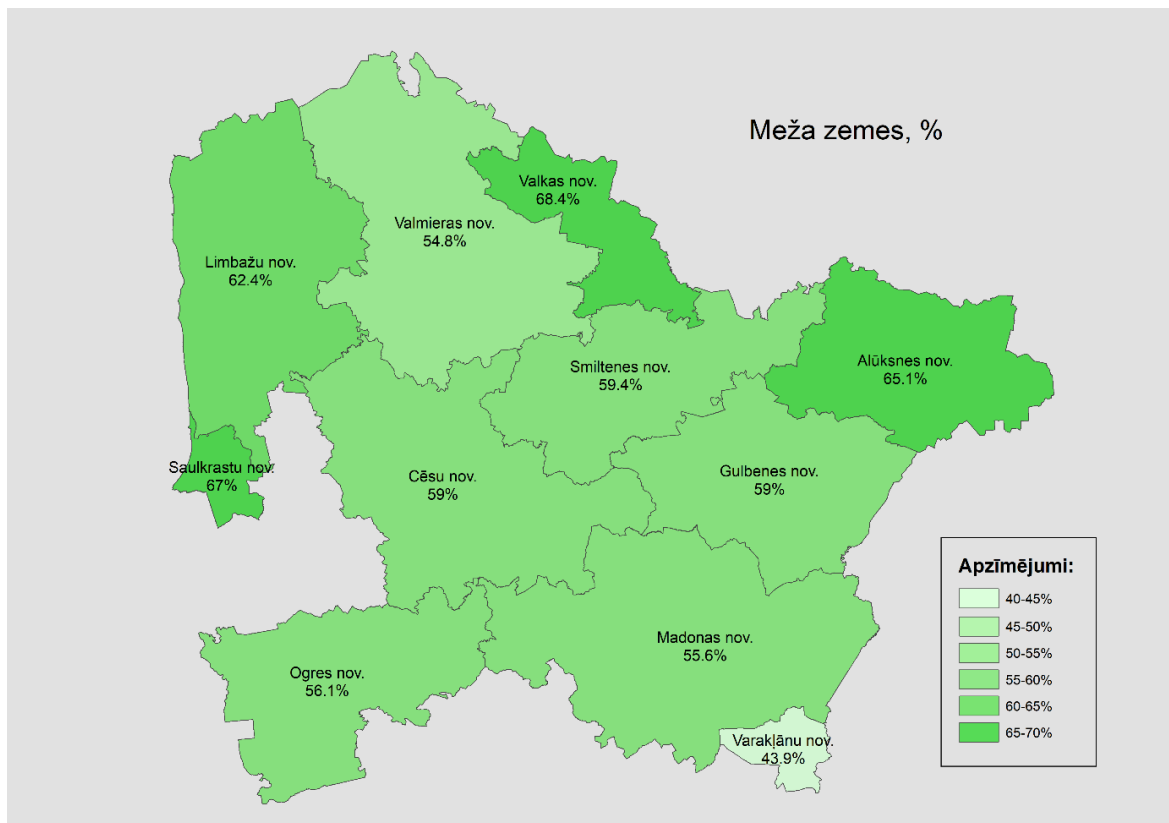

3.32. att. Mežu teritorijas īpatsvars [Avots: VZD 2021]

54,1%

Vidzemes reģiona teritorijas klāj meži

Vidzemē 2012.gadā lauksaimnieciski apstrādā 32,7% teritorijas

3.33. att. Meža zemju īpatsvars pašvaldībās, [autoru veidots, dati: VMD 2021]

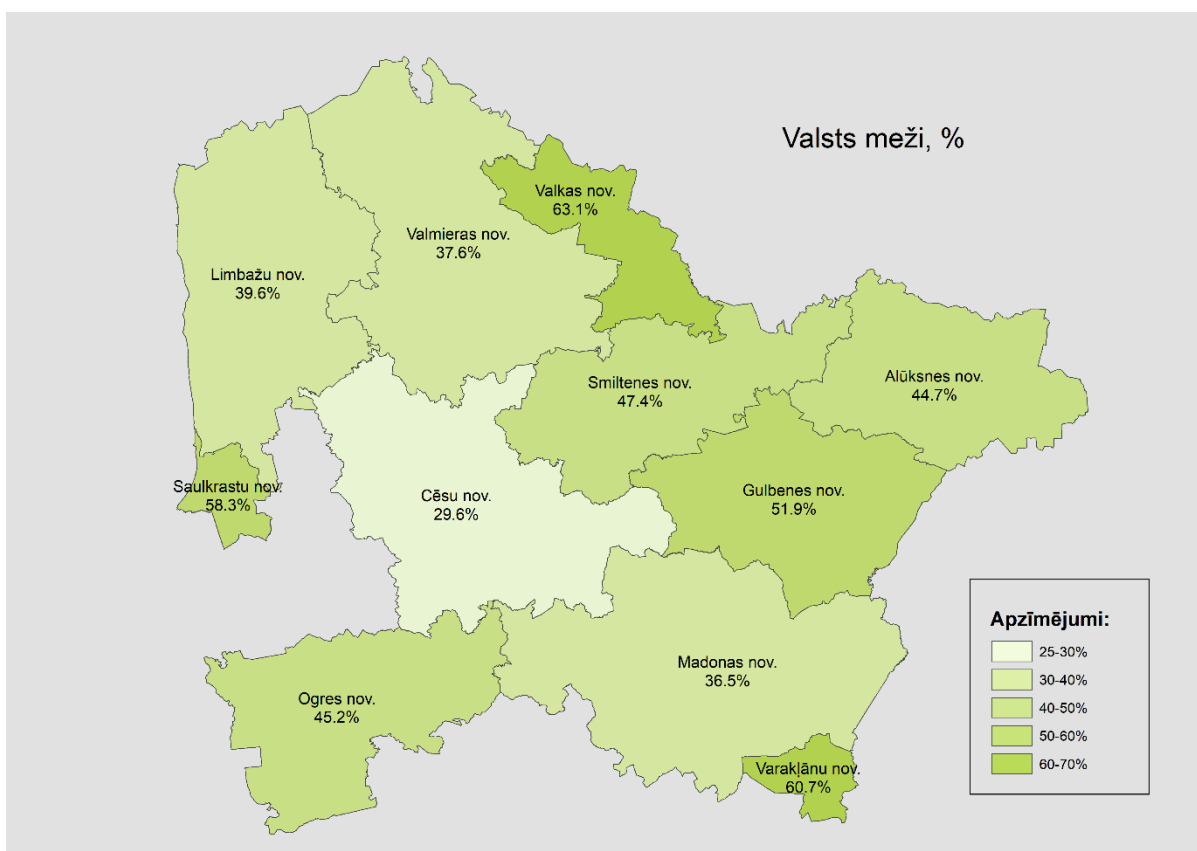
Ja salīdzina reģionus, tad Vidzemes plānošanas reģions ir mežainākais reģions Latvijā, aizņemot vairāk ka pusi 54.1% no kopējās reģiona teritorijas.

Meža zemes īpatsvars ir būtisks rādītājs videi atvēlēto teritoriju un to apsaimniekošanai nepieciešamās infrastruktūras kopskatā, sevī ietverot ne vien mežus, bet arī purvus, lauces, bebraines, grāvjus, ceļus u.c. platības. Meža zemes Vidzemē aizņem 11 644,5 km² jeb 58,9% no visas reģiona platības. Līdzīgi kā mežu platības, arī teritorijas ar mežu zemi katru gadu Vidzemē aug. Vidēji Vidzemē meža zemju platības ir 58,9%

Visā Latvijas teritorijā pieaug mežaudžu īpatsvars par 70 gadiem vecākām mežaudzēm, vidēji valsts mežos šādām mežaudzēm pārsniedzot 43% 2020.gadā, savukārt, starp dabas aizsardzības mežaudžu platībām 70 gadus pārsniedz 78%. Vidzemē augstākais šādu mežaudžu īpatsvars sastopams LVM Austrumvidzemes mežsaimniecībā, bet Rietumvidzemes mežsaimniecībā ir nedaudz augstāks dabas aizsardzības mežaudžu īpatsvars mežaudzēm virs 70 gadiem.

Meži pēc piederības iedalāmi 3 grupās – privātie, pašvaldību un valsts. Novērojamas atšķirības starp pašvaldību mežu apsaimniekošanu un ārpus apdzīvotajām vietām esošo valsts un privāto mežu apsaimniekošanā. Valsts mežu apsaimniekošanā un visu mežu atjaunošanā liela loma ir LVM. Vidēji Vidzemē valstij pieder 44,7% no visiem mežiem, kam atbilst Alūksnes

novada profils. Ievērojami augstāks valsts mežu īpatsvars novērojams Valkas (63,1%) un Varakļānu (60,7%) novados, bet Cēsu novadā tas nesasniedz trešdaļu no visiem novadā esošiem mežiem (29,6%).

3.34. att. Valstij piederošo mežu īpatsvars [Autoru veidots, dati: VMD, 2021]

LVM apsaimniekotajā teritorijā ir ievērojams rekreācijai paredzētu tūrisma vietu skaits, kā zīmīga tendence atzīmējams trešo personu tūrisma vietu skaita pieaugums LVM teritorijās.

Vidzemē plaši sastopami ES nozīmes biotopu teritorijas, ievērojamām platībām šādu biotopu esot AAA “Ziemeļgauja” Valkas un Smiltenes novados, kā arī Limbažu novada ziemeļu daļā (Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts) un Lubāna-Aiviekstes-Pededzes baseinu teritorijā Madonas un Gulbenes novadu austrumos. Augstākas kvalitātes mežu biotopi ir konstatēti biotopu grupā “Veci vai dabiski boreāli meži”, pārējās meža biotopu grupās kvalitātes klases proporcionāli sadalās līdzīgi.

Zemes lietošanas veidi

Administratīvā teritorija	Kopplatība hektāros	Zemes lietošanas veidi					
		krūmājs		purvs		ūdens objektu zeme	
		kopā ha	%	kopā ha	%	kopā ha	%
Alūksnes novads	169690	2891	1,70	2829	1,67	6052	3,57
Cēsu novads	266132	3258	1,22	8984	3,38	8027	3,02
Gulbenes novads	187036	3112	1,66	2221	1,19	5737	3,07
Limbažu novads	243819	2674	1,10	12079	4,95	7915	3,25
Madonas novads	307029	5554	1,81	10188	3,32	13078	4,26
Ogres novads	183480	2926	1,59	1968	1,07	8337	4,54
Saulkrastu novads	27757	201	0,72	1650	5,94	657	2,37
Smiltenes novads	179510	2023	1,13	3924	2,19	4818	2,68
Valkas novads	90768	643	0,71	2215	2,44	3241	3,57
Varakļānu novads	27731	525	1,89	5565	20,07	649	2,34
Valmieras novads	294122	3017	1,03	11159	3,79	13771	4,68
Kopā	1977074	26824	1,36	62782	3,18	72282	3,66

[Avots: VZD, 2021]

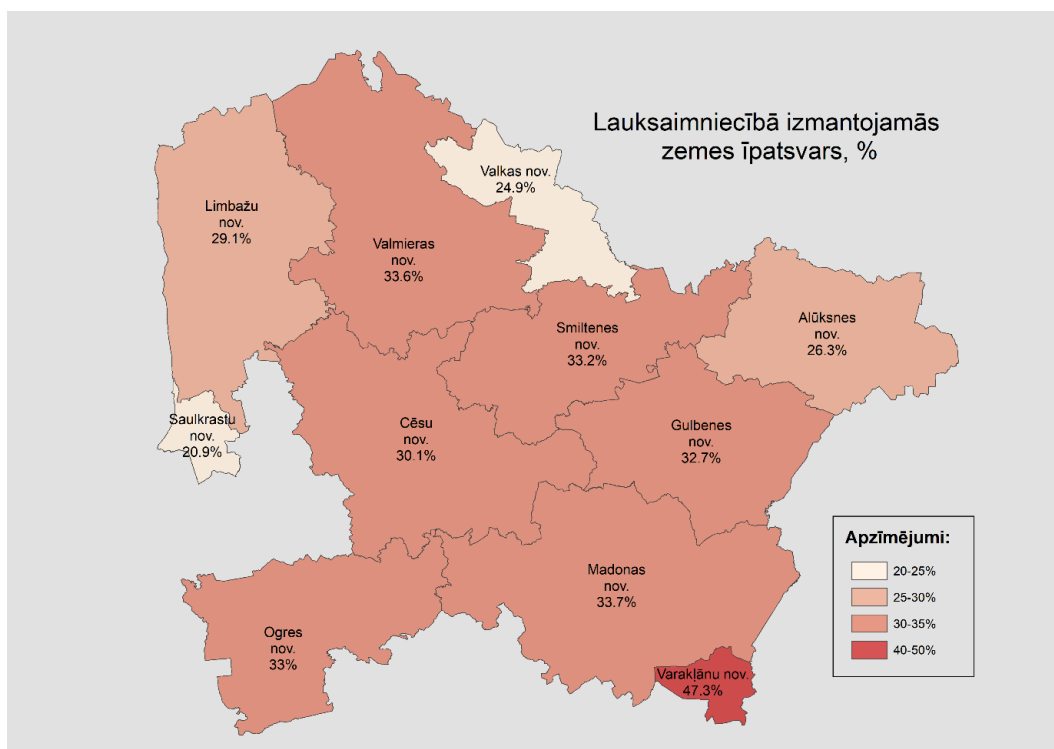
Pateicoties Latvijas lielākajam purvam (Teiču), Varakļānu novads izceļas ar augstu rādītāju purvu platībās - 20% no šī novada teritorijas klāj purvi. Arī Saulkrastu (6%) un Limbažu (5%) novados purvu platības ievērojami pārsniedz vidējos reģiona rādītājus.

Lielo upju un ezeru platības Valmieras, Ogres un Madonas novados pārsniedz vidējo reģiona rādītāju.

Vidzemes reģionā samazinās *lauksaimniecībā izmantoto zemju* īpatsvars. 2021.gadā lauksaimnieciski tika apstrādātas 31,4% Vidzemes plānošanas reģiona teritoriju (Latvijā vidēji – 35,4%), bet 2012.gadā 32,4%. Novadu griezumā visvairāk lauksaimniecībā izmantoto zemju ir Varakļānu novadā (47,3%), bet Madonas, Valmieras, Smiltenes, Ogres un Gulbenes novados šādu zemju īpatsvars pārsniedz vidējo reģionā. Saulkrastu novadā lauksaimniecībā izmantotas proporcionāli mazākās platības – 20,9% no novada kopējās platības

Attiecībā pret visu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, Vidzemē dominē aramzeme, kas aizņem 2/3 visas platības (valstī 71,4%). Izteiktāk aramzeme novērojama Saulkrastu un Valmieras novados. Vairāk kā vidēji valstī (17%), 18,7% no visām reģiona lauksaimniecības zemēm aizņem ganības (izteiktāk Cēsu un Madonas novados), 14,5% aizņem pļavas (Varakļānu

novadā pat 24,1%; valstī vidēji 10,4%), bet augļu dārzi aizņem 1,2% no lauksaimniecības platībām (Saulkrastu novadā 2,6%; valstī vidēji – 1,3%).

3.35. att. Lauksaimniecībā izmantotās zemes īpatsvars
[Autoru veidots, dati: VZD]

3.4. tabula

Lauksaimniecības zemes lietošanas veidi

Novads/admi nistratīvā teritorija	Kopplatība, ha	visa lauksaimniecībā izmantojamā zeme		t.sk. un attiecībā pret visu l/s zemi							
				aramzeme		augļu dārzs		pļava		ganības	
		kopā ha	%	kopā ha	%	kopā ha	%	kopā ha	%	kopā ha	%
Alūksnes	169690	44694	26,3	30408	68,0	360	0,8	5001	11,2	8925	20,0
Cēsu	266132	80059	30,1	50349	62,9	1216	1,5	8306	10,4	20188	25,2
Gulbenes	187036	61220	32,7	40144	65,6	528	0,9	7833	12,8	12715	20,8
Limbažu	243819	70962	29,1	47970	67,6	1262	1,8	10636	15,0	11094	15,6
Madonas	307029	103468	33,7	62335	60,2	603	0,6	15790	15,3	24740	23,9
Ogres	183480	60507	33,0	37524	62,0	1025	1,7	10020	16,6	11938	19,7
Saulkrastu	27757	5806	20,9	4241	73,0	153	2,6	703	12,1	709	12,2
Smiltenes	179510	59671	33,2	41441	69,4	665	1,1	8774	14,7	8791	14,7
Valkas	90768	22561	24,9	15524	68,8	188	0,8	3933	17,4	2916	12,9
Varakļānu	27731	13119	47,3	8133	62,0	69	0,5	3165	24,1	1752	13,4
Valmieras	294122	98957	33,6	69517	70,2	1156	1,2	16112	16,3	12172	12,3
Kopā	1977074	621024	31,4	407586	65,6	7225	1,2	90273	14,5	115940	18,7

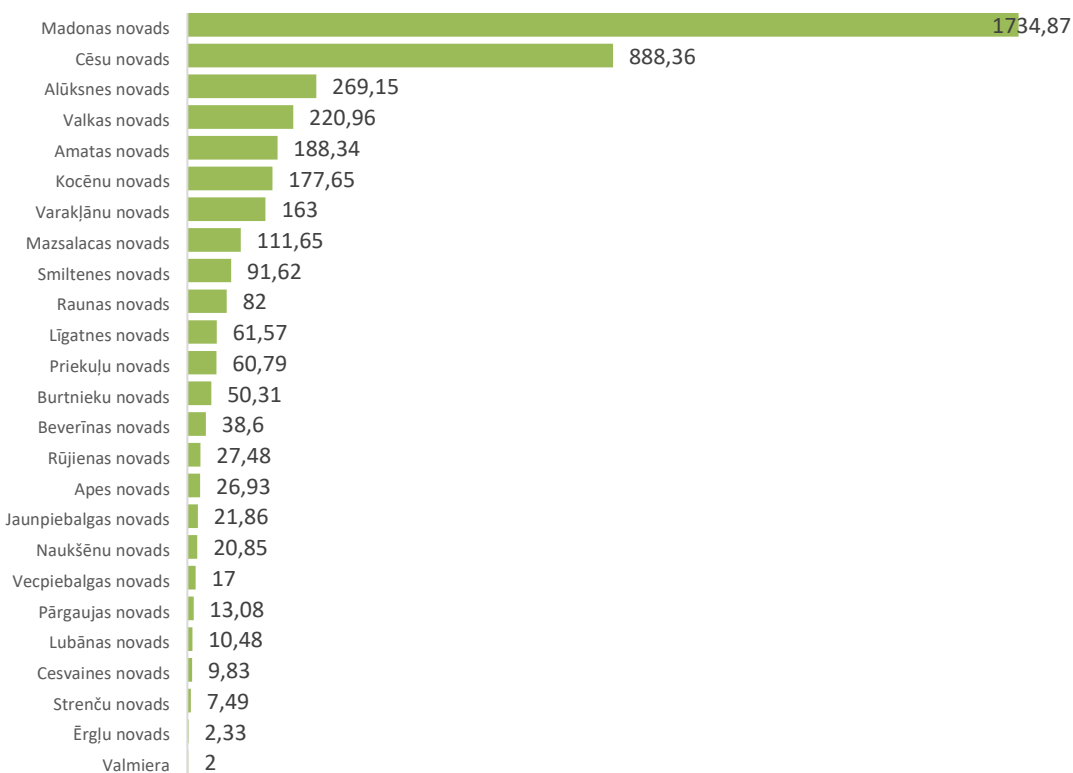
[Avots: VZD, 2021]

Nozīmīgs fakts ir tas, ka ne visa lauksaimniecībā izmantojamā zeme tiek izmantota mērķiem. Proporcionāli visvairāk neizmantotā lauksaimniecības zeme pirms ATR2021 bija tā brīža Amatas (21,1%), Ērgļu (20,7%), Alūksnes (19,2%) novados. Savukārt vismazāk neizmantota lauksaimniecībā izmantojamā zeme bija Naukšēnu (4,1%), Beverīnas (6,0%), Priekuļu (7,9%) novados. Neizmantotā lauksaimniecības zeme bieži aizaug ar krūmājiem vai mežu, aizaugušo pļavu un ganību platībām zaudējot to nozīmi kā vērtīgiem biotopiem. Bioloģiski vērtīgāko pļavu saglabāšanai Vidzemē salīdzinoši reti izmanto noganīšanu, kas populāra citos Latvijas reģionos, īpaši Kurzemē. Dabisko pļavu saglabāšana un ilgtspējīga apsaimniekošana uzsvēta VPR AT2027. Būtiska ir arī invazīvo sugu (gan augu, gan dzīvnieku) ietekme visā Vidzemē, kas ļoti labi redzama lauksaimniecībā neizmantoto zemju aizaugšanā ar, piemēram, Sosnovska latvāni.

Aizaugot plašām lauksaimniecībā vairs neizmantotām platībām, Vidzemē mainās tai raksturīgā ainava. Salīdzinot ainavu 1920'to gadu sākumā un mūsdienās, mežu zemju platības ir dubultojušās, daudzviet aizverot plašu perspektīvu uz horizontu. Šo procesu vislabāk iespējams novērtēt uzņemtajās fotofiksācijās, kā arī Vidzemes ainavās mākslinieku gleznās.

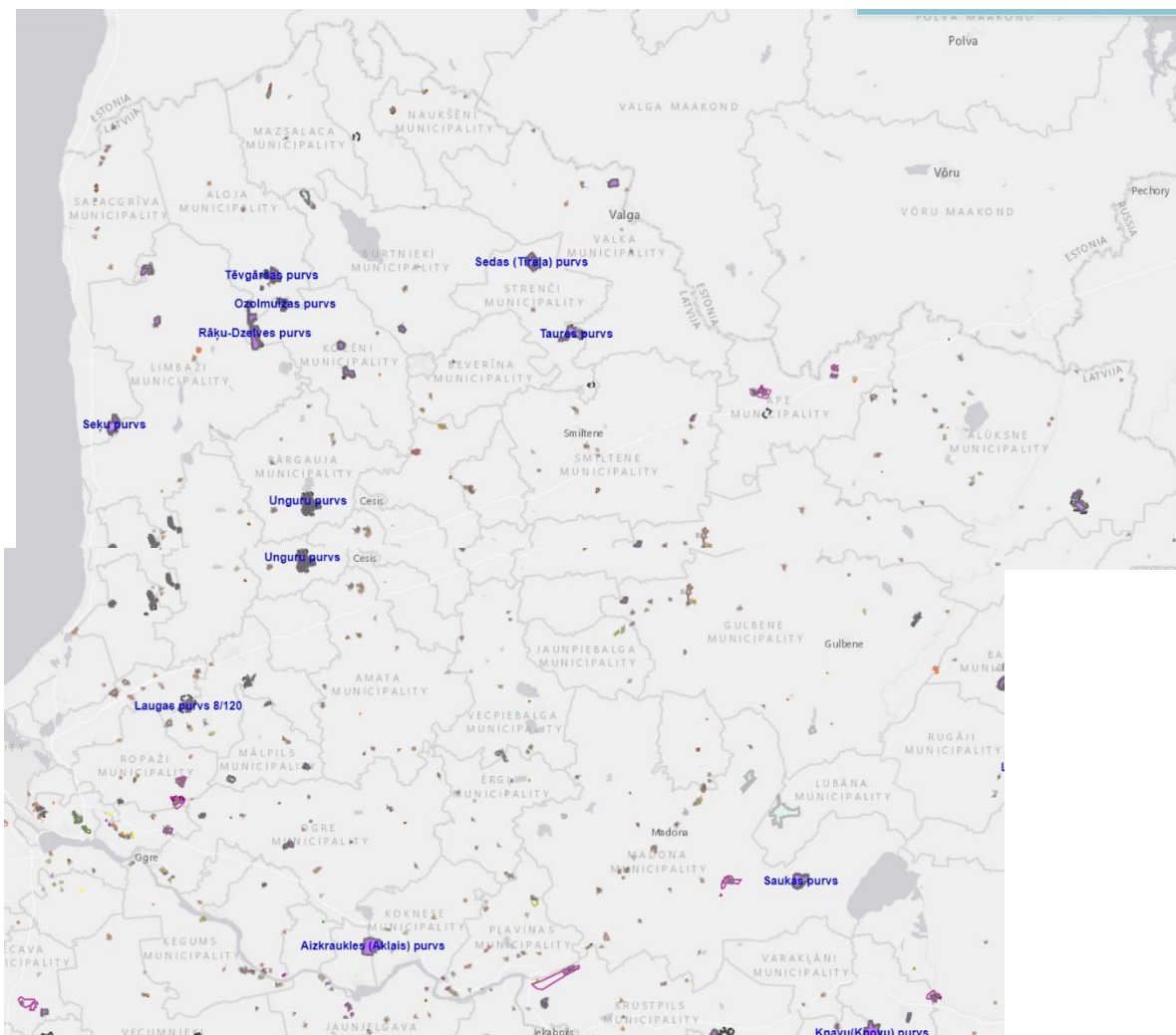
Viens no VPR AT2027 mērķiem ir vietējo produktu popularizēšana, kas varētu veicināt neizmantotās zemes atgriešanu aktīvā lauksaimniecībā, kā arī iespējamu krūmāju un meža zemju pielāgošanu lauksaimniecības vajadzībām. Veicinot izpratni par bioloģiskās lauksaimniecības nozīmi, iespējams uzlabot Vidzemē izaudzēto produktu kvalitāti, kā arī pašu audzēšanas procesu padarīt videi tīkamāku. Būtiska ir arī potenciālā patērētāja – reģiona vietējā iedzīvotāja izglītošana bioloģiskās lauksaimniecības produktu izvēlē.

Visās reģiona pašvaldībās ir atrodamas ar Sosnovska latvāni invadētas teritorijas, kas reģionā kopumā aizņem 4298,2 ha. Visvairāk ar latvāni invadētas teritorijas ir Madonas, Cēsu, Alūksnes un Valkas novados.

3.36. att. Ar Sosnovska latvāni invadēto teritoriju platības reģiona pašvaldībās, ha
[Avots: VAAD, 2016]

Vidzeme uz citu reģionu fona neizceļas ar nozīmīgiem derīgo izrakteņu krājumiem; samērā plaši izplatītie būvmateriālu izejvielu resursi - smilts, smilts-grants, dolomīts, māls, lielākoties sastopami nelielās, vietējas nozīmes atradnēs.

3.37. att. Derīgo izrakteņu (būvmateriālu izejvielu, kūdras, sapropeļa un dziedniecisko dūņu) atradņu karte [Avots: LVĢMC]

Pašvaldību dalījumā lielākie būvmateriālu izejvielu krājumi ir Cēsu novadā, kur pieejams māls, Smiltenes novadā, kur iegūstams dolomīts un smilts. Apjomīgi krājumi ir arī Madonas novadā, kur pieejams gan dolomīts, gan arī smilts, smilts-grants un kūdra. Vislielākie kūdras apjomi ir Madonas novadā, kam seko Gulbenes, un Alūksnes novadi. Ogres novadā atrodas nozīmīgas būvsmilts atradnes “Madliena”, “Zādzene I”, “Zādzene II”.

Rūpniecībā izmantojamu kvarca smilts iegulas Vidzemes reģionā sastopamas augšdevona Gaujas svītas nogulumos Beverīnas novadā. Neskatoties uz Gaujas svītas plašo izplatību, tīru, stikla ražošanai piemērotu, smilšu iegulas ir samērā reti sastopamas. Līdz šim detāli pētītas ir tikai Bāles-Bērziņu un Bērziņu atradnes, bet iepriekšējā izpēte veikta Cīruļu atradnē. Pie tam, tikai Bāles-Bērziņu atradnes smilts tika īpaši pētītas kā izejviela stikla ražošanai. Bērziņu atradnes pētītas veidņu smiltīm, bet Cīruļu - stikla ražošanai un veidņu smiltīm. Agrāk veiktās tehnoloģiskās pārbaudes liecina, ka Latvijas kvarca smilts ir izmantojama metalurģijā (veidnēm) un stikla ražošanā, bet tikai pēc to bagātināšanas. Jaunu

stikla un veidņu smilšu atradņu atklāšanas iespējas saistās galvenokārt ar Valkas rajona Vijciema un Mārsnēnu perspektīvajiem laukumiem, kuros prognozēti ievērojami krājumi (līdz pat 1,8 miljardi t).

Augstvērtīga būvkeramikas izejviela ir Gaujas svītas Lodes ridas māls, tas izplatīts Cēsu novada Liepas ciema apkārtnē, kur izpētītas divas atradnes: Liepa - Gaujas kreisajā krastā un Gāršas - labajā krastā. Liepas atradnē iegūļ divu paveidu māls: tumši sarkanbrūns raibs, liess, viegli kūstošs, no kura iespējams ražot tumši sarkanus, tā saucamā "Lodes tipa", apdares ķieģeļus un gaiši pelēks, trekns, grūti kūstošs māls, kas noderīgs par izejvielu vairākiem vērtīgiem izstrādājumiem - kanalizācijas caurulēm, sienu un grīdas flīzēm, melnā balzāma pudelēm, klinkera oļiem, kā arī būvkeramikas šihtas uzlabošanai. Atradni izmanto a/s "Lode", Vidzemes reģionā atrodas uzņēmuma Liepas ražotne. Kastrānes mālu atradne Ogres novadā izpētīta jau 1958. gadā, un tās derīgo slāņkopu (biezums 0,45 – 7,0 m) veido Ogres svītas māli. Šie māli ir derīgi būvniecības vajadzībām: ķieģeļu un apdares flīžu ražošanai.

Vidzemes reģionā sastopamo dolomītu izmanto galvenokārt šķembām un ceļu būvei. Valsts nozīmes dolomīta atradnē Apē iegūtais dolomīts tiek izmantots šķembām, asfalta ražošanai un augsnes kaļķošānai. Smilts ir galvenā izejviela būvniecībā, ceļu un meža ceļu būvē, tāpat arī būvniecībā, ceļu būvei un remontam izmanto smilti-granti.

Smilts un smilts-grants atradņu reģionā ir daudz, lielākās iegulas izplatītas galvenokārt augstieņu rajonos un lielo upju ielejās. Vidzemes reģionā lielākā smilts-grants un smilts atradne „Pāvuli” Raunas novadā Vidzemes augstienes ziemeļu nogāzē ir viena no trim valstī šobrīd visintensīvāk izmantotajām. No kopējiem 3,49 milj.m³ izpētīto krājumu 2,67 milj.m³ ir smilts- grants materiāls¹, un, pieaugot būvniecības un ceļu būves un remonta darbu apjomam, prognozējams tā ieguves apjoma pieaugums. Limbažu novadā nozīmīgs smilts-grants karjers ir Kalniņi (Priedes) Katvaru pagastā.

Labvēlīgie apstākļi kūdras veidošanās procesiem nodrošina reģionu ar kūdras resursiem, kā arī kūdras eksportu uz ārvalstīm. Lielākās kūdras purvu aizņemtās platības ir zemieņu teritorijās. Bagātīgs kūdras atradņu skaits ir Limbažu novadā, kura Pāles pagastā uzskaitītas pat 15 kūdras atradnes. Kopumā uz 2012. gada 1. janvāri izpētītās kūdras daudzums ir 25 702 tūkst. tonnu ar mitrumu 40%. Kūdras krājumu ziņā Vidzemes reģions seko Pierīgai un Latgales reģionam, kur kūdras krājums ir lielāks.

Palsmanes un Virešu apkaimē konstatēti nelieli vietējas nozīmes ģipšakmeni saturoši slāņi – lielākā ir Plevnas atradne ar novērtētajiem krājumiem 0,71 milj.m³. Lielākajā daļā Vidzemes ezeru ir sastopams sapropelis.

Svarīgs teritorijas ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikums ir kvalitatīvs dzeramais ūdens. Reģionā potenciāli ir lieli pazemes dzeramā ūdens krājumi, visā reģiona teritorijā iespējams nodrošināt ūdens apgādi. Reģiona teritorijā ir sastopami minerālūdeņi; plašāk izplatīti hlorīda – nātrija tipa iesāļūdeņi un sālsūdeņi. Pašlaik galvenokārt tiek izmantoti galda minerālūdeņi.

Ja dabas resursu ieguves platības pārsniedz 5 (vairumam) vai 25 (kūdrai) hektārus, tiek veikta sākotnējā izvērtēšana, savukārt, ja pārsniegti 25 (kūdrai – 150) hektāri, tiek piemērots IVN.

3.2.3. PAZEMES UN VIRSZEMES ŪDENS RESURSU IZMANTOŠANA

Saldūdens resursus veido virszemes ūdeņi (upes, ezeri, avoti, purvi un citas ūdensteces) un pazemes ūdeņi. Latvija ir bagāta ar ūdens resursiem. Latvijā ir vairāk nekā 12000 upju ar kopējo garumu ~38000 km un 2256 ezeri, kas lielāki par 1 hektāru.

Ūdens resursu stāvokli raksturo ūdens izmantošanas indekss, kas norāda, cik daudz no pieejamiem resursiem tiek iegūti. Ja indekss ir virs 20 %, tad reģions izjūt ūdens nepietiekamību, virs 40% - ūdens resursi netiek izmantoti ilgtspējīgi. Saskaņā ar Eurostat datiem Latvijai šis indekss pēdējos gados ir robežās no 0,5% līdz 0,7%, 2017. gadā – 0,6%, tātad ūdens ieguve valstī kopumā nerada slodzi uz resursiem. Ūdens patēriņa pieaugums kopumā liecina par tautsaimniecības izaugsmi.

Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto visi ūdeņi (pazemes ūdeņi, virszemes ūdeņi, pārejas ūdeņi, piekrastes ūdeņi) tiek apsaimniekoti pēc sateces baseinu principa, iedalot Latvijas teritoriju četros upju baseinu apgabalos: Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas. Visiem upju baseinu apgabaliem NAP2020 darbības laikā ir izstrādāti jauni apsaimniekošanas plāni 2016. – 2021.g. Tajos novērtēts, ka pazemes ūdeņu kvantitatīvais stāvoklis visos upju baseinu apgabalos ir labs. Tā kā pazemes ūdeņus lielā mērā, izņemot Rīgas pilsētu, izmanto dzeramā ūdens sagatavošanai, tas nozīmē, ka pazemes ūdeņu resursi ir pietiekami. Upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānos ir ietverti kompleksi pasākumi attiecībā uz ūdens resursu apsaimniekošanu, tostarp tādi, kas ir vērsti uz racionālu ūdens resursu izmantošanu. VPR iekļautā teritorija atrodas Gaujas baseina apgabalā, kā arī tā dienvidu un austrumu teritorijas – Daugavas baseina apgabalā.

Cilvēka darbības rezultātā Baltijas jūrā un Rīgas līcī nonāk prioritārās un bīstamās vielas, tai skaitā dzīvsudrabs. Atsevišķām vielām ir noteiktas vides kvalitātes robežvērtības ūdenī, bet dzīvsudrabam arī biotā – zivju audos. Dzīvsudraba koncentrācijas robežvērtības ievērojami tiek pārsniegtas arī Rīgas līča rietumu un austrumu (Vidzemes) piekrastē. Rīgas līča atklātajos

ūdeņos dzīvsudraba koncentrācija laika periodā 2008. gada līdz 2015. gadam variēja no 15 līdz 24 $\mu\text{g}/\text{kg}$ uz mitro masu, un robežvērtība tika pārsniegta 3 reizes.

Līdzīgi kā iekšzemes ūdeņos, arī Baltijas jūrā un Rīgas līcī viens no galvenajiem slodžu veidiem ir biogēno elementu noplūde. Slāpekļa un fosfora slodzes Baltijas jūrā un Rīgas līcī ir atkarīgas no upju caurplūduma attiecīgajā gadā. Laika periodā no 2006. gada līdz 2016. gadam gan slāpekļa, gan fosfora slodzes uzrāda nelielu samazināšanās tendenci³¹.

Svarīgs teritorijas ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikums ir kvalitatīvs dzeramais ūdens. Reģionā potenciāli ir lieli pazemes dzeramā ūdens krājumi, visā reģiona teritorijā iespējams nodrošināt ūdens apgādi. Pazemes ūdeņu krājumi Vidzemē ir pietiekami, lai nodrošinātu iedzīvotāju, rūpniecības un lauksaimniecības vajadzības pēc dzeramā ūdens. Artēzisko aku stāvoklis reģionā ir krasi atšķirīgs un var izraisīt pazemes ūdeņu piesārņojumu. Iedzīvotāju dzīves vides kvalitātes uzlabošanai svarīgi ir meliorācijas un lietus ūdens kanalizācijas attīstības jautājumi, lai novērstu neattīrītu lietusūdeņu nokļūšanu ūdenstilpēs, upju piesārņotību un teritoriju pārpurvošanos.

Vidzemē esošie saldūdeņi (izņemot purvus) ir piemēroti lietošanai uzturā ar nelielu apstrādi (mehānisku filtrēšanu, atdzelžošanu) vai bez tās. Iesālūdeņi tiek iegūti, lai ražotu dabīgo minerālūdeni.

3.38. att. Ezeru un upju kvalitāte [Avots: LVĢMC]

³¹ Vides politikas pamatnostādnes 2021. - 2027. gadam (VARAM 2021)

Vidzemē atrodas vairākas no lielākajām virszemes ūdenstilpnēm Latvijā – daļa Lubāna ezera (lielākais ezers Latvijā pēc ūdens virsmas platības), Burtnieka ezers (4. lielākais ezers pēc platības), Ķīšezers pie Rīgas (10. lielākais pēc platības), Alūksnes ezers (11. lielākais pēc platības), Alaukstis (17. lielākais ezers pēc platības) kā arī Gaujas, Daugavas upju baseini un ZR daļā arī Salacas upes baseins. Pašā reģiona ZA daļā ir Veļikajas upju baseins, bet Valkas novada teritorijā ir arī Emajegi upes baseins, kam tālāk caur Igauniju ir notece uz Somu līci.

Avoti veidojas vietās, kur pazemes ūdens nesējslāņi atsedzas zemes virspusē vai iegulst tuvu tai zem nogulumiem, kuriem ir laba ūdens caurlaidība. Krītoši avoti veidojas, gruntsūdeņiem izplūstot zemes virspusē, un parasti sastopami upju ielejās, ezeru krastos, gravās (Raunas Staburags, Dāvida dzirnavu avoti u. c.). Avoksnāji veidojas, gruntsūdenim izplūstot zemes virspusē izkļiedēti plašākā teritorijā, nekonzentrējoties vienā vai dažos izteiktos avotos. Kāpjoshi avoti veidojas, izplūstot spiedienūdeņiem; šādos avotos veidojas ūdens un nesaistītu nogulumu mutuļi (Bolēnu Acu avots u.c.). Avotus atkarībā no to ūdeņu ķīmiskā sastāva dala dzelzsavotos (izgulsnējas dzelzs savienojumi, piemēram, Dāvida dzirnavu avoti), sēravotos (izplūst ūdeņi, kas satur sulfīdus un sērūdeņradi, izgulsnējas sēra savienojumi, piemēram, Zušu avoti), kaļķavotos (izgulsnējas saldūdens kaļķieži, piemēram, Raunas Staburags). Avotu darbības rezultātā nogāzēs un upju ielejās tiek izgrauztas gravas, veidojas saldūdens kaļķiežu sakopojumi, kraujas, ap avoksnājiem veidojas pārpuvoti apgabali.

Rūpnieciskā zveja Latvijā pamatā norit jūrā, kā arī 205 Latvijas ezeros, bet no upēm rūpnieciskai zvejai izmantotas Daugava un Buļļupe, kā arī vairākas sezonālai nēģu zvejai (g.k. Gauja, Svētupe un Salaca). Rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos veic pašpatēriņa un komerciālie zvejnieki, kuri darbojas uz izsniegto licenču pamata (no 2020.gada zvejas licences izsniedz pašvaldības, ik gadu aktīvas ir ap 1000 licencēm).

Ezeros un upēs pēc kopējās masas visvairāk nozvejoti plauži, tālāk sekojot zandartiem, raudām, asariem, kā arī līņiem, zušiem un līdakām ezeros un vimbām un lašiem upēs. 2017.gadā nozvejotas 73,7 tonnas nēģu (BIOR). Piemēram, Burtnieka ezerā visvairāk tiek nozvejoti zandarti, līdakas, plauži, līņi, retāk vēdzeles un ālanti, savukārt Alūksnes ezerā tie ir asari, līdakas, karūsas, karpas, līņi, raudas u.c. Salacā visvairāk sastopamas līdakas, asari, karūsas, vēdzeles, ķīši, laši, līņi, plauži, raudas, sapali, zandarti, pliči, vimbas un taimiņi. Līdzīga situācija vērojama Gaujā. Daļā Vidzemes upju sastopamas arī foreles.

Veselības inspekcijas vides veselības speciālisti regulāri veic peldvietu ūdens kvalitātes monitoringu jūras un iekšzemes peldvietās. Peldvietu ūdens kvalitātes rādītājus pēc laboratorisko izmeklējumu saņemšanas novērtē speciālists un sniedz slēdzienu par ūdens kvalitāti – peldēties atļauts, peldēties nav ieteicams vai arī peldēties aizliegts. Par izmeklējumu rezultātiem tiek informēts peldvietas īpašnieks, kā arī ar masu mediju starpniecību -

sabiedrība. 2021.gadā monitorings iekļāva 57 pludmales valstī, no kurām tikai 6 atradās VPR – Skultes pludmale-peldvieta “Vārzas”, Tūjas pludmale-peldvieta “Kriminalieki”, Ainažu, Salacgrīvas un Saulkrastu centra pludmales Rīgas līča krastā, kā arī Limbažu Lielezera peldvieta kā vienīgā iekšzemes ūdenstilpju krastos.

Latvijā un arī Vidzemē ūdenstūrisms attīstās arvien vairāk. Vidzemē ir vairākas tūristu un atpūtnieku iecienītas upes laivošanai – Gauja, Salaca, Brasla, Pededze, Aiviekste u.c. Vidzemes ezeros pieejamas dažādas ūdenstūrisma aktivitātes – izbraucieni ar laivām, supiem, ūdensmotocikliem un citiem ūdens transportlīdzekļiem. Visas iepriekš minētās aktivitātes var radīt riskus un ietekmes uz intensīvāk izmantotajām ūdenstilpēm.

Laivotājiem upju krastos ierīkotas speciālas piestātņu vietas, kuras visbiežāk labiekārtotas ar vietu teltīm, ugunskuram. Šādās vietās nereti novērojama upes pamatkrasta un krasta nogāžu erodēšana, kā arī augsnes sablīvēšana un zemsedzes veģetācijas nomīdīšana. Diemžēl, joprojām sastopamas arī spontāni izveidojušās atpūtas vietas, kurās šīs problēmas mēdz izgaismoties vēl lielākā mērā. Visās atpūtas vietās regulāri uzkrājas atkritumi.

Vidzemē nav attīstīts upju vai ezeru transports, pārceļtuve Līgatnē uzskatāma par izņēmumu. Rīgas līča ostas izmanto pamatā kravas un zvejas kuģi.

3.2.4. KULTŪRVĒSTURISKAIS MANTOJUMS

Vidzemes reģionā ir daudzveidīgs un bagāts kultūrvēsturiskais mantojums, kas pārstāv ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas kultūras mantojumu un ietver gandrīz divus tūkstošus dažādu objektu – pilis, muižu ansambļi, baznīcas, zemnieku sētas, pilsētu teritorijas. Vidzemes reģionā, saskaņā ar Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas datiem, ir 1906 valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi

Lielāko kultūras pieminekļu skaitu VPR veido arheoloģijas objekti, kopskaitā 945. No tiem 522 ir valsts nozīmes, 422 vietējās nozīmes, kā arī viens – reģionālās nozīmes piemineklis. Vairums arheoloģijas pieminekļu ir senkapi un kapsētas, bet VPR netrūkst arī pilskalni, citas seno apmetņu vai kulta vietas.

VPR atrodas 11 vēsturiska notikuma vietas (7 no tām valsts nozīmes), tostarp Cēsu kauju piemiņas vieta liepā, 25 vēstures pieminekļi (visi valsts nozīmes)

Starp pieciem pilsētībniecības pieminekļiem jāizceļ Alūksnes, Cēsu un Limbažu vēsturiskos centrus, kas tāpat kā Līgatnes papīrfabrikas ciemata vēsturiskais centrs ieguvuši valsts nozīmes statusu, savukārt Staiceles papīrfabrika ar vēsturisko dzīvojamo apbūvi ir vietējās nozīmes piemineklis. No 8 industriālajiem pieminekļiem 7 ieguvuši valsts nozīmes statusu. Šaursliežu dzelzceļa līnija Alūksne-Gulbene atzīmēta kā divi atsevišķi industriālā mantojuma objekti, līniju sadalot starp Alūksnes un Gulbenes novadiem. Starp industriālā mantojuma objektiem iekļauta arī Vijciema (Mežmuižas) čiekurkalte Valkas novadā.

VPR uzskaitīti 232 mākslas pieminekļi, 206 no tiem – valsts nozīmes. Visbiežāk šos nozīmīgos mākslas objektus var atrast baznīcās un pilīs. 309 no 680 VPR esošajiem arhitektūras piešķirta valsts nozīme, 3 no 680 arhitektūras pieminekļiem - reģiona nozīme, bet 368 arhitektūras pieminekļi ir vietējās nozīmes mantojums. Vairums arhitektūras pieminekļu saistāmi ar muižu apbūvi, bet netrūkst arī cita veida mantojuma, kā piemēram, sakrālās nozīmes, rekreācijas (piem. sanatorijas) apbūvju, infrastruktūras attīstības mantojuma (zirgu pasta vai dzelzceļa stacijas) un citas.

Vidzemē ir

1906

valsts
aizsargājamie
kultūras
pieminekļi

Lielākie pieminekļu kompleksi ir kultūrvēsturiskās zonas: Cēsu viduslaiku pils komplekss un Cēsu vecpilsēta, Āraišu muzejparks, Ungurmuižas un Veselavas muižu ansamblis, krēslinieku sētas Vaidavas pagastā, Lielstraupes pils un senpilsēta, arī Hanzas pilsētas Valmiera un Cēsis, Alūksnes pilsētas vēsturiskais centrs (Valsts nozīmes pilsētībūvniecības piemineklis) u.c. Galvenie objekti, kas izsenis dominē Vidzemes kultūrainavā, ir baznīcas, krogi, muižas un muižu parki, pilis, senkapi, upurozoli, pilskalni, Livonijas laika pilsdrupas, baznīcas, tautas celtniecības pieminekļi - zemnieku sētas, skolas, kultūras vai saieta nami. Vēl nepietiekami novērtēti savdabīgi jaunāko laiku arhitektūras pieminekļi, piem., Sedas pilsēta ar tradicionālo 50.-to gadu pilsētas plānojumu un apbūvi.

Reģiona teritorijā daudz visdažādākā veida mākslas pieminekļu – senākie no tiem atrodas baznīcās- altārglezņas, vitrāžas, podiņu krāsni; unikāli ir iekštelpu gleznojumi Ungurmuižā. Reģiona savdabību pasvīturo tikai šim novadam raksturīgie amati - koku pludināšana pa Gaujas upi, pārceltuvju darbinieka amats, krēslu meistars; daudzie pasākumi, kas popularizē un saglabā kultūras mantojumu: Bruņinieku svētki, viduslaiku mielasti Cēsu muzejā, 9.gs. mielasti Āraišu ezerpilī u.c.

Reģionā saglabāts bagāts nemateriālās kultūras mantojums. Topošajā tautas nemateriālo kultūras vērtību reģistrā tiek iekļautas gan tradicionālās kultūras telpas, piem., Vecpiebalga, Jaunpiebalga un Gaujiena, Gaujas zvejnieku un plostnieku un viņu pēcteču kopienu kultūrtelpas, mazpilsētas ar tradicionālo un kultūrvēsturisko vidi- vietas, kas pasvīturo savdabību, sekmē lietišķo mākslu prasmes saglabāšanos, tautas mākslas izpausmes un nacionālās identitātes saglabāšanos.

Kultūras mantojuma neatņemama sastāvdaļa ir ainava, kas ne vien dod savu ieguldījumu cilvēku labsajūtas radīšanā, bet arī veido ekonomiskajai aktivitātei labvēlīgus resursus. Eiropas ainavu konvencijas izpratnē ainava ir dabisku vai dabisku un cilvēku veiktu mijiedarbību iespaidā veidotas teritorijas vizuālā uztvere un svarīga cilvēku dzīves kvalitātes daļa jebkurā vietā- pilsētās un laukos. Atzīstot, ka notiek Vidzemes tradicionālās mozaīkveida ainavas degradācija, būtiski ir veicināt sabiedrības izpratni par ainavas vērtību, radīt iespēju piedalīties ainavu apsaimniekošanā un plānošanā, un tādā veidā sajūst, ka tai ir jāuzņemas atbildība par to, kas notiek ar ainavu.

Reģiona bagātais kultūrvēsturiskais mantojums kalpo kā pamatresurss kultūras tūrisma attīstībai. Kultūras mantojuma esamība inducē pievilcīgu dzīves vidi augsti kvalificētu un prasmīgu cilvēkresursu piesaistīšanai prioritārajās ekonomikas jomās. Ar kultūras mantojumu tiek saprasts kustamais un nekustamais mantojums (muzeji, kolekcijas, bibliotēkas, arhīvi), arheoloģiskais un arhitektūras mantojums, dabas mantojums (ainavas un dabas skati), lingvistiskais un gastronomiskais mantojums, kā arī tradicionālās profesijas.

3.2.5. AIZSARGĀJAMĀS DABAS TERITORIJAS

Vidzemē sastopami visi nacionālās nozīmes aizsargājamo teritoriju veidi: Gaujas nacionālais parks, 2 dabas rezervāti (Teiču un Krustkalnu), 8 dabas parki (Salacas ieleja, Gaiziņkalns, Piejūra, Driksnas sils, Aiviekstes paliene, Kuja Ogres ieleja, Ogres Zilie kalni), 4 aizsargājamo ainavu apvidi (Veclaicene, Vecpiebalga, Vestiena, Ziemeļgauja), 83 dabas liegumi, kā arī aizsargājamās alejas, aizsargājamie ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi, dendroloģiskie stādījumi un dižkoki, kā arī viens – Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts. Dabiskie biotopi tiek saglabāti valsts mežos, izdalot dabisko meža biotopu koncentrācijas vietas, kuras nākotnē varētu kļūt par liegumu teritorijām. Vairāk kā trešdaļa no Latvijā esošajām Natura 2000 vietām atrodas Vidzemes reģionā³².

Bagāts ar īpaši aizsargājamām dabas teritorijām ir Madonas novads, tajā atrodas Krustkalnu dabas rezervāts un daļa Teiču dabas rezervāta, aizsargājamo ainavu apvidus „Vestiena” (AAA „Vestiena”), vairāki dabas parki, starp tiem arī visiem labi zināmais Gaiziņkalna dabas parks, un dažādi dabas liegumi (Ilziņa ezers, Kāla ezera salas, Lielsalas purvs, Lubāna ieplakas un Lubāna mitrājs).

Salīdzinoši daudz īpaši aizsargājamo dabas teritoriju atrodas arī *Alūksnes novadā*, kur atrodas Veclaicenes aizsargājamo ainavu apvidus, Dēliņkalna un kopš 1926. gada valsts aizsardzībā esošais Indzera ezera salu dabas liegumi, daudzie purvu dabas liegumi (Baltais purvs u.c.) – kopā 17 teritorijas.

Daļa ĪADT atrodas vairāku novadu teritorijās. Gaujas nacionālais parks, kas Gaujas senleņķī un tās apkārtnē aizsargā unikālas dabas vērtības, vienlaikus nodrošinot gan rekreācijas, gan dabas aizsardzības funkcijas, atrodas 4 novadu teritorijās – Cēsu, Saulkrastu, Siguldas (RPR) un Valmieras. Tas iekļauj vairākus dabas liegumus, kā arī lielu daļu no Vidzemē esošajiem ģeoloģiskās izcelsmes dabas pieminekļiem (lielākais šādu vietu skaits valstī). Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts Limbažu, Valmieras un Valkas novadus. Ziemeļgaujas aizsargājamo ainavu apvidus stiepjas caur Smiltenes, Valkas un Valmieras novadiem. Teiču dabas rezervāts atrodas Madonas un Varakļānu novados. Salacas ielejas dabas

Vairāk kā trešdaļa

no Latvijā esošajām Natura 2000 vietām atrodas Vidzemes reģionā

³² Dabas aizsardzības pārvalde, 2021

parks atrodas Limbažu un Valmieras novados, bet dabas parks Piejūra stiepjas no Saulkrastu novada līdz Rīgas pilsētai, iekļaujot arī Ādažu novadu. Arī vairāki dabas liegumi atrodas divu un vairāku novadu teritorijās, piemēram, Sedas purvs, kas izvietojies Valmieras un Valkas novados, Lielais purvs (Gulbenes un Smiltenes novadi), Kornetu – Peļļu dabas liegums (Smiltenes un Alūksnes novadi). Aizsargājamā jūras teritorija Selga uz rietumiem no Tūjas atrodas pie Limbažu, Saulkrastu un Ādažu (RPR) novadu krastiem.

Abi Vidzemes reģionā esošie rezervāti, kā arī nacionālais parks, aizsargājamo ainavu apvidi, aizsargājamās jūras teritorijas, lielais vairums dabas liegumi un parki ieļauto vienotajā Eiropas Savienības (ES) nozīmes aizsargājamo teritoriju tīklā Natura2000. Šajā tīklā iekļautas 333 Latvijas ĪADT, kas aizņem 12% no valsts teritorijas. Natura 2000 teritorijās Latvijā tiek aizsargātas 20 augu, 34 bezmugurkaulnieku, 29 zīdītāju, 3 rāpuļu, 11 abinieku, 13 zivju, 93 putnu sugas un 58 biotopu veidi.

3.5. tabula

Latvijas nacionālo parku un dabas rezervātu salīdzinājums

	Moric- las DR (1912)	Slīteres NP (1921)	Grīņu DR (1936)	Gaujas NP (1973)	Krustkal- nu DR (1977)	Teiču DR (1982)	Ķemeru NP(1997)	Rāznas NP (2007)
Kopējā aizsargājamā platība, ha	818	16 361	1 491	92 260	2 979	19 779	38 167	59 615
Augu sugu skaits	565	1 252	440	...	974	953	1 250	...
no tiem aizsargājamie augi	12	152	15	129	68	71	129	42
Zīdītāju sugu skaits	20	42	15	51	40	47	47	...
no tiem aizsargājamie zīdītāji	2	12	1	20	12	15	14	15
Putnu sugu skaits	48	213	50	165	153	211	237	99
no tiem aizsargājamie putni	2	66	2	51	42	74	67	44
Zivju sugu skaits	10	18	7	37	16	12	32	24

[Avots: DAP]

Latvijā ir noteiktas **7 aizsargājamās jūras teritorijas**. Aizsargājamās jūras teritorijas apsaimnieko saskaņā ar minētajiem noteikumiem, likumu „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām”, teritoriju dabas aizsardzības plāniem un individuālajiem aizsardzības un izmantošanas noteikumiem. No šīm 7 aizsargājamām jūras teritorijām divas pilnībā pieguļ VPR teritorijai, savukārt viena atrodas gan VPD, gan RPR teritorijā.

3.6. tabula

Aizsargājamās jūras teritorijas

Aizsargājamā jūras teritorija	Atrašanās vieta
Selga uz rietumiem no Tūjas	Teritorija jūrā iepretim Limbažu, Saulkrastu un Ādažu (RPR) novadiem
Vitrupe-Tūja	Limbažu novada krasts
Ainaži-Salacgrīva	Limbažu novada krasts

Aizsargājamās jūras teritorijas Selga uz rietumiem no Tūjas teritorija nepieklaujas Rīgas līča krastam, tuvākajām robežām atrodas 1,5-3 kilometrus no tā. Tikai teritorijas austrumu daļa, kas atrodas vistuvāk krastam, iekļauj par 20 metriem seklākus Rīgas līča ūdeņus, lielākajai daļai teritorijas jūras dziļumam pārsniedzot šo atzīmi. Turpretim aizsargājamās jūras teritoriju Vitrupe-Tūja un Ainaži-Salacgrīva austrumu robeža noteikta līdz ar Rīgas līča krastu, bet šo teritoriju dziļums tikai retās vietās pārsniedz 10 metrus, nerasniedzot 15 metru dziļumu.

Atbilstoši ministru kabineta noteikumiem par aizsargājamām jūras teritorijām, zivju ieguve aizsargājamā jūras teritorijā notiek saskaņā ar zvejniecību regulējošiem normatīvajiem aktiem. Lai nodrošinātu ostu darbību un tām nepieciešamo infrastruktūru, kā arī piekrastes pašvaldību saimniecisko darbību un tūrisma infrastruktūras attīstību, aizsargājamās jūras teritorijās tiek noteiktas neitrālās zonas. Neitrālajās zonās ietilpst ostu akvatorijas, to ārējie reidi, grunts novietnes jūrā, kuģu ceļi un nepārtraukta josla gar pludmali.

3.2.6. ATJAUNOJAMIE ENERGORESURSI

Latvijā atjaunojamie energoresursi aizņem vienu trešo daļu primāro energoresursu bilanci un divi visvairāk izmantotie atjaunojamo energoresursu veidi ir koksne un hidroresursi, kas 2018. gadā aizņēma 40,0% no kopējā energoresursu patēriņa. Vēja enerģija un biogāze tiek izmantoti ievērojami mazākā apmērā. Saules enerģiju šobrīd izmanto tikai ļoti nelielos apjomos pilotprojektu formā..

Vēsturiski Vidzemes reģions nebija pilnībā gazificēts, līdz ar to dabas gāze plaši tiek izmantota tikai daļā no reģiona. Biomasa ir dominējošais kurināmais, īpaši siltumapgādes jomā. Pēdējos gados ir palielinājies, piem., saules kolektoru, saules paneļu elektroenerģijas iegūšanai un siltumsūkņu daudzums gan privātajos, gan publiskajos objektos un ēkās. Galvenie Vidzemē pieejamie energoresursi ir fosilais kurināmais un atjaunojamie energoresursi – biomasa, kūdra, hidroenerģija, saules enerģija, vēja enerģija un ģeotermālā enerģija.

Biomasa ir visplašāk izmantotais un plaši pieejams atjaunojamais enerģijas avots Vidzemē. Biomasas avoti ir mežizstrādes, kokapstrādes atlikumi, lietota koksne, krūmi, enerģētiskās koksnes plantācijas, lauksaimniecības atlikumi un dažāda veida organiskie atkritumi. Vidzemē sadedzināšanas iekārtās (katlu mājās, rūpniecībā un citos sektoros) 2011.gadā vairāk nekā 75% tika izmantota koksne. Tā lielākoties ir malka, šķelda, granulas un kokapstrādes atgriezumus. Lielais atjaunojamo energoresursu (AER) lietojuma īpatsvars VPR ir saistīts ar to, ka 56% VPR teritorijas klāj meži, izejmateriāli koksnei ir pietiekami, reģionu šķērso koksnes eksporta tranzītceļi un dabas gāze ir pieejama tikai daļā teritorijas. Ir ļoti svarīgi izmantot koksni ar pievienoto vērtību. Reģiona līmenī pievienotā vērtība var tikt radīta, izveidojot un uzstādot modernas koksnes apstrādes iekārtas un veidojot ražotnes, kas ļautu koksnes atlikumus vai pārpalikumus pārveidot enerģētiskajā koksnē. Ekonomiskā izaugsme reģiona līmenī var tikt veicināta, veidojot investīcijām un investoriem pievilcīgu vidi un izglītojot sabiedrību..

Kūdra ir tūkstošiem gadu garumā veidojušies nogulumi, kas sausā veidā satur vairāk kā 50% organisko vielu. Kūdras veido pilnīgi vai daļēji sadalījušās, palielināta mitruma apstākļos uzkrājušās augu atliekas. Pēdējos gadu desmitos kurināmās kūdras ieguve un izmantošana Latvijā ir

Galvenais
atjaunojamās
enerģijas avots
Vidzemē ir
biomasa

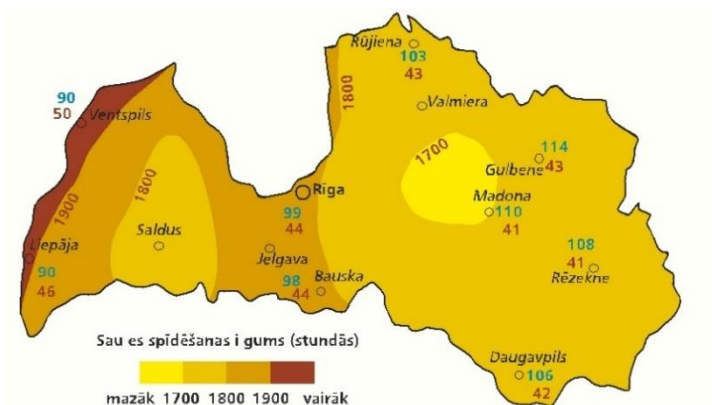
būtiski samazinājusies, taču, atkarībā no novada specifikas, kūdras ieguves potenciāls var tikt izvērtēts. Vidzemē ir pieejami ievērojami kūdras resursi, taču to izmantošana enerģijas ražošanā ir niecīga.

Latvijā darbojas vairāk nekā 146 mazās hidroelektrostacijas (HES), kuru kopējais saražotās elektrības apjoms ir vairāk nekā 50 MWh gadā. Uz Vidzemes reģiona upēm uzceltas vairāk kā 50 mazās HES (no tām 9 uz Gaujas, 5 uz Abula). Šo hidroelektrostaciju enerģētiskais potenciāls ir neliels, daļa no tām iekļautas vidi nelabvēlīgi ietekmējošo mazo HES sarakstā, piemēram, Augstāres un Ilzēnu HES uz Gaujas, Kalnakārķļu HES uz Kujas, Vecpiebalgas HES uz Orisāres u.c.

3.39. att. Mazās hidroelektrostacijas Latvijā [Avots: Pasaules Dabas fonds]

Saules enerģiju var izmantot gan siltumenerģijas, gan elektroenerģijas ražošanai. Enerģijas un siltumenerģijas izstrādi Saules enerģijas iekārtās ietekmē laika apstākļi. Saules enerģijas izmantošanu ierobežo Saules radiācijas ilgums un intensitāte, kas atkarīga no gada laika, klimatiskajiem apstākļiem un ģeogrāfiskā stāvokļa. Saules starojums uz horizontālas virsmas Baltijas jūras valstīs ir robežās no 900 līdz 1100 kWh/m². Lielāko daļu no tās iegūst vasaras periodā. Saules radiācijas enerģiju Vidzemē var izmantot vidēji 1700 stundas gadā. Pēdējos 10 gados ir būtiski palielinājies saules siltuma sistēmu un saules paneļu elektroenerģijas iegūšanai skaits, ko veicināja galvenokārt Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta pieejamība.

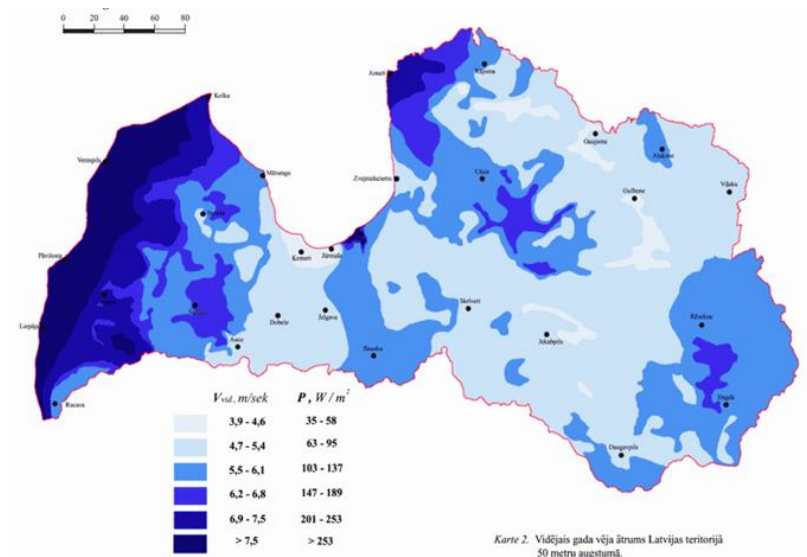
3.40. att. Saules spīdēšanas intensitāte Latvijā [Avots: Latvijas ģeogrāfijas atlants]

Saules kolektoru izmantošana Vidzemē ir iespējama ar labiem rezultātiem. Saules globālā radiācija mūsu platuma grādos mainās atbilstoši laika sezonām no maija līdz septembrim no 1 m² saules kolektora var iegūt 700-740 kWst/m², no oktobra līdz aprīlim – 200-240 kWst/m², no novembra līdz februārim - 40-50 kWst/m². Apkures periodā Saules enerģiju siltumapgādē iespējams veiksmīgi izmantot, kombinējot to ar citiem energoresursiem, piemēram, koksnes granulām. Saules kolektoru izmantošana Vidzemes reģionā ir palielinājusies, pateicoties ES līdzfinansētu programmu finansējumam.

Atšķirībā no biodeģvielas vai saules enerģijas tehnoloģijām vēja enerģija visticamāk nepiedzīvos lielus tehnoloģiskus lēcienus, tomēr pakāpeniski uzlabojumi noteikti stiprinās jau ievērojamo vēja enerģijas konkurētspēju. Pašlaik ražoto turbīnu jauda ir 3 MW. Ja tiek uzlaboti tehnoloģiskie risinājumi, tad samazināms arī laiks, kad turbīna nedarbojas tehnisku iemeslu dēļ, kas iepriekš tika uzskatīts par nopietnu problēmu.

Vēja turbīnu darbība ir balstīta uz vēja kinētiskās enerģijas izmantošanu elektroenerģijas izstrādei. Vēja turbīnu jauda ir sākot no vairākiem kilovatiem un var pārsniegt pat 5 megavatus. Tā kā tehnoloģiju attīstība ir strauja, nav problēmu vēja ģeneratorus novietot jebkurā vietā un dažādos augstumos, kur ir pietiekams vēja enerģijas potenciāls, lai nodrošinātu drošu, centralizētu vai kļiedētu enerģijas ražošanu.

Kopējo Baltijas vēja enerģijas potenciālu vērtē no 4,5 līdz 7 TWh gadā (Igaunijā – 4 TWh, Latvijā līdz 1,5 TWh, Lietuvā – 1,5 TWh) . Vislabākie apstākļi VES izveidei Latvijā ir Kurzemes piekrastē, nedaudz sliktāki – Vidzemes piekrastē pie Igaunijas robežas. Ainažu VES (1,2 MW, 1996. gads) bija pirmā vēja elektrostacija Baltijā, bet SIA Vēja parks VES Grobiņā (19,8 MW, 2002. gads) – pirmais lielais vēja parks Baltijā. Pašlaik Latvijā ir uzstādīti vēja ģeneratori ar kopējo jaudu 30 MW, galvenokārt Kurzemē. Vidzemes plānošanas reģionā enerģijas ražošana, izmantojot vēja enerģiju, potenciāli ir iespējama Vidzemes augstienē, kur ir pietiekama vēja intensitāte.

3.41. att. Latvijas vēju karte, vidējais vēju ātrums 50m augstumā [Avots: www.windenergy.lv]

Atkritumu apsaimniekošana tiek organizēta reģionu līmenī. Atkritumu poligons "Daibe" pieder pašvaldībām, un pirmā atkritumu krātuve ir aprīkota ar metāna savākšanas sistēmu (kopējais garums gandrīz 3 km) ar regulēšanas un pārsūkņēšanas staciju. Savāktais metāns šobrīd tiek izmantots esošajā koģenerācijas stacijā, lai nodrošinātu poligona darbību.

Transporta sektors Eiropas Savienībā sastāda aptuveni 30% no kopējā enerģijas patēriņa. Automobiļi, kravas automobiļi un vieglie transporta līdzekļi patērē 80% no kopējā enerģijas patēriņa transporta nozarē. Latvijā pamazām attīstās arī elektroautomobiļu un hibrīdautomobiļu lietošana, kas veido nepieciešamību attīstīt elektromobiļu uzlādes staciju tīklu. Eiropas Savienības fondu ietvaros īstenoto elektrouzlādes tīkla projektu 2014-2020 plānošanas periodā, kā ietvaros uz TEN-T ceļiem jau ir vairāk nekā 100 uzlādes punktu, t.sk., Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā. Pastāv prakse benzīna iekšdedzes dzinējus aprīkot ar auto gāzes iekārtām. Tāpat ir paredzēts degvielām pievienot biodegvielu. Atbilstoši valsts politikai klimata pārmaiņu samazināšanai, 2014. gadā Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta ietvaros bija iespējams ar atbalstu iegādāties elektroauto un izveidot ātrās elektroauto uzlādes stacijas. Dažas Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldības izmantoja šo atbalstu. Atsaucoties uz lietotāju pieredzi, elektroauto nav izmantojams garākos braucienos, jo elektroauto veicamā distance bez uzlādes ir ierobežota, un uzlādes staciju tīkls joprojām ir nepietiekošs. 2020. gada beigās elektromobiļu uzlādes tīklam "e-mobi" pieslēgtas 112 ātrās uzlādes stacijas³³.

³³ Statistika par "E-MOBI", CSDD 2021.

3.2.7. RISKA TERITORIJAS

Reģionā atrodas ūdens erozijas, pazemes ūdeņu piesārņojuma, applūšanas un paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas. Salīdzinot ar citiem reģioniem, Vidzemē ir mazāk valsts nozīmes un reģionālas nozīmes paaugstinātas bīstamības objektu. Atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 21. janvāra noteikumiem Nr. 46 "Paaugstinātas bīstamības objektu saraksts" Vidzemes plānošanas reģionā atrodas šādi paaugstinātas bīstamības objekti:

- A kategorijas objekti ir SIA "Latvijas Propāna gāze" sašķidrinātās naftas gāzes terminālis Valmierā un AS "Latvenergo" Ķeguma HES (kopumā valstī ir 44 šādi objekti);
- B kategorijas objekti ir AS "VALMIERAS STIKLA ŠĶIEDRA" uzņēmuma ražotne Valmierā, SIA "East-West Transit" naftas produktu bāzes Cēsīs un Valmierā, kā arī SIA "Linde Gas" gaisa sadales rūpnīca Valmierā un propāna dzelzceļa terminālis Lapotnēs Limbažu novadā Skultes pagastā (kopumā valstī ir 39 šādi objekti);
- C kategorijas objekti ir degvielas uzpildes stacijas, kuri valstī kopumā 2021.gadā uzskaitīti 385. Pai visiem Vidzemes novadiem kopumā atzīmēti 55 šādi objekti.

Būtiskākie reģionālas nozīmes paaugstinātas bīstamības objekti Vidzemē ir hidroelektrostacijas, plūdu apdraudētās vietas un maģistrālie gāzes vadi.

Vidzemē atrodas vairāk kā 50 dažādas hidrotehniskās būves, starp tām gan mazās HES, gan polderi. No mazajām HES lielākā daļa iekļaujas B drošuma klases hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju kategorijā. "B" un "C" klasē ietilpst būves, kuru avāriju rezultātā nerodas draudi fiziskās personas dzīvībai un veselībai, taču tiek nodarīts zaudējums fizisko un juridisko personu īpašumam un kaitējums videi vai arī šis zaudējums ir nenozīmīgs. Polderi izveidoti pie Burtnieku un Lubāna ezeriem.

Izstrādāto purvu rekultivācija ir aktuāla vairākiem purvu masīviem Vidzemē, piemēram, Sedas tīrelim. Pēc kūdras ieguves noslēguma, pastāv būtiski draudi izstrādātās zemes degradācijai vai applūšanai, tādēļ jāizskata teritorijas renaturalizācija, apmežošana vai pielāgošana lauksaimniecības vajadzībām.

Reģionu šķērso maģistrālais gāzes vads Izborska – Inčukalna pazemes gāzes krātuve un tā atzars Vireši-Tallina. Uz šo gāzes vadu trases izvietotas kopumā 7 gāzes regulēšanas stacijas. Gāzes vads atrodas tuvu vairākām Vidzemes pilsētām, tostarp Valmierai.

Riska objekti klasificēti atbilstoši riska avotam³⁴:

³⁴ VPR teritorijas plānojums 2007-2017

- Ražošanas avāriju riska objekti – gan stacionārie ķīmisko produktu ražošanas, pārstrādes un uzglabāšanas objekti - minerālmēslu noliktavas, amonjaka saldēšanas iekārtas pienotavās u.c., gan teritorijas, kuras var tikt ietekmētas pārrobežu darbības rezultātā (piem., Sanktpēterburgas atomelektrostacijas noplūdes gadījums);
- Transporta riski – maģistrālais gāzes vads (gāzes vadi Vireši – Tallina un Izborska – Inčukalna pazemes gāzes krātuve un tā atzari), dzelzceļi (Meitene – Lugaži), valsts galvenie autoceļi (caur reģionu ejošie A1, A2, A3, A6, P80);
- Vides apsaimniekošanas rezultātā radītie riski – gan pazemes ūdeņu piesārņojuma riska teritorijas – vecās sadzīves atkritumu izgāztuves, vecās artēziskās akas, bijušās PSRS armijas karaspēka bāzes (Galgauskā) un teritorijas, gan ar virszemes ūdeņu izmantošanu saistītie riski – slūžas, mākslīgie ezeri;
- Ugunsbīstamības riska teritorijas – naftas bāzes (Madonā, Valkā, Gulbenē), degvielas uzpildes stacijas un gāzes uzpildes stacijas (Valmierā), sadzīves atkritumu izgāztuves, kokapstrādes uzņēmumi, meži, purvi un pļavas uz kūdras slāņiem, dzelzceļa teritorijai pieguļošie meži, kūdras purvi. Paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas ir liellelīmeņi saimnieciski nozīmīgie mežu masīvi reģiona ziemeļrietumos un rekreācijas meži Gaujas nacionālā parka teritorijā un pie lielākajām pilsētām. Negatīvi ietekmēt vides kvalitāti un radīt lielus materiālus zaudējumus var purvu degšana – reģionā tie aizņem ievērojamas teritorijas, un tiek izmantoti gan rūpnieciskai kūdras ieguvei, gan rekreācijai un tūrismam. Ik gadus materiālus zaudējumus rada kūlas dedzināšana;
- vidi nelabvēlīgi ietekmējošie mazie HES (Augstāres un Ilzēnu HES uz Gaujas, Kalnakārklū uz Kujas, Vecpiebalgā HES uz Orisāres, Ērgļu HES uz Ogres);

Riska objekti klasificēti atbilstoši riska avotam³⁵:

Ražošanas avāriju riska objekti – gan stacionārie ķīmisko produktu ražošanas, pārstrādes un uzglabāšanas objekti - minerālmēslu noliktavas, amonjaka saldēšanas iekārtas pienotavās u.c., gan teritorijas, kuras var tikt ietekmētas pārrobežu darbības rezultātā (piem., Sanktpēterburgas atomelektrostacijas noplūdes gadījums);

Transporta riski – maģistrālais gāzes vads (gāzes vadi Vireši – Tallina un Izborska – Inčukalna pazemes gāzes krātuve un tā atzari), dzelzceļi (Meitene – Lugaži), valsts galvenie autoceļi (caur reģionu ejošie A2 un A3);

Vides apsaimniekošanas rezultātā radītie riski – gan pazemes ūdeņu piesārņojuma riska teritorijas – vecās sadzīves atkritumu izgāztuves, vecās artēziskās akas, bijušās PSRS

³⁵ VPR teritorijas plānojums 2007-2017

armijas karaspēka bāzes (Galgauskā) un teritorijas, gan ar virszemes ūdeņu izmantošanu saistītie riski – slūžas, mākslīgie ezeri;

Ugunsbīstamības riska teritorijas – naftas bāzes (Madonā, Valkā, Gulbenē), degvielas uzpildes stacijas un gāzes uzpildes stacijas (Valmierā), sadzīves atkritumu izgāztuves, kokapstrādes uzņēmumi, meži, purvi un pļavas uz kūdras slāņiem, dzelzceļa teritorijai pieguļošie meži, kūdras purvi. Paaugstinātas ugunsbīstamības riska teritorijas ir lielle saimnieciski nozīmīgie mežu masīvi reģiona ziemeļrietumos un rekreācijas meži Gaujas nacionālā parka teritorijā un pie lielākajām pilsētām. Negatīvi ietekmēt vides kvalitāti un radīt lielus materiālus zaudējumus var purvu degšana – reģionā tie aizņem ievērojamas teritorijas, un tiek izmantoti gan rūpnieciskai kūdras ieguvei, gan rekreācijai un tūrismam. Ik gadus materiālus zaudējumus rada kūlas dedzināšana;

vidi nelabvēlīgi ietekmējošie mazie HES (Augstāres un Ilzēnu HES uz Gaujas, Kalnakārķu uz Kujas, Vecpiebalgā HES uz Orisāres, Ērgļu HES uz Ogres);

Dabas procesu izraisītā riska objekti:

Applūšanas riska teritorijas (Lubānas līdzenuma teritorijas un Zvidzienes polderis, Gaujas upes baseins). Visbiežāk applūšanas situācijas vērojamas pavasaros, arī pēc ilgstošām lietavām vasarās vai rudenos. Sakarā ar Vidzemes reģiona attālumu no jūras un teritoriju absolūto augstumu, salīdzinoši mazāka ir ZR vētru ietekme, tomēr jūras uzplūdu rezultātā var ievērojami paaugstināties ūdens līmenis Salacas lejtecē Salacgrīvas teritorijā. Burtnieks ir viens no 6 lielajiem ezeriem, kurš var radīt applūšanas apdraudējumu apkārtējām teritorijām;

Eksogēnie ģeoloģiskie procesi - upju sānu un dziļuma erozija (galvenokārt Gaujas un tās pieteku ieleju nogāzēs), vēja erozijas procesi (galvenokārt Vidzemes un Alūksnes augstienēs), karsta un sufozijas riska teritorijas (pie Braslas ielejas Straupes apkārtnē, pie Līgatnes, Kazugrava pie Cēsīm u.c.). Atšķirība no Kurzemes jūras piekrastes, Vidzemes jūrmalā nav novērojama izteikta krasta atkāpšanās, tomēr atsevišķās vietās vētru laikā norisinās krasta erozija;

- Invazīvo sugu dominance, piemēram, lielās latvāņu platības, kas raksturīgas Vidzemei, kā arī Spānijas kailgliemežu ienākšana Vidzemē, kas notikusi lielā mērā pateicoties klimata pārmaiņām;
- Lielie mitrāju masīvi (Lubāna klāni, Sedas purvs) – populārākās putnu migrācijas vietas – risks infekciju izplatība;
- Nepietiekami koptu un uzturētu mežiem un krūmiem klāto platību īpatsvara pieaugums - kā risks inficēto (ērču encefalīts, laima slimība) ērcu izplatībai;

- epidēmisko risku teritorijas – bijušās Sibīrijas mēra kapsētas un bijušās fermas, kurās tikusi reģistrēta dzīvnieku saslimšana.

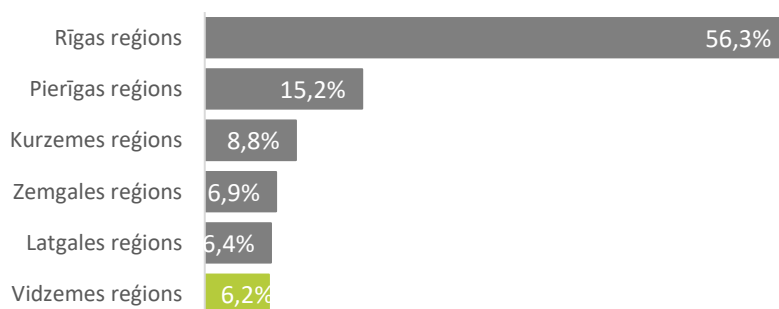
Latvijas vides, ģeoloģijas un metroloģijas centra uzturētajā Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu reģistrā Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā pirms ATR2021 norādīta informācija par 24 piesārņotām, 596 potenciāli piesārņotām un 56 vietām, kas nav potenciāli piesārņotas³⁶.

³⁶ Piesārņoto un potenciāli piesārņoto vietu reģistrs, LVĢMC

3.3. EKONOMIKA UN UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE

3.3.1. TAUTSAIMNIECĪBAS RĀDĪTĀJI

Vidzemes plānošanas reģiona saražotā *iekšzemes kopprodukta* (IKP) īpatsvars Latvijas IKP 2018.gadā pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem bija 6,2 %, tas ir 1 811 796 tūkstoši eiro. Uz vienu iedzīvotāju IKP bija 9 678 eiro. Vidzemes reģiona IKP īpatsvara rādītājs tradicionāli ir viszemākais starp reģioniem.

3.42. att. IKP Latvijas reģioniem [Avots: CSP, 2018]

Reģiona kopējā *pievienotā vērtība* labi raksturo reģiona konkurētspēju. Reģiona kopējā pievienotā vērtība ir ražošanas vienības ekonomiskās darbības novērtējums. Pievienotā vērtība tiek noteikta kā preču un pakalpojumu izlaides un starppatēriņa (ražošanā izlietoto pirktu preču un pakalpojumu vērtība) vērtības starpība atbilstošā gada faktiskajās cenās.

Latvijas reģionu konkurencē Vidzemē ilgstoši ir viszemākā pievienotā vērtība – 2018.gadā tie ir 1,572 miljardi eiro, kas ir tikai 6,2% no Latvija saražotās pievienotās vērtības. Šo rādītāju ietekmē nevienmērīgais iedzīvotāju skaita sadalījums Latvijas reģionos.

Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto Vidzemes reģionā ir augstāka par vidējo rādītāju valstī. Tas daļēji skaidrojams ar zemāku iedzīvotāju un līdz ar to nodarbināto skaitu reģionā, t.i., lai gan Rīgā tiek saražota visaugstākā pievienotā vērtība, arī strādājošo skaits Rīgā ir ļoti augsts un tikai daļa no tiem veic darbu ar augstu pievienoto vērtību, tāpēc arī vidējās rādītājs Rīgai ir zemāks nekā citiem reģioniem ar mazāku nodarbināto skaitu. Vidzemes reģionu apsteidz Kurzemes reģions, tātad pastāv iespējas palielināt pievienoto vērtību arī esošajā tautsaimniecības struktūrā.

Vidzemes reģiona IKP uz 1 iedzīvotāju 2018.gadā ir

9678 EUR

Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto Vidzemes reģionā ir

21,0 tūkst. eiro

Vidzemē ir visaugstākais

primāro

nozaru īpatsvars tautsaimniecības struktūrā

Pievienotā vērtība reģionos

	Kopējā pievienotā vērtība, tūkst. EUR	Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto, tūkst. EUR
Rīgas reģions	14231625	31,1
Pierīgas reģions	3838693	24,3
Vidzemes reģions	1572679	21,0
Kurzemes reģions	2237916	22,3
Zemgales reģions	1756382	20,8
Latgales reģions	1624691	16,8

[Avots: CSP, 2018]

Ja analizē ražošanas un pakalpojumu jomas attīstības rādītājus, tad kopumā Vidzemes reģions kopā veidoja 2,298 miljardus eiro 2018. gadā apgrozījumu, nodrošinot pievienoto vērtību 613,2 milj. eiro vērtībā, kas ir otrais mazākais rādītājs Latvijas kopējā tautsaimniecībā aiz Latgales reģiona.

Latvijas reģionu uzņēmējdarbības strukturālās statistikas rādītāji statistiskajos reģionos 2018. gadā

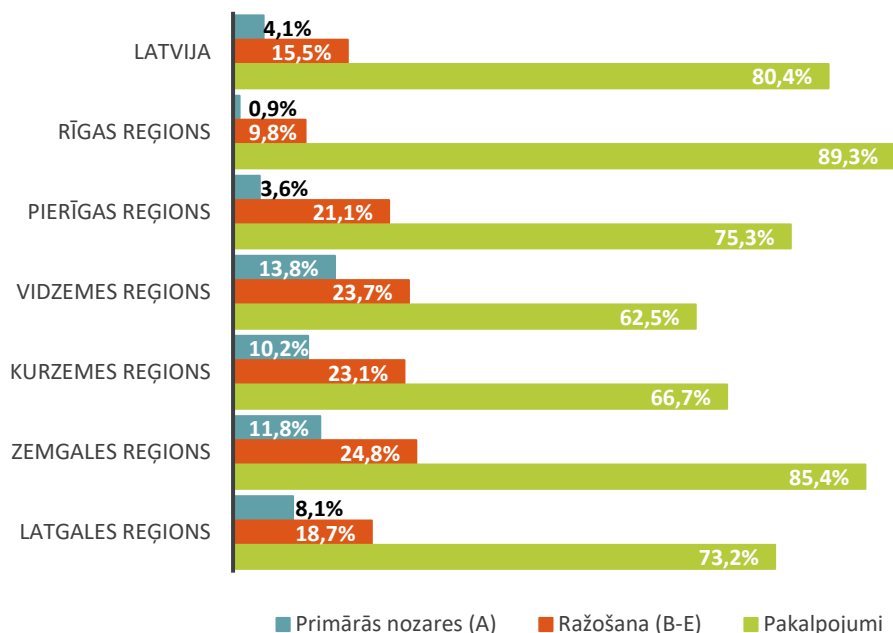
Reģions	tūkst.eiro				
	Apgrozījums	Produkcijas vērtība	Pievienotā vērtība	Personāla izmaksas	Nodarbināto personu skaits
Rīgas reģions	39122036	19463126	8061130	4351462	358910
Pierīgas reģions	9898510	6106017	2212007	1276891	116163
Vidzemes reģions	2298251	1684457	613240	336913	39406
Kurzemes reģions	3828766	2897587	1003288	554475	57212
Zemgales reģions	3351020	2156526	709192	418048	44659
Latgales reģions	1741126	1360247	511435	295090	41987

[Avots: CSP, 2018]

Arī personāla izmaksas industrijas sektoram ir otras zemākās aiz Latgales reģiona, un Vidzemes reģions nodarbina vismazāko skaitu darbinieku, kā to norāda CSP izziņotie dati par 2018. gadu.

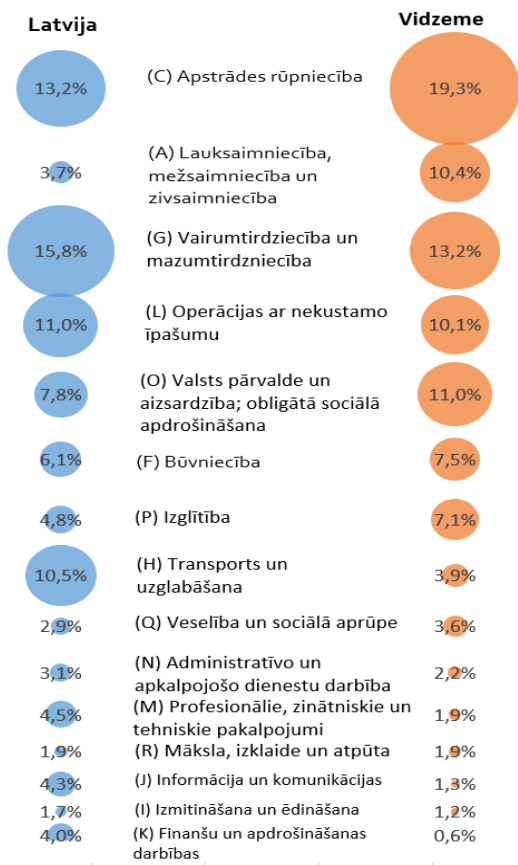
Reģionu griezumā Vidzemē ir visaugstākais primāro nozaru (lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība) īpatsvars reģiona tautsaimniecības struktūrā (13,8%), līdz ar

to reģiona ekonomikā dominē nozares, kurās līdz ar produktivitātes pieaugumu samazinās nepieciešamība pēc darbaspēka. Vidzemē ir zemākais pakalpojumu īpatsvars (62,5%) tautsaimniecības struktūrā, kas norāda uz nozares izaugsmes potenciālu, attīstot uzņēmējdarbību jomās, kas rada augstu pievienoto vērtību uz vienu nodarbināto.

3.43. att. Primāro nozaru īpatsvars tautsaimniecības struktūrā [Avots: CSP, 2018.]

Raugoties pa nozarēm, visaugstāko pievienoto vērtību Vidzemē 2018.gadā radīja apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts, operācijas ar nekustamo īpašumu, valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana, būvniecība un izglītība. Apstrādes rūpniecībai, lauksaimniecībai, mežsaimniecībai un zivsaimniecībai Vidzemē ir augstāks pievienotās vērtības īpatsvars kā vidēji Latvijā.

3.44. att. Pievienotās vērtības īpatsvars pa nozarēm (NACE 2) 2018.gadā [Avots: CSP]

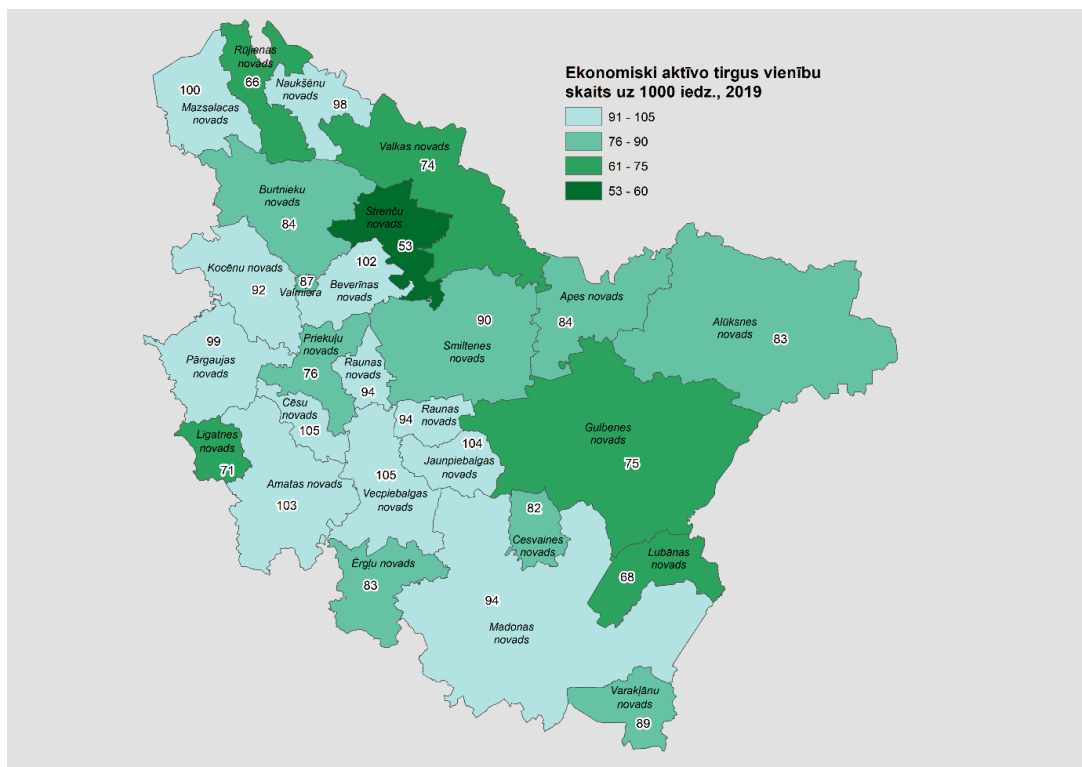
3.45. att. Ekonomiski aktīvo vienību īpatsvars pa nozarēm (NACE 2) 2019.gadā [Avots: CSP, 2019]

Pēc darbības veida (NACE 2.red.) Vidzemes reģionā visvairāk *ekonomiski aktīvo vienību* 2019.gadā darbojās mežsaimniecībā un mežizstrādē; augkopībā un lopkopībā, medniecībā un saistītajās palīgdarbībās; koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanā un izmitināšanā. Šajās nozarēs reģionā tradicionāli darbojas visvairāk reģiona uzņēmumu un šo jomu uzņēmumiem Vidzemē ir visaugstākās salīdzinošās priekšrocības, salīdzinot ar Latvijas kopējo situāciju. Salīdzinošās priekšrocības norāda nozares uzņēmumu skaita īpatsvara Vidzemes reģionā attiecība pret nozares uzņēmumu skaita īpatsvaru Latvijā kopumā.

Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības jomā 2019. gadā Vidzemes reģionā darbojas 34,2%, vairumtirdzniecības un mazum-tirdzniecības jomā 10,3%, citu pakalpojumu 10,1%, profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumus sniedz 7,2%, bet reģionam nozīmīgajā apstrādes rūpniecībā darbojas 7,1% ekonomiski aktīvo vienību.

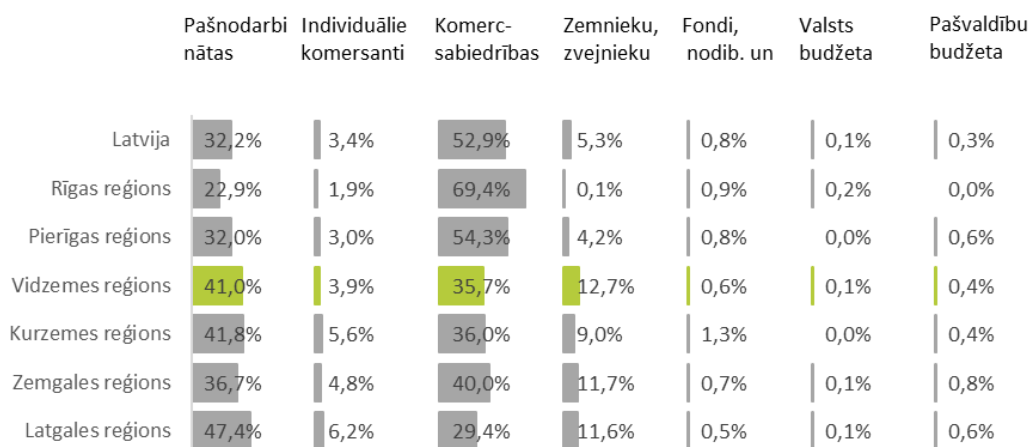
Salīdzinot ar 2014.gadu kopumā vērojams uzņēmumu skaita pieaugums (+175), tomēr no 2017. gada vērojams neliels kritums. Visstraujāk audzis ekonomiski aktīvo vienību skaits būvniecības jomā (+433), citu pakalpojumu jomā (+257), mākslas, izklaides un atpūtas jomā

(+198), profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu jomā (+144) informācijas un komunikācijas pakalpojumu jomā (+55), apstrādes rūpniecības jomā (+96). Uzņēmumu skaita kritums vērojams lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības (-56) un vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecības (-41) jomās.

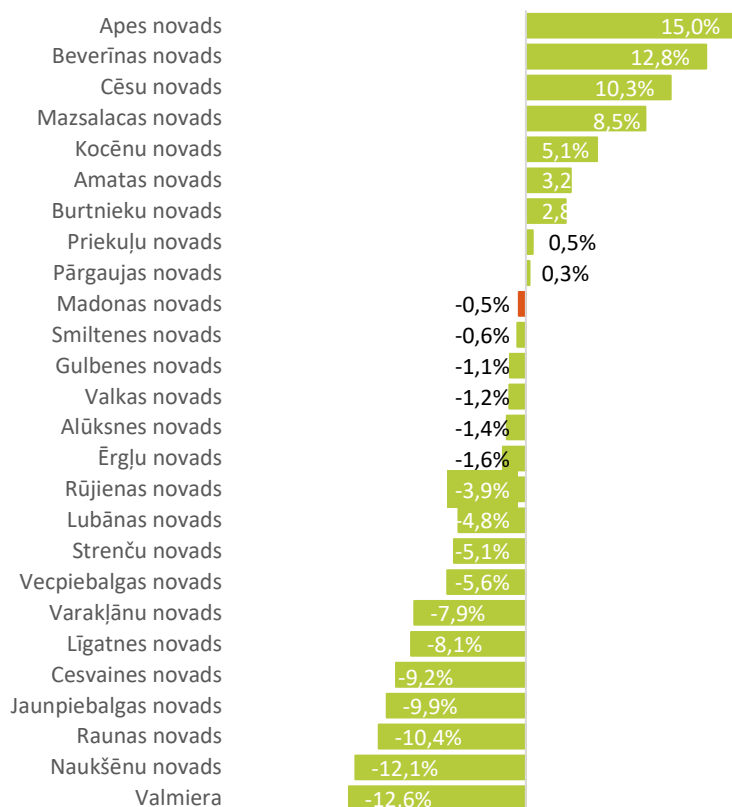
3.46. att. Ekonomiski aktīvo vienību skaits 2019.gadā [Avots: CSP, 2019]

2019.gadā Vidzemes reģionā uz tūkstoš iedzīvotājiem bija 87 ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības. Vidzemes reģionā visvairāk ir pašnodarbināto personu (41,8%), komercsabiedrību (28,7%) un zemnieku saimniecību (17,7%). Vidzemē darbojas proporcionāli visvairāk zemnieku un zvejnieku saimniecību starp visiem reģioniem.

3.47. att. Ekonomiski aktīvo vienību īpatsvars salīdzinājumā pa reģioniem [Avots: CSP, 2019]

Salīdzinot ar 2014.gadu ekonomiski aktīvo vienību skaits ir samazinājies par 0.23%. Pieaudzis komersantu skaits, bet samazinājies individuālo komersantu skaits, valsts budžeta un pašvaldību budžeta iestāžu un zemnieku un zvejsaimniecības saimniecību skaits. Novadu griezuma vislielākais ekonomiski aktīvo vienību skaita kāpums novērojams Apes (+15,0%), Beverīnas (+12,8%), Cēsu (+10,3%), Mazsalacas (+8.5%) un Kocēnu (+5.1%) novados. Visstraujākais kritums Valmierā (-12.6%), Naukšēnu (-12.1%), Raunas (-10.4%), Jaunpiebalgas (-9.9%) un Cesvaines (-9.2%) novados.

3.48. att. Ekonomiski aktīvo vienību skaita izmaiņas 2019.gadā Vidzemē salīdzinot ar 2014.gadu [Avots: CSP, 2019]

Pašvaldību dalījumā visvairāk ekonomiski aktīvu vienību uz 1000 iedzīvotājiem ir Cēsu (105), Vecpiebalgas (105), Jaunpiebalgas (104), Amatas (103), Beverīnas (102) un Mazsalacas (100) novados. Vismazāk ekonomiski aktīvu vienību reģistrētas Strenču (53), Rūjienas (66) Lubānas (68) un novados (3.48 attēls).

Visvairāk darba vietu uz 1000 iedzīvotājiem ir Valmierā (365), Smiltenes (294) un Cēsu (241) novados.. Salīdzinot ekonomiski aktīvo vienību daudzumu novados ar darba vietu skaitu redzams, ka vairāk ka pusē Vidzemes reģiona novadu uzņēmējdarbībā dominē uzņēmumi ar nelielu darbinieku skaitu.

Salīdzinot ar 2014.gadu vislielākais darba vietu skaita pieaugums vērojams Smiltenes novadā (+1057), Valmierā (+351), Valkas (+125) novadā. Vislielākais darba vietu skaita kritums vērojams Madonas (-828), Gulbenes (-384), Alūksnes (-346), Cēsu (-252) novados.

Visvairāk nodarbināto Vidzemē ir apstrādes rūpniecībā, izglītībā, vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, veselības un sociālās aprūpes jomā un būvniecībā. Apstrādes rūpniecībā 2017. gadā Vidzemes reģionā nodarbināti ir 15,4% reģiona iedzīvotāju, izglītības jomā 13,7%, vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, 12,7%, veselības un sociālās aprūpes jomā 12,1% un būvniecībā 6,9% visu nodarbināto.

Salīdzinot ar Latvijas kopējo situāciju, Vidzemes reģionā salīdzinoši visvairāk strādājošo nodarbināti apstrādes rūpniecībā, lauksaimniecībā un mežsaimniecībā un izglītībā. Šajās nozarēs reģionam ir konkurētspējīgas priekšrocības. Lielākais nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita Vidzemes reģionā ir šādās profesijās: izglītības speciālisti (15,4%), tirdzniecības darbinieki (10,9%), kokapstrādes un mežizstrādes strādnieki (10,1%), veselības aprūpes speciālisti (5,1%), būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (3,6%), pakalpojumu jomas darbinieki (4,03%), pārtikas ražošanas profesiju strādnieki (3,1%).

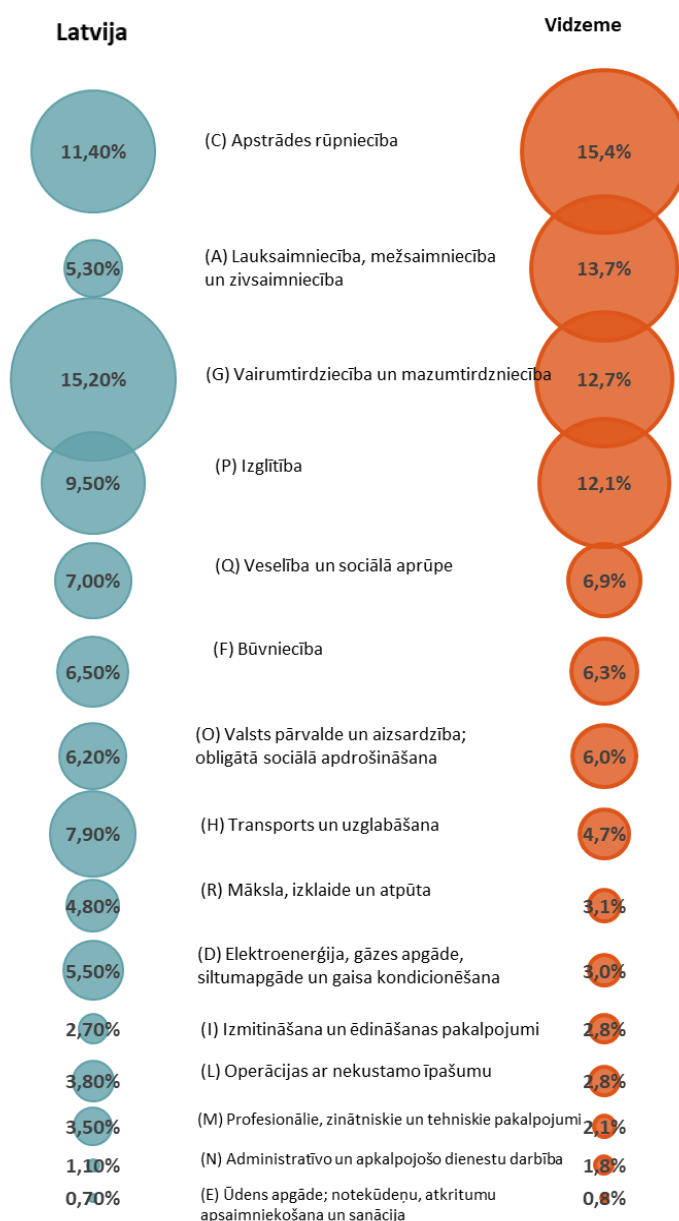
Augošie pievienotās vērtības sektori iezīmē reģiona iespējas nākotnē attīstīt šos sektorus tālāk viedās specializācijas jomā, jo tie atbild uz tirgus jauno, pieprasījumu. Kā nozīmīgi sektori ir datorprogrammēšana, ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde, administratīvie un apkalpojošie pakalpojumi

Vidzemē
vidējais
jaundibināto
uzņēmumu
skaits vienas
dienas laikā ir
1.7
uzņēmumi

2/3

Vidzemes
novadu
dominē
uzņēmumi ar
ļoti nelielu
darbinieku
skaitu

VPR *eksportspējīgās nozares* ir līdzīgas kā Latvijā kopumā – kokrūpniecība, pārtikas un dzērienu rūpniecība, ķīmiskā un tekstila rūpniecība, būvmateriālu ražošana, metālapstrāde. Kā liecina Latvijas industriālās politikas pamatnostādnes³⁷, tad kopumā Latvijā ir ļoti augsts rūpniecības eksporta potenciāls šādās nozarēs:

3.49. att. Nodarbināto īpatsvars pa nozarēm Vidzemē
[Avots: CSP, 2017]

³⁷ Latvijas industriālās politikas pamatnostādnes, 2020, www.polsis.lv

- *Kokrūpniecības* nozares izaugsmes pamatā ir eksporta iespēju paplašināšanās – tiek eksportētas vairāk kā 70% no saražotās produkcijas. 2019. gadā Latvijā kokapstrādes eksports sastādīja 17% no rūpniecības eksporta

- *Pārtikas un dzērienu rūpniecība* ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc apgrozījuma (saskaņā ar EM vērtējumu, pārtikas un dzērienu rūpniecība sastādīja 4% no visas tautsaimniecības), gan darba vietu skaita. Eksporta īpatsvars saskaņā ar EM vērtējumu 2019.gadā nozares realizācijā sastāda 16,0% no kopējā rūpniecības eksporta

- *Vieglās rūpniecības nozare* pamatā ir orientēta uz eksportu. 5,0% no saražotās produkcijas tiek realizēta ārējos tirgos. Vieglās rūpniecības galvenie noieta tirgi ir ES vecās dalībvalstis.

- Latvijas *būvmateriālu* eksports lielākoties sastāv no precēm, kas tiek ražotas no vietējiem dabas resursiem, tādiem kā kaļķakmens, dolomīts, māli u.c. Lielākās būvmateriālu grupas, kuras Latvijā tiek ražotas ir betons, dzelzsbetons, cements, siltumizolācijas materiāli, kaļķa un dolomīta materiāli, ģipša produkti, keramiskie materiāli, stikla šķiedras produkti, celtniecības ķīmija, kā arī metāla veidgabali..

- *Metālapstrāde un mašīnbūve*, eksports sastāda 10% no kopējā rūpniecības eksporta.

Savukārt *IKT nozare* ir starptautiski konkurētspējīga šādās jomās: valodu tehnoloģijas, e-pārvaldes un e-biznesa risinājumi, biznesa sistēmu analīze u.c.

Kopumā 2020. gadā svarīgākie eksporta partneri tirdzniecībā ar Eiropas Savienības valstīm bija Lietuva (16,2 % no eksporta kopapjoma), Igaunija (11,5 %), Vācija (8,6 %) un Zviedrija (6,5 %). Nozīmīgākie importa partneri – Lietuva (18,5 % no importa kopapjoma), Vācija (10,2 %), Polija (9,4 %) un Igaunija (9 %). Tirdzniecībā ar trešajām valstīm nozīmīgākais partneris bija Krievija, kuras īpatsvars Latvijas kopējā eksportā janvārī veidoja 6,6 %, bet importā – 7,1 %

Vidzemē viens no eksportspējīgākajiem komersantiem lielo un vidējo komercsabiedrību grupā ir SIA „VALPRO”, kas atrodas Valmierā un ir viens no lielākajiem metāla apstrādes uzņēmumiem Baltijas valstīs ar specializāciju metāla kannu, ugunsdzēsības aparātu un to korpusu ražošanā, kā arī gāzes balonu inspicēšanā un atbilstības pārvērtēšanā. „VALPRO” ir viens no Latvijas vadošajiem eksporta uzņēmumiem, kas 93% saražoto produktu piedāvā vairāk kā 25 valstīs ne vien Eiropā, bet arī Austrālijā, Ziemeļamerikā, Āzijā un Āfrikā. "VALPRO" pamata tirgus ir Vācija, Lielbritānija, ASV, Itālija, Francija, Skandināvijas valstis, Austrālija.

Vidzemes eksportspējīgākie uzņēmumi ir SIA VALPRO a/s „Valmieras stikla šķiedra”, SIA “Stalji”

2017.gadā Vidzemē ieguldīti

5,7% no

valsts kopējam nefinanšu investīcijām

2019. gada 7 uzņēmumi

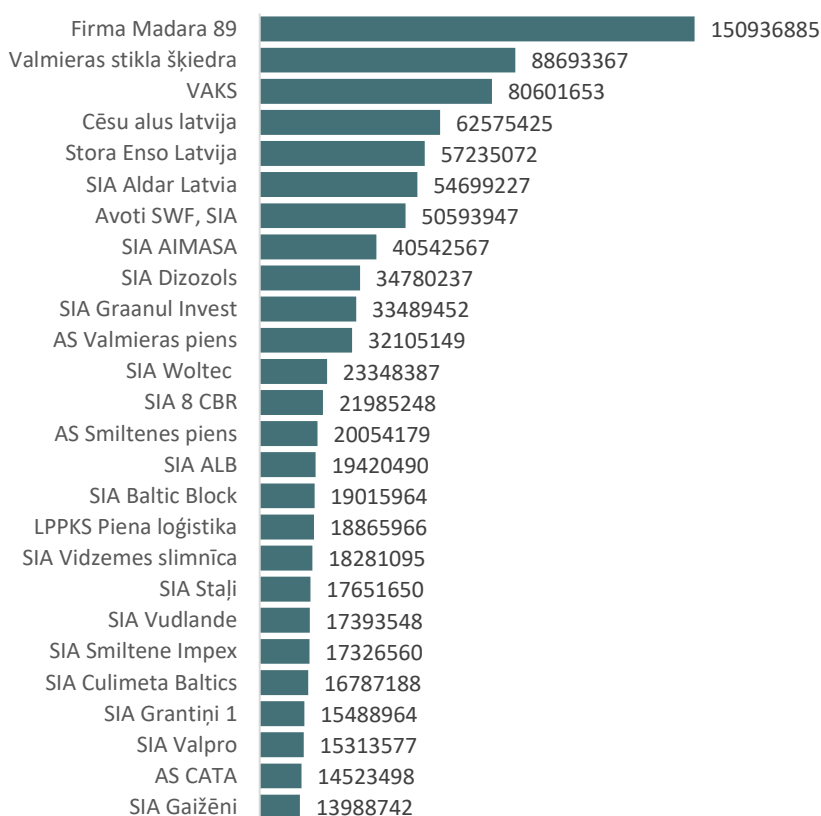
pārsniedz 50 milj.

apgrozījumu

Valmieras uzņēmums a/s „Valmieras stikla šķiedra” ir viens no lielākajiem ķīmiskās un tekstila rūpniecības uzņēmumiem Baltijā. Tas eksportē uz ārzemēm 97% saražotās produkcijas. Lielākais uzņēmuma eksporta tirgus ir Vācija, otrajā vietā ir ASV, tad Itālija. Uz Krieviju tiek eksportēti 7% produkcijas. Uzņēmums ir pārstāvēts 37 pasaules valstīs.

Viens no pieredzes bagātiem eksportētājiem ir kokapstrādes kompānija „Staji”, kas dibināta 1993. gadā un atrodas Cēsīs ar pārstāvniecību Rīgā. Jau 1995.gadā uzsākot līmēto kokmateriālu eksportu, „Staji” līdz 2004.gadam sasniedza Eiropas lielākā uzņēmuma statusu šajā kategorijā. Uzņēmums „Staji” koksni izmanto logu un durvju, kā arī līmēto produktu – brusu, plātņu gatavošanā – un skaidas presējot kokskaidu granulās, ko tālāk iespējams izmantot kurināšanā. Galvenie eksporta tirgi ir Skandināvijas valstis, Dānija, kā arī iegūtie sertifikāti ļauj produkciju eksportēt uz ASV, Kanādu, Lielbritāniju un Ķīnu.

Ja analizē apgrozījumu, tad pēdējo gadu laikā ir ievērojami audzis Vidzemes uzņēmumu apgrozījums un 2019.gadā jau septiņi no tiem pārsniedz 50 miljonu atzīmi. Vidzemes reģiona lielākie uzņēmumi ir izvietojušies dažādos Vidzemes novados, kas liecina par līdzvērtīgām uzņēmējdarbības iespējām visā Vidzemē.

3.50. att. Vidzemes uzņēmumu apgrozījums
[avots, Lursoft, 2020]

Ieguldītās *nefinanšu investīcijas* Vidzemes reģionā 2017.gadā sastādīja tikai 5.7% no valstī kopējām nefinanšu investīcijām.

Būtiska loma uzņēmējdarbības veicināšanā ir *biznesa atbalsta struktūrām*. 2014.-2020.gada plānošanas periodā Vidzemes reģionā darbojas divi biznesa inkubatori - Valmierā un Madonā, kurus var izmantot vietējie uzņēmēji, lai attīstītu uzņēmējdarbību. Šobrīd reģionam pievienojies arī Ogres biznesa inkubators, kā arī pašvaldības Limbažos un Saulkrastos līdz šim aicinājušas vietējos uzņēmējus iesaistīties Siguldas biznesa inkubatora darbībā. Valmieras biznesa un inovāciju inkubatorā 2020.gadā darbojās 39 aktīvi uzņēmumi, ar kopējo apgrozījumu 2,74,milj. EUR, nodarbinot 63 darbiniekus, kas pārstāv dažādas nozares. Ja sākotnēji pieprasītākie VBII pakalpojumi bija tehnoloģiskās konsultācijas, kas saistītas ar jaunu produktu izstrādi, kā arī mārketinga un pārdošanas konsultācijas, lai veicinātu produktu noietu tirgū, tad ir pieaudzis pieprasījums pēc eksporta un sadarbības organizēšanas pakalpojumiem vietējā un starptautiskā līmenī. Tas liecina par uzņēmumu attīstības stadijas pakāpi, kad tie jau kļūst eksportspējīgi. Šī tendence arī norāda, ka vietējā tirgus pieprasījums ir samērā neliels un uzņēmumiem savā attīstības ceļā nepieciešams iziet ārējos tirgos.

Vidzemes Plānošanas reģiona uzņēmumi ir iesaistījušies vairākos Latvijā esošos nozaru klasteros.

Vidzemes Plānošanas reģiona teritorijā darbojas „Gaujas Nacionālā parka tūrisma klasteris” Gaujas Nacionālā parka (Gaujas NP) tūrisma klastera iniciatīva aizsākās 2011.gada nogalē, tādejādi veicinot vairāk nekā 50 iesaistīto pušu, galvenokārt, tūrisma uzņēmēju, sešu pašvaldību, Vidzemes Augstskolas un Dabas aizsardzības pārvaldes, kopīgu sadarbību vienota mērķa sasniegšanai.

Gaujas NP tūrisma klasteris izveidots, lai paaugstinātu konkurētspēju starptautiskā tirgū, palielinātu apmeklētāju uzturēšanās laiku galamērķī, mazinātu tūrisma sezonālātes ietekmi, veicinātu piedāvājuma kvalitātes izaugsmi, nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību un optimālu iesaistīto resursu izmantošanu un visu partneru apspriestu lēmumu pieņemšanu, veicinātu iesaistīto pušu sadarbības kultūru un pētījumu iesaisti inovāciju ieviešanai, kā arī citus izaicinājumus.

2010. gadā tika iniciēts „Vidzemes augstvērtīgas un veselīgas pārtikas klasteris”, kurā 2014.g.darbojās 31 organizācija – pārtikas un dzērienu nozares uzņēmumi, Vidzemes plānošanas reģions, akadēmiskās un pētnieciskās institūcijas un atbalstošās nozares asociācijas. Ar 2015.g. klasteris pārveidots par biedrību „Latvijas augstvērtīgas un veselīgas pārtikas klasteris”, bet 2019. gada tas pārveidots par “Latvijas pārtikas bioekonomikas klasteri” . Klasteris ir attīstījis ilgtermiņa sadarbību gan ar citu nozaru klasteriem Latvijā, gan

ar pārtikas un saistīto nozaru klasteriem Baltijas Jūras reģiona valstīs. Klastera mērķis ir veicināt veselīgas, kvalitatīvas un drošas pārtikas ilgtspējīgu ražošanu, pārstrādi un patēriņu, attīstīt uz zināšanām balstītas pārtikas bioekonomikas inovācijas un veicināt zinātnisko un rūpniecisko sadarbību gan vietējā, gan starptautiskā mērogā.

Vairāki Vidzemes reģiona koka būvniecības uzņēmumi ir iesaistījušies arī Latvijas koka būvniecības klasterī. Klasteris dibināts 2012.g., un apvieno vairāk nekā 20 nozares uzņēmumu un atbalstošo institūciju. Klastera izveides mērķis ir veicināt nozares uzņēmumu sadarbību, attīstot ražošanas un eksporta tirgu potenciālu. Klasteris ir uz biznesu vērsta apvienība, kas par prioritātēm ir noteicis uzņēmumu attīstību, jaunu tirgu apgūšanu un esošo tirgu paplašināšanu.

3.3.2. REĢIONA SPECIALIZĀCIJAS PRIEKŠROCĪBAS ESOŠĀS UN PERSPEKTĪVĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS JOMAS

Salīdzinot uzņēmumu koncentrāciju, nodarbinātību un nozares pievienoto vērtību Vidzemes reģionā vadošās ir šādas nozares (NACE dalījumā):

- (A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība
- (C) Apstrādes rūpniecība
- (P) Izglītība
- (Q) Veselība un sociālā aprūpe
- (R) Māksla, izklaide un atpūta
- (F) Būvniecība
- (I) Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi

Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība, tai skaitā īpaši *mežsaimniecība un mežizstrāde* ir reģiona viskonkurētspējīgākā nozare, par ko liecina visaugstākās salīdzinošās priekšrocības uzņēmumu koncentrācijas ziņā, un radītas pievienotas vērtības ziņā, kā arī otrs visaugstākais radītājs nodarbinātības ziņā. *Apstrādes rūpniecība* ir otra konkurētspējīgākā reģiona nozare, pamatojoties uz otro augstāko pievienotās vērtības īpatsvaru un salīdzinoši augstu uzņēmumu un nodarbināto koncentrāciju reģionā. *Izglītības nozarei* un *veselības un sociālajai aprūpei* reģionā ir salīdzinoši augsta pievienotā vērtība un salīdzinoši augsts nodarbināto īpatsvars.

Atbilstoši pētījuma "Vidzemes plānošanas reģiona viedās specializācijas iespējas" (2014) secinājumiem, ilgtspējīgas attīstības stratēģijā, Vidzemes reģionam ir izvirzītas viedās specializācijas potenciāls šādās jomās:

Viedās specializācijas jomas Latvijā un Vidzemē

Nacionālās specializācijas jomas	Vidzemes viedās specializācijas jomas
Zināšanu ietilpīga bioekonomika	Augstas pievienotās vērtības koksnes izstrādājumi Veselīgas pārtikas un dzērienu ražošana Biomasa izmantošana ķīmiskajai pārstrādei un enerģijai
Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas	Rehabilitācijas un veselības aprūpes pakalpojumi
Viedie materiāli, tehnoloģijas un inženierija	Viedie materiāli
Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
Viedā enerģija	
	Rekreācija un ilgtspējīgs tūrisms Kultūras un radošās industrijas Attālinātais darbs un pakalpojumi

Viens no viedās specializācijas attīstības rādītājiem ir jaunuzņēmumu un strauji augošu uzņēmumu skaita izmaiņas. Vidzemes reģionā jaunizveidoti uzņēmumi laika periodā no 2014. – 2016. gadam ir pieauguši par +34%, kas norāda uz pozitīvu tendenci, salīdzinot ar , tomēr 2017. un 2018. gadā ir bijis samazinājums. Pieaudzis ir arī **jaunizveidotu straujas izaugsmes uzņēmumu skaits pēc strādājošo skaita +25%**. Tomēr straujas izaugsmes **jaunuzņēmumu skaits rēķinot pēc apgrozījuma ir būtiski samazinājies -65%**

Vidzemes reģiona uzņēmumu iedalījums un izaugsme pēc pamatdarbības veida

	2014	2015	2016	2017	2018	IZMAIŅAS
Jaunizveidoti uzņēmumi	1399	2442	2505	1435	1365	-2%
Likvidēti uzņēmumi	1020	1306	2123	1298	N/D	27%
Ekonomiski aktīvi darba devēju uzņēmumi	3479	3545	4427	4560	4747	36%
Jaunizveidoti darba devēju uzņēmumi	284	395	929	349	348	23%
Likvidēti darba devēju uzņēmumi	91	49	181	193	N/D	112%
Straujas izaugsmes uzņēmumi pēc strādājošo skaita pieauguma	22	15	20	22	22	-
Straujās izaugsmes uzņēmumi rēķinot pēc apgrozījuma pieauguma	178	144	130	37	62	-65%
Jaunizveidoti straujās izaugsmes uzņēmumi (gazeles) rēķinot pēc strādājošo skaita pieauguma	4	4	7	4	5	25%
Jaunizveidoti straujās izaugsmes uzņēmumi (gazeles) rēķinot pēc apgrozījuma	17	10	12	10	6	-65%

Avots: [CSP, 2020]

Minētie rādītāji liecina, ka jaunizveidotu uzņēmumu aktivitāte Vidzemē ir ar salīdzinoši zemu apgrozījuma līmeni, kas norāda uz zināšanu trūkumu apgrozījuma izveidē, kas relatīvi ir saistīts ar uzņēmuma spējām radīt un realizēt augstas pievienotas vērtības produktus.

Straujas izaugsmes uzņēmumi pēc apgrozījuma Vidzemē laika periodā no 2014. – 2018. ir bijuši 551, no kuriem gandrīz puse ir bijusi apstrādes rūpniecībā, attiecīgi liela daļa bijusi tirdzniecībā, būvniecībā un izmitināšanas un ēdināšanas nozaru sektoros.

3.11. tabula

Straujas izaugsmes uzņēmumu izmaiņas Vidzemē pēc apgrozījuma izaugsmes laika posmā no 2014. – 2018.gadam

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	Izmaiņas
C Apstrādes rūpniecība	69	55	44	14	21	-70%
G Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	37	31	34	4	9	-76%
F Būvniecība	29	15	11	10	22	-24%
I Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	14	13	12	1	2	-86%
H Transports un uzglabāšana	1	6	8	1	3	200%
B Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	5	4	4	2	2	-60%
N Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	2	4	3	2	1	-50%
M Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	3	4	2	1	n/d	-67%
L Operācijas ar nekustamo īpašumu	5	2	1	1	n/d	-80%
D Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	4	2	2	n/d	n/d	-50%
Q Veselība un sociālā aprūpe	3	2	3	n/d	n/d	-
E Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	2	2	2	n/d	n/d	-
J Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	2	1	1	n/d	n/d	-50%

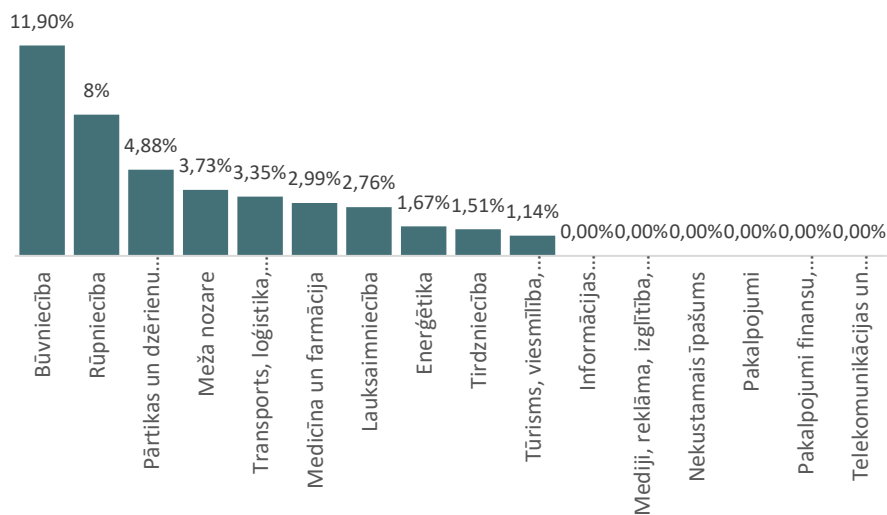
P Izglītība	n/d	n/d	n/d	n/d	1	100%
R Māksla, izklaide un atpūta	n/d	n/d	n/d	n/d	1	100%
K Finanšu un apdrošināšanas darbības	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	
S Citi pakalpojumi	2	3	3	1	n/d	50%

Avots: [CSP, 2020]

Vidzemē laika periodā no 2014.–2018. gadam ir radīti 24 jaunizveidoti strauji izaugsmes uzņēmumi (gazeles) pēc apgrozījuma, ar samazinošu izaugsmes tendenci -65%. Vidzemē visvairāk straujas izaugsmes jaunuzņēmumi pēc apgrozījuma radīti apstrādes rūpniecībā (9 gab.), tirdzniecībā (8 gab.) un būvniecības nozarē (4 gab.).

Kopumā reģiona strauji augošo uzņēmumu (gazeļu) izaugsme ir sadalīta un fragmentāra, bez identificējamās vienojošas specializācijas un sasaistes ar specifiskiem augstas pievienotās vērtības nozaru sektoriem vai grupām.

2019. gadā Vidzemē visvairāk strauji augošo uzņēmumu- “gazeļu” ir bijis būvniecības, pārtikas un dzērienu ražošanas, un meža nozarēs.

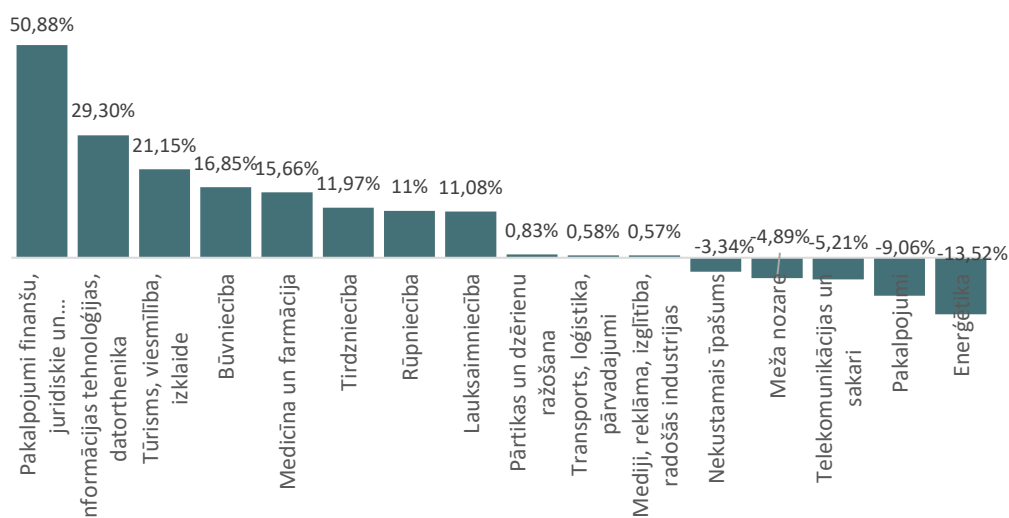
3.51. att. Vidzemes strauji augošo uzņēmumu – gazeļu īpatsvars % no kopējā uzņēmumu skaita konkrētajā nozarē Vidzemē 2019. gadā [Firmas.lv, Latvijas Biznesa Gada pārskats 2020]

Vidzemes reģiona ekonomika, līdzīgi kā Latvijas, ir maza un atvērta, kas nozīmē, ka dažu tirgus dalībnieku svārstības var būtiski ietekmēt Vidzemes reģiona ekonomiskos

rādītājus, kas liek kritiski izvērtēt straujāk augošos uzņēmumus, īpaši viena gada izaugsmes griezumā. Piemēram, dažiem no uzņēmumiem, nodibinot mātes kompānijas dažādu biznesa mērķu dēļ, ir iespējams iekļūt strauji augošo uzņēmumu skaitā Vidzemē. Tāpat jauniem uzņēmumiem piesaistot apjomīgu atbalstu, neorganiskā izaugsme tos ievieto starp straujāk augošiem uzņēmumiem.

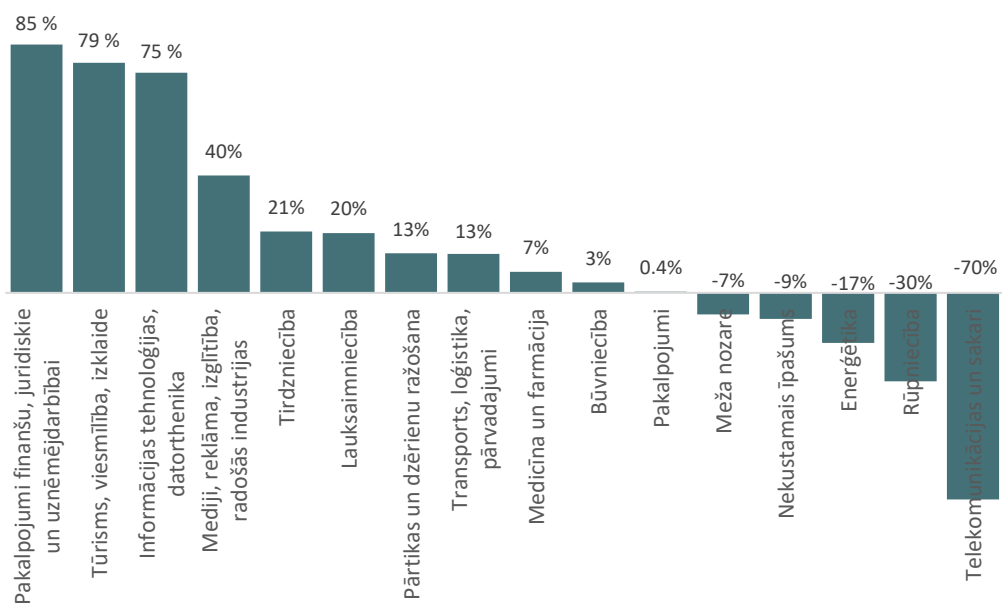
2017. gadā Vidzemē kopā veidojies apgrozījums, kas ir par 5% lielāks nekā 2018. gadā. Šajos uzņēmumos 2019. gadā Vidzemē tika nodarbināti 33 tūkstoši darbinieki, sasniedzot 146 milj. EUR peļņu, nomaksājot Minētā Vidzemes uzņēmumu grupa nomaksājuši 228,4 miljonus EUR nodokļos, pieaudzējot uzņēmumu rentabilitāti 2019. gadā sasniedzot 5,79%.

Pēc apgrozījuma izmaiņām 2019. gadā pret 2018. gadu Vidzemē visvairāk apgrozījums pieauga pakalpojumu nozarei, sekojot informāciju tehnoloģijas, tūrisma, viesmīlības, izklaides, būvniecības un medicīnas un farmācijas nozarēm.

3.52. att. Vidzemes uzņēmumu apgrozījuma izmaiņas % 2019. gadā pret 2018. gadu [Firmas.lv, Latvijas Biznesa Gada pārskats 2020]

Vidzemē 2014.-2019. gadā visvairāk darbinieku skaits pieaudzis finanšu, uzņēmējdarbības un juridisko pakalpojumu nozarē (85%), tūrisma, viesmīlības un izklaides nozarē (79%), informācijas tehnoloģiju jomā 75%, bet samazinājies telekomunikāciju un sakaru (70%) un rūpniecības (30%) nozarēs. Kopumā šajā periodā nodarbināto skaits komercuzņēmumos Vidzemē ir pieaudzis par 6,31%. Interesanti, ka būvniecības nozares straujais pieaugums jau 2017. gadā neskar Vidzemes reģionu, un tajā atšķirībā no citiem reģioniem Latvijā, nodarbināto skaits ir pieaudzis tikai par 3%.

3.53. att. Vidzemes uzņēmumu darbinieku izmaiņas rādītāji % 2019. gadā pret 2014. gadu.

Avots: [Firmas.lv, Latvijas Biznesa Gada pārskats 2020]

Vidzemē salīdzinoši ar citiem reģioniem ir daudz vairāk uzņēmumu izklaidēti lielākā teritorijā, kas pozitīvi veicina sabalansētu reģiona izaugsmi, tomēr arī norāda, ka mazo uzņēmumu iespējas investēt pētniecībā un inovāciju attīstībā pētniecības centros ir vairāk limitētas.

Attiecība uz lauksaimniecības radīto pievienoto vērtību, Agroresursu un ekonomikas institūts ir veicis aprēķinus, ka pievienotā vērtība lauksaimniecībā Latvijā ir pieaugusi par aptuveni 10% laika periodā no 2007 līdz 2017. gadam. Lauksaimniecībā izmantojamo zemju skaits Latvijā ir pieaudzis par 3,7%, Vidzemē tas pieaudzis par 4,2%, savukārt lauksaimniecībā strādājošo skaits samazinājies par -6,1%.

Dati vispārēji liecina par viedās specializācijas izaugsmi lauksaimniecībā gan Latvijā kopumā, gan Vidzemē, uz ko norāda pievienotās vērtības pieaugums, lauksaimniecībā izmantotās zemes pieaugums un nodarbināto skaita samazinājums, kas secīgi rada lielāku pievienoto vērtību uz lauksaimniecībā strādājošo.

Aktuālākie oficiālās statistikas dati par inovāciju mērījumiem Latvijas reģionos ir par laika periodu no 2014 –2016. gadam. CSP laika periodā no 2014. – 2016. gadam veica aptauju uzņēmumos, noskaidrojot, kas ir galvenie faktori, kas kavē inovāciju ieviešanu uzņēmumos. Tika identificēti četri galvenie iemesli: 1) pārāk augstas izmaksas inovācijām; 2) uzņēmumā nav finansējuma inovācijām; 3) grūtības iegūt valsts dotācijas vai subsīdijas inovācijām; 4) likumdošana/ normatīvie akti radīja papildu noslodzi.

Saskaņā ar Vidzemes plānošanas reģiona pētījumā “Vietējo un reģionālo inovāciju sistēmu atbalsta politikas instrumenti Vidzemes reģiona viedās specializācijas ilgtspējīgai attīstībai Vidzemes reģionā” secināto uzņēmumiem trūkst darbaspēka kapacitātes, zināšanu par inovācijām un atbalsta piesaisti. VPR eksperti ir norādījuši, ka Vidzemē uzņēmēju vidū lielu atsaucību ieguva vienkāršots atbalsta projekts “Zīle”, kur bija lakoniskas un samazinātas pietiekšanās prasības. Tādejādi pētnieki secina, ka Latvijas kontekstā Vidzemē mazo uzņēmumu resursu un kapacitātes problēma ir aktuālāka nekā citos reģionos. Vidzemē salīdzinot ar citiem reģioniem, nav izteiktas teritorijas, kur būtu koncentrējušies visvairāk ekonomiski aktīvie uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem. Salīdzinoši Kurzemē tāds ir Liepājas un Ventspils apkārtnē, savukārt Latgalē Rēzeknes un Daugavpils apkārtnē. Vidzemei šādas teritorijas perspektīvai vispotenciālākais būtu Valmieras, Cēsu un Smiltenes trijstūris, kā reģiona uzņēmējdarbības centrs, kas spēj pulcēt lielāku darbaspēku apjomu.

Iepriekšminētajā pētījumā ir secināts, ka **80%** no kopējās radītās pievienotās vērtības apstrādes rūpniecībā Vidzemē veido 4 sektori - 1/3 sniedz *koksnes apstrādes ražošana* (34%), 1/4 *nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana* (26%), sekojot *pārtikas ražošanai* (13%) un *mēbeļu ražošanai* (8%).

Vidzemē perspektīvs potenciāls ir arī turpmāk attīstīt šīs **4 jomas** apstrādes rūpniecībā. Koksnes apstrādes un mēbeļu ražošanas jomām jāpievērš pastiprināts atbalsts - zemāka pievienotās vērtības izaugsme nekā reģionā un valstī kopumā, savukārt pārtikas ražošanai ir straujāka pievienotās vērtības izaugsme nekā valstī un reģionā, kas liecina par reģiona uzņēmēju spēju radīt augstākas pievienotas vērtības pārtikas produktus. Nepieciešams veicināt pārtikas ražošanas, koka apstrādes, nemetālisko minerālu un mēbeļu ražošanas uzņēmēju tālāko virzību uz augstas pievienotas vērtības un inovatīvu produktu radīšanu, izmantojot sniegtos atbalsta instrumentus.

Nemot vērā *Vidzemes zemes dziļu potenciālu* (kvarca smilšu, dolomīta, smilts, smilts-grants, mālu atradnes) un perspektīvu pieprasījumu augstas pievienotas vērtības nemetālisko minerālu materiāliem, *Vidzemē iezīmējas potenciāls attīstīt tālāk jomu tajā radot viedās specializācijas produkciju.*

3.4. INFRASTRUKTŪRA UN PAKALPOJUMI

3.4.1. APDZĪVOJUMS

Vidzemes plānošanas reģionā ir viszemākais *iedzīvotāju blīvums* (16,27 iedz./km²) salīdzinot ar citiem Latvijas reģioniem (*pēc administratīvi teritoriālās reformas*)

3.54. att. Iedzīvotāju blīvums Latvijas reģionos (*pirms administratīvi teritoriālās reformas*) (iedz./km²) [Avots: CSP, 2021]

Iedzīvotāju skaita samazināšanās rezultātā vidējais iedzīvotāju blīvums Vidzemē, kas jau tradicionāli ir visretāk apdzīvotais reģions Latvijā, salīdzinot ar 2012.gadu, 2019. gadā bija samazinājies no 13,24 uz 12,07 iedz./km². Pēc administratīvi teritoriālās reformas iedzīvotāju blīvums ir pieaudzis līdz 16,27 iedz./km². Vislielākais iedzīvotāju blīvums ir Saukrastu novadā (35,11 iedz./km²) un Ogres novadā (33,46 iedz./km²). Visretāk apdzīvotie ir Alūksnes novads (9,22 iedz./km²), Valkas novads (9,56 iedz./km²) un Smiltenes novads (10,75 iedz./km²).

Vidzemes reģiona pilsētās 2020.gadā dzīvo 129 tūkstoši (46%), bet laukos – 149 tūkstoši iedzīvotāju. Vidzemes reģionā ir viszemākais pilsētu iedzīvotāju īpatsvars reģionu vidū, bet vislielākais lauku iedzīvotāju īpatsvars³⁸.

Sagrupējot pašvaldības pēc iedzīvotāju skaita, var redzēt, ka no 11 Vidzemes reģiona pašvaldībām trīs ir mazas pašvaldības ar iedzīvotāju skaitu līdz 10 000 iedzīvotāju – Varakļānu novads (2945 iedz.), Valkas novads (7596 iedz.) un Saulkrastu novads (9230 iedz.). Trīs lielākās pašvaldības ir Ogres novads (57 617

Vidzemes plānošanas reģionā ir viszemākais iedzīvotāju blīvums

Vidzemē laukos dzīvo

60,0%

iedzīvotāju

Vidzemes reģionā

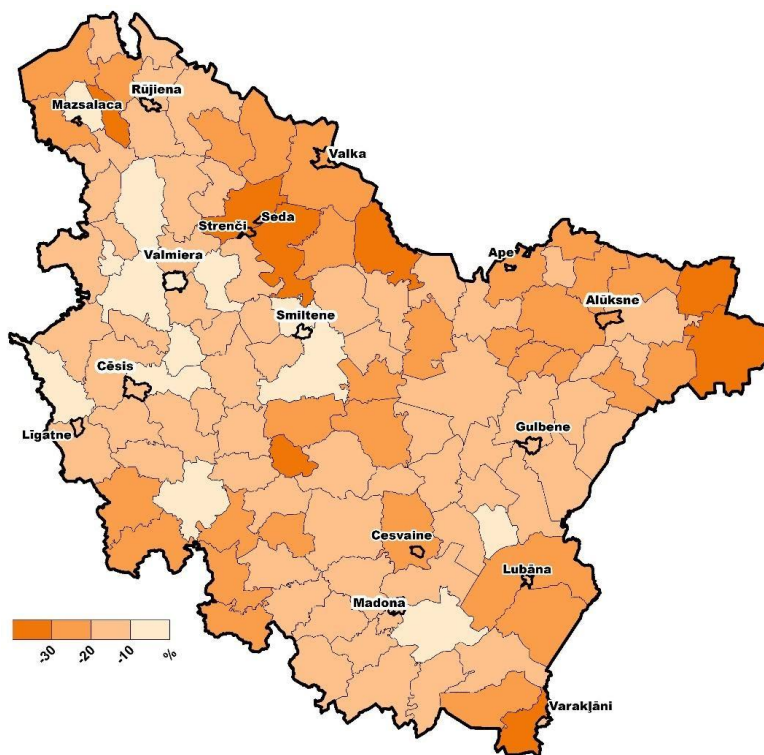
54%

pašvaldību dzīvo mazāk kā 4000 iedzīvotāju

³⁸ Pilsētu un lauku iedzīvotāju skaits reģionos, pilsētās, novados un pagastos (eksperimentālā statistika), CSP 2021

iedz.), Valmieras novads (51 370 iedz.) un Cēsu novads (41 161 iedz.). Reģionā ir 14 pašvaldības ar iedzīvotāju skaitu līdz 4000 iedzīvotājiem³⁹.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas Vidzemē apliecina, ka lielākais iedzīvotāju skaita samazinājums ir vērojams attālākajās lauku un pierobežu teritorijās.

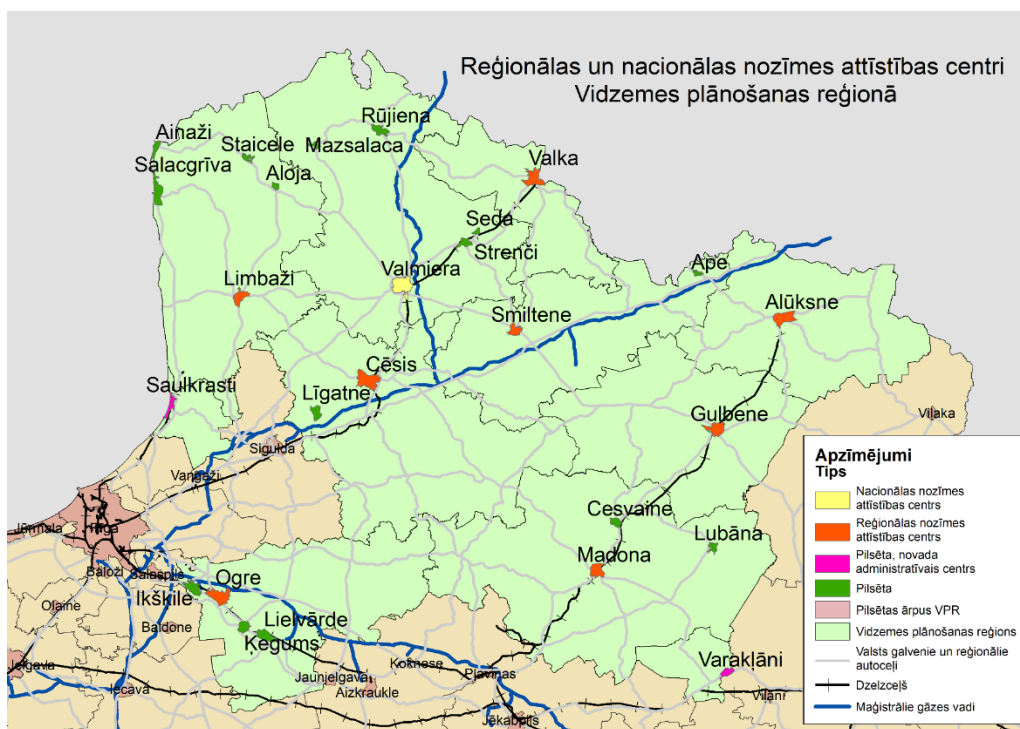
3.55. att. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2011.-2019. (avots: DemoMig pētījums 2020)

Apdzīvotuma struktūru reģionā veido izklienēts maza un vidēja lieluma pilsētu un lauku apdzīvoto vietu tīkls. Katras apdzīvotas vietas nozīmi kopējā apdzīvotuma struktūrā nosaka tās lielums, novietojums, sasniedzamības rādītāji, kā arī veiktās funkcijas un saikne ar citām apdzīvotām vietām. Līdzīgi kā Latvijā, arī reģionā veidojas kontrasti starp pierobežas teritorijām un centriem reģiona iekšienē.

Saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, Vidzemes reģionā ir 26 *pilsētas*, to skaitā divas valstspilsētas – Valmiera un Ogre un 24 pilsētas kā novadu atsevišķas teritoriālā iedalījuma vienības – Ainaži, Aloja, Alūksne, Ape, Cesvaine, Cēsis, Gulbene, Ķegums, Lielvārde, Limbaži, Līgatne, Lubāna, Madona, Mazsalaca, Ikšķile, Rūjiena, Saulkrasti, Salacgrīva, Seda, Smiltene, Staicele, Strenči, Valka un Varakļāni.

³⁹ Provizorisks iedzīvotāju raksturojošie rādītāji 43 pašvaldībās (pēc administratīvi teritoriālās reformas 2021. gadā), CSP 2021

Nacionālās nozīmes attīstības centrs reģionā ir republikas valstspilsētai Valmierai, kurai ir liela loma izglītības un kultūras, kā arī rūpnieciskās ražošanas jomā. Alūksnei, Cēsīm, Gulbenei, Limbažiem, Madonai, Ogrēi, Smiltenei un Valkai ir *reģionālas nozīmes attīstības centru* loma. Tie pilda administratīvo pakalpojumu centru funkcijas un ir nozīmīgi ekonomiskie un pakalpojumu centri apkārtējām lauku teritorijām.

3.56. att. Karte ar apdzīvotuma centriem [autoru veidots]

Vidzemes plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģijā, noteikti apdzīvotuma centru līmeņi un attīstības centri Vidzemes reģionā. Apdzīvotuma centri ir noteikti 4 līmeņos: nacionālas nozīmes centri, reģionālas nozīmes centri, novadu nozīmes centri.

3.12.tabula

Apdzīvotuma centri Vidzemes plānošanas reģionā

Nacionālas nozīmes centri	Valmiera
Reģionālas nozīmes centri	Alūksne, Cēsis, Gulbene, Limbaži, Madona, Ogrē, Smiltene un Valka
Novadu nozīmes centri	Ape, Gaujiena, Liepna, Stalbe, Liepa, Rauna, Priekuļi, Jaunpiebalga, Augšlīgatne, Vecpiebalga, Lejasciems, Lizums, Jaungulbene, Cesvaine, Ērgļi, Varakļāni, Lubāna, Strenči, Rūjiena, Mazsalaca, Burtnieki, Naukšēni, Saulekrasti, Salacgrīva, Ķegums, Lielvārde, Ikšķile
Vietējas nozīmes centri	Lauku apdzīvotās vietas

Salīdzinot ar 2014.gadu, apdzīvoto vietu tīkls Vidzemē nav būtiski mainījies – saglabājušās visas pilsētas un lielie ciemi. Taču pilsētās un lauku apdzīvotajās vietās mainījušies attīstības virzieni un ar to saistītās izmaiņas nodarbinātības struktūrā. Rezultātā notikusi darbaspējīgo iedzīvotāju aizplūšana uz lielākiem centriem, uz ārzemēm, un iedzīvotāju skaits lauku teritorijās būtiski samazinājies. Tādā veidā ievērojami pavājinājies mazo lauku apdzīvoto vietu attīstības potenciāls. Mazo lauku apdzīvoto vietu un viensētu skaits kopumā būtiski nav mainījies, taču daudzi mazie ciemi ir uz iznīkšanas robežas, daudz ir arī pamesto viensētu.

Pašlaik skaidri iezīmējas to pilsētu un apdzīvoto vietu priekšrocības, kam ir izdevīgāks transportģeogrāfiskais izvietojums, labāka pieredze, augstāks cilvēkresursu līmenis un spēja ātrāk pielāgoties jaunajiem ekonomiskajiem apstākļiem. Vidzemes apdzīvoto vietu attīstību būtiski ietekmē sasniedzamība – transports un satiksmes iespējas.

Vērtējot rūpniecības izvietojumu Vidzemes reģionā, var secināt, ka tā koncentrējusies attīstības centros vai ap attīstības centriem, galvenokārt, pilsētām. Ņemot vērā rūpniecības uzņēmumu izvietojumu reģionā, var konstatēt, ka pastāv *Valmieras – Cēsu - Smiltenes* koncentrēta rūpniecības teritorija. Šī teritorija aizņem aptuveni 12% no Vidzemes reģiona teritorijas, bet tajā dzīvo aptuveni 88 tūkstoši iedzīvotāju jeb 32% no reģiona iedzīvotājiem.

Reģiona urbānā attīstība balstīta uz diviem funkcionālajiem tīkliem - kreiso spārnu veido ziemeļu pilsētu tīkls – Cēsis, Valmiera, Smiltene, Valka – Valga ar mazpilsētām un lauku apdzīvojuma centriem. Labo spārnu veido dienvidu pilsētu tīkls – Alūksne, Madona un Gulbene ar mazpilsētām un lauku apdzīvojuma centriem. Šie tīkli veido skaitliski lielāko apdzīvojuma struktūras daļu un nodrošina augstu pakalpojumu kvalitāti un to saņemšanas iespējas.

Aplūkojot Vidzemes reģiona pilsētu *ietekmes areālus*, redzams, ka *Valmieras* ietekmes areāls sniedzas tālāk par 50 km rādiusu, līdz pat Igaunijas robežai. Pētījumi apliecina, ka Valmiera ir viena no valstspilsētām ar vislielāko tādu iedzīvotāju īpatsvaru (25,9%), kas dzīvo Valmierā, bet dzīvesvietu ir deklarējuši citur. Tātad Valmieras loma darba vietu nodrošināšanā ir vēl lielāka, kā to norāda statistikas dati. Vienlaikus arī jāatzīmē, ka attīstības centru konkurencē Valmieras iedzīvotāju vidū ir viszemākais tādu iedzīvotāju īpatsvars, kuri pēc desmit gadiem vēlētos dzīvot citur – 21,2%.

Arī *Cēsis* minēta kā viens no nedaudziem attīstības centriem, kuru ietekme sniedzas ārpus to robežām. Cēsu ietekmes areālu raksturo augsts iedzīvotāju blīvums ap A2 autoceļu un zems iedzīvotāju blīvums pārējā teritorijā.

Platības ziņā vislielākais ietekmes areāls ir *Madonai*, taču jāatzīmē, ka iedzīvotāju blīvums ārpus pilsētas ir zems. Madonai seko Valmiera un Cēsis. Alūksnes un Smiltenes

gadījumā augsts iedzīvotāju blīvums konstatēts ap pilsētu, pārējā teritorijās tas ir zems. Vismazākais ietekmes areāls ir Valkai, turklāt Valkas ietekmes areāls pārklājas ar Smiltenes un Valmieras ietekmes areāliem. Vienlaikus jāņem vērā, ka būtisks attīstības centrs nodarbinātības, pakalpojumu un aktivitāšu kontekstā visā Latvijas teritorijā, izņemot Latgales reģionu, ir Rīga.

3.13. tabula

Vidzemes plānošanas reģiona attīstības centru ietekmes areālu platība

Attīstības centrs	Ietekmes areāla platība, km ²
Madona	3354
Valmiera	3262
Cēsis	2804
Limbaži	2173
Gulbene	1875
Alūksne	1826
Smiltene	1677
Ogre	1134
Valka	473

[Avots: VRAA, 2013]

Būtiskākie apdzīvotāju ietekmējošie faktori Vidzemē, tāpat kā pārējā Latvijā, ir iedzīvotāju skaita samazināšanās negatīvas dabiskās kustības – migrācijas un sabiedrības novecošanās – ietekmē. Migrācija novērojama gan reģiona robežās, kad cilvēki darba meklējumos dodas dzīvot uz novadu centriem un uz lielākajām pilsētām, gan dodas projām no Latvijas.

2020.gadā Vidzemē tikai 2 administratīvās teritorijas bija ar pozitīvu *migrācijas saldo – Saulkrastu novads (+248) un Ogres novads (+97)*. Vismazākais migrācijas saldo 2020.gadā bija iedzīvotāju skaita ziņā lielākajās teritorijās –Madonas novadā (-688), Valmieras novadā (-529) un Cēsu novadā (-417).

LU pētnieki, sadarbībā ar LLU un RTA 2019. gadā Valsts pētījumu programmas ietvaros realizēja projektu “Ilgtspējīgas un saliedētas Latvijas sabiedrības attīstība: risinājumi demogrāfijas un migrācijas izaicinājumiem («DemoMig»)", kura ietvaros pētīja arī

demogrāfiskos procesus un migrācijas aspektus. Kā pētījuma norādīts galvenais svārstmigrantu galamērķis ir Rīga, nozīmīgas ir arī reģiona lielākās pilsētas. No Cēsīm daudzi dodas uz Rīgu, izmantojot Cēsu–Rīgas ekspresvilcienu. Tipiskie braucēji ir iestāžu darbinieki un profesionāļi, vairākums sievietes, vecumā virs 45 gadiem. Svārstmigrantu vidū ir daudz studentu. Cēsis ir laba vieta dzīvošanai, taču darba iespējas pilsētā ir ierobežotas. Uz Cēsīm bieži brauc strādāt pedagogi un apkalpojošajā sfērā strādājošie. Gulbene piesaista svārstmigrantus, bet ir arī vieta, no kuras dodas strādāt uz citām vietām (Smilteni, Balviem, reizēm arī Rīgu). Uz Rīgu dodas nedēļas svārstmigranti, kuri ir nodarbināti ceļu būvē, celtniecībā un auto apkalpes uzņēmumos. Lielākais vairums no viņiem ir vecumā no 45 līdz 50 gadiem. Ir raksturīga arī skolēnu mācību mobilitāte uz Gulbeni. Cilvēki pārceļas uz Vidzemes reģionu, jo arvien vairāk novērtē laukus un mazākas pilsētas. Cilvēki jūtas “noguruši” no lielo pilsētu, it īpaši Rīgas, dzīves ritma. Vidzemes reģions tāpat kā Kurzemes un Zemgales reģions piesaista cilvēkus, jo te ir pievilcīga dzīves vide.

Liela nozīme ir sezonalitātei (otrās mājas) un Igaunijas tuvumam. Ka norādīts pētījumā Cēsis sezonalitātes izpausmes ir ļoti jūtamas. Vasarā ir daudz pasākumu un daudz cilvēku. Ziemā to ir daudz mazāk. To var attiecināt arī uz visu reģionu, izņemot vietas, kur ir pieejamas ziemas sporta aktivitātes (slēpošana, snovbords). Līdz ar to tūrisma sezonalitāte reģionā nav tik izteikta kā Kurzemē.

Vidzemē Otro māju īpašumu ir mazāk nekā Kurzemē, situācija šajā jomā ir līdzīgāka Zemgalē notiekošajiem procesiem. Vasaras mājas ir raksturīgas vien atsevišķām reģiona daļām, piemēram, centrālajai Vidzemei. To īpašnieki neiesaistās pagasta vai novada dzīvē tāpat kā Kurzemē un Zemgalē. Bieži vien otrie īpašumi tiek izmantoti tikai kā vasaras mājās, kuras nesezonā pieskata kāds no kaimiņiem.

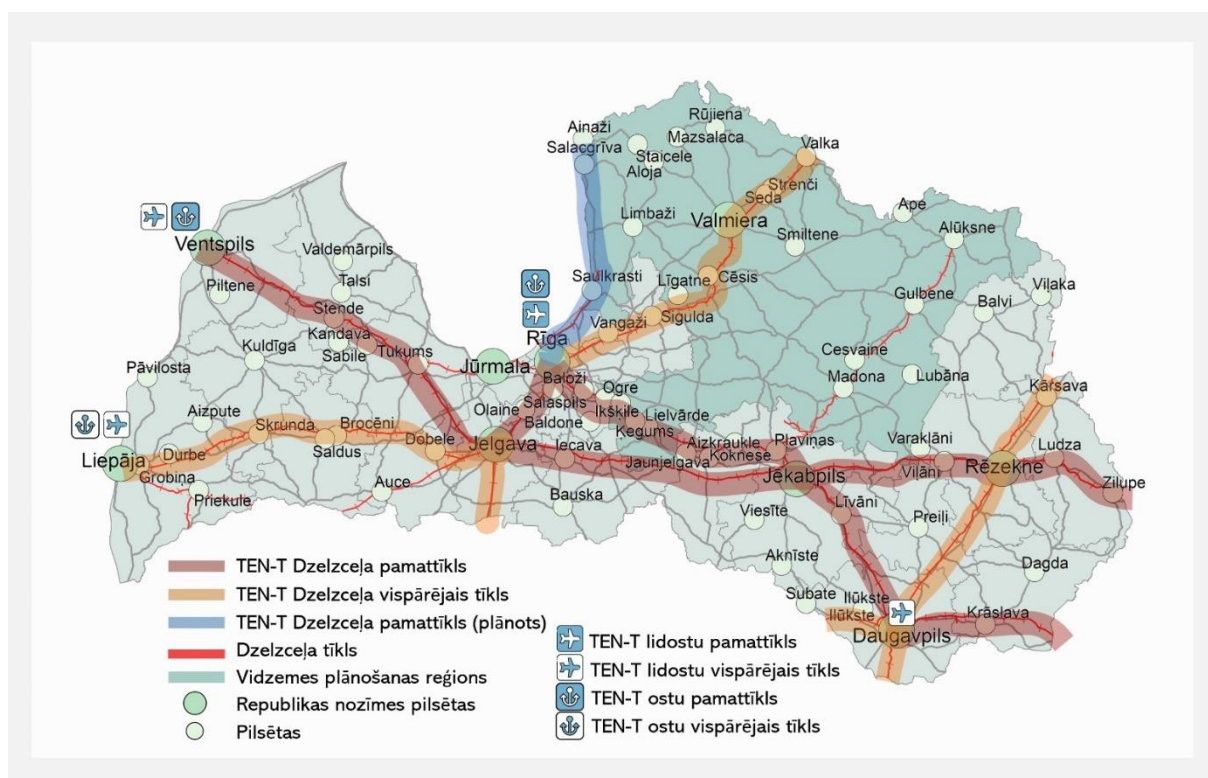
Igauņu klātbūtne ir ļoti jūtama Valmierā. Viņu vidū ļoti izplatīts ir iepirkšanās tūrisms, tai skaitā alkohola un dažādu dārza preču iegāde. Reģionā raksturīga pašvaldību pārrobežu sadarbība. Notiek pārrobežu sadarbība industriālā mantojuma un “Livonijas kulinārā ceļā” projekta ietvaros. Vidzemē ir raksturīgāka sadarbība ar Igaunijas dienvidu daļu. Vidzeme kļūst arvien populārāka igauņu tūristu vidū, jo tas ir neierasts, neiepazīts reģions. Līdz ar to pārrobežu tūrisms ir nozīmīgs tāpat kā Zemgalē. Igaunijas robežas tuvums tiek izjūts arī tādā ziņā, ka reģiona iedzīvotājiem ir tendence pārcelties uz kaimiņvalsti, piemēram, Valgu, ja tur ir lielākas darba iespējas, atalgojums vai ir pieejami labāki pakalpojumi.

Migrācijas nākotnes tendences daļēji iezīmē attīstības centru ietekmes areālu pētījuma ietvaros veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti. Aptaujā iedzīvotāji tika lūgti norādīt pilsētu vai pagastu, kurā plāno dzīvot pēc 10 gadiem. Šie dati ļauj vērtēt, cik lielā mērā attīstības centru iedzīvotāji plāno mainīt dzīvesvietu. Vidēji trešā daļa Vidzemes attīstības centru iedzīvotāju

plāno pēc 10 gadiem mainīt dzīvesvietu. Kā galvenā mērķa teritorija dominē Rīga, bet kā otrā alternatīva visbiežāk minēta Valmiera, vai ārzemes.

3.4.2. SASNIEDZAMĪBA, TRANSPORTA INFRASTRUKTŪRA

Vidzeme ir Eiropas Savienības robežreģions, ko šķērso 2 nozīmīgi starptautiskie transporta koridori, nodrošinot Vidzemei sasaisti ar lielākajiem reģionu centriem kaimiņu valstīs – Tartu (izmantojot autoceļu E264) un Tallinu (izmantojot autoceļus P15, P16 un E67 vai E264) Igaunijā, kā arī Pleskavu, Novgorodu un Sanktpēterburgu Krievijā (izmantojot autoceļu E77). Ap šiem transporta koridoriem veidojas Baltijas jūras reģiona integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas – Via Hanseatica attīstības koridors, Dienvidbaltijas loka attīstības koridors, kā arī Via Baltica. Vidzemes plānošanas reģionam ir pieeja Baltijas jūrai, tādējādi reģionā atrodas arī divas mazās ostas Skultē un Salacgrīvā, kā arī jahtu osta Kuivižos. Vidzemes plānošanas reģionā nav lidostas. Gan telpiski, gan funkcionāli Vidzemes plānošanas reģions ir cieši saistīts ar Rīgas plānošanas reģionu, ņemot vērā saikni ar galvaspilsētu kā valsts administratīvo centru un transporta mezglu.

3.56. att. TEN-T tīkls Latvijā [Avots: Vidzemes reģiona mobilitātes un investīciju plāns 2030]

Vidzemes reģionu ieskauj divi TEN-T pamattīkla transporta savienojumi, kas ir nozīmīgi pasažieru un kravu tranzīta plūsmām austrumu-rietumu un ziemeļu-dienvidu virzienā. TEN-T

pamattīklu papildina visaptverošs transporta tīkls. Kamēr dzelzceļa Rail Baltica projekts nav realizēts, TEN-T pamattīkla Ziemeļjūras-Baltijas jūras koridors kā pagaidu risinājumu izmanto esošo dzelzceļa infrastruktūru, t.i., Rīga-Valga dzelzceļa līniju, kas šobrīd ir vienīgais Latvijas-Igaunijas dzelzceļa savienojums pasažieru un kravu pārvadājumiem.

Vidzemes reģionā TEN-T visaptverošais transporta tīkls ir sasniedzams 30 minūšu laikā tiem iedzīvotājiem un uzņēmējiem, kas atrodas teritorijas centrālajā un ziemeļu daļā, taču ilgāks laiks līdz TEN-T transporta tīklam ir nepieciešams tiem, kas atrodas teritorijas dienvidaustrumu daļā.

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā ir viens Latvijas un Krievijas robežpārejas punkts "Pededze – Bruņiševa" (Alūksnes novada teritorijā). Šis robežkontroles punkts šobrīd ir divpusējs (apkalpo tikai Latvijas un Krievijas pilsoņus) un darbojas 12 stundas diennaktī. Tas ir modernizēts Latvijas pusē (Pededzē) un spēj apkalpot starptautiskā transporta plūsmu, bet tam ir nepietiekama infrastruktūra Krievijas pusē (Bruņiševā). Robežpārejas punkts "Pededze_Bruņiševa" ir izdevīga robežšķērsošanas vieta sekojošu iemeslu dēļ:

- Neapkalpo kravas transportu, tādejādi ir mazākas rindas;
- Laba reģionālā autoceļu kvalitāte (2013.gadā ir veikta autoceļa P40 Alūksne – Zaiceva pārbūve);
- Krievijas pusē tiek veiktas autoceļu pārbūves, kas savieno robežpāreju ar TEN_T tīklu (a/c E77);
- Krievijas puse ir ieinteresēta sabiedriskā transporta pārvadājumu attīstībai caur šo robežpāreju (šobrīd Latvijas puse nodrošina sabiedriskā transporta pārvadājumus).

Perspektīvā tas varētu kļūt nozīmīgs gan iedzīvotāju, gan tūristu starptautiskajai mobilitātei.

Transporta sistēma nodrošina iedzīvotāju un preču kustību reģionā, rada sasaisti ar citām teritorijām, nodrošina sasniedzamību un piekļuvi nepieciešamajiem galamērķiem. Lielāka ekonomiskā aktivitāte ir vērojama teritorijās, kur ir labi attīstīta transporta infrastruktūra. Pieaug reģionālās nozīmes attīstības centru centrīecē. Ņemot vērā ekonomisko aktivitāšu koncentrēšanos reģionālās nozīmes attīstības centros, iedzīvotājiem ir jābūt gataviem mērot lielākus attālumus līdz darbavietai, dažādu pakalpojumu saņemšanas vietai. No Vidzemes attīstības centriem Valmiera šobrīd ir vienīgā, kuras ietekmes areāls sniedzas tālāk par 50 km rādiusu un tās ietekme vēl vairāk nostiprinās. Vidzemes reģionā transporta sistēma sastāv no autoceļu, dzelzceļu, iekšējo ūdeņu tīkla un gaisa satiksmes.

Vidzemes plānošanas reģiona *autoceļu tīkls* ir samērā labi attīstīts un pietiekami blīvs, reģiona pilsētas un lielākos centrus savieno radiāls valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkls.

Visi pašvaldību centri ir savienoti vismaz ar otrās šķiras ceļiem. Kopējais valsts autoceļu garums reģionā ir 6381 km, bet pašvaldību autoceļu kopējais garums ir 8670 km. Salīdzinot ar 2019.gadu, pēc administratīvi teritoriālās reformas valsts autoceļu garums reģionā ir pieaudzis par 1549 km, bet pašvaldību autoceļu garums – par 2637 km. Pašvaldību ielu kopgarums reģionā ir 1824 km⁴⁰.

	Valsts autoceļu garums (km)	Pašvaldību autoceļu garums (km)
20015 LATVIJA		29975
Rīgas reģions	0	0
Pierīgas reģions	3350	4879
Vidzemes reģions	4832	6033
Kurzemes reģions	3854	5743
Zemgales reģions	3403	5145
Latgales reģions	4576	8175

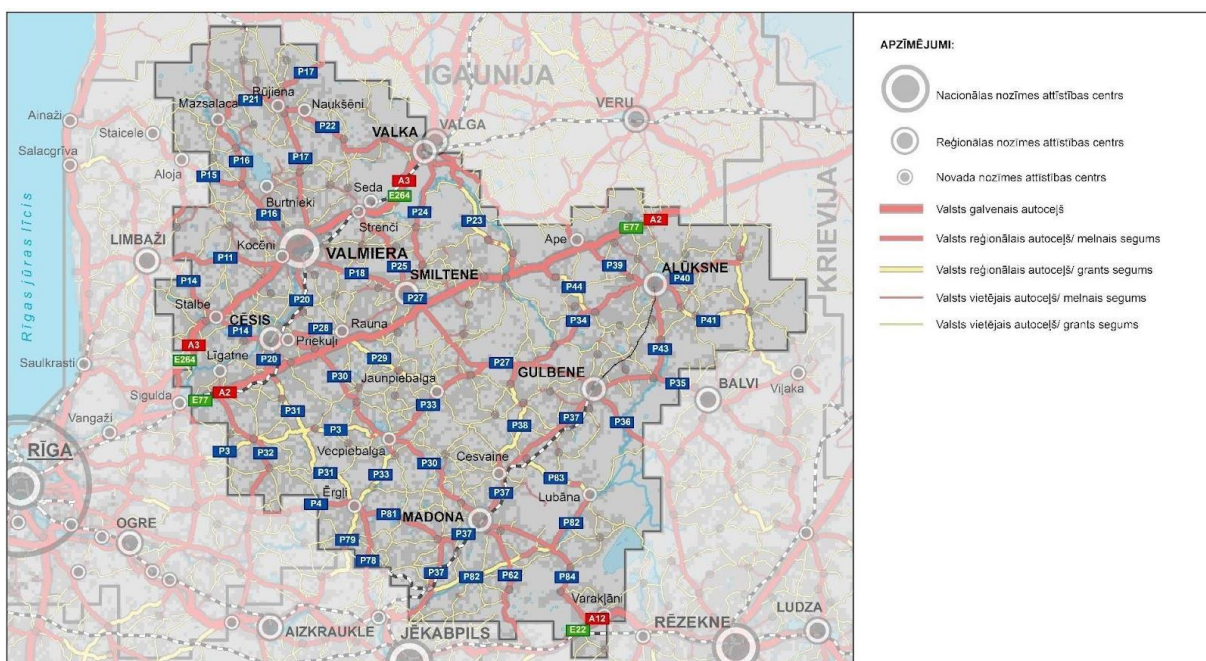
Avots: CSP, 2019

3.57. att. Valsts autoceļu garums (km) [Avots: CSP, 2019]

Kopējais autoceļu blīvums reģionā ir 0,76 km/km². Salīdzinot starp reģioniem, Vidzemē galveno autoceļu blīvums (0,02 km/km²) un pašvaldību autoceļu tīkla blīvums (0,30 km/km²), salīdzinoši augsts reģionālo autoceļu blīvums (0,09 km/km²), un visaugstākais (0,21 km/km²) vietējo autoceļu tīkla blīvums. Pašvaldību līmenī vislielākais autoceļu blīvums ir Saulkrastu novadā (1,11), Cēsu novadā (0,96) un Ogres novadā (0,93). Viszemākais autoceļu blīvums ir Valkas novadā (0,49), Valmieras novadā (0,62), Alūksnes novadā (0,66) un Gulbenes novadā (0,68) 41. Vidzemes reģionā ir atsevišķi pagasti, kur ceļu blīvums ir salīdzinoši mazs, bet pārsvarā tie atrodas pašvaldības ar zemu iedzīvotāju blīvumu un augstu meža platību īpatsvaru.

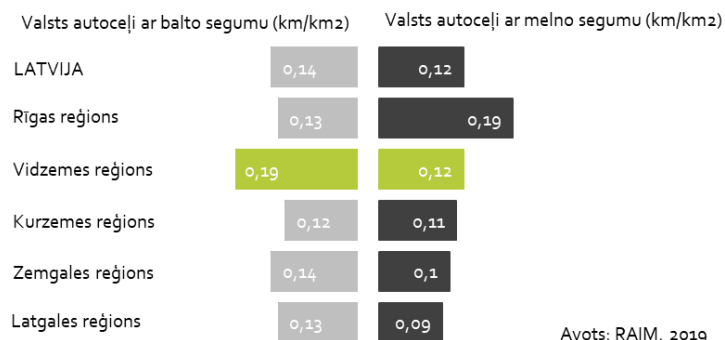
⁴⁰ Valsts un pašvaldību autoceļu garums, CSP 2020

⁴¹ RAIM 2019

3.58. att. Autoceļi ar asfalta un grants segumu VPR [Avots: Vidzemes reģiona mobilitātes un investīciju plāns 2030]

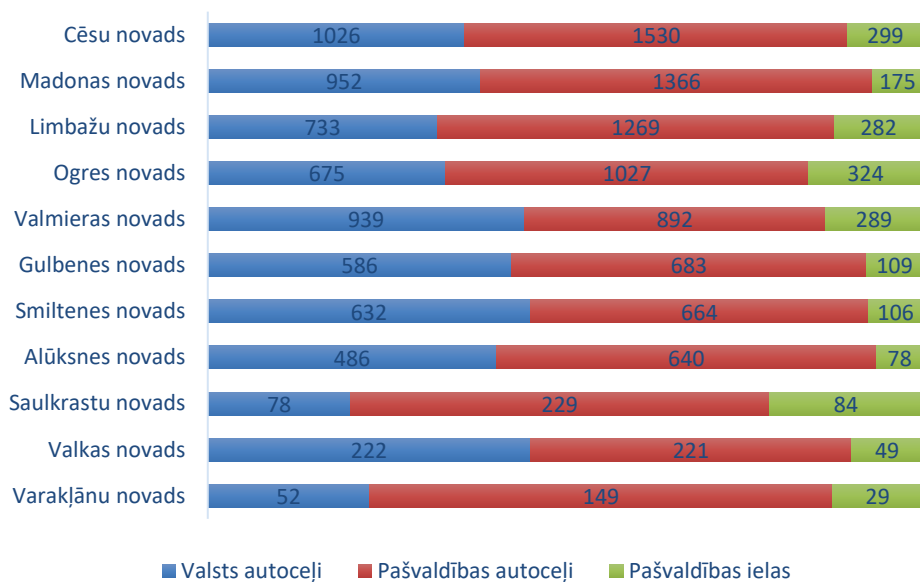
Skatoties pēc seguma veidiem, Vidzemes plānošanas reģionā ir visaugstākais valsts autoceļu ar balto segumu (šķembu un grants segums) blīvums (0,17 km/km²), bet otrs augstākais valsts autoceļu ar melno segumu (asfaltbetona un citi bitumizētie segumi) blīvums (0,1 km/km²) starp reģioniem.

3.59. att. Valsts autoceļu ar balto un melno segumu blīvums (km/km²) [Avots: RAIM, 2019]

Pašvaldību līmenī visaugstākais valsts autoceļu ar balto segumu blīvums ir Cēsu novadā (0,258), Madonas novadā (0,230), Smiltenes novadā (0,20), Gulbenes novadā (0,20), Alūksnes novadā (0,19) un Ogres novadā (0,19). Visaugstākais valsts autoceļu ar melno segumu blīvums ir Saulkrastu novadā (0,25), Ogres novadā (0,18) un Cēsu novadā (0,13)⁴².

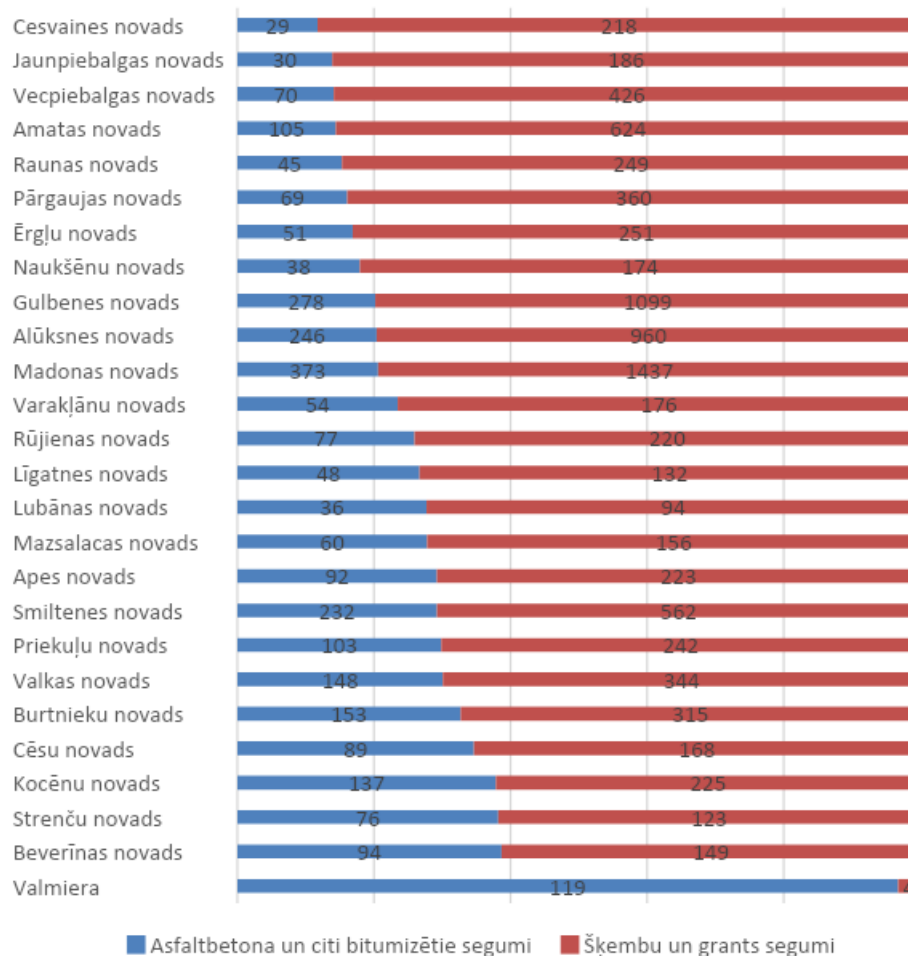
Valsts autoceļu kopgarums atsevišķās autoceļu kategorijās novados ir atšķirīgs.

3.60. att. Autoceļu garums pa kategorijām (km) [Avots: RAIM, 2019]

Tā vislielākais Valsts autoceļu īpatsvars ir Valkas novadā, bet vismazākais - Saulkrastu novadā. Vislielākais pašvaldību autoceļu īpatsvars Varakļānu novadā, bet vismazākais - Valmieras novadā.

⁴² Valsts un pašvaldību autoceļu garums un pašvaldību ielu garums statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada beigās (kilometros), CSP 2020

3.61. att. Autoceļu kopgarums pa novados pa ceļu seguma veidiem, % un km
[Avots: CSP, 2020]

Vidzemes plānošanas reģionu šķērso šādi valsts galvenie autoceļi:

- A1 Rīga – Igaunijas robeža (Ainaži) – starptautiskas nozīmes ceļš E67;
- A2 Rīga – Sigulda – Igaunijas robeža (Veclaicene) – starptautiskas nozīmes ceļš E77;
- A3 Inčukalns – Valmiera – Igaunijas robeža (Valka) – starptautiskas nozīmes ceļš E264;
- A6 Rīga – Daugavpils – Krāslava – Baltkrievijas robeža;
- P80 – Tīnūži - Koknese – starptautiskas nozīmes ceļš E22.

Vidzemes reģiona teritoriju šķērso vairāki nozīmīgi starptautiskie *transporta koridori*. Via Hanseatica Latvijas posms, kura primāri ir tūrisma maršruts, bet būtiski uzlabo arī iedzīvotāju mobilitāti un kravu pārvadājumus Latvijas teritorijā un nodrošināt efektīvu kravu plūsmu Dienvidu-Ziemeļu virzienā Lietuva-Latvija-Igaunija, stratēģiski nozīmīgs ir Dienvidbaltijas loka attīstības koridors un *VIA Baltica*, nodrošinot Vidzemei tiešu sasaisti ar reģionu centriem kaimiņu valstīs: Tartu un Tallinu Igaunijā; Pleskavu, Novgorodu un Sanktpēterburgu Krievijā. Ap šiem transporta koridoriem veidojas Baltijas jūras reģiona

integrācijai nozīmīgas stratēģiskās attīstības zonas. Vidzemei nav tiešas pieejas ne Baltijas jūrai, ne tās ostām, nav arī lidostas, tāpēc reģionam ir ļoti svarīgi iekļauties Eiropas un Baltijas jūras valstu transporta sistēmā, piedalīties to attīstības projektos.

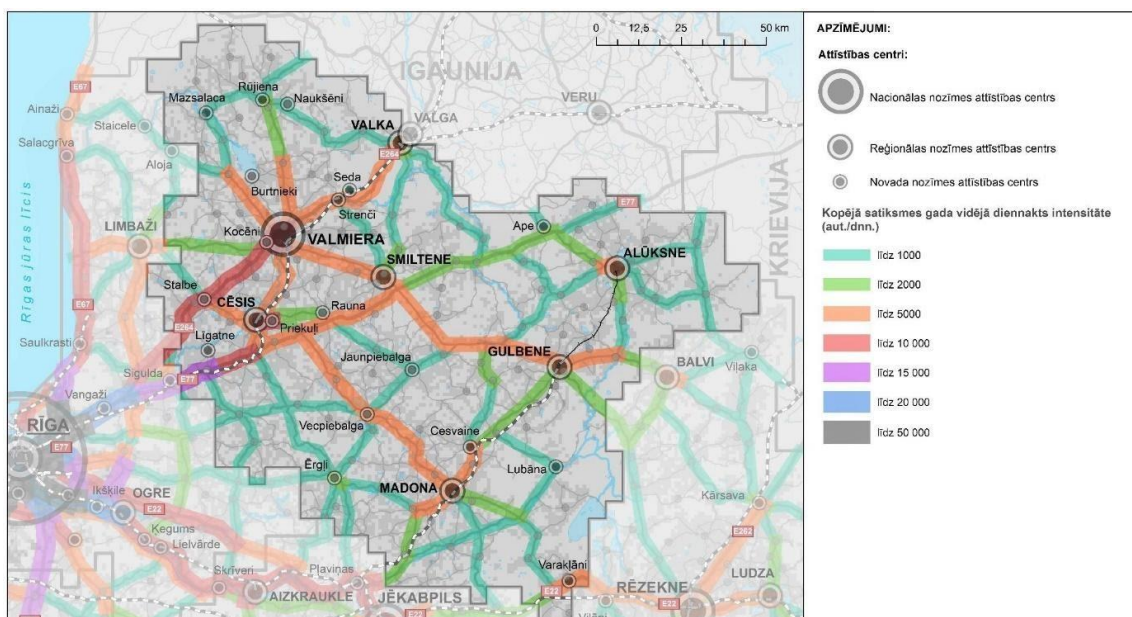
Vispārēja problēma reģionā ir neapmierinošā *autoceļu kvalitāte*. Autoceļu kvalitāte kopš 2014. gada nedaudz uzlabojusies uz Valsts galvenajiem autoceļiem, tomēr joprojām neapmierinošs ir brauktuvju un ceļu aprīkojuma tehniskais stāvoklis un nozīmīgāko ceļu brauktuvju gabarītu neatbilstība prasībām, kas izvirzītas atbilstošās kategorijas ceļiem. 2020. gada tiek veikti ceļu atjaunošanas darbi vairākos Vidzemes reģiona un novadu attīstībai nozīmīgos ceļu posmos, gan atjaunojot ceļu segumu, gan veicot divkāršo apstrādi. Ceļu pamatni un segumu īpaši bojā pārkrauti transporta līdzekļi, galvenokārt kokvedēji.

Valsts galveno un reģionālo autoceļu tehniskais stāvoklis 2020. gadā

3.62. att. Valsts galveno un reģionālo autoceļu stāvoklis [Avots: LVC, 2020]

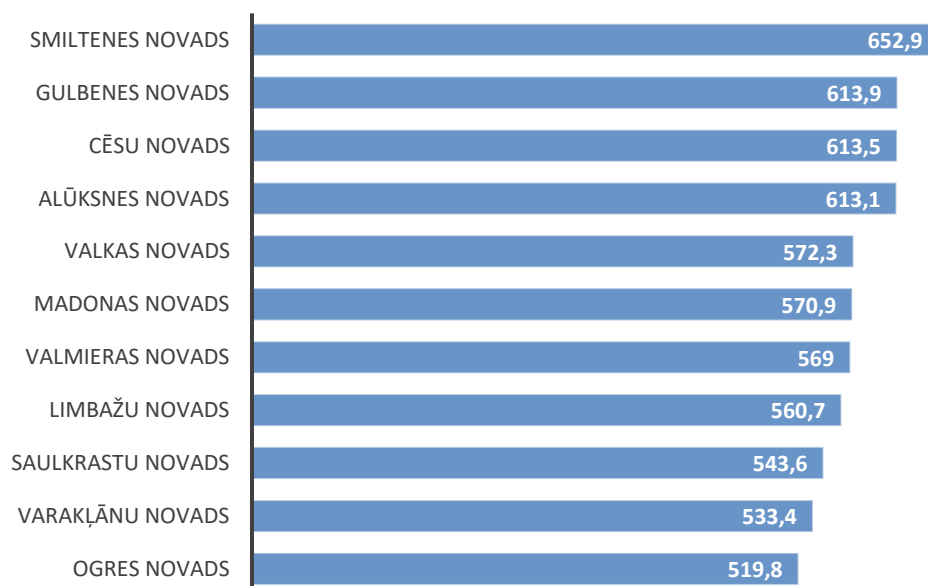
Vidzemes plānošanas reģionā noslogotākie ir valsts galvenie autoceļi. Noslogotākie valsts reģionālo ceļu posmi ir Valmieras, Cēsu, Madonas, Gulbenes tuvumā, kā arī reģionālās nozīmes attīstības centru savienojumi.

3.63. att. Gada vidējā satiksmes intensitāte uz valsts ceļiem, 2017 [Avots: Vidzemes reģiona mobilitātes un investīciju plāns 2030]

2021.gadā Vidzemes plānošanas reģionā ir **reģistrēti** 160 146 transportlīdzekļi, no tiem 131 647 ir **automobiļi (vieglie automobiļi, kravas automobiļi un autobusi)**, tostarp 89,5% jeb 117 780 no reģistrētajiem automobiļiem ir vieglie automobiļi. Salīdzinot ar 2014.gadu, 2019. gadā reģistrēto automobiļu skaits reģionā bija palielinājies par 8,8% jeb 7078 automobiļu. 2019.gadā ar vienu Vidzemē reģistrētu vieglo automobili vidēji brauca 2,36 iedzīvotāji. Nedaudz palielinājies arī reģionā reģistrēto kravas automobiļu skaits.

Vidzemes novados reģistrēto transportlīdzekļu atšķirības ir nozīmīgas. Visvairāk transportlīdzekļu ir reģistrēti Ogres novadā (29 948), bet vismazāk – Varakļānu novadā (1571).

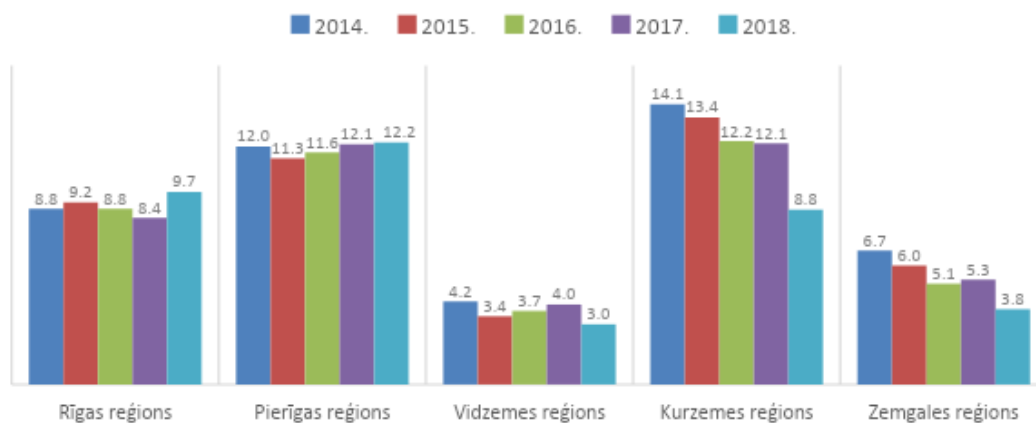

3.64. att. Reģistrēto transportlīdzekļu skaits uz 1000 iedz [Avots: CSDD, 2020]

2019.gadā Vidzemes reģionā, salīdzinot ar 2013.gadu, *ceļu satiksmes negadījumu skaits* ir palielinājies par 170 negadījumiem, bet samazinājies ir bojā gājušo un ievainoto skaits. 2020.gadā reģionā reģistrēti kopumā 1672 CSN, tostarp 421 gadījumos cietuši cilvēki, 33 gājuši bojā un 508 ievainoti.

Lielākā daļa iekšzemes kravas pārvadājumu Vidzemē lielākoties notiek reģiona ietvaros. 2019.gadā 5326,2 tūkst. tonnu jeb 79,5% Vidzemē iekrautās kravas tika pārvadātas turpat reģiona ietvaros. Ārpus reģiona kravas tiek pārvadātas lielākoties uz Rīgas (25,7%) un Pierīgas reģionu (18,0%), kā arī Zemgales reģionu (4,9%). No citiem reģioniem sūtīto kravu galamērķis tikai 12,5% gadījumu ir Vidzeme. Pārvadāto kravu apjoms uz un no Kurzemes reģiona ir niecīgs. Salīdzinot ar 2013.gadu un situāciju pirms administratīvi teritoriālās reformas, ir palielinājies reģiona iekšienē pārvadāto kravu apjoms (+18,71%), un kravas, kas sūtītas uz Rīgas (+9,554%), Zemgales (+0,94%) un Pierīgas (+5,38%) reģioniem, bet samazinājies uz Latgales (-3,51%), Kurzemes (+0,21%) reģioniem sūtīto kravu apjoms.

Transporta pakalpojumu nozare apmierina visu tautsaimniecības sfēru vajadzību pēc kravu un pasažieru pārvadājumiem. Vidzemē transporta nozare starp citiem reģioniem ieņem vismazāko lomu un kopš 2014. gada tai ir tendence samazināties līdzīgi kā citos reģionos, izņemot Rīgu un Pierīgu.

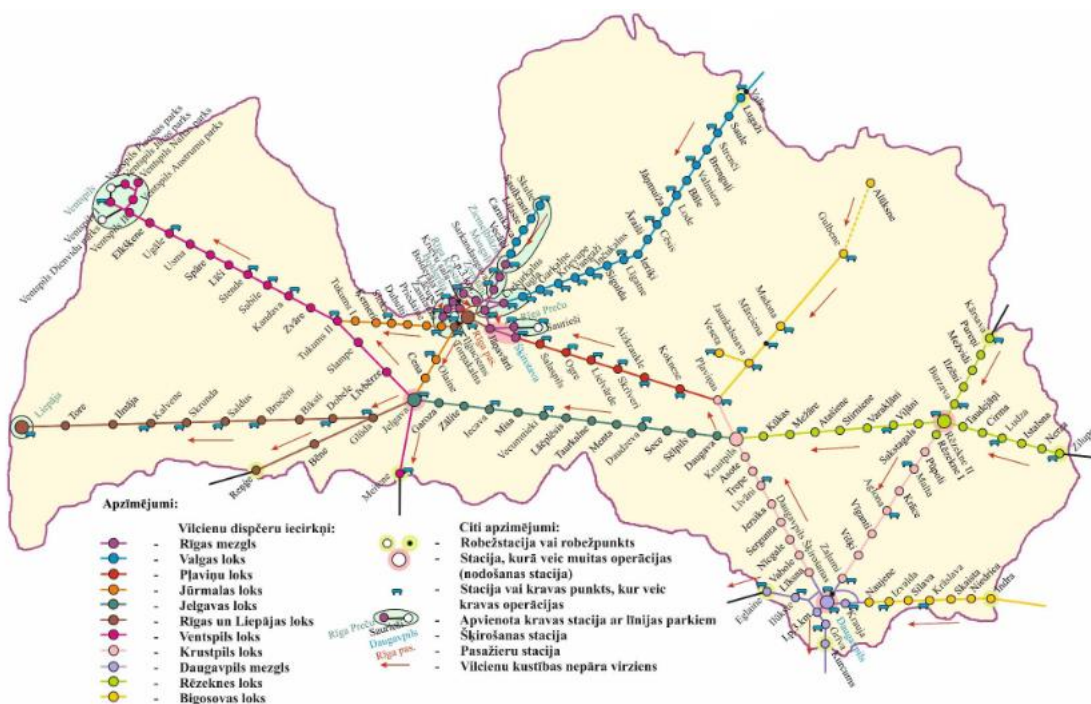
3.65. att. Transporta un uzglabāšanas nozares īpatsvars KPV reģionos [Avots CSP, 2020]

Vidzemes reģionā ir viens no zemākajiem *dzelzceļa* tīkla pārklājumiem – 1,26 km uz 100 km² reģiona platības. Reģionu šķērso šādas eksistējošas dzelzceļa līnijas:

a) platsliežu dzelzceļa līnijas :

- Zemitāni – Skulte (13 km garā posmā Inčupe – Skulte)
- Rīga – Lugaži – valsts robeža (100 km garā posmā Līgatne – Lugaži),

- Rīga – Pļaviņas – Gulbene (54 km posmā Madona – Gulbene)
 - Rīga – Daugavpils (35 km posmā Ikšķile – Jumprava);
 - Rīga – Varakļāni – Zilupe (reģiona robežās ir tikai aptuveni 10 km garš posms un 1 pietura – Stirniene);
- b) šaursliežu dzelzceļa līnija Gulbene-Alūksne (33 km).

3.66. att. Latvijas dzelzceļa vilcienu kustības shēma [Avots VAS Latvijas Dzelzceļš, Publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras pārskats 2018/2019]

Šaursliežu dzelzceļa līnija Gulbene-Alūksne uzbūvēta 1903.gadā. Saskaņā ar Latvijas Republikas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas 1997.g. 3.novembra rīkojumu Gulbenes – Alūksnes šaursliežu dzelzceļš ir iekļauts Latvijas aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Tas ir vienīgais šaursliežu dzelzceļš (sliežu platums – 750 mm) Baltijā, kurš joprojām darbojas, nodrošinot pasažieru pārvadājumus starp abu rajonu centriem. Līnijas ekspluatācijas garums ir 32,8 km. Kravu pārvadājumi iecirknī Gulbene – Alūksne netiek veikti.

Kopš 1990.gada reģiona teritorijā slēgti vairāki dzelzceļa posmi:

- Madona – Lubāna (1990.g.);
- Aloja – Ipiķi (1996.g.);
- Ieriķi – Gulbene (1999.g.);
- Gulbene – Vecumi (2001.g.);
- Rīga – Ērgļi (2009.g.)

Dzelzceļa līnijā Rīga – Lugaži – Valga ir atjaunoti pasažieru pārvadājumi un tiek veikti kravu pārvadājumi. Pasažieru pārvadājumi tiek veikti posmā Rīga – Lugaži – Valga. Valgā pasažieriem iespējams pārsēties un doties tālāk ar vilcienu līdz Tallinai. Dzelzceļa līnija Ieriķi – Gulbene – Vecumi – Krievijas robeža perspektīvā plānota kā stratēģiskas nozīmes dzelzceļa līnija, kuras attīstībā ieinteresēti gan Latvijas, gan Krievijas uzņēmēji..

Dzelzceļa līnija Ieriķi – Gulbene 1999.gadā tika slēgta. 1998. gadā valsts a/s „Latvijas dzelzceļš” pasažieru un kravu pārvadājumu organizēšana, kā arī dzelzceļa infrastruktūras uzturēšana iecirknī Ieriķi – Gulbene radīja 416 000 Ls zaudējumus. Kā galveno iemeslu var minēt nelielo pasažieru apgrozību iecirknī, kā rezultātā pasažieru pārvadājumu pašizmaksa bija pārmērīgi augsta. Dzelzceļa līnija Rīga – Ērgļi tika slēgta 2009.gadā. Dzelzceļa līnija bija tehniski novecojusi, tādēļ drošības apsvērumu dēļ dažos posmos vilciena braukšanas ātrums bija ierobežots līdz 25 km/h. Pasažieru pārvadājumi līnijā tika pārtraukta 2007.gadā pēc automotrišes avārijas. Pirms avārijas līnijā pasažieru vilcieni kursēja deviņās reizes nedēļā (vienreiz darba dienās un divreiz brīvdienās). Slēgtajās līnijās sliedes ir demontētas. Demontēto dzelzceļa līniju trases tiek saglabātas garenvirziena komunikāciju nodrošināšanai.

Reģiona dienvidu daļā pieejamā dzelzceļa infrastruktūra ir tikai daļēji piemērota vietējiem un starptautiskajiem kravu pārvadājumiem – t.i. kravu caurlaidība ir ierobežota (posmā Krustpils – Rēzekne, Jaunkalsnava – Veseta), kas apgrūtina uzņēmējdarbības attīstību atsevišķās reģiona teritorijās.

Posmā Krustpils – Rēzekne ir pietiekama caurlaides spēja, bet posms Jaunkalsnava - Veseta savulaik izveidots karjera (šobrīd slēgts) apkalpošanas vajadzībām.

Kopumā ir saskatāms potenciāls dzelzceļa pārvadājumu pārveidošanai par pasažieru pārvadājumu mugurkaulu.

Vidzemē ir plašs upju tīkls, kas lielākoties nav piemērotas kuģošanai. *iekšējos ūdeņus* pagaidām noslogo visai maz, biežāk tas notiek iedzīvotāju pārvadāšanai (Gaujas tramvajs Valmierā, Līgatnes pārceltuve) un tūrisma vajadzībām. Pa Vidzemes iekšējiem ūdeņiem kravu netiek pārvadātas.

Vidzemes reģionā šobrīd nenotiek ne iekšzemes, ne starptautiskie *gaisa satiksmes* pārvadājumi. Reģiona teritorijā atrodas sertificēts vispārējās aviācijas lidlaukis „Cēsis” (Cēsu novada Priekuļu pagastā), Ikšķiles lidlauks (Ogres novada Tīnūžu pagastā) un Limbažu lidlauks (Limbažu novada Limbažu pagastā), kā arī vispārējās aviācijas helikopteru lidlauki “M Sola” (Ogres novada Jumpravas pagastā), “Čiekuri” (Madonas novada Vestienas pagasts) un “Klauģu muiža” (Madonas novada Mārcienas pagasts). Uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai jāuztur

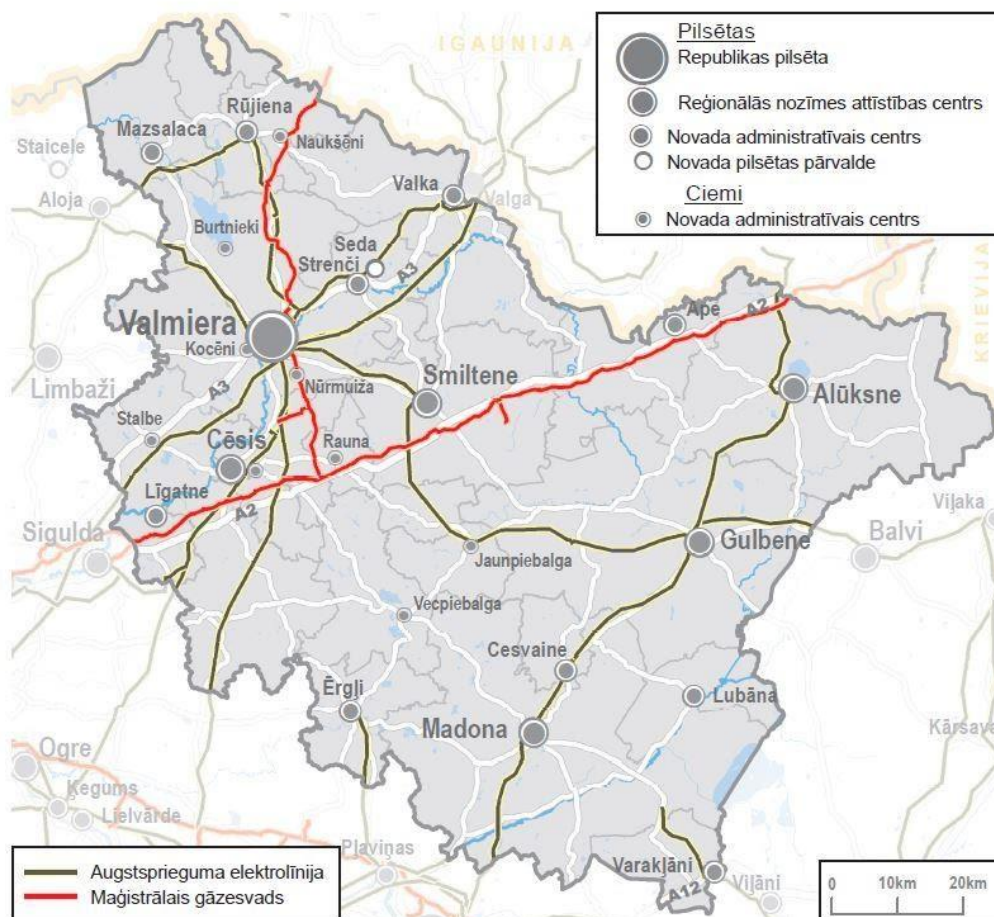
esošais lidlauks pie Cēsīm un jāattīsta lidlauks, kas atrodas Valmierā, jo tuvākā lidosta ir Rīgā, kas atrodas 181 km no Gulbenes, 163 km no Madonas, 156 km Valkas, 106 km no Valmieras, 132 km no Smiltenes, 88 km no Limbažiem, 87 km no Cēsīm, bet tikai 37 km no Ogres. Pēc Satiksmes ministrijas informācijas, Vidzemes reģionā atrodas šādi civilās aviācijas gaisa satiksmes vadības objekti:

- Radiolokācijas komplekss „Ezerlīči” un UĪV radio sakaru objekts „Ezerlīči” (Madonas novada Jumurdas pagastā);
- Radiobāka „Trakši” (Madonas novada Praulienas pagasta Trakšos).
- DME radiobāku (Raiskuma pagasts, Pārgaujas novads, LMT bāzes stacija).

Gaisa satiksmes mazā intensitāte reģionā neatstāj būtisku ietekmi uzņēmējdarbības attīstībai reģionā, to pilnībā kompensē alternatīvie satiksmes veidi. Pie Cēsīm un Valmieras esošos lidlauku izmantošana tuvākajā nākotnē lielākā mērā saistās ar izklaides pakalpojumu sniegšanu reģiona tūrisma nozares attīstības ietvaros.

Vidzemes plānošanas reģiona teritoriju šķērso maģistrālie [gāzes vadi](#):

- Rīga – Pleskava;
- Izborska – Inčukalna pazemes gāzes krātuve (IPGK);
- Rīga – Daugavpils;
- Vireši – Tallina.

3.67. att. Inženiertīkli Vidzemē [Avots Vidzemes plānošanas reģions, IAS 2030]

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā atrodas 116 gāzes regulēšanas stacijas (GRS): GRS „Līgatne”; GRS „Cēsis”; GRS „Valmiera 1”; GRS „Valmiera 2”; GRS „Palsmane”; GRS „Variņi”; GRS „Kaibala”; GRS „Ogre”; GRS „Krimulda”; GRS „Lode”; GRS „Korneti”; . Ar dabasgāzi tiek nodrošinātas šādas reģiona pilsētas un pagasti: Līgatnes pilsēta; Līgatnes pagasts; Drabešu pagasts; Cēsu pilsēta; Vaives pagasts; Priekuļu pagasts; Liepas pagasts;

Valmieras pilsēta; Kocēnu pagasts; Kauguru pagasts; Valmieras pagasts; Palsmanes pagasts; Variņu pagasts; Pededzes pagasts; Sējas pagasts; Ogres pilsēta; Ikšķiles pilsēta; Tīnūžu pagasts; Lielvārdes pilsēta; Lielvārdes pagasts. Dabas gāze nav pieejama reģionālās nozīmes centros Smiltēnē, Alūksnē, Gulbenē, Limbažos, Madonā un Valkā.

Vidzemes plānošanas reģions ir bagāts ar ainaviskiem tūrisma maršrutiem, kuros iespējama pārvietošanās ar *velosipēdu*. Saskaņā ar 2012.gadā veiktu Latvijas iedzīvotāju aptauju, Vidzeme (un konkrēti Valmiera, Cēsis, Limbaži, Valka, Alūksne un Madona) minētas kā otrs iecienītākais reģions, kur Latvijas iedzīvotāji visbiežāk izvēlas doties velobraucienos.

Vidzemes reģionu caurvij vairāku starptautisku velosipēdu ceļu tīkls. Velomaršruts "Tour de LatEst" savieno Latviju un Igauniju un aptver ievērojamu daļu Vidzemes teritorijas. Kopējais maršruta garums ir 1296 km. Maršruts šķērso vairākas Eiropas nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas – nacionālos un dabas parkus, ainavu apvidus un biosfēras rezervātu. Populārākajās apskates vietās izveidotas velonovietnes un infostendi. Velonomas punkti izvietoti Valmierā, Cēsīs un Rūjienā, kā arī atsevišķās apdzīvotajās vietās, dienas izbraucieniem velosipēdu iespējams iznomāt arī daudzās naktsmītnēs.

Viens no lielākajiem velotūrisma attīstības projektiem ir Zaļais Dzelzceļš – Green Railways, kā ietvaros izveidots gājēju un velosipēdistu pastaigu un atpūtas maršruts pa bijušajām dzelzceļa līnijām. Kopumā Latvijas teritorijā ir četri Zaļā Dzelzceļa – Green Railways maršruti, kas iekļaujas arī Vidzemē:

- "Lāde-Rūjiena", ietverot arī Limbažu un Valmieras novadu,
- "Ainaži-Valmiera", ietverot Limbažu un Valmieras novadu
- "Melturi-Gulbene", ietverot Cēsu un Gulbenes novadu
- "Alūksne-Ape"
- "Valka/Valga-Ape"

2019. gadā pēc VAS "Latvijas Valsts ceļi" pasūtījuma tika veikts pētījums "Pētījums par velosatiksmi un velosatiksmes infrastruktūru nacionālā mērogā". Kā pētījumā norādīts tad saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju Latvijā kopumā ir 701,75 km velosipēdu ceļu, velojoslu, kopējo gājēju un velosipēdistu ceļu. Vairāk nekā trešā daļa jeb 43 no visām toreizējām pašvaldībām norādījušas, ka tajās nav šādas infrastruktūras, 41 pašvaldībā kopējais velosipēdu ceļu, kopējo gājēju un velosipēdistu ceļu garums ir līdz 5 km, 28

Vidzeme ir

otrs

ieciēnītākais
velobraucienu
mērķa reģions

Jaunpiebalgas

novadā ir
visgarākā
velosatiksmes
infrastruktūra

jeb 1,51-

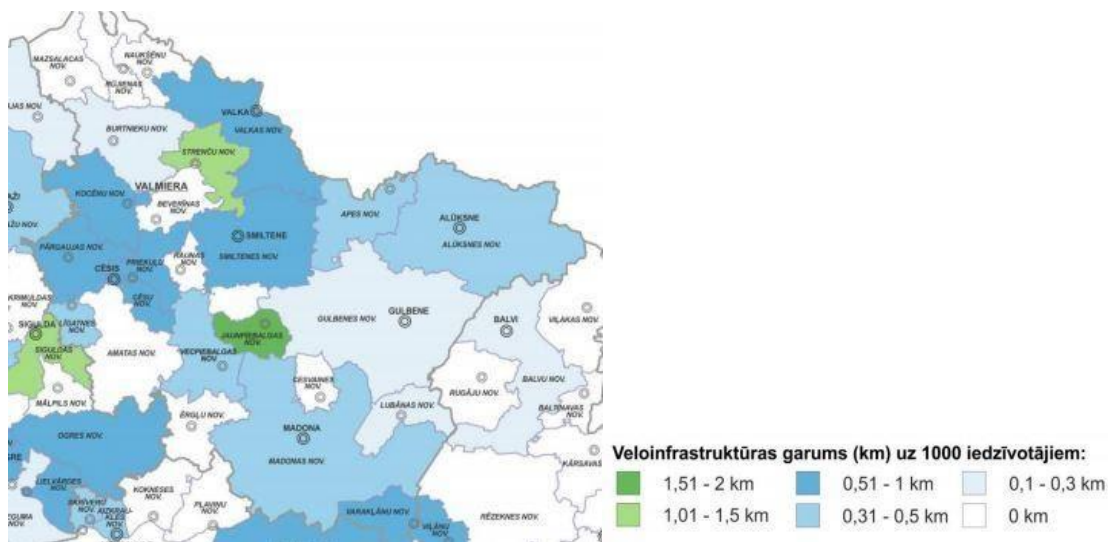
2,00 km uz

1000

iedzīvotājiem

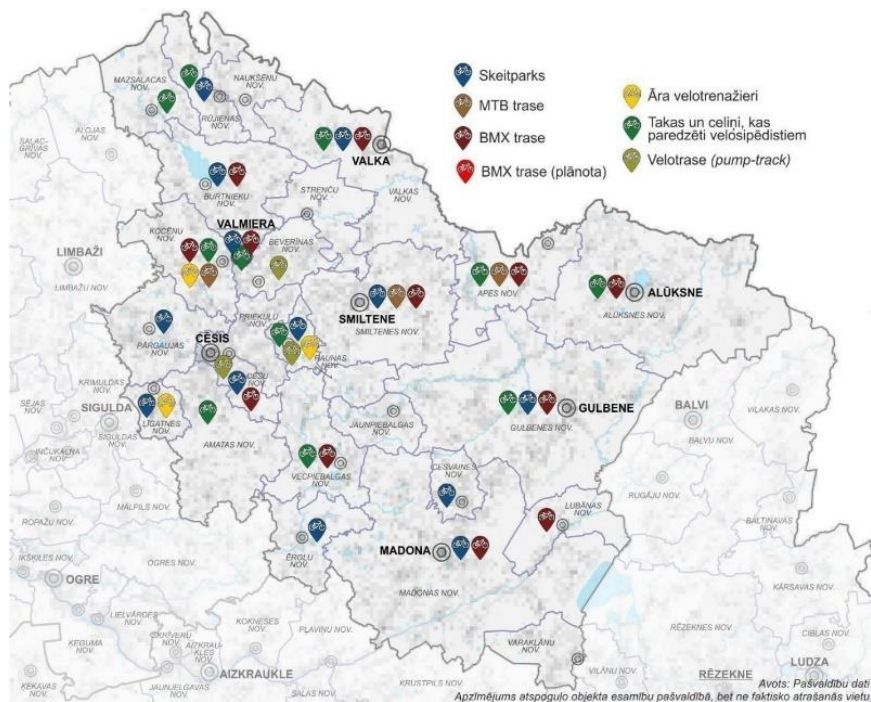
pašvaldībās infrastruktūras garums ir 5-20 km, savukārt 7 pašvaldībās tas pārsniedz 20 km. Apjoma ziņā visgarākie velosipēdu ceļi, velojoslas, kopējie gājēju un velosipēdistu ceļi Latvijā ir Rīgā (68,2 km), Ventspilī (65,3 km), Jūrmalā (61,7 km), Liepājā (50,9 km), Jelgavā (25,6 km), Siguldas novadā (23,4 km), Ogres novadā (23,3 km), Valmierā (18,5 km), Daugavpilī (17,8 km) un Tukuma novadā (17,4 km).

Pētījumā atspoguļotas Latvijas pašvaldības sadalījumā pēc velosatiksmes infrastruktūras garuma (km) uz 1000 iedzīvotājiem, kur redzams, ka bijušajā Jaunpiebalgas novadā, ir Latvijā visgarākā velosatiksmes infrastruktūra uz 1000 iedzīvotājiem jeb 1,51-2,00 km uz 1000 iedzīvotājiem. Izceļamas arī bijušās pašvaldības, kurās velosatiksmes infrastruktūras garums uz 1000 iedzīvotājiem ir 1,01-1,50 km: Vidzemes reģionā - bijušais Strenču novads. (3.68.attēls).

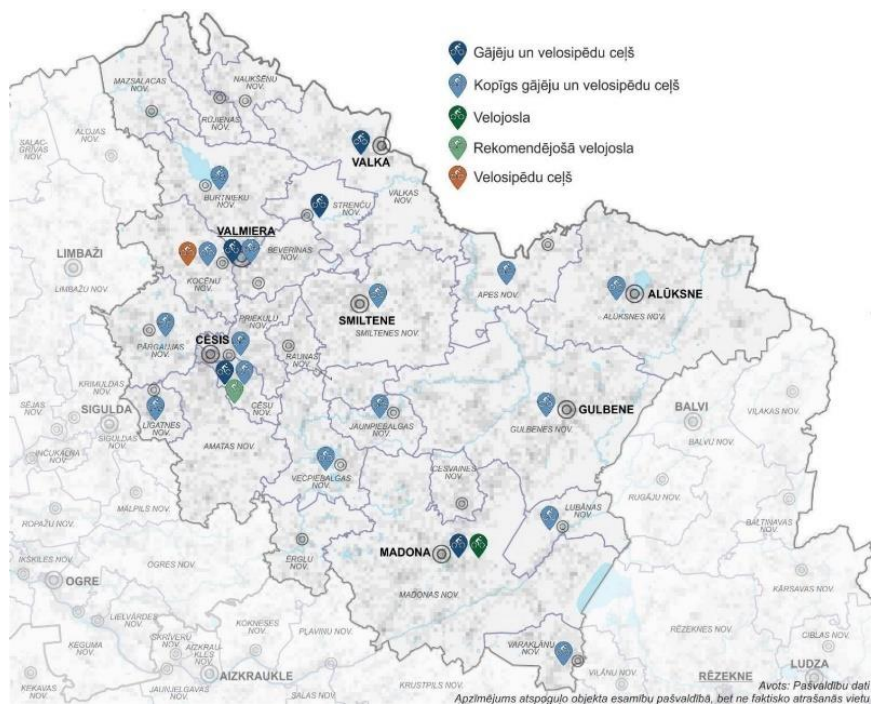

3.68. att. Vidzemes reģiona attīstības centru iedzīvotāju plāni mainīt dzīvesvietu tuvāko 10 gadu laikā [Avots: Pētījums par velosatiksmi un velosatiksmes infrastruktūru nacionālā mērogā]

Starp Vidzemes plānošanas reģiona teritorijām izceļams bijušie Cēsu, Madonas, Kocēnu novadi un Valmieras pilsēta, kur pieejama plašākā velosatiksmes infrastruktūra – gājēju un velosipēdu ceļi, velojoslas, velosipēdu ceļi u.c. (3.43.attēls). Uz 1000 iedzīvotājiem garākā velosatiksmes infrastruktūra Vidzemes plānošanas reģiona teritorijās ir Jaunpiebalgas pagastā, bijušajā Strenču novadā, kā arī Cēsu pilsētā un Vaives pagastā un Cēsu novadā, savukārt pēc kilometriem garākā tā ir Valmieras pilsētā, Cēsu pilsētā un Vaives pagastā, un bijušajā Madonas un Ogres novadā.

3.69. att. Velosatiksmes objekti Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās [Avots: Pētījums par velosatiksmi un velosatiksmes infrastruktūru nacionālā mērogā]

3.70. att. Velosatiksmes infrastruktūra Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās [Avots: Pētījums par velosatiksmi un velosatiksmes infrastruktūru nacionālā mērogā]

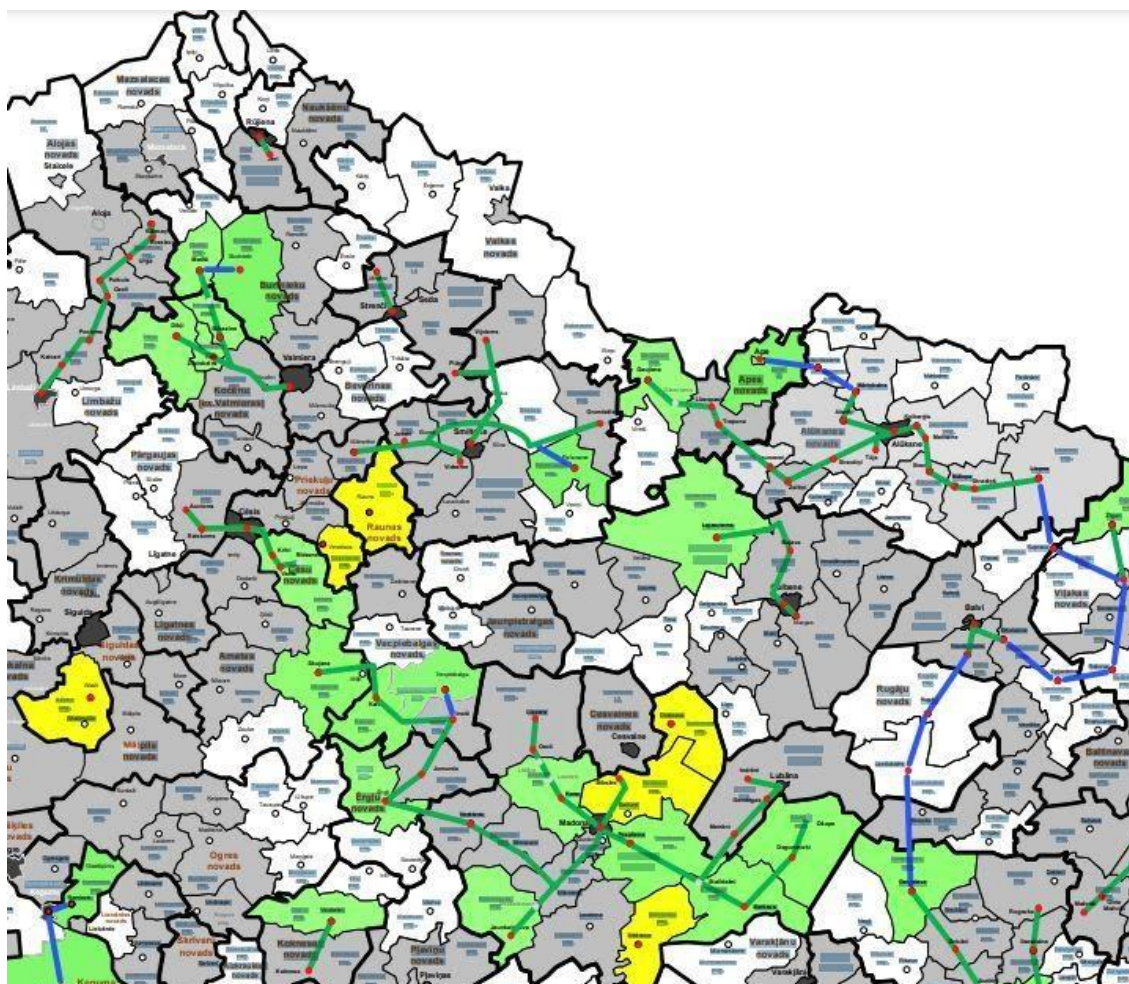
Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju, Vidzemes plānošanas reģionā pašvaldībās

atrodas arī sporta un veselību veicinošie velosatiksmes infrastruktūras objekti - skeitparki; BMX trases, no kurām izceļama modernākā Māra Štromberga BMX trase Valmierā un Baltijā lielākais āra monolīta skeitparka laukums Ikšķilē; velotrases (pump-track) izveidotas Cēsu,

Valmieras, Saulkrastu un Ogres novadā; kā norādīts pētījumā, velosatiksmes infrastruktūras izveidē un uzturēšanā iesaistītas ne tikai pašvaldības: piemēram, izveidota BMX trase Gulbenē un velosipēdu parks-trase Alūksnē. Vairākās pašvaldībās ir takas un ceļi, kas paredzēti velosipēdistiem, tai skaitā Pedeles upes rekreācijas zonas teritorija starp Igaunijas robežu un Sēlijas ielu Valkā, pastaigu takas Līgatnes novadā;

Vidzemē ir apmierinoša *informācijas tehnoloģiju infrastruktūra*. Analogās telefonu līnijas ir pieejamas visās Vidzemes reģiona pilsētās un apdzīvotās vietās. Vidzeme ietilpst austrumu optiskā kabeļa lokā, kas savieno Gulbeni, Valmieru, Valku, Rūjienu un Cēsis. Alūksni un Madonu ar šo loku vieno ciparu mikroviļņu līnija. Vidzemes reģiona teritorijā mobilo elektronisko sakaru pakalpojumu sniedz Latvijas mobilo elektronisko sakaru operatori: SIA „Latvijas Mobilais telefons”, SIA „Tele2”, SIA „Bite Latvija” un SIA „Telia”. Vidzemes reģiona pierobežas rajonos ir iespējas izmantot Igaunijas mobilo elektronisko sakaru tīklu operatorus: „Igaunijas Mobilais telefons”, „Igaunijas Tele2”, „Bravocom” un „Radiolinija Eesti AS” pakalpojumus.

Raugoties uz platjoslas pakalpojumu pieejamību, Vidzemē ir daudz „balto” nākamās paaudzes pieejamības (NGA) zonu, kur vēl joprojām netiek nodrošināts galalietotājiem (pašvaldību iestādēm, uzņēmumiem un mājsaimniecībām) NGA platjoslas interneta pakalpojumus ar datu pārraides ātrumu 30 Mbit/s un vairāk. Tajā pašā laikā reģionā ir ļoti maz „melno” NGA teritoriju. „Melnajās” NGA teritorijās 2014.gadā bija vismaz viens elektronisko sakaru komersants, kas sniedz gala klientiem NGA platjoslas interneta pakalpojumus, un vismaz viens elektronisko sakaru komersants plānoja līdz 2014.gadam piedāvāt šajā teritoriālajā vienībā NGA platjoslas interneta pakalpojumus.

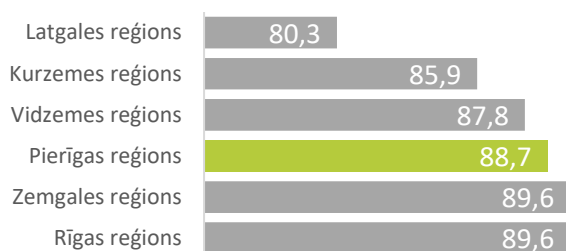

3.71. att. Platjoslas ietvaros izbūvētā optiskā tīkla pārklājums, Avots:[LVRTC]

Platjoslas internets bija pieejams visos bijušo pašvaldību centros, skolās un bibliotēkās. Paralēli tiek izmantoti kabeļu tīkli un bezvadu tehnoloģiju risinājumi telekomunikāciju tehnoloģijām nepieciešamo datu pārraidei un radio pārraidēm, bet ka redzam ir virkne teritorijas it īpaši pierobežā kur šāds pakalpojums nav pieejams.

Platjoslas interneta pieslēgumu skaits mājāsaimniecībās Vidzemē un visā Latvijā strauji palielinās. Platjoslas interneta pieslēgumu skaits, salīdzinot ar 2013. gadu, Vidzemes reģionā ir būtiski pieaudzis. Ja 2013.gadā internets Vidzemē bija pieejams 76%% mājāsaimniecību, tad 2020.gadā tas jau bija pieejams 87.8% mājāsaimniecību Vidzemē. Saskaņā ar CSP datiem

2020.gadā lauku teritorijās internets bija pieejams 85% mājsaimniecību, bet pilsētās 88% mājsaimniecību. Reģionu griezumā internets tradicionāli visvairāk pieejams Rīgā (89.6%), bet vismazāk – Latgales reģionā (80.3%).

3.72. att. Platjoslas interneta pieslēgumu skaits reģionos pirms administratīvi teritoriālās reformas (% no mājsaimniecību skaita)[Avots: CSP, 2020]

Saskaņā ar CSP datiem pirms administratīvi teritoriālās reformas, 2020.gadā regulāri vismaz reizi nedēļā internetu Vidzemē izmanto 85,5% no iedzīvotāju kopskaita, kas ir otrs zemākais rādītājs starp reģioniem. No mobilo ierīču klāsta Latvijas iedzīvotāji visvairāk lietoja internetu, izmantojot mobilo tālruni vai viedtālruni (23%). Iedzīvotāju vidū populāra bija arī portatīvo datoru izmantošana, lai piekļūtu internetam (16%). Iedzīvotāji internetu izmanto dažādām aktivitātēm. Populārākās no tām ir interneta bankas un elektroniskā pasta lietošana, ko izmanto attiecīgi 85,9 % un 85,4 % iedzīvotāju, savukārt ziņu portālus, avīzes vai žurnālus tiešsaistē lasa 81,7 % iedzīvotāju. Vīrieši biežāk nekā sievietes spēlē spēles tiešsaistē (attiecīgi 26,3 % un 16,5 %), bet sievietes – biežāk nekā vīrieši internetā meklē ar veselību saistītu informāciju (attiecīgi 63,3 % un 46,4 %). Ar veselību saistītas informācijas meklēšana parāda vislielākās atšķirības starp pilsētu un lauku iedzīvotājiem – 59,2 % pilsētās dzīvojošie norādījuši, ka šādam mērķim tika izmantots internets, kamēr laukos šādu iedzīvotāju īpatsvars ir 46,8 %. 2020. gadā, turpināja augt iedzīvotāju sadarbība ar valsts vai sabiedriskajām iestādēm, izmantojot internetu. Valsts vai pašvaldību pakalpojumu sniedzēju veidlapas tiešsaistē aizpilda 63,4 % iedzīvotāju, un gada laikā šis rādītājs pieaudzis par 7,9 %. Šī brīža situācija prasa reaģēt, lai panāktu pēc iespējas lielāku platjoslas interneta pārklājumu Vidzemē.

Regulāros pasažieru pārvadājumus VPR veic autobusi (pilsētu, reģionālie starppilsētu un vietējas nozīmes autobusu maršruti) un starppilsētu dzelzceļa maršruti. Autobusi pārvadā 95%, un dzelzceļš – 5% no kopējā pasažieru skaita. Reģionālos starppilsētu nozīmes maršrutus apkalpo autobusu operatori (no vietējiem VPR operatoriem - A/S „CATA” un SIA “VTU Valmiera”) un dzelzceļa

2020.gadā
internets
pieejams
87.8%
mājsaimniecību

operators A/S „Pasažieru vilciens”. Reģionālos vietējos maršrutus apkalpo VPR seši vietējie operatori.

Vidzemes reģionā atrodas šādas autoostas - Valmiera, Alūksne, Smiltene, Valka, Cēsis, Rūjiena, Gulbene, Madona, Limbaži, Ogre - un dzelzceļa stacijas: Saulkrasti, Skulte, Lugaži, Valmiera, Cēsis, Āraiši, Ieriķi, Jāņamuiža, Līgatne, Lode, Melturi, Gulbene, Alūksne, Madona, Jaunkalsnava, Cesvaine, Lielvārde, Ogre, Stirnene, Strenči. Sabiedriskā transporta maršrutu tīklu Vidzemes plānošanas reģionā 2019/2021.gadā veidoja: 4949 autobusu pieturvietas, 35 dzelzceļa stacijas un pieturvietas (t. sk. Gulbenes–Alūksnes bānītis), 211 reģionālie vietējās nozīmes maršruti, 1063 reģionālie vietējās nozīmes reisi, 2019. gadā tika izpildīti 208997 reisi nobraucot 6 425 997 kilometrus, pārvadājot 2 533 506 pasažierus. 289 skolēnu autobusu reisi (2016./2017. m. g.). Valmieras pilsētā ir 11 maršruti, 252 reisi, 2019.gadā izpildīja 51963 reisu, nobraucot 563119.9 km, pārvadājot 1 380 900 pasažierus.

Teritoriju sasniedzamības analīze liecina par to, ka ne vairāk kā puse no VPR iedzīvotājiem dzīvo 45 min attālumā no reģiona attīstības centriem. Pēc sasniedzamības rādītāja VPR teritorija iedalāma divās grupās:

1. Valmieras, Cēsu un Valkas apkaime, kur sasniedzamība līdz 45 minūtēm nodrošināta 50-60% iedzīvotāju,
2. Alūksnes, Madonas un Gulbenes apkaime, kur 45 minūšu sasniedzamība nodrošināta 25 -35 % iedzīvotāju.

Raugoties uz lauku teritorijām, vidēji 59% VPR iedzīvotāju ir pieejama sabiedriskā transporta pieturvieta līdz 2 km attālumā. Vislabāk nodrošināti ir bijušo Priekuļu, Kocēnu un Beverīnas novadu iedzīvotāji, kur 70 -100% no iedzīvotāju skaita sabiedriskā transporta pieturvieta atrodas ne vairāk kā 2 km attālumā no dzīvesvietas. Sliktākā situācijā atrodas bijušo Lubānas un Apes novadu iedzīvotāji, kur tikai 30-40% no novadu iedzīvotāju skaita pieturvieta ir pieejama līdz 2 km attālumā.

Laikā no 2009. līdz 2020. gadam sakarā ar valsts budžeta līdzekļu nepietiekamību sabiedriskā transporta pakalpojumu zaudējumu kompensēšanai reģionālajos vietējās nozīmes maršrutos sniedzamo pakalpojumu apjoms ievērojami samazināts. Tā rezultātā vietās ar zemu apdzīvojuma blīvumu izveidojušies tā saucamie baltie plankumi, kur sabiedriskais transports vispār nekursē vai kursē 1 – 2 reizes nedēļā. Daudzviet

45min attālumā
no reģiona
attīstības
centriem dzīvo
**ne vairāk
kā puse**
reģiona
iedzīvotāju

sabiedriskā transporta pakalpojumi darba dienās nodrošināti tikai skolu mācību laikā, bet skolēnu brīvdienās – labākajā gadījumā tikai divas reizes nedēļā.

Sakarā ar to, ka samazinās reģiona iedzīvotāju skaits, pašvaldības skolēnus un iedzīvotājus pārvadā ar pašvaldības autobusiem, tajā skaitā skolēnu autobusiem un par sociālā fonda līdzekļiem iegādātajiem autobusiem, kā arī iedzīvotāji vairāk izmanto personīgos transporta līdzekļus, pārvadāto pasažieru skaits katru gadu samazinās. Neliels pasažieru pieaugums vērojams 2019. gadā (0,44 %). Piemēram, reģionālajos vietējās nozīmes maršrutos 2016. gadā pārvadāja 2,79 milj., 2017. gadā pārvadāja 2,65 milj. pasažieru, 2018. gadā pārvadāja 2,52 milj. pasažieru, 2019. gadā pārvadāja 2,53 milj. pasažieru. 2020.gadā Covid-19 pandēmijas dēļ pārvadāto pasažieru skaits kritās līdz 1,70 milj.

Rezultātā reģiona iedzīvotāji ikdienā biežāk dod priekšroku citiem transport līdzekļiem, neizvēloties sabiedrisko transportu. Kā liecina Vidzemes plānošanas reģiona 2014.gada vasarā veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti, maršruta autobusu reizēm izmanto 66% iedzīvotāju un tikai 16% katru dienu. 11% aptaujāto katru dienu lieto skolēnu autobusus. Vilcienu katru dienu lieto tikai 2% aptaujāto. Visbiežāk reģiona iedzīvotāji izvēlas pārvietoties ar personisko automašīnu – ar to katru dienu pārvietojas 48% aptaujāto.

Visbiežākie aptaujāto norādītie iemesli, kādēļ tie neizvēlas maršruta autobusus ir – sabiedriskā transporta nepieejamība vajadzīgajā laikā, pārāk rets kursēšanas grafiks, neatbilstošs maršruts un pārāk dārgās biļetes.

Salīdzinoši liela daļa aptaujāto norādīja, ka sabiedriskā transporta ierobežojumu dēļ saskārušies ar grūtībām nokļūt pie ārsta (67%), uz kultūras pasākumiem (66%) un atpakaļ uz mājām (66%). Lai nokļūtu uz darbu, uz veikalu un uz izglītības iestādi, ar sabiedriskā transporta ierobežojumiem iedzīvotāji saskārušies retāk.

Analizējot pārvadājumus raksturojošos rādītājus, redzams, ka autobusu nobraukums ilgstoši pieaug, taču pasažieru skaits ik gadu samazinās. Tā rezultātā samazinās vidējie ieņēmumi par vienu autobusa nobraukto kilometru un palielinās valsts dotācijas daļa, kas nepieciešama, lai nosegtu pārvadātāja izmaksas. Vidēji valsts dotācija ir 72% no pārvadātāja izmaksām, taču ir teritorijas, kurās sabiedrisko autobusu izmanto vidēji 1,7 pasažieri vienā brauciena kilometrā un kurās sabiedriskā autobusa pārvadājumu nodrošināšanai ir nepieciešamas valsts dotācijas vairāk nekā 80% apmērā.

3.73. att. Teritorijas, kurās sabiedriskajā autobusā ir vidēji 1,7 pasažieri/km un valsts dotācijas sabiedriskajam transportam vairāk nekā 80% apmērā

[Avots: Rīcības plāns pakalpojuma „Transports pēc pieprasījuma” ieviešanai Vidzemes reģionā

Transporta pakalpojumu pieejamība mazina sociālo atstumtību. Nodrošinot piekļuvi sadzīves pakalpojumiem, ārstniecības un izglītības pakalpojumiem, tiek uzlabota dzīves kvalitāte. Turklāt apziņa, ka nepieciešamības gadījumā transporta pakalpojums būs pieejams, vairo iedzīvotājos drošības sajūtu. Kā vienu no alternatīviem risinājumiem sabiedriskā transporta nepieejamībai vajadzīgajā laikā un maršrutā, Vidzemes plānošanas reģions 2020. gadā ievieša pakalpojumu “Transports pēc pieprasījuma” divās Vidzemes pašvaldībās – Alūksnes novadā un toreizējā Mazsalacas novadā. Pieprasījums pēc šāda veida pakalpojuma bija ievērojams. 11 mēnešu laikā šajās Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldību teritorijās tika pārvadāti 2777 pasažieri, veicot 1277 reisu. Sniegtais pakalpojums saņēma lielu vietējo iedzīvotāju atbalstu un tika uzskatīts par vienīgo iespēju saglabāt mobilitāti vietās, kur sabiedriskais transports kursēja reti vai nebija pieejams vispār un iedzīvotāju rīcībā nebija privātā transportlīdzekļa. Īpaši sarežģīta situācija ir Vidzemes pierobežā, taču sarunās atzīts, ka līdzīga problēma ir arī citos reģionos.

Lai nodrošinātu pakalpojuma “Transports pēc pieprasījuma” turpinātību, 2020.gada nogalē Saeima uzdeva Ministru kabinetam līdz 2021.gada 30.novembrim iesniegt

likumprojektu, kas paredz pasažieru pārvadājumu pakalpojumu sniegšanu pēc pasažieru pieprasījuma.

Vidzemes plānošanas reģiona *attīstības centru savstarpējā savienojamība* ar sabiedrisko transportu vērtējama kā apmierinoša. Visi reģiona attīstības centri ir labi savienoti ar Rīgu un ar Valmieru (izņemot Ogres). Vissliktākā savienojamība ar pārējiem reģiona attīstības centriem ir Valkai, kur tiešie autobusa savienojumi ir tikai ar Valmieru, Smiltēni un Rīgu un ar Cēsīm pa dzelzceļu, Ogres, kur tiešais autobusa savienojums ir tikai ar Madonu un ar Gulbeni pa dzelzceļu, un Limbažiem, kur tiešais autobusa savienojums ir tikai ar Cēsīm un Valmieru. Vidējais sabiedriskā transporta kursēšanas ātrums starp reģiona attīstības centriem 2020.gadā ir 57,30(km/h)., kopš 2014. gada vidējais ātrums ir palielinājies par 8,33 km/h.

3.14. tabula

Tiešie (ātrākie) autobusu satiksmes savienojumi starp reģiona attīstības centriem 2021.gadā – vidējais kursēšanas ātrums un ceļā pavadītais laiks [Avots: VPR]

Vidējais kursēšanas ātrums, izmantojot ātrāko savienojumu											
Ceļā pavadītais laiks, izmantojot ātrāko savienojumu		Alūksne	Cēsis	Gulbene	Madona	Smiltene	Valka	Valmiera	Limbaži	Ogre	Rīga
	Alūksne		51,59	42,64	43,56	67,09	-	66,5	-	-	65,1
	Cēsis	02:50		47,29	59,3	53,85	-	52,1	52,34	-	53,9
	Gulbene	01:01	02:35		48,8	67,37	-	58,8	-	-	62,71
	Madona	02:29	01:30	01:15		48,34	-	47,2	-	63,26	61,82
	Smiltene	01:16	00:53	00:57	01:55		54,02	67,27	-	-	60,45
	Valka	-	-	-	-	00:50		70,42	-	-	61,94
	Valmiera	01:50	00:35	01:40	02:57	00:33	00:43		55,22	-	59,50
	Limbaži	-	00:55	-	-	-	-	00:50		-	55,09
	Ogre	-	-	-	02:09	-	-	-	-		64,15
	Rīga	03:10	01:45	03:02	02:45	02:17	02:35	01:55	01:40	00:32	

3.4.3. INŽENIERTEHNISKĀ INFRASTRUKTŪRA

Vidzemes plānošanas reģiona, tāpat kā visas Latvijas *elektroapgāde* notiek Baltijas energosistēmu apvienību ietvaros. Latvijas energosistēma apmēram 2/3 no nepieciešamās elektroenerģijas saražo Daugavas HES Kaskādē, TEC un citās neatkarīgajās elektrostacijās. Iztrūkstošais elektroenerģijas daudzums tiek importēts no Igaunijas, Lietuvas vai Krievijas.

Reģionu šķērso vairākas 110 kV un 330 kV augstsprieguma līnijas, kā arī liels skaits dažādu zemsprieguma līniju un kabeļu. Elektroenerģijas pārvadi pa 110kV un 330kV elektrolīnijām līdz augstsprieguma transformatoru apakšstacijām Vidzemes plānošanas reģionā un arī visā Latvijā nodrošina AS „Augstsprieguma tīkls”. Elektroenerģijas sadali un patērētāju elektroapgādi pa 6-20kV vidsprieguma un zemsprieguma infrastruktūru Latvijas teritorijā nodrošina AS „Sadales tīkls”.

Kopējais elektroenerģijas patēriņš reģionā ar katru gadu pieaug. Saskaņā ar VAS „Latvenergo” prognozēm tuvākajos gados gaidāms elektroenerģijas patēriņa pieaugums valstī vidēji par 3-5%. Latvijas prioritāte ir maksimāla vietējo energoresursu izmantošana un atkarības no enerģijas importa samazināšana.

Lai sasniegtu Eiropas Savienības līmeņa *enerģētikas* mērķus Eiropas pašvaldībām bija iespēja iesaistīties Mēru paktā (Coventant of Mayors). Mēru Pakts ir Eiropas iniciatīva, kuras ietvaros Eiropas mazpilsētas, pilsētas un reģioni brīvprātīgi apņemas līdz 2020.gadam samazināt CO2 emisijas savās teritorijās par vismaz 20%. Tas nozīmē, ka līdz 2020.gadam attiecīgā pašvaldība vai reģions apņemas samazināt CO2 izmešus par 20 %, kas tiek sasniegts, par 20% uzlabojot energoefektivitāti un par 20% palielinot atjaunojamās enerģijas avotu īpatsvaru izmantotās enerģijas bilancē. Mēru paktams no Vidzemes reģiona pievienojušās Cēsis, Limbaži, Ķegums, Lielvārde, Ogre, Ikšķile, Valka un Valmiera un Smiltene.

Saskaņā Veselības Inspekcijas apkopotajiem datiem par dzeramā ūdens kvalitāti un uzraudzību, 2014. gadā Vidzemes plānošanas reģionā 87,0% iedzīvotāju tika piegādāts normatīviem atbilstošs dzeramais ūdens, kas ir trešais augstākais rādītājs starp reģioniem.

3.74. att. Dzeramā ūdens pieejamība iedzīvotājiem [Avots: Veselības inspekcija, 2014]

Saskaņā ar 2014.gadā veikto ūdensapgādes sistēmu pārbaužu rezultātiem, Vidzemē ir apmierinošs ūdensapgādes sistēmu stāvoklis. 43,1% ūdensapgādes sistēmu pilnībā atbilst un 56,4% daļēji atbilst normatīvajos aktos noteiktajām dzeramā ūdens nekaitīguma nodrošināšanas prasībām. Galvenās dzeramā ūdens kvalitātes problēmas ir paaugstināts dzelzs un sulfātu saturs, kā arī ūdens cietība.

Pazemes ūdeņu krājumi Vidzemē ir pietiekami, lai nodrošinātu iedzīvotāju, rūpniecības un lauksaimniecības vajadzības pēc dzeramā ūdens. Artēzisko aku stāvoklis reģionā ir krasi atšķirīgs un var izraisīt pazemes ūdeņu piesārņojumu. Iedzīvotāju dzīves vides kvalitātes uzlabošanai svarīgi ir meliorācijas un lietus ūdens kanalizācijas attīstības jautājumi, lai novērstu neattīrītu lietusūdeņu nokļūšanu ūdenstilpēs, upju piesārņotību un teritoriju pārpurvošanos.

Latvijā šobrīd ir noteikti 10 *atkritumu* apsaimniekošanas reģioni, kuriem ir izstrādāti reģionālie atkritumu apsaimniekošanas plāni. Vidzemes plānošanas reģionā ietilpstošās administratīvās teritorijas atrodas četros atkritumu apsaimniekošanas reģionos:

3.75. att. Atkritumu apsaimniekošanas reģioni un atkritumu poligoni Latvijā (01.09.2020.)
[Avots: Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2021.–2028.gadam]

- Ziemeļvidzemes sadzīves atkritumu apsaimniekošanas reģions, kas kopumā pirms ATR2021 ietvēra 22 pašvaldības, no tām šādas Vidzemes plānošanas reģionā ietilpstošās teritorijas - Amatas, Beverīnas, Burtnieku, Cēsu, Jaunpiebalgas, Kocēnu, Līgatnes, Mazsalacas, Naukšēnu, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Rūjienas, Smiltenes, Strenču, Valkas, Vecpiebalgas

novadus un Valmieras pilsētu. Pēc ATR2021 šajā reģionā ietilpst Limbažu, Valmieras, Valkas, Cēsu un daļēji Smiltenes novadi.

- Malienas atkritumu apsaimniekošanas reģions, kas kopumā aptvēra 10 pašvaldības, tai skaitā šādas VPR ietilpstošas teritorijas - Alūksnes, Apes, Cesvaines, Gulbenes novadus. Pēc ATR2021 šajā reģionā ietilpst Alūksnes, Gulbenes novadi, kā arī daļa Smiltenes un Madonas novada.

- Vidusdaugavas atkritumu apsaimniekošanas reģions, kas kopumā aptvēra 15 pašvaldības, bet pēc ATR2021 iekļaus VPR ietilpstošas teritorijas - Madonas (neskaitot Cesvaini) un Varakļānu novadus.

- Pierīgas atkritumu apsaimniekošanas reģions, kurā ietilpa arī Rīga, bet pēc ATR2021 iekļaujas Saulkrastu un Ogres novadi.

3.15. tabula

Atkritumu apsaimniekošanas reģionu raksturojums uz 2020. gada sākumu

AAR	Platība, km ² (CSP, 2015)	
	% no Latvijas teritorijas	Kopā
Malienas	11	7039
Vidusdaugavas Pierīgas	8	5427
Vidusdaugavas Ziemeļvidzemes	12	7766
Ziemeļvidzemes	16	10557

[Avots: Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2021.–2028.gadam]

Vidzemes plānošanas reģionā darbojas divi sadzīves atkritumu poligoni SIA "ZAAO" – poligons "Daibe" Cēsu novadā un poligons "Kaudzītes" Gulbenes novadā. Atkritumu poligons "Dziļā Vāda" Jēkabpils novadā apsaimnieko Vidusdaugavas AAR atkritumus, savukārt Atkritumu poligons "Getliņi" Ropažu novadā – Pierīgas AAR atkritumus.

SIA "Ziemeļvidzemes atkritumu apsaimniekošanas organizācija" nodrošina ne tikai sadzīves atkritumu apglabāšanu, bet arī sadzīves atkritumu savākšanu, tajā skaitā dalīto vākšanu. Reģiona daļā, ko apsaimnieko ZAAO, ir uzlabojusies atkritumu apsaimniekošanas sistēma, tiek īstenota centralizēta atkritumu apsaimniekošana (ieskaitot atkritumu savākšanu, transportēšanu un apglabāšanu). Pārējie sadzīves atkritumu poligoni apsaimniekotāji veic

galvenokārt poligonu apsaimniekošanu, kā arī atsevišķos gadījumos nodarbojas ar sadzīves atkritumu dalīto vākšanu.

3.16. tabula

Poligonā “Daibe” Daibe apsaimniekoto atkritumu daudzums 2019.gads

Atkritumu plūsmas	Pieņemtais daudzums t/gadā	Veiktās pārstrādes darbības t/gadā	Izvests pārstrādei t/gadā (pārstrādei derīgi atkritumi, no atkritumiem iegūts kurināmais)	Apglabāšana t/gadā (atkritumu mehāniskās apstrādes atkritumi, ražošanas u.c. atkritumi)
Nešķiroti sadzīves atkritumi	29 051	14215	0	15232
Bioloģiski noārdāmi atkritumi	1703	1703	0	0
Otrreizējās izejvielas	7847	0	7992	611
Citi	23064	965	885	12380
KOPĀ	61665	16883	8877	28223

Avots: [Investīciju vajadzību izvērtējums atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021-2028. gadam izstrādei]

Kopējais pieņemto atkritumu daudzums poligonā “Daibe” ir 61,7 tūkstoši tonnu (8% no kopējā poligonos apsaimniekotā atkritumu apjoma Latvijā 2019. gadā). Raksturojot kopējo poligonā ievesto atkritumu daudzuma un apglabātā daudzuma attiecību – apglabāti tiek līdz 45% no kopējā poligonā pieņemto atkritumu daudzuma, attiecībā uz nešķiroto sadzīves atkritumu plūsmu šis rādītājs ir 50%, t.i., līdz 50% no nešķiroto sadzīves atkritumu plūsmā esošajiem atkritumiem tiek apglabāti.

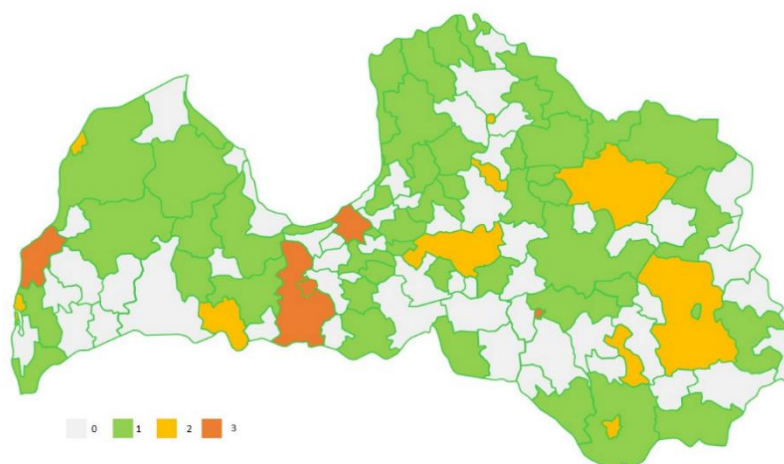
Poligonā "Kaudzītes" apsaimniekoto atkritumu daudzums 2019.gads

Atkritumu plūsmas	Pieņemtais daudzums t/gadā	Veiktās pārstrādes darbības t/gadā	Izvests pārstrādei t/gadā (pārstrādei derīgi atkritumi, no atkritumiem iegūts kurināmais)	Apglabāšana t/gadā (atkritumu mehāniskās apstrādes atkritumi, ražošanas u.c. atkritumi)
Nešķīroti sadzīves atkritumi	7485	4258	0	3562
Bioloģiski noārdāmi atkritumi	70	66	0	4
Otrreizējās izejvielas	1127	0	1252	0
Citi	1796	965	885	12380
KOPĀ	10478	5487	1262	3665

Avots: [Investīciju vajadzību izvērtējums atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021-2028. gadam izstrādei]

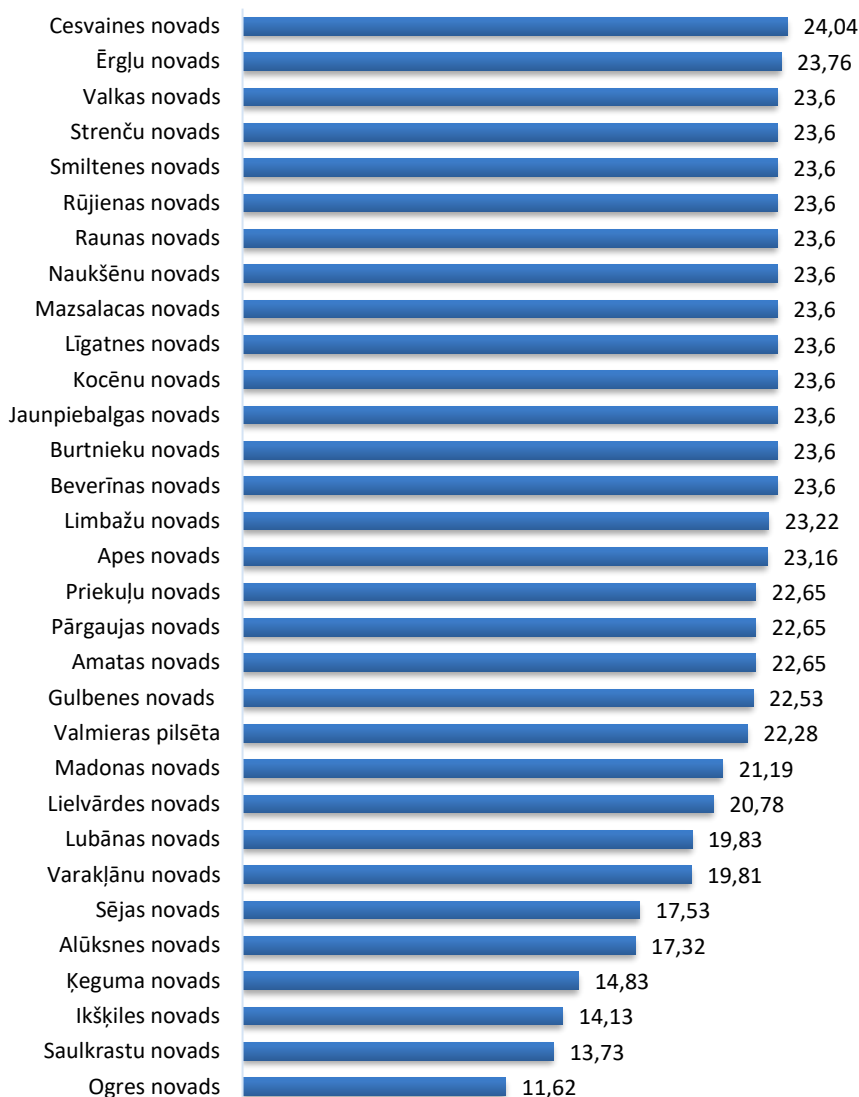
Kopējais pieņemto atkritumu daudzums poligona "Kaudzītes" ir 10,5 tūkstoši tonnu (1% no kopējā poligonos apsaimniekotā atkritumu apjoma Latvijā 2019. gadā). Raksturojot kopējo poligonā ievesto atkritumu daudzuma un apglabātā daudzuma attiecību – apglabāti tiek līdz 35% no kopējā poligonā pieņemto atkritumu daudzuma, attiecībā uz nešķīrotu sadzīves atkritumu plūsmu šis rādītājs ir 48%, t.i., līdz 48% no nešķīrotu sadzīves atkritumu plūsmā esošajiem atkritumiem tiek apglabāti.

Pieaugot atkritumu daudzumam, aktuāls kļūst jautājums par iespēju iedzīvotājiem atkritumus šķīrot. Atkritumu apsaimniekošanas reģioniem bijusi iespēja piesaistīt ES struktūrfondu finansējumu atkritumu šķīrošanas līniju, dalītās savākšanas laukumu un atkritumu dalītās savākšanas punktu ierīkošanai. Šobrīd arī Vidzemē ir pašvaldības, kurās nav ierīkoti šķīrotu atkritumu savākšanas laukumi.

3.76. att. Šķirotu atkritumu savākšanas laukumu skaits pašvaldībās 2018. g.
[Avots: SIA "GatewayBaltic", 2020]

Maksu par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu (izņemot sadzīves atkritumu reģenerāciju), atbilstoši Atkritumu apsaimniekošanas likumā noteiktajam, savā administratīvajā teritorijā ar lēmumu nosaka pašvaldība. Atbilstoši VARAM apkopotajai informācijai, 2019. un 2020.gadā maksa par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu bijušajās pašvaldībās, kas šobrīd ietilpst Vidzemes plānošanas reģionā, bija robežās no 11,62 EUR/m³ (ar PVN) līdz 24,04 EUR/m³ (ar PVN).

3.77. att. Pašvaldību noteikta maksa par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu 2020.
[Avots: atkritumu apsaimniekošanas plāns 2021-2028. gadam]

Atbilstoši šobrīd izstrādātajam Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna projektam 2021.-2028. gadam ir izvirzīti šādi mērķi:

- Novērst atkritumu rašanos, nodrošinot nodrošināt kopējā radīto atkritumu daudzuma ievērojamu samazināšanu.
- Nodrošināt atkritumu kā resursu racionālu izmantošanu, balstoties uz aprites ekonomikas pamatprincipiem,
- Nodrošināt, ka radītie atkritumi nav bīstami vai arī tie rada nelielu risku videi un cilvēku veselībai
- Nodrošināt apglabājamo atkritumu daudzuma samazināšanu un atkritumu apglabāšanu cilvēku veselībai un videi drošā veidā.

Atbilstoši izstrādātajam plānam ir piedāvāts reorganizēt atkritumu apsaimniekošanas sistēmu, izveidojot 5 atkritumu apsaimniekošanas reģionus.

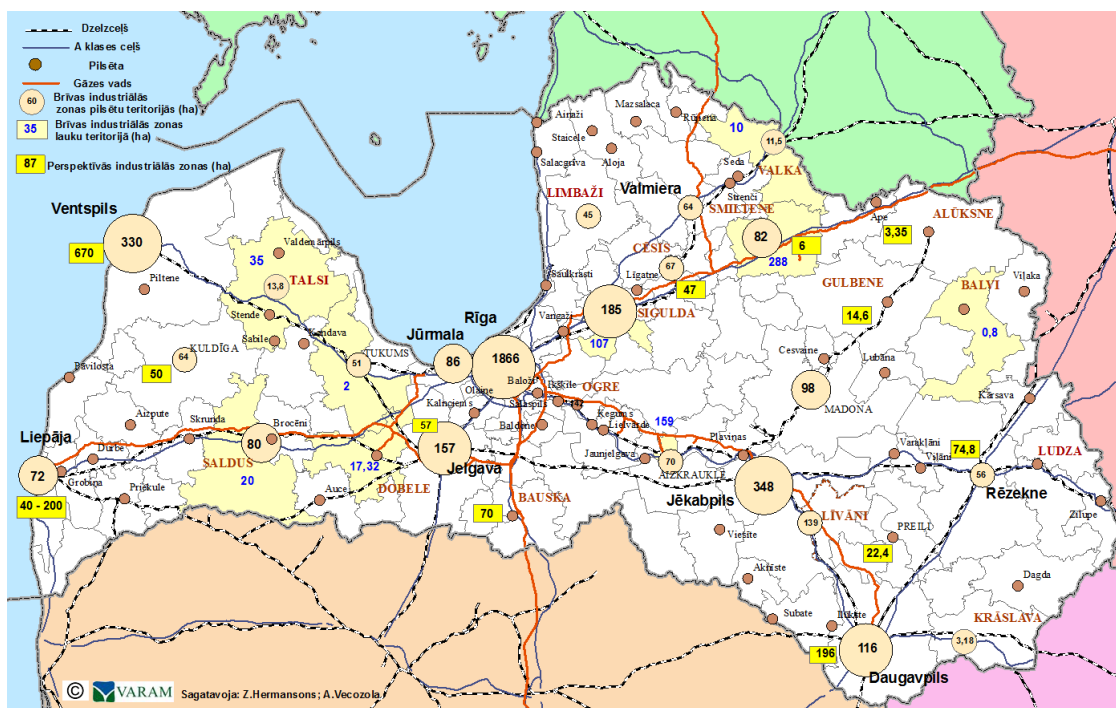

3.78. att. AAR optimizācijas 5 AAR modelis
[Avots: Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2021-2028]

2014.gadā Vidzemes plānošanas reģiona administrācija veica reģiona pašvaldību aptauju ar nolūku apzināt pašvaldību teritorijās esošās *degradētās teritorijas* un potenciālās ražošanas teritorijas. Ar jēdzienu “degradēta teritorija” atbilstoši darbības programmā “Izaugsme un nodarbinātība” definētajam tiek saprasta vieta vai pilsētas daļa, kas līdzšinējā laikā ir izmantota, apbūvēta vai plānota uzņēmējdarbības aktivitātēm, bet šobrīd tur uzņēmējdarbības aktivitātes un nodarbinātība nav apmierinošā līmenī. Degradētās teritorijas vai tajās esošie objekti ir pilnībā vai daļēji pamesti vai nolaisti vai arī nereti — piesārņoti. Aptaujas rezultāti liecināja, ka Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās atrodas daudzas teritorijas, kas apzīmējamas kā degradētas, piemēram, bijušās kolhozu mehāniskās darbnīcas, fermas, kokapstrādes ražotnes, ražošanas teritorijas, noliktavas, garāžas u.c. Lielākā daļa šo teritoriju atrodas privātpersonu īpašumā, pašvaldībām pieder aptuveni ceturtdaļa šādu teritoriju. Aptaujas ietvaros tika noskaidrota inženiertehnisko komunikāciju esamība šīm teritorijām - 80% teritoriju ir pievadceļi, 72% teritoriju pieejama siltumapgāde, 33% elektrība, 31% ūdensapgāde un kanalizācija, 17% sakaru tīkls un 5,9% gāze.

Industriālo teritoriju pieejamību reģionā raksturo VARAM veiktās nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību aptaujas rezultāti. Uzņēmējdarbības

infrastruktūras kvalitāte reģionos ir identificēta kā problēma gan no uzņēmumu un to pārstāvošo organizāciju, gan pašvaldību puses. Publiskās infrastruktūras kvalitāte un ar to saistītās loģistikas izmaksas, gan veicot izejvielu piegādi, gan arī veicot gala produktu pārvadāšanu, rada būtiskus izaicinājumus produktu tirgū. VARAM aptaujas ietvaros tika secināts, ka esošās un/vai perspektīvās industriālās zonas ir visos Vidzemes plānošanas reģiona attīstības centros, un katrā no tām ir brīvas platības, kuras varētu izmantot komersanti, kas vēlas uzsākt vai paplašināt uzņēmējdarbību attiecīgajā pašvaldībā (t.i., ir platības, kas varētu tikt izmantotas jaunu industriālo zonu izveidei/esošo paplašināšanai). Aptaujas ietvaros tika noskaidrots, ka būtiskākie trūkumi esošajai industriālo zonu infrastruktūrai ir nesakārtoti pievadceļi un nepilnīgas inženierkomunikācijas (ūdensapgāde, kanalizācija, siltumapgāde, gāze, nepietiekamas elektroenerģijas jaudas, interneta pieejamība u.tml.).

3.79. att. Reģionālo un nacionālo attīstības centru industriālo zonu pieejamība [Avots: VARAM, 2012]

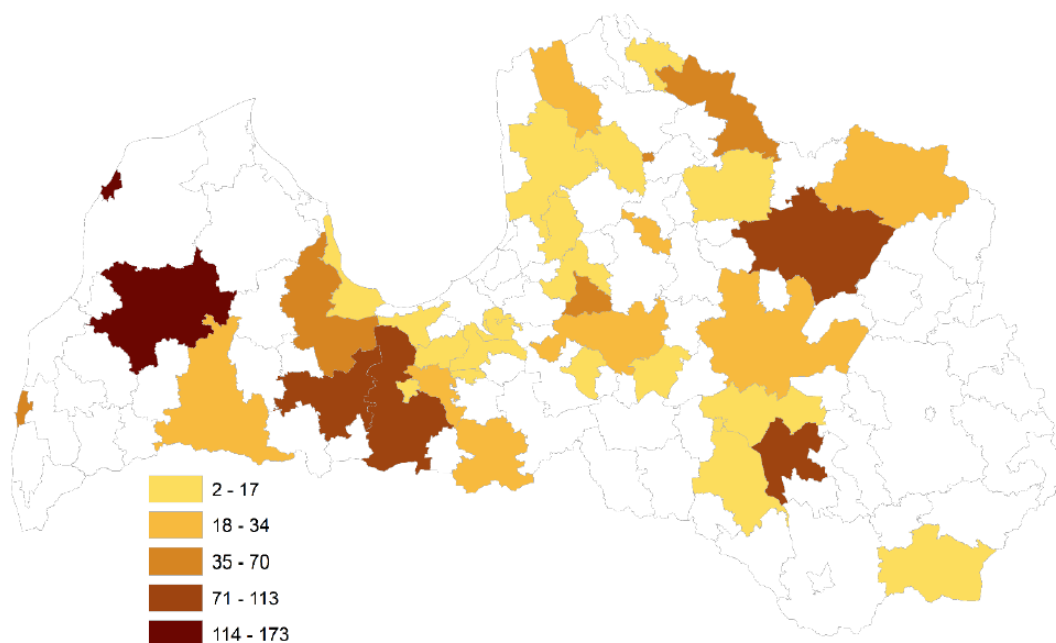
Mērķtiecīgs industriālo zonu atbalsts var sniegt būtisku ieguldījumu ražošanas attīstībā. Vienlaikus šajos centros ir vērojama arī pakalpojumu koncentrācija (izglītība, veselība u.c.), kas ir būtiski, lai nodrošinātu kvalificēta darba spēka esamību. Nekustamā īpašuma tirgū valda tendence, ka tirgus dalībnieki nespēj nodrošināt pieprasījumam atbilstošu industriālo telpu vai ar komunikācijām nodrošinātu zonu piedāvājumu ārpus Rīgas, kas ir saistīts ar vairākiem biznesa riskiem un spēju uzņemt tos. Vienlaikus ir identificēta apstrādes rūpniecības uzņēmumu nepieciešamība pēc kvalitatīvas infrastruktūras, to turpmākas darbības un attīstības paplašināšanai, tai skaitā valsts atbalsta risinājumi ceļu un

komunikāciju sakārtošanai līdz ražošanas objektiem, industriālo telpu un platību tirgus attīstība.

2014.-2020. gadā ar ES fondu finansējumu SAM 3.1.1. “ Palielināt privāto investīciju apjomu reģionos, veicot ieguldījumus uzņēmējdarbības attīstībai atbilstoši pašvaldību attīstības programmās noteiktajai teritoriju ekonomiskajai specializācijai un balstoties uz vietējo uzņēmēju vajadzībām” un SAM 5.6.2.”Teritoriju revitalizācija, reģenerējot degradētās teritorijas atbilstoši pašvaldību integrētajām attīstības programmām” , pašvaldībās bija iespēja ieviest projektus uzņēmējdarbības atbalstam, sakārtojot infrastruktūru. Ieguldījumiem infrastruktūra ir ļoti būtiska ietekme uz reģionu ekonomisko attīstību. Reģionālajā attīstībā izšķiroša loma ir uzņēmējdarbības videi reģionos, jo tā sniedz nodarbinātības iespējas un līdz ar to labklājību iedzīvotājiem, stimulē iedzīvotāju palikšanu dzīvesvietās, samazinot teritoriju depopulāciju, kā arī rada ienākumus pašvaldību budžetos no nodokļiem, kas savukārt dod iespējas veikt ieguldījumus teritorijas infrastruktūras uzlabošanā, rezultātā kopumā paaugstinot iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Balstoties uz VARAM sniegto informāciju, SAM 3.1.1. un SAM 5.6.2. pasākumu ietvaros uz 2020. gada vidu kopumā Latvija bija izveidotas 1384 jaunas darba vietas.

Vidzemes reģionā visvairāk jaunas darba vietas bija izveidotas Gulbenes novadā un Valkas novadā.

Avots: VARAM veidots pēc datiem no KP VIS uz 2020. gada 8. jūniju.

3.80. att. SAM3.1.1. un 5.6.2. [Avots: VARAM, 2020]

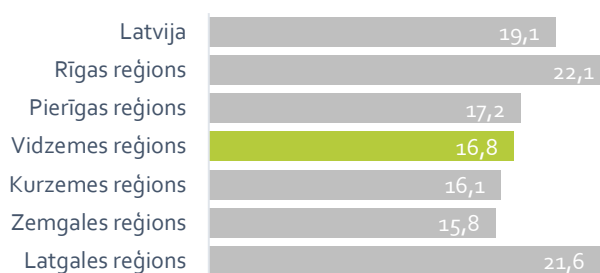
3.4.4. VESELĪBAS APRUPE, SOCIĀLĀ INFRASTRUKTŪRA UN VIETAS PIEVILCĪBA

Veselības aprūpe Latvijā tiek organizēta saskaņā ar Ārstniecības likumu un saistošajiem Ministru kabineta izdotajiem noteikumiem. Veselības aprūpe iedalās sekojošos pakalpojumos:

- *neatliekamā medicīniskā palīdzība* - pēkšņa saslimšana vai trauma, kuras rezultātā ir apdraudēta cietušā dzīvība;
- *primārā veselības aprūpe* - pirmais saskarsmes posms starp pacientu un veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju (ģimenes ārsts, ārsta palīgs, māsa, vecmāte, zobārsts, zobārsta asistents, zobārsta māsa un higiēnists);
- *sekundārā veselības aprūpe* - specializēta ambulatorā un stacionārā veselības aprūpe, kas orientēta uz neatliekamu, akūtu vai plānveida veselības aprūpi (kuru sniedz ambulatorajā ārstniecības iestādē, slimnīcas ambulatorajā nodaļā, neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādē, dienas stacionārā, slimnīcā).

Neatliekamo medicīnas palīdzību (NMP) Vidzemes plānošanas reģionā sniedz 22 NMP brigādes, kas izvietotas visā reģiona teritorijā. Laika posmā no 2014.gada līdz 2019.gadam izsaukumu skaits Latvijā ir samazinājies par 16%, bet Vidzemē par 15%. Pēc administratīvi teritoriālās reformas arī ir redzams statistikas pazeminājums.

NMP izsaukumi 2020. gadā uz 100 iedzīvotājiem Vidzemes reģionā (15,9) ir mazāk kā vidēji Latvijā (18,2). Novadu griezumā visvairāk izsaukumu uz 100 iedzīvotājiem bijis Varakļānu (21,9), Madonas (19,63), vismazāk izsaukumu bijis Alūksnes (14,4), Ogres (14,9) un Gulbenes novados (15,5).

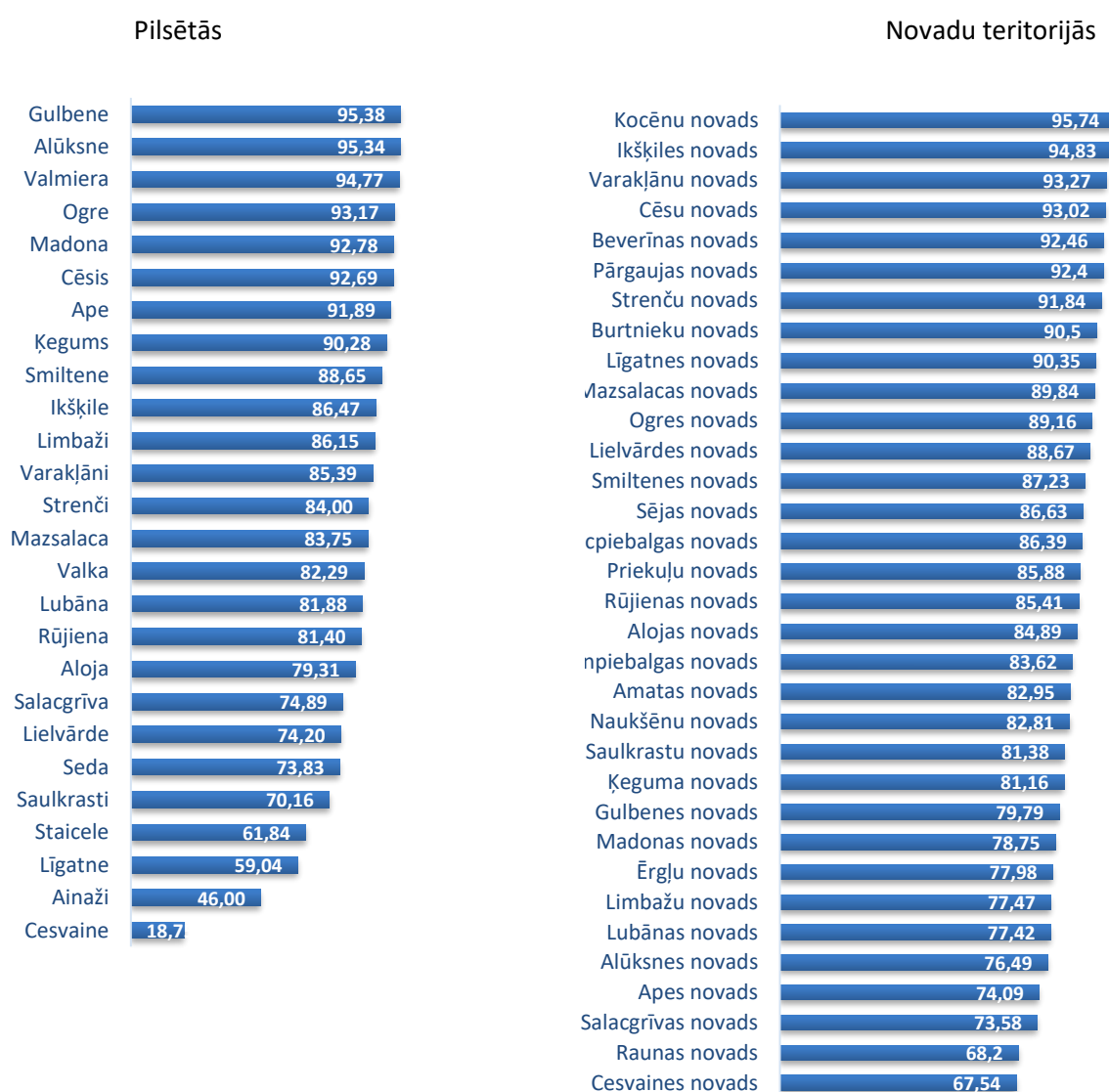

3.81. att. Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta izsaukumu skaits uz 100 iedzīvotājiem [Avots: *Veselības statistikas datubāze, 2019*]

NMP operativitātes rādītājs ir savlaicīgi izpildīts izsaukums, kas nozīmē, ka dzīvībai un veselībai kritiskos stāvokļos jeb augstas prioritātes izsaukumos NMP brigāde no izsaukuma

pieņemšanas brīža neatliekamo medicīnisko palīdzību nodrošina 75% gadījumu ne vēlāk kā 15 minūšu laikā pilsētu teritorijās un ne vēlāk kā 15 minūšu laikā lauku teritorijās.

Vidzemes reģionā ir vairākas teritorijas, kurās NMP nevar nodrošināt savlaicīgu palīdzības sniegšanu kritiskā situācijā nokļuvušiem iedzīvotājiem. Šādas teritorijas pārsvarā atrodas pierobežā. Vidzemes reģionā viszemākais savlaicīgi izpildīto izsaukumu skaits ir Cēsaines pilsētā (18,75%) un Ainažu pilsētā (46%). Visaugstākais savlaicīgi izpildīto izsaukumu skaits ir reģiona pilsētās – Gulbenē (95,38%), Alūksnē (95,34%), Valmierā (94,77%), Ogrē (93,17%), Madonā (92,78%), Cēsīs (92,69%), Apē (91,89%) un Ķegumā (90,28%). Bijušo Novadu lauku teritorijās visaugstākais savlaicīgi izpildīto izsaukumu skaits ir bijušā Kocēnu (95,74%), Ikšķiles (94,38%), Varakļānu (93,27%) un Cēsu (93,02%) novados.

3.82. att. Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta savlaicīgi izpildīto izsaukumu īpatsvars [Avots: Veselības statistikas datubāze, 2021]

Vidzemes plānošanas reģionā 2019.gadā reģistrētas 153 ģimenes ārstu prakses (ieskaitot gan, kurās primāro veselības aprūpi nodrošina kopumā 129 ģimenes ārsti. Kopš 2014. gada ir samazinājies gan ģimenes ārstu prakšu skaits, gan pašu ģimenes ārstu skaits. Lielākajai daļai šo ārstu (107) ir tikai viena prakses vieta, 17 ārstiem ir divas prakses vietas un 5 ārstiem trīs prakses vietas. Šie ģimenes ārsti apkalpo 306 802 reģistrētos pacientus, tostarp 45 928 bērnus. Vidēji vienā praksē reģistrēti 2005 pacienti.

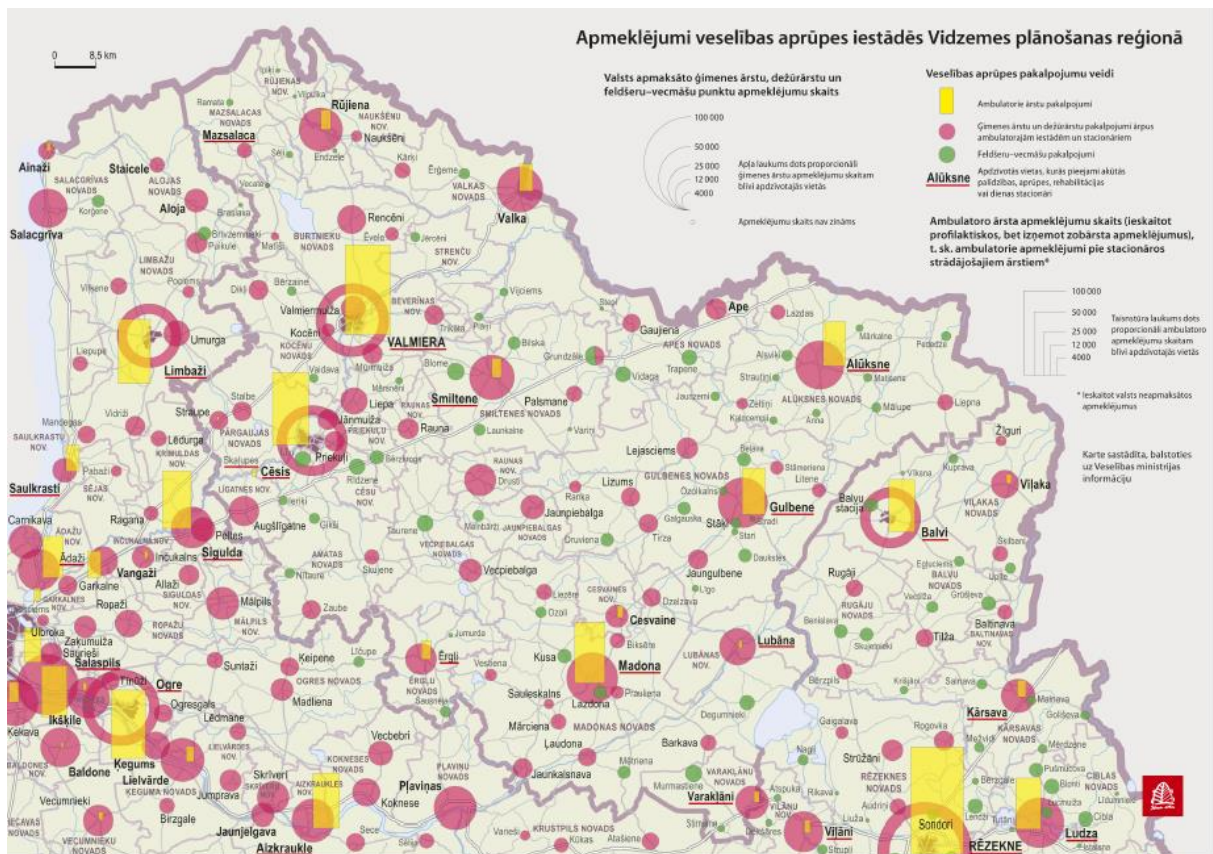
Visvairāk ģimenes ārstu prakšu koncentrējušās reģiona attīstības centros un to tiešajā tuvumā – Valmierā (21), Madonas (16), Gulbenes (14), Cēsu (13), Alūksnes (12) un Smiltenes (7) novados, Lubānas un, Beverīnas novados reģistrētas divas ģimenes ārstu prakses, bet Līgatnes, Jaunpiebalgas un Naukšēnu novados viena.

Vairāk kā 50% ārstu strādā koppraksēs vai prakses ir atvērtas vienā iestādē – biežāk, bijušo pašvaldību ārstniecības iestāžu telpās, kur vēsturiski ir arī sabiedriskā transporta nodrošinājums no novadu nomalēm un šo bijušo slimnīcu. Vairākos pagastos attālums līdz ģimenes ārstam pārsniedz 40 km, bet ir pieejamas pašvaldību vai valsts apmaksātas feldšeru prakses, kā arī ģimenes ārstiem ir otra prakses vieta, kur noteiktās nedēļas dienās notiek pieņemšana. Ģimenes ārstu darbība pamatteritorijās veidojusies vēsturiski un šobrīd neatbilst administratīvajam iedalījumam novados, līdz ar to ģimenes ārsti sniedz veselības aprūpes pakalpojumus dažādu pašvaldību iedzīvotājiem.

Vidzemē
2019.gadā

darbojas **153**

reģistrētas
ģimenes ārstu
prakses

3.83. att. Apmeklējumi veselības aprūpes iestādēs [2014]

Vislielākais vidējais reģistrēto pacientu skaits vienā prakses vietā vērojams Cēsu (8489), Burtnieku (6830) novados un Valmierā (6830), bet vismazākais Mazsalacas (654) un Valkas (679) novados. Zīmīgi, ka ģimenes ārstu praksēs reģistrēto pacientu skaits būtiski atšķiras no novadu iedzīvotāju skaita. Īpaši izteikta šī tendence ir reģiona pilsētās, kur ģimenes ārstu praksēs reģistrēto pacientu skaits pat vairāk kā divas reizes pārsniedz pilsētas iedzīvotāju skaitu. Līdere šai ziņā ir Līgatne, kur ģimenes ārstu praksēs reģistrēts pat četras reizes vairāk pacientu kā pilsētas iedzīvotāju kopskaits. Liels pacientu skaits vērojams arī Lubānā, Rūjienā, Varakļānos un Smiltēnē, savukārt, Sedas un Strenču iedzīvotāji lielākoties reģistrēti Valkas ģimenes ārstu praksēs.

Ģimenes ārstu prakses un tajās reģistrētie pacienti reģiona pilsētās

	ģimenes ārstu prakšu skaits	reģistrēto pacientu skaits 2019	iedzīvotāju skaits 2019 (CSP)
Alūksne	9	16070	6692
Ape	1	1754	842
Cesvaine	2	3347	1313
Cēsis	9	13683	15034
Gulbene	8	15739	7304
Līgatne	1	4716	1008
Lubāna	2	4417	1554
Madona	9	17490	7015
Mazsalaca	4	3501	1099
Rūjiena	4	7719	2770
Seda	1	2636	1095
Smiltene	5	12564	5221
Strenči	1	3482	1018
Valka	6	8391	4573
Valmiera	13	46871	23125
Varakļāni	3	4995	1764

[Avots: NVD, 2019]

Vidzemes reģionā atrodas 12 slimnīcas – Vidzemes slimnīca Valmierā (un tās ambulatorā nodaļa Valkā), Cēsu klīnika, Madonas slimnīca, Balvu un Gulbenes slimnīcu apvienība Gulbenē un Balvos, Sarkanā Krusta Smiltenes slimnīca, Alūksnes slimnīca, Ērgļu slimnīca, Ogres rajona slimnīca, Limbažu slimnīca un Mazsalacas slimnīca, kā arī Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca, kas nodrošina dažāda līmeņa *stacionāro un ambulatoro aprūpi*.

- Neatliekamos medicīnas pakalpojumus pagastu iedzīvotājiem nodrošina feldšeru punkti, kas pieejami visās Vidzemes pašvaldībās, izņemot Saulkrastu novadu.
- Ārsti - speciālisti (psihiatrs, psihoterapeits, neirologs, narkologs, acu ārsts/okulists/oftalmologs, zobārsts, ortopēds) u.c. speciālisti (psihologs, fizioterapeits, logopēds) ir visplašāk pieejami slimnīcās vai privātpraksēs reģiona lielākajās pilsētās – Valmierā, Madonā, Cēsīs, Alūksnē, Gulbenē un Smiltenē.

ESF līdzfinansētā projekta Nr.9.2.3.0/15/I/001 "Veselības tīklu attīstības vadlīniju un kvalitātes nodrošināšanas sistēmas izstrāde un ieviešana prioritāro jomu ietvaros" ietvaros ir izstrādāts Latvijas veselības aprūpes infrastruktūras ģenerālplāns 2016.-2025. g. un ziņojumi par esošās situācijas problemātiku un priekšlikumiem to risināšanai. 2015. g. izstrādātais ziņojums "Latvijas veselības aprūpes sistēmas trūkumi" norāda uz zemu primārās veselības aprūpes pakalpojumu, kas iekļauj feldšerpunktus un traumu centrus, pieejamību Latvijā, t.sk. Vidzemes pašvaldībās, un kā vienu no nozīmīgākajām problēmām izvirza veselības aprūpes speciālistu trūkumu, kas īpaši saasināti izpaužas tieši lauku apvidos, kur atalgojuma, sociālās un kultūras vides iespējas ir ievērojami ierobežotākas, nekā pilsētās.

Vietu skaitam dienas stacionāros visā Latvijā ir tendence samazināties. Salīdzinot ar 2014.gadu, vietu skaits Vidzemē ir samazinājies vidēji par 7,5%, jeb 17 vietām. Daļēji tas varētu būt saistāms ar veselības aprūpes sistēmas reorganizāciju un slimnīcu skaita samazināšanu, kā rezultātā Vidzemē slimnīcu skaits samazinājies būtiski – par 75%. Vidzemē ir zemākais stacionāru gada vidējais gultu skaits starp reģioniem. Vidzemē 2017.gadā viens pacients vidēji stacionārā pavadīja 8,4 gultasdienas.

Vidzemē
stacionāro
aprūpi

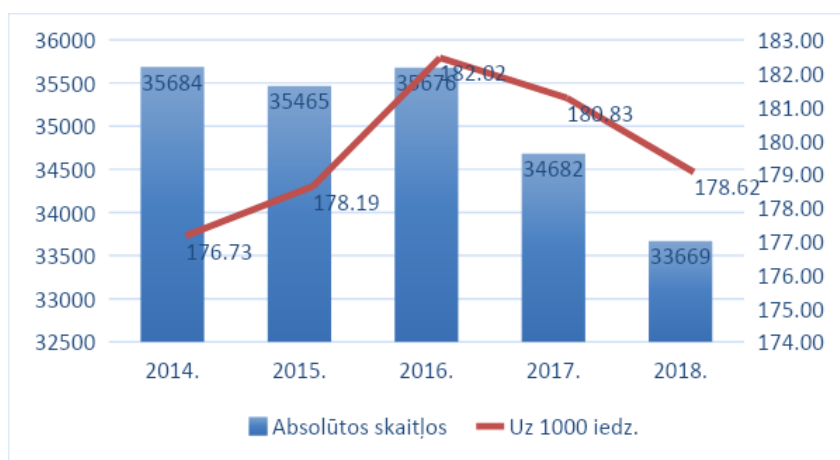
nodrošina **12**
slimnīcas

Vidzemē
2019.gadā
vidējais
stacionārā
pavadīto dienu
skaits ir **8,4**

3.84. att. Gultas vietu skaits stacionāros, Vidzemes reģionā
[Avots: VSD, 2019]

Stacionāros ārstēto/hospitalizēto pacientu skaitam pēdējo piecu gadu laikā kopumā ir tendence nedaudz samazināties. Tā 2014.gadā Vidzemē dienas stacionāros ārstējās 12 787 pacienti, bet 2019.gadā - par 13.5% mazāk – 11 058 pacienti. Vidzemes slimnīcās 2018.gadā tika hospitalizēti 33 669 cilvēki, jeb 18 no katriem 100 iedzīvotājiem. Tai skaitā stacionārā ārstējās 179,7 no katriem 1000 pieaugušajiem, un 153,2 no katriem 1000 bērniem.

3.85. att. Hospitalizēto pacientu skaits, Vidzemes reģionā
[Avots: SPKC, 2018]

Sociālo pakalpojumu veidus, pakalpojumu sniegšanas principus un saņemšanas kārtību Latvijā regulē Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, kas nosaka atbildības dalījumu iedzīvotāju nodrošināšanā ar sociālajiem pakalpojumiem starp valsti un pašvaldībām.

Vidzemē
2018.gadā

gandrīz **katrs**
piektais

iedzīvotājs tika
hospitalizēts

Vidzemē
2020.gadā
sociālos
pakalpojumus
nodrošina

120 sociālo
pakalpojumu
sniedzēji

Pašvaldību institūciju sniegtā informācija liecina, ka reģionā nozīmīgākais sociālo pakalpojumu sniedzējs ir pašvaldības sociālais dienests un tā struktūrvienības. Nevalstiskais sektors kopumā ir diezgan vāji attīstīts, un ir pašvaldības, kurās nevalstiskās organizācijas nesniedz publiski zināmus sociālos pakalpojumus.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistra datiem, 2021.gadā Vidzemes reģionā sociālos pakalpojumus sniedza kopumā 178 sociālo pakalpojumu sniedzēji – 109 pašvaldību institūcijas (t.sk. pašvaldību sociālie dienesti), 8 valsts iestādes, 45 NVO t.sk. struktūrvienības, 16 privātas organizācijas (t.sk. 1 reliģiskā organizācija).

3.19. tabula

Vidzemē reģistrētie sociālie pakalpojumi

Reģistrētie sociālie pakalpojumi	2021
Aprūpe mājās	24
Dienas aprūpes centri	6
Dienas centri	12
Grupu dzīvokļi	6
Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas	
	pieaugušajiem 59
	Bērniem 54
Īslaicīgā sociālā aprūpe	1
Krīzes centri	3
Nakts patversmes	2
Pašvaldības sociālie dienesti	36
Profesionālās rehabilitācijas institūcija	1
Pusceļa mājas	1
Specializētās darbnīcas	8
Sociālās rehabilitācijas institūcijas	19

[Avots: Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs, 2021]

Salīdzinot ar 2014.gadu reģionā pieejamo sociālo pakalpojumu sniedzēju skaits gandrīz nav mainījies, bet ir izmainījusies piedāvāto sociālo pakalpojumu struktūra.

Saskaņā ar VPR DI plānā sniegto informāciju 2016. gadā reģionā darbojās 7 ilgstošas sociālās aprūpes iestādes vai to filiāles, kas sniedza pakalpojumus personām ar GRT, kurās uzturējās 881 klients. Līdz 2019. gada beigām iestāžu skaits Vidzemē ir samazinājies – uz 2020. gada janvāri VSAC “Latgale” filiāle “Lubāna” ir slēgta, bet PSAC “Lode” un VSIA “Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca” vairs nesniedz valsts finansētos ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, jo Labklājības ministrija nav noslēgusi līgumus ar šiem pakalpojumu sniedzējiem par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas

pakalpojumu sniegšanu. Klienti, kuriem bija nepieciešami ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, tika pārvietoti uz citām institūcijām (saskaņā ar VPR rīcībā esošo informāciju klienti pārvietoti uz VSAC "Latgale" filiāli "Ezerkrasti", filiāli "Mēmele" un filiāli "Litene").: 2019. gadā tika apturēta jaunu klientu ievietošana VSAC "Latgale" filiālē "Litene" un 2020. gadā – VSAC "Zemgale" filiālē "Rūja" .

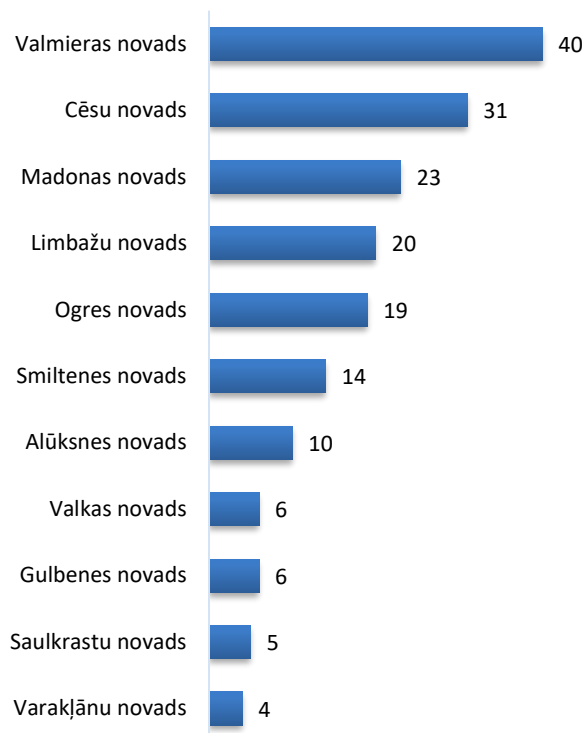
3.20. tabula

Ilgstošas sociālās aprūpes iestādes un tajās esošo personu ar GRT skaits 2016. un 2019. gadā

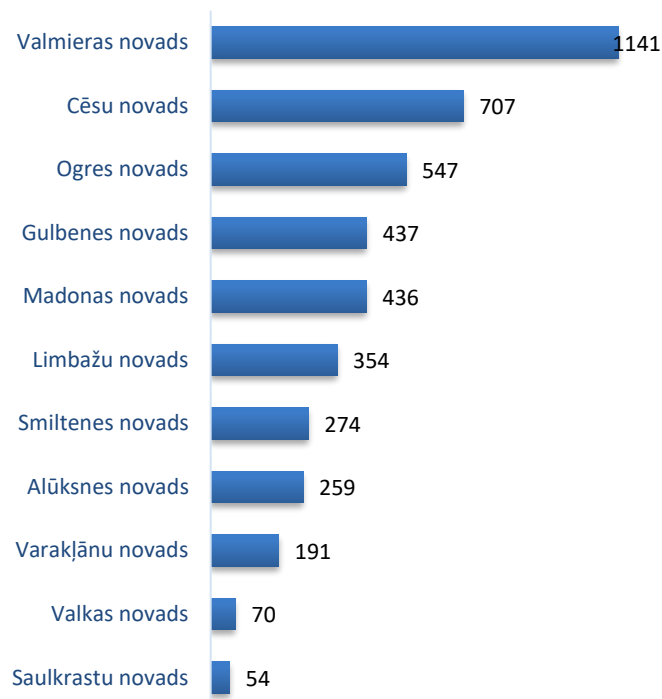
Nosaukums	2016	2019	izmaiņas
VSAC Latgale filiāle "Litene"	258	278	+20
VSAC Vidzeme filiāle "Rūja"	266	266	-
VSAC Vidzeme filiāle "Valka"	90	92	+2
VSIA "RNPC"	74	73	-1
PSAC "Lode"	94	vairs nesniedz valsts apmaksātus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus	-94
VSAC Latgale filiāle "Lubāna"	69	likvidēta	-69
VSIA "SPS"	30	vairs nesniedz valsts apmaksātus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus	-30
Kopā	881	709	-172

[Avots: LM dati, VPR DI plāna ieviešanas izvērtējums, 2020]

Saskaņā ar LM datiem 2019. gadā reģiona pašvaldībās kopumā visvairāk pakalpojumu sniegšanas vietas ir Valmieras novadā (40), Cēsu novadā (31), Madonas novadā (23), Limbažu novadā (20) un Ogres novadā (20), bet vismazāk – Varakļānu novadā (4).

3.86. att. Sociālo pakalpojumu skaits
[Avots: LM Soc. Pak. sniedzēju reģistrs”, 2021]

3.87. att. Sociālo pakalpojumu klientu skaits
[Avots: LM Soc. Pak. sniedzēju reģistrs”, 2021]

No šiem pakalpojumiem tikai 23% sniedza pašas pašvaldības institūcijas. 36% visu pakalpojumu pašvaldības pirka no citas pašvaldības, 28% no nevalstiskajām organizācijām un 13% no privātpersonām. Sociālos pakalpojumus pilnībā pašu spēkiem nodrošināja tikai Lubānas novads.

Sociālos pakalpojumus reģiona pašvaldībās 2019.gadā sniedza kopumā 639 darbinieki, no kuriem desmitā daļa, jeb 61 ir sociālie darbinieki. Visvairāk darbinieku pašas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistīti Gulbenes novadā (105), savukārt, visvairāk sociālo darbinieku Madonas novadā (10). Salīdzinot ar 2014.gadu, sociālo dienestu darbinieku skaits nav būtiski mainījies.

156 darbiniekiem jeb 85% no tiem, kuru funkcijās ietilpst sociālā darba organizēšana un veikšana (dienesta un tā struktūrvienību vadītāji, vietnieki un sociālā darba speciālisti), ir augstākā izglītība sociālajā darbā. Salīdzinot ar 2013.gadu ir nedaudz samazinājies gan šādu darbinieku skaits. Pašvaldību sociālo dienestu sniegtā informācija liecina, ka virknē pašvaldību ir nepietiekams sociālā darba speciālistu daudzums.

2018. gadā Vidzemes reģionā sāka ieviest ES fondu projektu “Vidzeme iekļauj”. Balstoties uz 2020. gada sākumā veikto Vidzemes plānošanas reģiona deinstitucionalizācijas plāna ieviešanas progressa ziņojumu, laika periodā no 2016. gada līdz 2018. gada beigām, bērnu

skaits BSAC ir samazinājies par 29 bērniem (-33,3%), aizbildņu ģimenēs esošo bērnu skaits ir samazinājies par 27 bērniem (-5,8%), bet bērnu skaits audžuģimenēs ir pieaudzis par 21 bērnu (+11,5%).

Saskaņā ar VPR DI plānā sniegto informāciju 2017. gadā VPR teritorijā darbojās 9 BSAC, kuros kopumā uzturējās 200 bērni. Kopš DI plāna izstrādes BSAC skaits VPR ir samazinājies – uz 2020. gada janvāri trīs BSAC ir slēgti. Attiecīgi par 75 bērniem (38%) ir samazinājies arī BSAC esošo bērnu skaits. 2019. gada decembrī VPR esošajos BSAC uzturējās 123 bērni, no kuriem tikai trešā daļa jeb 37 bērni ir no VPR pašvaldībām.

3.21. tabula

Ārpusģimenes aprūpes iestādes un tajās esošo bērnu skaits 2016. un 2019. gadā

BSAC	2016	2019	t.sk. no VPR
BSAC "Gaujiena", Apes novads	15	10	6
ĢAC "Zīļuks", Ērgļu novads	15	14	3
Grašu BC, Cēsaines novads	28	29	0
Gulbenes BĢAC, Gulbenes novads	7	slēgts	
BJĀAAC "Ozoli", Madonas novads	23	11	7
Skangaļu BASAC, Priekuļu novads	16	slēgts	
Smiltenes BĢAC, Smiltenes novads	11	9	9
ĢAC "Saulīte", Valkas novads	20	slēgts	
Valmieras SOS BC, Valmiera	63	50	12
Kopā	198	123	37

[Avots: Avots: Vidzemes plānošanas reģiona deinstitucionalizācijas plāna ieviešanas progress ziņojums 2020, VBTAI dati]

Izglītības pieejamību Vidzemes plānošanas reģionā nodrošina plašs izglītības iestāžu tīkls. 2020./2021. mācību gadā Vidzemē reģistrētas 81 privātās vai dažādu iestāžu dibinātas *pirmsskolas izglītības iestāde*, kuras apmeklē 15 613 bērni. Piecas no tām ir specialās pirmsskolas izglītības iestādes. Vidēji vienu pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē 192 bērni. Salīdzinot situāciju pirms administratīvi teritoriālās reformas, ir pieaudzis gan pirmsskolas izglītības iestāžu skaits (+24), gan bērnu skaits (+11 078).

2020./2021.mācību gadā reģionā darbojas 136 *vispārizglītojošās* skolas, tai skaitā 55 pamatskolas, 33 ģimnāzijas/vidusskolas, 10 sākumskolas, 10 speciālās skolas un 2 vakara (maiņu) skolas, kurās kopumā mācās 30 258 skolēni.

2020./2021.
mācību gadā
Vidzemē

darbojas **81**
pirmsskolas
izglītības iestāde
un **136**
vispār-
izglītojošās
skolas

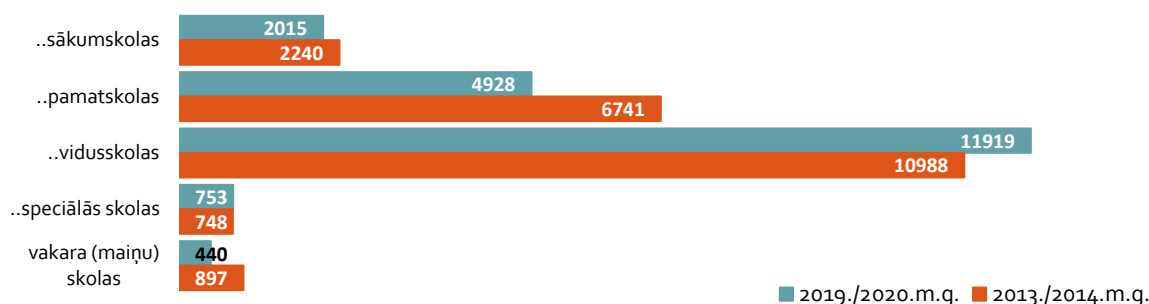
3.22. tabula

Vispārizglītojošo skolu skaits reģionos 2019./ 2020. mācību gadā [Avots: CSP]

Plānošanas reģions	Sākumskolas	Pamat-skolas	Ģimnāzijas/vidus-skolas	Speciālās izglītības iestādes	vakara (maiņu) skolas	Kopā
Rīgas	10	23	100	11	2	146
Pierīgas	14	51	48	7	-	120
Vidzemes	10	56	34	9	2	111
Kurzemes	13	46	39	7	1	106
Zemgales	8	41	39	8	5	101
Latgales	3	49	60	9	2	123
Valstī kopā	58	266	320	51	12	707

[Avots: CSP]

Salīdzinot ar 2014.gadu kopējais skolēnu skaits Vidzemē ir samazinājies par 1559 izglītojamiem. Visvairāk ir krities pamatskolu (-1786) un vidusskolu (-5356) audzēkņu skaits, samazinājies ir arī speciālo skolu (-440) un vakara (maiņu) skolu (-435) audzēkņu skaits. Toties pieaudzis ir sākumskolu audzēkņu skaits (+1529). 2014.gadā vidēji vienā vispārizglītojošajā skolā mācās 149 skolēni, kas ir par 37 skolēniem mazāk kā 2007.gadā.

3.88. att. Skolēnu skaita izmaiņas Vidzemē 2007 - 2014
[Avots: CSP]

Vidzemes plānošanas reģionā tradicionāli ir visaugstākais vispārējās izglītības skolās strādājošo pedagogu skaita īpatsvars attiecībā pret skolēnu skaitu valstī. 2019./2020 mācību gadā reģiona skolās mācās vidēji 5,0 skolēni uz 1 pedagogu. Kopējais pedagogu skaits reģionā 2014.-2019.gadā ir samazinājies par -311 (7,8%), kas ir otrais viszemākais rādītājs starp visiem reģioniem.

Vidzemes reģionā 2020./2021. mācību gadā profesionālās izglītības programmas apguva 2367 studenti jeb 8,8% no profesionālās izglītības studentu kopskaita Latvijā. Vidzemes reģionā atrodas 4 no 21 IZM pakļautības profesionālās izglītības iestādēm un viena pašvaldības profesionālā vidusskola. VPR darbojas arī Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas vidusskola, kas ir KM pakļautībā, kas realizē profesionālās ievirzes izglītības programmas, profesionālās vidējās izglītības programmas, kā arī profesionālās ievirzes vidējās izglītības programmas.

Atbilstoši Valsts izglītības informācijas sistēmā pieejamajiem datiem tikai četrās VPR profesionālās izglītības iestādēs - Priekuļu tehnikumā, Smiltenes tehnikumā, Ogres tehnikumā un Valmieras profesionālajā vidusskolā - audzēkņu skaits ir lielāks par 300.

3.23. tabula

Profesionālās izglītības skolās studējošo skaits 2020./ 2021. mācību gadā

Izglītības iestāde	Izglītojamo skaits
Smiltenes tehnikums	746
Valmieras tehnikums	594
Vidzemes Tehnoloģiju un dizaina tehnikums	702
Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas vidusskola	58
Valmieras Dizaina un mākslas vidusskola	120
Ogres tehnikums	1283

[Avots: VIISIZM]

Vidzemē tiek piedāvātas ļoti dažādas izglītības programmas šādās jomās: ēdināšanas pakalpojumi būvdarbi, autotransports, kokizstrādājumu izgatavošana, restorānu pakalpojumi, viesnīcu pakalpojumi, lauksaimniecība un tūrisma pakalpojumi. Reģionā iespējams mācīties arī tādās izglītības programmās kā: datorsistēmas, administratīvie un sekretāra pakalpojumi, veterinārmedicīna, mehatronika, telemehānika un loģistika, tekstiliju ražošanas tehnoloģiju un izstrādājumu izgatavošana u.c.

3.24. tabula

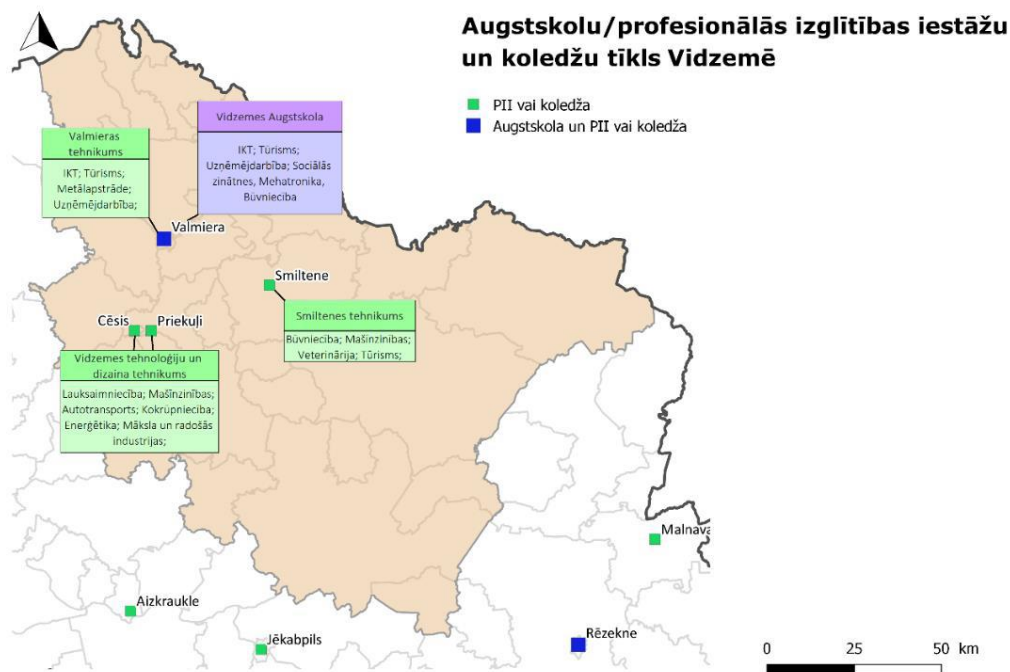
Reģiona profesionālās izglītības iestāžu īstenotās profesionālās izglītības programmas

Smiltenes tehnikums	Vidzemes Tehnoloģiju un dizaina tehnikums
• Būvniecība • Ceļu būve • Ēdināšanas pakalpojumi • Sociālā aprūpe • Autotransports • Kokizstrādājumu izgatavošana • Šūto izstrādājumu ražošanas tehnoloģija • Mazumtirdzniecība • Grāmatvedība • Restorānu pakalpojumi • Hidrobūve • Viesnīcu pakalpojumi • Veterinārmedicīna • Iopkopība	• Administratīvie un sekretāra pakalpojumi • Apbģērbu dizains • Augkopība • Autotransports • Būvdarbi • Datorsistēmas, datubāzes un datortīkli • Dizains • Ēdināšanas pakalpojumi • Energģtika un elektrotehnika • Kokizstrādājumu izgatavošana • Maģinģinģbas • Programmģšana • Restaurģcija • Telekomunikģcijas • Lauksaimniecģba
Valmieras Tehnikums - Administratģvie un sekretģra pakalpojumi - Ēdinģšanas pakalpojumi - Gaģas produktu raģģšana - Grģmatvedģba - Inģeniertehnika, mehģnika un maģģnbģves tehnoloģģja - Metģlapstrģde - Mehatronika	Valmieras Mģkslas vidusskola -Apģģrbu dizains -Interjera dizains - Fotodizains -Metģla izstrģdģjumu dizains -Reklģmas dizains

- Programmēšana - Pārtikas produktu tehnoloģija - Restorānu pakalpojumi - Telemehānika un loģistika	- Vizuāli plastiskā māksla
Ogres tehnikums • Administratīvie un sekretāra pakalpojumi • Būvdarbi • Datorsistēmas, datubāzes un datortīkli • Dizains • Ēdināšanas pakalpojumi • Elektronika • Grāmatvedība • Interjera dizains • Kokizstrādājumu izgatavošana • Mašīnzinības • Mežsaimniecība • Mežsaimniecības tehnika • Vides dizains • Viesnīcu pakalpojumi • Vizuālās saziņas līdzekļu māksla	Alfrēda Kalniņa Cēsu Mūzikas vidusskola • <i>Mūzika (populārā un džeza mūzika) – ģitāras spēle</i> • <i>Mūzika (populārā un džeza mūzika) – klavierspēle</i> • <i>Mūzika (populārā un džeza mūzika) – sitaminstrumentu spēle</i> • <i>Vokālā mūzika – akadēmiskā dziedāšana</i> • <i>Deja</i> • <i>Dirigēšana – kora dirigēšana</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – eifonija spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – flautas spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – klarnetes spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – mežraga spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – saksofona spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – trombona spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – trompetes spēle</i> • <i>Pūšaminstrumentu spēle – tubas spēle</i> • <i>Sitaminstrumentu spēle</i> • <i>Stīgu instrumentu spēle – čella spēle</i> • <i>Stīgu instrumentu spēle – ģitāras spēle</i> • <i>Stīgu instrumentu spēle – kokles spēle</i> • <i>Stīgu instrumentu spēle – vijolspēle</i> • <i>Taustiņinstrumentu spēle – akordeona spēle</i> • <i>Taustiņinstrumentu spēle – klavierspēle</i>

- [Avots: niid.lv, 2020]

Augstāko izglītību Vidzemes reģionā iespējams iegūt vienīgajā reģionālajā augstskolā Vidzemes augstskolā, kā arī kopumā vairāku citu augstskolu filiālēs: Latvijas Universitāte (Alūksnē, Cēsīs, Madona), biznesa augstskola „Turība” (Cēsīs), Baltijas Starptautiskā akadēmija (Smiltene), kā arī RTU studiju un zinātnes centrs Cēsīs.

3.89. att. Augstskolu/profesionālās izglītības iestāžu un koledžu tīkls Vidzemē
[Avots: Taisnīgas pārkārtošanas teritoriālā plāna projekts, 2020]

Vidzemes augstskola darbojas gan kā augstākās izglītības iestāde, gan kā mūžizglītības centrs, gan kā reģiona pētniecības un inovāciju centrs. Augstskolā ir iespējams apgūt gan sociālo zinātņu programmas - biznesa (vides) vadība, tūrisma organizācija un vadības, komunikācija un sabiedriskās attiecības, mediju studijas un žurnālistika, stratēģiskā komunikācija un pārvaldība, gan inženierzinātņu programmas - kibernetikas inženierija, sociotehnisko sistēmu modelēšana, mehatronika. Augstskolā ir attīstīta starptautiskā sadarbība, kā arī izveidoti un darbojas divi pētniecības institūti - Sociotehnisku sistēmu inženierijas institūts un Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts.

Lai sekmētu lietišķo pētniecību, kā arī zinātniskās darbības rezultātu pārnesi uz tautsaimniecību, 2014.gada septembrī ViA tika izveidota īpaša struktūrvienība – Zināšanu un tehnoloģiju centrs, kura galvenais uzdevums ir augstskolas intelektuālā potenciāla, tehnoloģiju un inovāciju pārnese uz tautsaimniecību un mūžizglītības pieejamības veicināšana Vidzemes reģionā, Latvijā un ārvalstīs. ZTC iekļauj arī līdz šim funkcionējošā Mūžaizglītības centra funkcijas.

Vidzemes plānošanas reģionā darbojas vairākas *pētnieciskās iestādes*: *Priekuļu pētniecības centrs*, kas ir Agrosursu un ekonomikas institūta struktūrvienība un veic zinātniskos pētījumus un izstrādā inovatīvas tehnoloģijas Latvijas augkopības nozares ilgtspējīgas attīstības un konkurētspējas veicināšanai; *Vides risinājumu institūts* – fonds, kas, izmantojot jaunākās informācijas tehnoloģijas, īpaši aviācijā bāzētu attālo izpēti, rada

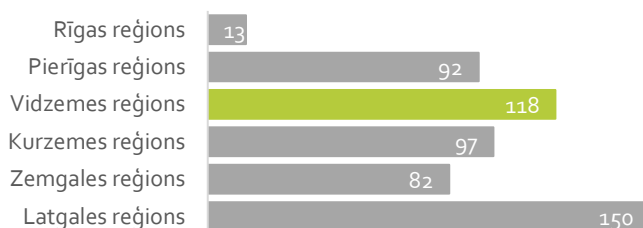
zināšanas un praktiski pielietojamus risinājumus pārdomātai un ilgtspējīgai vides un dabas resursu izmantošanai.

Vidzemes plānošanas reģionā *mūžizglītību un pieaugušo izglītību* iespējams apgūt dažādos pieaugušo izglītības centros, piemēram, Madonas novada izglītības pārvalde, Vidzemes augstskolas Mūžizglītības centrā Valmierā, Latvijas – Igaunijas institūtā Valkā u.c. Par mūžizglītības kompetences centru reģionā uzskatāms Vidzemes Augstskolas Mūžizglītības centrs. Pieaugušo izglītības piedāvājums reģionā netiek sistemātiski koordinēts.

Vidzemes reģiona iedzīvotāju dzīves un darba apstākļu kvalitātes uzlabošanai tiek attīstīta *kultūras infrastruktūra*, nodrošinot kultūras pasākumu pieejamību reģionos un sniedzot iedzīvotājiem radošo izpausmju iespējas, tādējādi sekmējot vērtību inovāciju ieviešanu saimnieciskās dzīves organizēšanā. Kultūras infrastruktūras galveno pārklājumu reģionā veido bibliotēkas, saietu nami un muzeji, kā arī kultūrizglītības iestādes, kas bieži darbojas arī kā sabiedriski nozīmīgi mūžizglītības centri. Kultūras namiem, muzejiem un citām kultūrizglītības iestādēm ir liels attīstības potenciāls, veidojot reģionālos amatniecības etnogrāfiskās kultūras centrus, sekmējot vietējo iedzīvotāju nodarbinātību un mikro-ražošanas attīstību. Muzeju darbība tiek savietota ar citu kultūras tūrisma objektu apskates iespējām, pastāvīgi pilnveidojot tūrisma maršrutos iekļauto pakalpojumu piedāvājumu.

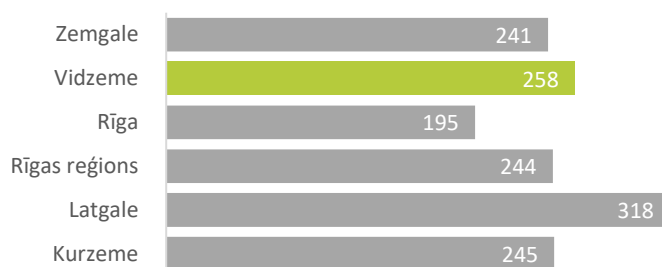
Vidzemē ir visvairāk kultūras centru uz 1 iedzīvotāju

Vidzeme tradicionāli tiek saukta par latviešu dziesmu svētku šūpuli. Tradicionālās kultūras un amatiermākslas procesa nepārtrauktības nodrošināšana organizatoriski saistīta ar kultūras un tautas namiem. Vidzemes reģionā ir liels skaits kultūras centru (118), to apsteidz tikai Latgales reģions ar 150 kultūras centru. Vidzemē kopš 2014. gada kultūras centru skaits ir samazinājies – 2014. gadā bija 120 kultūras centri. Ņemot vērā, ka Vidzemes reģions ir mazāk apdzīvots par Latgales reģionu, kultūras centru attiecība pret 1 iedzīvotāju reģionā ir visaugstākais – apmēram 1 kultūras centrs uz 1558 Vidzemes reģiona iedzīvotājiem. Augsts kultūras centru skaits liecina par kultūras un radošo industriju attīstības perspektīvām reģionā.

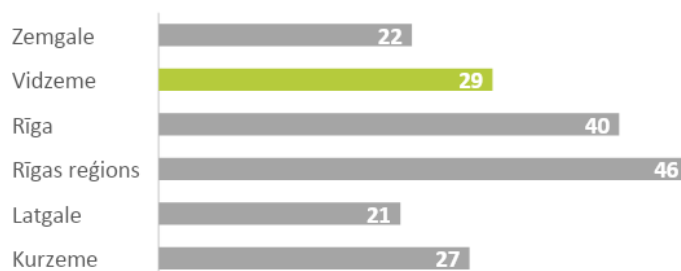
3.90. att. Kultūras centru skaits reģionos
[Avots: Latvijas kultūras datu portāls, 2020]

Vēl blīvāk nekā kultūras centri, Vidzemi pārklāj *publisko bibliotēku* tīkls. Latvijā kopumā kopš 2014. gada ir palielinājies bibliotēku skaits, bet tas ir saistīts s ar izglītības iestāžu bibliotēku iekļaušanu vienotā bibliotēku uzskaites sistēmā. Salīdzinot ar situāciju pirms administratīvi teritoriālās reformas, Vidzemes reģionā 2014. gadā reģionā bija 128 bibliotēkas, bet 2021. gadā – 202 bibliotēkas. Bibliotēkas pēdējos gados ir piedzīvojušas vērienīgus infrastruktūras un programmatūras uzlabošanas darbus. Publisko bibliotēku loma ir paplašinājusies, tās daudzviet ir vienīgā vieta, kur iedzīvotāji var saņemt kultūras, informācijas, sociālos un tālākizglītības pakalpojumus, un tām ir ievērojama sociāla un ekonomiska ietekme uz iedzīvotāju labklājību un sabiedrības attīstību.

3.91. att. Bibliotēku skaits reģionos
[Avots: Latvijas kultūras datu portāls, 2020]

Nozīmīgs kultūras piedāvājuma veidotājs ir *muzeji*. Saskaņā ar Latvijas kultūras portāla datiem par akreditētajiem muzejiem, Vidzemē 2021.gadā darbojas 42 dažāda profila muzeji. Precīza informācija par privāto, bieži vien neakreditēto muzeju skaitu Vidzemes reģionā nav pieejama, kaut arī šie muzeji veido nozīmīgu daļu no kultūras un kultūras tūrisma piedāvājuma reģionā. Kopš 2014. gada gan Latvija, gan Vidzemē muzeju skaits kopumā ir pieaudzis.

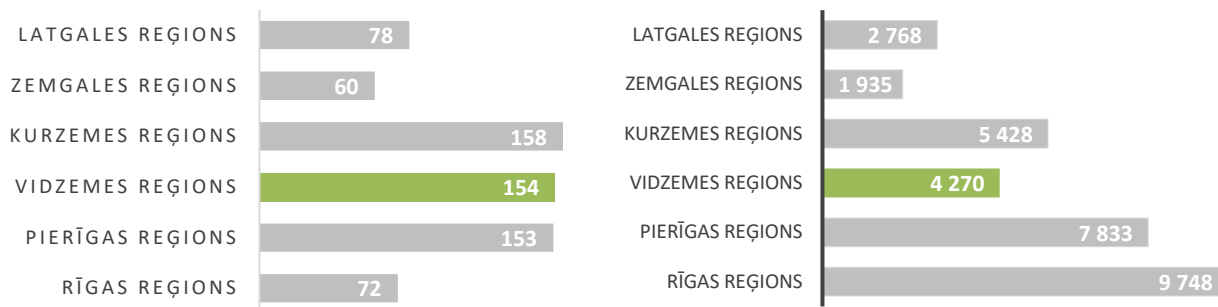

3.92. att. Muzeju skaits reģionos
[Avots: Latvijas kultūras datu portāls, 2020]

Vidzemes reģionā darbojas viens profesionāls teātris – Valmieras Drāmas teātris. Neskatoties uz teritoriālo piederību Vidzemes reģionam, Valmieras drāmas teātris ir valsts dibināts un joprojām ir valsts pārvaldībā (salīdzinot ar citiem reģionu teātriem, tāpat tiek

pārvaldīts arī Daugavpils teātris, bet Liepājas teātris vēl joprojām atrodas pašvaldības pārvaldībā).

2014. gada maijā tika atvērta Vidzemes koncertzāle “Cēsis”, kurā ietilpst akustiskā koncertzāle ar 800 vietām, kamerzāle ar Ugāles meistara Jāņa Kalniņa restaurētām ērgelēm, vēl viena kamerzāle, kurā paredzēta kino rādīšanas iespēja, Alfrēda Kalniņa Cēsu mūzikas vidusskolas mācību telpas, Vidzemes kamerorķestra un amatierkolektīvu mēģinājumu telpas, mākslas galerija un kafejnīca. Kopš atklāšanas 2014. gada pavasarī koncertzālē „Cēsis” norit aktīva kultūras dzīve – augsti profesionālu mākslinieku koncerti, dramatisko teātru izrādes,

mākslas izstādes, kino seansi.

Vidzemes reģionā ir labi attīstīta *tūrisma infrastruktūra*, sevišķi, dažāda veida naktsmītnes un ēdināšanas iestādes.

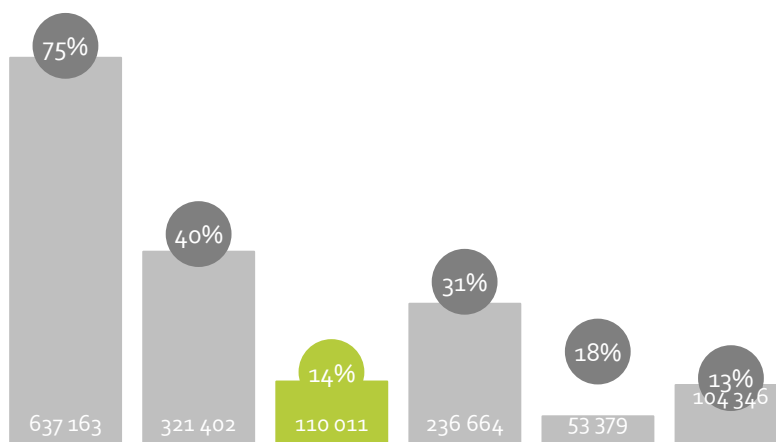
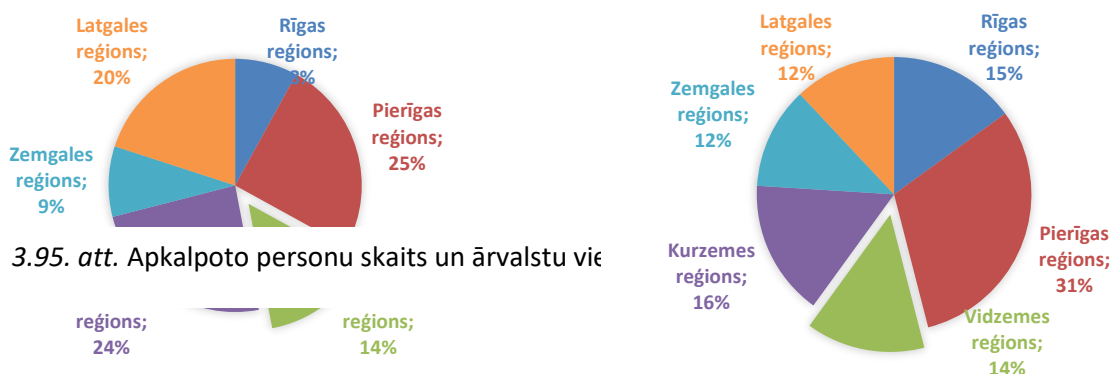
Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, 2020.gadā pirms administratīvi teritoriālās reformas Vidzemes reģionā bija 154 tūrisma naktsmītnes, kas skaita ziņā bija tuvu gan no Pierīgas, gan Kurzemes reģionam. Gultasvietu skaita ziņā Vidzemes reģions (4270 gultasvietas) apsteidza Zemgales reģionu (1935 gultasvietas) un Latgales reģionu (2768).

Pēc administratīvi teritoriālās reformas lielākais tūrisma mītnu skaits ir Cēsu novadā (45; dati nav pilnīgi, jo Centrālā statistikas pārvalde nav ieguvusi uzticamus datus par bijušā Jaunpiebalgas novada teritoriju), Valmieras novadā (32; dati nav pilnīgi, jo Centrālā statistikas pārvalde nav ieguvusi uzticamus datus par bijušā Rūjienas novada teritoriju) un Madonas novadā (27). Vismazākais tūrisma mītnu skaits ir Varakļānu novadā (1), Valkas novadā (6) un Saulkrastu novadā (9). Gultasvietu skaits ir proporcionāls tūrisma mītnu skaitam novadā – lielākais skaits gultasvietu ir Cēsu novadā (1383), Valmieras novadā (978) un Madonas novadā (792), vismazākais – Varakļānu novadā (8), Valkas novadā (132) un Saulkrastu novadā (274).

Analizējot Latvijas iedzīvotāju braucienus pa Latviju 2020. gadā (pirms administratīvi

3.93. att. Tūrisma mītņu un gultasvietu un skaits reģionos [Avots: CSP, 2020]

viēto tūristu. Jāņem vērā, ka Covid-19 pandēmija būtiski ietekmēja tūrisma nozari, tāpēc, iespējams, lielāks skaits iedzīvotāju izvēlās ceļot valsts iekšienē, sekojot ieteikumiem izvairoties no garajiem braucieniem. **3.94. att. Latvijas iedz. braucieni pat Latviju galamērķa – vairāku dienu brauciens un vienas dienas brauciens [Avots: CSP, 2021]**

Apskatot ārvalstnieku īpatsvaru apkalpoto personu skaitā, redzams potenciāls to palielināt attālākajos Latvijas reģionos. Pašlaik vairākums ārvalstu tūristu pavada laiku Rīgā un Pierīgā, taču ar pievilcīgāka tūrisma piedāvājuma palīdzību tos būtu iespējams piesaistīt arī citos Latvijas reģionos. 2020. gadā Covid-19 pandēmijas rezultātā valstī bija apgrūtināta ieceļošana ārzemju pilsoņiem, tāpēc, salīdzinot ar 2019. gada datiem, ir redzams ārzemnieki īpatsvara samazinājums visos reģionos.

Lielākais apkalpoto personu skaits 2020. gadā ir Cēsu novadā (vismaz 45 538), Limbažu novadā (vismaz 36 529) un Valmieras novadā (vismaz 22 016).

Jāņem vērā, ka dati nav pilnīgi, jo konfidencialitātes vai apšaubāmu datu dēļ nav pieejama statistika par apkalpotajām personām vairākās bijušajās pašvaldībās (piemēram, bijušajā Mazsalacas, Naukšēnu, Rūjienas un Strenču novadā).

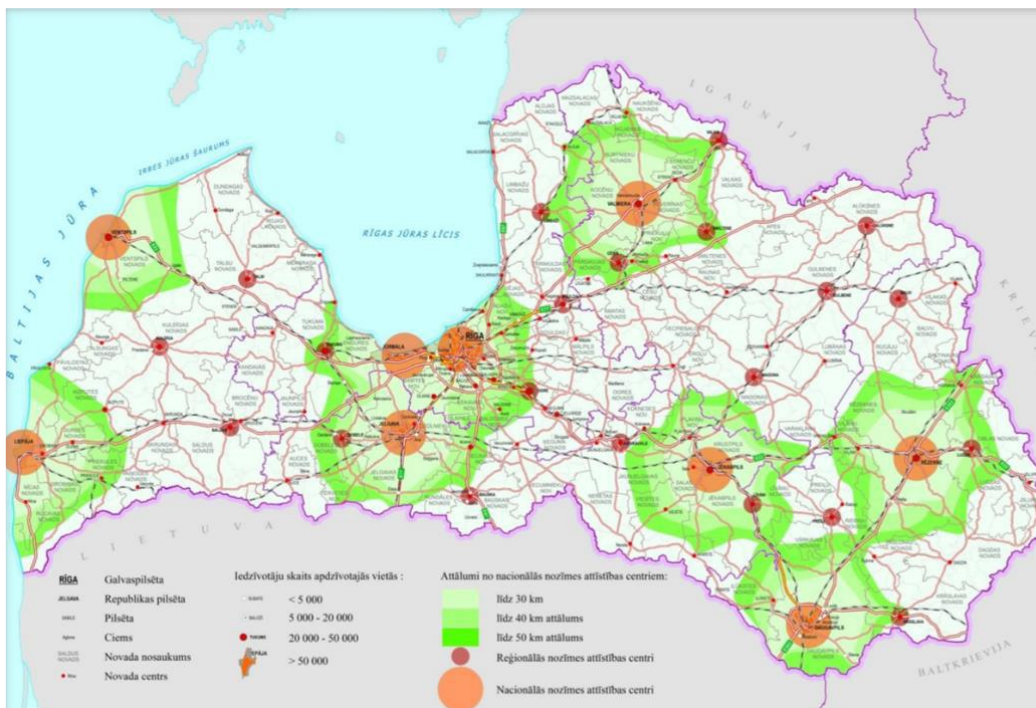
3.5. SADARBĪBA UN FUNKCIONĀLĀS SAITES

3.5.1. FUNKCIONĀLĀS SAITES

Funkcionālās saites ietver informāciju par iedzīvotāju pārvietošanos, dažādu pakalpojumu izmantošanu, pašvaldību sadarbību. Intensīvas funkcionālās saites norāda gan uz potenciālo konkurenci, gan arī uz iespējamo sadarbību starp attīstības centriem. Funkcionālās saites pārsniedz administratīvo teritoriju robežas un to apzināšana palīdz labāk īstenot uz vietu orientētas attīstības pieejas.

Vietas, kuras funkcionē kā attīstības centri ap sevi veido vairāk dažādu funkcionālo saišu. Ap šīm veidojās t.s. *ietekmes areāli*, kuru aptvērtā teritorija ir atkarīga no tādiem nepastarpinātiem rādītājiem kā iedzīvotā svārstmigrācijas, ceļu infrastruktūras, iedzīvotāju ienākumu nodokļu plūsmas, uzņēmumiem, kā arī no pastarpinātiem rādītājiem - iedzīvotāju skaita izmaiņām, bezdarba līmeņa, demogrāfiskās slodzes un citiem indikatoriem.

Vidzemes izteikti policentrisko apdzīvojuma struktūru ietekmē divi nacionālas nozīmes ietekmes areāli - Valmiera un Rīga, kā arī vismaz astoņi reģionālas nozīmes attīstības centru ietekmes areāli. Daļa no reģiona teritorijas atrodas ārpus ietekmes areālu robežām, taču dažu attīstības centru ietekmes areāli Rīgas un Latgales virzienā sniedzas arī ārpus reģiona teritorijas, kā arī atrasties ārpus reģiona esošu ietekmes areālu sfērā, arī pārrobežu kontekstā (Valgas ietekme Valgā, Rīgas ietekme Ogrē, Austrumvidzemes centru ietekme Ziemeļlatgalē un otrādi, u.c.)

3.96. att. Ietekmes areāli [Avots: Valsts reģionālās attīstības aģentūra. (2013) *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums*, 38. lpp.]

Valmieras ietekmes areāls

Atšķirībā no pārējiem plānošanas reģioniem Vidzemes teritorijā ir tikai viens izteikts nacionālās nozīmes attīstības centra ietekmes areāls, kas ietver tuvākos reģionālās nozīmes attīstības centrus - Cēsis, Limbažus un Smilteni. Šis ietekmes areāls, kas pazīstams ar nosaukumu "Vidzemes trijstūris," izveidojusies par ekonomiski spējīgāko un attīstītāko reģiona funkcionālo teritoriju. Vidzemes teritoriālajā perspektīvā *trijstūris* tiek saukts arī par Ziemeļu, jeb *kreiso spārnu* pretstatā Dienvidu, jeb *labējā spārna*, funkcionālajai teritorijai ap Madonu, Gulbeni un Alūksni. Valmieras ietekmes vairāk izpleties Ziemeļu virzienā sasniedzot Rūjieni un Valku. Rietumu virzienā tas sniedzas līdz Limbažiem, bet Dienvidos sasniedz autoceļu Rīga-Pleskava. Valmieras ietekmes areāla iedzīvotāju blīvums ir ievērojami lielāks teritorijā starp Valmieru un Cēsīm, bet ne tik liels virzienā no Valmieras līdz pierobežai. Valmieras ietekmes areāla robežas nesakrīt ar novadu robežām. Kopējā Valmieras un tā ietekmes areāla platība aizņem 3262 km², kas ir pārliecinoši lielākais reģionā gan pēc platības, gan iedzīvotāju skaita. Kopā ar Cēsīm un Smilteni, šo pilsētu ietekmes areāli apvieno vairāk nekā pusi visu reģiona iedzīvotāju.

Pēc 2013. g. *Exocolo Latvija* un *Draugiem.lv* veiktās aptaujas salīdzinājumā ar citiem ietekmes areāliem Valmierā bija vismazāk iedzīvotāju, kuri desmit gadu nākotnē vēlētos dzīvot citur (21,2%). Salīdzinoši zems šādi domājošo īpatsvars ir arī Cēsu ietekmes areāla

iedzīvotājiem (28,5%) (sk. 19. tabulu). Par Valmieras kā attīstības centra nozīmi liecina tas, ka daudz Valmieras ietekmes areālā dzīvo tie, kuriem deklarētā dzīvesvieta atrodas citur. Tomēr salīdzinājumā ar citiem nacionālas nozīmes ietekmes areāliem Valmieras ietekme šobrīd vairāk izpaužas nodrošinot izglītības un sociālos pakalpojumus reģiona Ziemeļu daļas pašvaldībām un tās ietekme darba vietu nodrošināšanā vēl nav tik plaša kā citiem nacionālās nozīmes attīstības centriem. Valmieras ietekmes areāla respondenti vairāk kā citi arī atzinuši, ka Valmiera viņiem ir arī nozīmīgs kultūras un izklaides pasākumu centrs.

Lai arī Vidzemē ir tikai viens izteikts attīstības centra ietekmes areāls, reģiona Dienvidu daļā ietekmi atstāj arī Jēkabpils un Rēzekne. Rīgas ietekmes areāla ietekme vērojama visā Vidzemes plānošanas reģionā, bet īpaši reģiona Dienvidu daļā un teritorijās, kas atrodas tālāk no ietekmes areāliem. Attālākajās teritorijās t.sk. Gulbenes, Alūksnes, Madonas Balvu gadījumā nozīmīgs ir reģionālo attīstības centru "pievilkšanas efekts" darba, iepirkšanās un veselības pakalpojumu nodrošināšanā. Ņemot vērā administratīvi teritoriālo reformu ir paredzams, ka gan nacionālas, gan reģionālas nozīmes centru ietekmes areāli mainīsies.

Reģionālās nozīmes attīstības centru ietekmes areāli

Reģionālās nozīmes attīstības centru ietekmes areāli atrodas ap Alūksni, Cēsīm, Gulbeni, Madonu, Ogrī, Smiltēni un Valku. Šo areālu raksturojums sniegts 3.18. tabulā.

- *Alūksnes ietekmes areāls* pārklājas ar Balvu un Gulbenes sasniedzamības zonām un tā teritorija ir 1826 km². Alūksnes ietekmes areālā dzīvo 20 087 iedzīvotāji. Alūksnes ietekmes areāls ietver Apes pagastu un Apes pilsētu. Tajā ir viena no zemākajām atšķirībām starp deklarēto un faktisko dzīvesvietu. Kopējā pakalpojumu pieejamība ārpus Alūksnes ir diezgan zema. Absolūtais vairākums iedzīvotāju pēc pakalpojumiem vai darba dēļ dodas ārpus savas faktiskās dzīves vietas. Alūksnes loma izteiktāka ir ģimenes ārsta apmeklēšanas un iepirkšanās aspektā.
- *Cēsu ietekmes areāls* aizņem 2804km² un ietver Amatas, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Cēsu, Vecpiebalgas un Jaunpiebalgas novadus. Tajā ieskaitot centru dzīvoja 49738 iedzīvotāji. Cēsu ietekmes areāls ir otrais lielākais aiz Valmieras pēc iedzīvotāju skaita. Cēsu ietekme ir izteiktāka Madonas virzienā, bet mazāk izteikta Smiltēnes un Siguldas virzienā. Cēsu iedzīvotāji salīdzinoši mazāk kā citi apgalvojuši ka pēc desmit gadiem plāno dzīvot citur. Ietekmes areālā ir salīdzinoši augsta pakalpojumu pieejamība. Būtiskāka ietekme uz Cēsu ietekmes areālu ir Rīgai. Arī Cēsu ietekmes areālā absolūtais vairākums pēc pakalpojumiem vai nodarbinātības

iemesla dēļ dodas ārpus savas faktiskās dzīvesvietas. Tomēr Cēsīs un Valmierā šādu iedzīvotāju ir salīdzinoši mazāk kā citos ietekmes areālos.

- *Gulbenes ietekmes areāls* aizņem 1875 km² ietverot apkārtējos pagastus. Gulbenes ietekmes areāls ir vienīgs, kura robežas sakrīt ar novada robežām. Tajā ir samērā augsta atšķirība starp deklarēto un faktisko dzīves vietu. Samērā daudz Gulbenes iedzīvotāji aptaujā (38%) norādījuši, ka vēlētos dzīvot citur, tomēr Gulbene ir būtisks darba devējs apkārtējo teritoriju iedzīvotājiem. Būtiskāka ekonomiskā ietekme pēc iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieskaitījumiem uz Gulbenes ietekmes areālu ir Rīgai nevis tuvākajiem attīstības centriem (Jēkabpili un Rēzeknei).
- *Limbažu ietekmes areāls* iekļaujas Valmieras tiešās sasniedzamības zonā, kā arī tās ietekmes areāls daļēji pārklājas ar Cēsu tiešās sasniedzamības zonu. Kopējā Limbažu kā attīstības centra ietekmes areāla platība ir 2173 km², tai skaitā Limbažu pilsētas platība 9 km². Limbažu ietekmes areālu raksturo augsts iedzīvotāju blīvums attīstības centrā, bet zems - pārējā areāla teritorijā. Tikai 19,1% iedzīvotāju, kuriem Limbaži ir faktiskā dzīvesvieta, aptaujā norāda, ka viņu deklarētā dzīvesvieta atrodas citur – un tas ir viens no zemākajiem deklarētās un faktiskās dzīvesvietas atšķirības rādītājiem starp visiem attīstības centriem.
- *Madonas ietekmes areāla* platība ir 3354 km² un tajā ietilpst Ērgļu, Cesvaines, Madonas, Varakļānu, Lubānas novadi un trīs pilsētas. Kopējais iedzīvotāju skaits ietekmes areālā bija 39933, kas bija trešais lielākais starp reģiona ietekmes areāliem. Madonas ietekmes areāls atrodas Jēkabpils areāla un Gulbenes areāla sasniedzamības zonā un tam ir vairāk saīšu arī ar Rīgas ietekmes areālu. Madonas ietekmes areāls ir nozīmīgs darba devējs visai plašā teritorijā, tomēr samērā daudz iedzīvotāju aptaujā atbildējuši, ka nākotnē vēlētos dzīvot citur. Ietekmes areāla respondentu vērtējumā Madonai ir samērā augsti rādītāji ārstu-speciālistu apmeklēšanā, bet zemāki rādītāji darba vietas, mācību, studiju un ģimenes ārsta apmeklēšanā.
- *Ogres ietekmes areāls* ir Rīgai tuvākais ietekmes areāls. Infrastruktūra, transporta savienojumi, darba tirgus specifika un daudzi cita faktori nosaka skaidru ikdienas sintēzi Rīgas ietekmes areālā. Kopējā Ogres kā attīstības centra ietekmes areāla platība ir 1134 km², taču pati pilsēta izvietojusies attiecīgā novada teju pašos dienvidrietumos, kas būtiski vājina attīstības centra ietekmi novada tālākajos nostūros ziemeļos un austrumos. Absolūtais vairākums iedzīvotāju pēc pakalpojumiem vai nodarbinātības iemesla dēļ dodas ārpus savas faktiskās dzīvesvietas (pagasta vai pilsētas). Pie tam – lielākajā daļā Ogres ietekmes areāla

apdzīvo vietu iedzīvotāji ārpus savas faktiskās dzīves vietas izmanto vismaz pusi no nepieciešamajiem pakalpojumiem.

- *Smiltenes ietekmes areāls* iesniedzas Valmieras ietekmes areālā un pārklājas ar Valkas ietekmes areālu. Smiltenes areāla kopējā platība ir 1677 km² un tajā ietilpst Smiltenes, Apes (izņemot Apes pagastu un pilsētu novadi), kā arī Vijciema un Zvārtavas pagasti Valkas novadā. Iedzīvotāju aptaujā samērā maz iedzīvotāju atzina, ka nākotnē vēlētos dzīvot citur. Būtiska ietekme uz Smiltenes ietekmes areāla ekonomiku ir IIN nodokļu paskaitījumiem no Rīgas. Smiltenes novads ir nozīmīgākais darba devējs tikai novada ietvaros. Smiltenes kā attīstības centra loma izteiktākā ir ikdienas pārtikas iepirkumu un ģimenes ārsta apmeklēšanas aspektā. Ietekmes areāla iedzīvotāji zemāk novērtējuši Smiltenes piesaisti apģērbu un apavu iegādes, kā arī ārstu - speciālistu apmeklēšanas aspektā.
- *Valkas ietekmes areāls* pēc platības ir vismazākais reģionā. Tas aizņem tikai 473 km² un tajā ietilpst Valkas pilsēta un četri Valkas novada pagasti ar 8192 iedzīvotājiem. Valkas ietekmes areāls pārklājas ar Valmieras un Smiltenes tiešās sasniedzamības zonu. Valkā ir viena no zemākajām atšķirībām starp iedzīvotāju deklarēto un faktisko dzīves vietu. Salīdzinoši daudz ietekmes areāla respondenti atzīst, ka Valka viņiem ir nozīmīga kā darba vieta, vieta pārtikas iegādei, kultūras un izklaides pasākumiem, ģimenes ārsta apmeklēšanai. Samērā liela ietekme IIN paskaitījumos ir Rīgai. Nozīmīga ietekme izglītības un veselības pakalpojumu pieejamībā ir Valgai. Valka un Valga vēsturiski veidojusies ciešā funkcionālā sasaistē ar Igaunijas pilsētu Valgu. Salīdzinājumā ar pārējiem Vidzemes ietekmes centriem Valkā bija vairāk iedzīvotāju, kuri desmit gadu nākotnē apsvērtu mainīt dzīves vietu (39,5%).
- *Teritorijas ārpus ietekmes centru areāliem*. Vairākas Vidzemes teritorijas atrodas ārpus centru ietekmes areāliem. Šāda tendence vērojama Vidzemes Ziemeļu un Austrumu pierobežā, kā arī vidienē - atsevišķās Lubānas, Raunas, Vecpiebalgas novadu vietās, kurās attālums līdz reģionālās nozīmes attīstības centriem pārsniedz 50km.

Attīstības centru ietekmes areāli

Attīstības centra ietekmes areāls	Areāla platība (km ²)	Iedz. sk. ietekmes areālā ieskaitot centru (Pārrēķināts pēc 2021.gada datiem)	Ietekmes areālā agrāk ietilpstošie novadi / pagasti	Tuvākie attīstības centri
Valmieras	3262	49011	Kocēnu, Beverīnas, Strenču, Rūjienas, Naukšēnu, Mazsalacas, kā arī Kārķu pag. Valkas novadā un Braslavas un Alojās pagasti Alojās novadā	Rīga, Cēsis, Smiltene, Limbaži
Alūksnes	1826	16750	Alūksnes, kā arī Apes pagasts un Apes pilsēta	Gulbene, Balvi
Cēsu	2804	44535	Amatas, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Cēsu, Vecpiebalgas, Jaunpiebalgas	Amatas, Pārgaujas, Priekuļu, Raunas, Cēsu, Vecpiebalgas, Jaunpiebalgas
Gulbenes	1875	20795	Gulbenes	Rēzekne, Balvi, Alūksne
Limbažu	2173	21656	Limbažu (izņemot Skultes pagastu), Salacgrīvas (izņemot Salacgrīvas pilsētu un Ainažu pilsētu), kā arī Lēdurgas pagasts Krimuldas novadā, Staiceles un Brīvzemnieku pagasti Alojās novadā	Valmiera, Cēsis, Sigulda
Madonas	3354	33722	Ērgļu, Cēsvaines, Madonas, Varakļānu, Lubānas	Jēkabpils, Gulbene
Ogres	1134	37371	Ķeguma, Ogres (izņemot Suntužu, Krapes, Meņģeles un Mazozolu pagastus)	Rīga, Aizkraukle, Sigulda
Smiltenes	1677	15698	Smiltenes, Apes (izņemot Apes pagastu un pilsētu), Vijciema un Zvārtavas pagasti Valkas novadā	Valmiera, Valka, Cēsis
Valkas	473	6966	Valka, Ērgemes un Valkas pagasti Valkas novadā, Valga (Igaunija)	Valmiera, Smiltene

[Iedzīvotāju sk. pēc PMLP datiem uz 2021.g. sākumu. Avots: VRAA (2021). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums. Rīga.*]

Attīstības centru iedzīvotāju esošās un plānotās dzīves vietas

Attīstības centra ietekmes areāls	Deklarētās un faktiskās dzīves vietas nesakritības īpatsvars	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto pakalpojumus ārpus savas faktiskās dzīvesvietas (pagasta vai pilsētas), %	Iedzīvotāji, kuri plāno mainīt dzīves vietu, īpatsvars, %	Trīs visbiežāk minētās atbildes par plānoto dzīvesvietu pēc 10 gadiem
Gulbene	30,4	83	38	NA* (35,5%), Rīga (5,7%), Lielbritānija (2,9%)
Madona	30,2	84,2	36	NA (28,5%), Rīga (10,4%), Zviedrija (1,2%)
Valmiera	25,9	59,5	21,2	NA (27,8%), Rīga (4,9%), Vācija (0,8%)
Smiltene	25,1	92,7	32,6	NA (30,3%), Rīga (7,1%), Valmiera (4,0%)
Cēsis	20,2	78,1	28,5	NA (31,9%), Rīga (5,6%), Lielbritānija (1,7%)
Alūksne	19,1	84,4	33,9	NA (37,3%), Rīga (3,9%), Valmiera (2,2%)
Valka	18,3	88,2	39,5	NA (40,4%), Valmiera (6,6%), Rīga (4,4%)
Limbaži	19,1	85,8	35,7	NA (30,5%), Rīga (8,9%), Limbažu pagasts (2,8%)
Ogre	22,4	91,3	27,3	27,3 NA (28,6%), Rīga (6,3%), Vācija (1,1%)

[Informācija balstīta uz Excolo Latvia un *Draugiem.lv* veikto iedzīvotāju interneta aptauju 2013.g. Avots: VRAA (2013). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums*. Rīga, 16, 22, 28. lpp.]

3.97. att. Darba svārstmigrācija Vidzemē [Avots: DemoMig pētījums, 2018]

Par funkcionālās saišu intensitāti liecina iedzīvotāju svārstmigrācija, pakalpojumu izmantošana, kā arī pašvaldību sadarbība. Intensīvākās svārstmigrācijas plūsmas Vidzemē sadalās starp diviem ietekmes areāliem - Valmieru un Rīgu. Jo tālāk teritorija atrodas no Valmieras ietekmes areāla, jo noteicošāka iedzīvotāju svārstmigrācijā ir Rīgas ietekme. Līdzīga tendences vērojamas arī pakalpojumu izmantošanā. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa pārskaitījumos dominē Rīga. Tas liecina par to, ka daudzi reģiona iedzīvotāji strādā uzņēmumos, kuri atrodas vai ir reģistrēti Rīgā. Savukārt Valmiera ir nozīmīgs IIN pārskaitītājs teritorijās uz novada ziemeļiem. Pašvaldību sadarbības stiprināšanas jomā nozīmīga loma ir Valmierai, jo tā kopīgi ar apkārtējām pašvaldībām ir izveidojusi uzņēmumu veselības aprūpes pieejamības nodrošināšanai, sabiedriskā transporta pakalpojumu organizācijai un komunālo pakalpojumu nodrošināšanai.

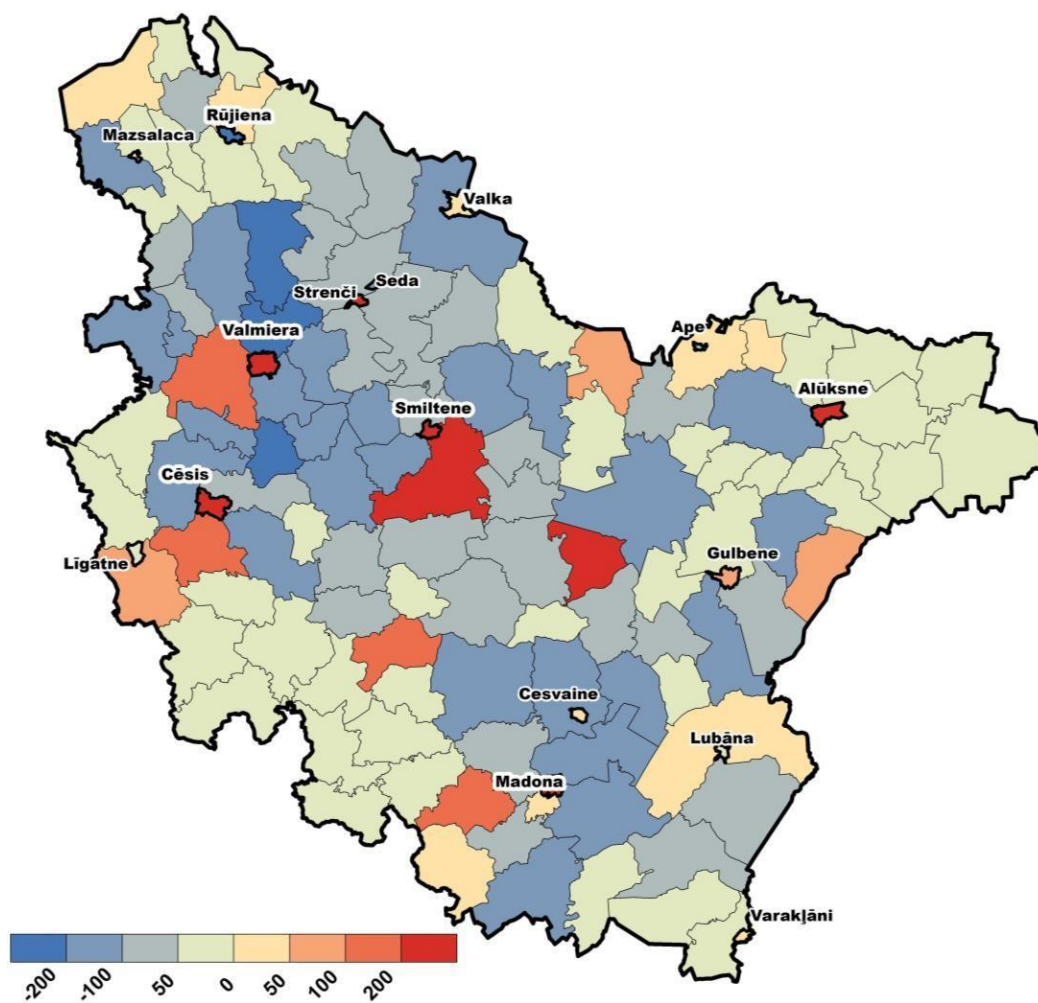
Analizējot funkcionālās saites ar citiem reģioniem kas saistītas ar darba svārstmigrācijas struktūru Vidzemē, LU pētnieki secinājuši, ka kopumā Vidzemes darba svārstmigrācija ir reģiona robežās (59%), bet nozīmīgs darba svārstmigrācijas virziens ir Rīga un Pierīga un tikai 2% saistīti ar darba svārstmigrāciju uz Latgales reģionu.

Analizējot mijiedarbību starp apdzīvotajām vietām ir konstatējumi attīstības centru tieces areāli.

**Vidzemes novadiem līdz ATR2021 būtiskākie nacionālās nozīmes attīstības centri
konkrētu aktivitāšu un pakalpojumu aspektā**

	Svārstmigrācija	Pakalpojumu nodrošināšana	Pašvaldību sadarbība	IIN
Kocēnu novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Burtnieku novads	Valmiera	Valmiera	Rīga, Valmiera	Valmiera
Amatas novads	Rīga			Rīga
Beverīnas novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Valmiera
Lubānas novads	Rīga	Rīga		Rīga
Pārgaujas novads	Rīga	Rīga	Valmiera	Rīga
Mazsalacas novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Jaunpiebalgas novads	Rīga	Rīga, Valmiera		Rīga
Valmiera	Valmiera	Rīga		Valmiera
Alūksnes novads	Rīga			Rīga
Līgatnes novads	Rīga	Rīga		Rīga
Vecpiebalgas novads	Rīga	Rīga		Rīga
Ērgļu novads	Rīga	Rīga	Jēkabpils	Rīga
Madonas novads	Rīga	Rīga		Rīga
Apes novads	Rīga			Rīga
Smiltenes novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Naukšēnu novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Raunas novads	Rīga	Rīga	Valmiera	Rīga
Cēsu novads	Rīga	Rīga	Valmiera	Rīga
Rūjienas novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Priekuļu novads	Rīga	Rīga		Rīga
Gulbenes novads	Rīga	Rīga		Rīga
Valkas novads	Valmiera	Valmiera		Rīga
Cesvaines novads	Rīga	Rīga		Rīga
Strenču novads	Valmiera	Valmiera	Valmiera	Rīga
Varakļānu novads	Rēzekne	Rīga		Rīga

[Avots: VRAA (2013). *Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums*. Rīga, 31-33. lpp.].°

3.98. att. Darba svārstmigrācija Vidzemē [Avots: DemoMig pētījums, 2017]

3.28. tabula

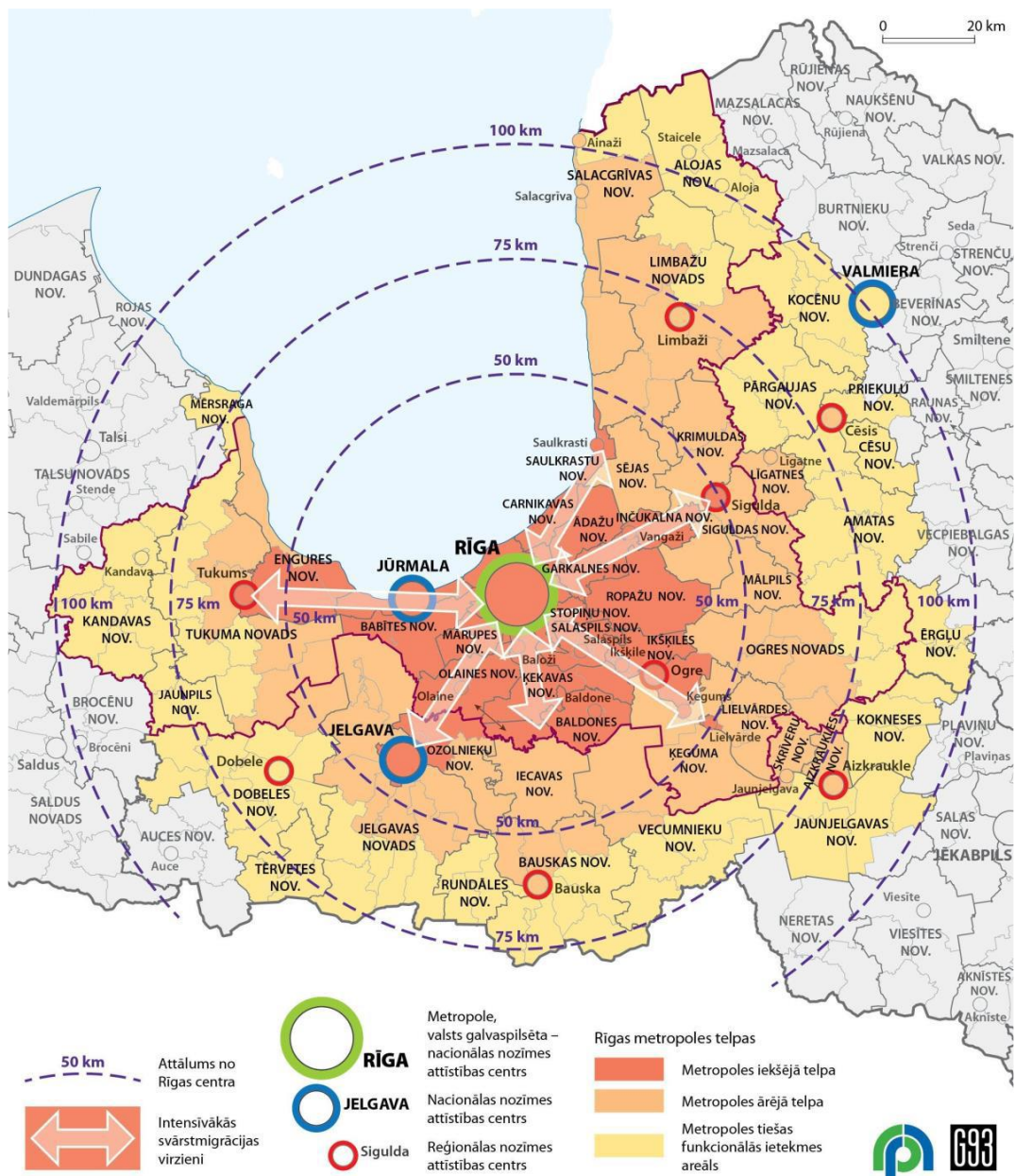
Strādājošo darba svārstmigrācija Vidzemē

	IEŅĀK	IZIET	SALDO	KOPAPJOMS
Valmiera	5 523	2 017	3 506	7 540
Cēsis	2 508	1 448	1 060	3 956
Madona	1 593	591	1 002	2 184
Gulbene	1 004	931	73	1 935
Smiltene	1 059	723	336	1 782
Alūksne	709	503	206	1 212
Valka	368	317	51	685
Attīstības centri (82.7%)				19 294
Vidzemē				23 325

3.5.2. FUNKCIONĀLĀS SAITES AR CITIEM REĢIŅIEM

Vidzemes plānošanas reģions robežojas ar Rīgas, Latgales un Zemgales reģioniem, ko saista arī dažāda veida infrastruktūra – reģionālas un valsts nozīmes galvenie autoceļi (A1, A2, A3, A6 u.c.), dzelzceļa līnijas (Rīga – Valka, Rīga – Skulte) u.c.

Vidzeme un Rīgas plānošanas reģions gan telpiski, gan funkcionāli Vidzemes plānošanas reģions ir cieši saistīts ar Rīgas plānošanas reģionu, galvenokārt saiknē ar galvaspilsētu kā valsts administratīvo centru un transporta mezglu.

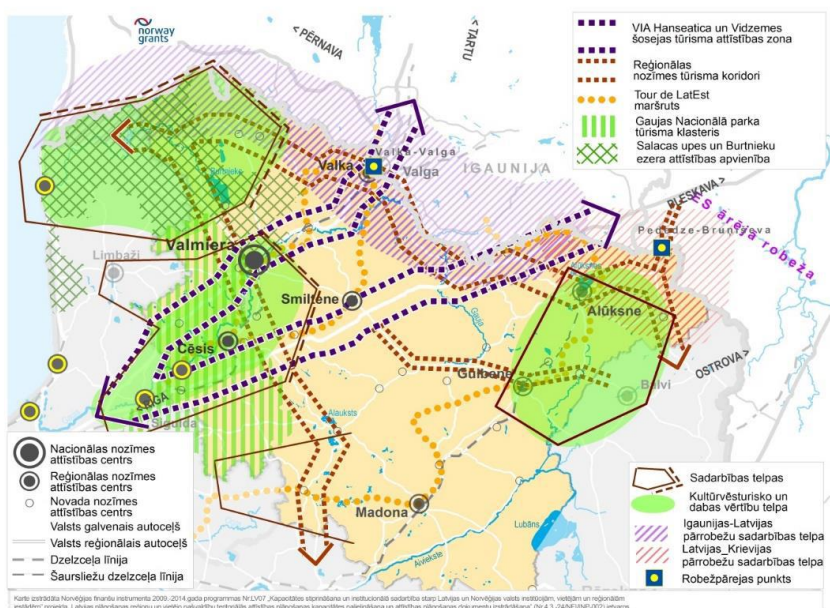
3.99. att. Rīgas metropoles telpa [Avots: Rīcības plāns, Rīgas metropoles areāla attīstībai, RPR]]

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030 ir noteiktas nacionālo interešu telpas, kam ir būtiska loma valsts ilgtspējīgā attīstībā un viena no šādām teritorijām ir Rīgas metropoles areāls ar izcilu vērtību un nozīmi valsts ilgtspējīgai attīstībai, identitātes saglabāšanai un ietver valsts attīstībai. nozīmīgus stratēģiskos resursus.

Rīgas metropoles areālu veido Rīgas pilsēta kopā ar tuvējām dažāda lieluma pilsētām – Jūrmalu, Olaini, Jelgavu, Baldoni, Salaspili, Ogrī, Tukumu, Siguldu un citām Rīgas pilsētai piegulošām un tuvajām novadu pašvaldībām. Ņemot vērā to izvietojumu un relatīvi ērtu Rīgas sasniedzamību, ir izveidojušās spēcīgas funkcionālās saites, ko nosaka Rīgas kā ekonomiskā, finanšu un kultūras centra pievilcība un ko veicina iedzīvotāju ikdienas svārstmigrācija.

Lai nodrošinātu Rīgas metropoles areāla vienotu un ilgtspējīgu attīstību, būtiski īstenot koordinētu sadarbību starp vietējām pašvaldībām, reģioniem un valsts institūcijām. Nepieciešams nodrošināt saskaņotu transporta infrastruktūras, sabiedriskā transporta un urbānās (apbūves) attīstības plānošanu. Jānodrošina zaļo teritoriju un ekoloģisko koridoru saglabāšana un funkcionēšana starp urbanizētajām teritorijām.

2020. gadā Rīgas reģions izstrādāja Rīcības plānu Rīgas metropoles areāla attīstībai, definējot metropoles iekšējo, ārējo, un metropoles tiešās funkcionālās ietekmes areālu, kā rezultātā lielu daļu Vidzemes reģionu definējot kā ietekmes telpu, ar vāji attīstītu sabiedriskā transporta sistēma un saistīto infrastruktūru un zemākas kvalitātes vietējo un reģionālo ceļu stāvokli.

3.100. att. Kopīgo sadarbības telpu interešu teritorijas 2030 [Avots: autoru veidots, VPR IAS 2030]]

Vidzemes plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģijā kā sadarbības telpa noteikts virziens uz Limbažiem un Ogrī. Funkcionāli novadu kontekstā jau vēsturiski Vidzeme ir cieši saistīta ar Limbažu jaunizveidoto novadu, tādejādi Vidzemes reģions atzinīgi vērtē priekšlikumu par Vidzemes reģiona paplašināšanos, iekļaujot gan Limbažu, gan Ogres novadus Vidzemes reģionā. Sadarbības nepieciešamība ar kaimiņiem dabas resursu apsaimniekošanas un aizsardzības jomā nosaka arī piederība dažādiem upju baseiniem – Vidzemes rietumu daļa – Gaujas un Salacas upju baseiniem.

Vidzeme un Zemgales plānošanas reģions ar Zemgales reģionu saites ir vājāk attīstītas, bet kā nozīmīgas minamas kopējās aizsargājamās teritorijas, satiksmes infrastruktūra un pakalpojumu attīstība. Būtiski nodrošināt savienojumus ar Zemgales apdzīvotuma centriem. Līdz šim Vidzemes reģions ar Zemgales reģionu ir veiksmīgi sadarbojies vairāku starptautisko sadarbības projektu ietvaros.

Vidzeme un Latgales plānošanas reģions - ar Latgales reģionu saista attīstīts ceļu tīkls Madonai, Cēsīm, Gulbenei, Alūksnei un Valmierai. Reālas funkcionālas saites izveidojušās Alūksnes un Gulbenes novadam ar Balviem Latgales reģionā. Alūksnes novads 2014-2020. gadā caur Latgales programmu varēja piesaistīt būtisku ES finansējumu. Nozīmīgas ir arī kopējās aizsargājamās dabas teritorijas. Tāpat Vidzemes reģiona pierobežas teritoriju attīstībā ir kopīgi risināms jautājums ar Latgales reģionu (Krievijas pierobeža).

3.5.2. PĀRVALDĪBA

Pārvaldība ir nozīmīga reģiona attīstības dimensija, jo tā nodrošina ietvaru attīstības politikas ieviešanai caur dažādu sabiedrības un institūciju iesaistīšanu un labo prakšu izplatīšanos. Iedzīvotāju skaita samazināšanās pašvaldībās liek apsvērt resursu efektīvāku izmantošanu un meklēt radošus veidus pakalpojumu nodrošināšanai caur ciešāku pašvaldību savstarpējo sadarbību un mobilajiem risinājumiem. Jau kopš 2011. gada aizvien vairāk pašvaldību pakalpojumu tiek piedāvāti arī elektroniskā veidā t.sk. arī caur centralizēto portālu Latvija.lv. Arī pilsētu līmenī elektroniskie un digitālie risinājumi jau tiek sākti izmantoti ikdienā, vairākās Vidzemes pilsētās veidojot īpašas viedās aplikācijas, kas risina dažādas pārvaldības problēmas vietējā mērogā. Tāpat reģionālā līmeņa pārvaldības risinājumi var sekmēt arī zināšanu uzkrāšanu un tālāku nodošanu. Nozīmīgākie pārvaldē iesaistītie spēlētāji Vidzemes plānošanas reģionā ir plānošanas reģiona administrācija, pašvaldības un dažādu nozaru valsts institūcijas, dažādu līmeņu izglītības, zinātniskās institūcijas, nevalstiskās organizācijas, nozaru un uzņēmēju asociācijas, lauku partnerības u.c. nevalstiskās organizācijas.

Eiropas valstu un reģionu pārvaldei nākas aizvien vairāk uzmanības pievērst enerģētikas, ekonomiskās konkurētspējas, pārrobežu sadarbības, sociālajiem, vides, kā arī iedzīvotāju iesaistes jautājumiem, uzticības un pārvaldes caurspīdīguma palielināšanai. Finanšu un ekonomikas krīzes pārvarēšana Latvijā ir veicinājusi lielāku finanšu centralizāciju. Vienlaicīgi, pieaug arī dažādu NVO loma pārvaldes jautājumu risināšanās. ES kopējās politikas un pieejamo fondu apjoms arī būtiski ietekmē valstu un pašvaldību pārvaldes dienaskārtību.

Reģiona pārvaldības procesus lielā mērā nosaka *politiskais un institucionālais ietvars*, kas paredz spēcīgu centrālo varu un pašvaldības. Latvijas plānošanas reģionu kompetences ir noteiktas Reģionālās attīstības likumā (2002). Plānošanas reģiona lēmēj institūcija un tā attīstības politikas noteicēja ir plānošanas reģiona attīstības padome, ko veido reģionā ietilpstošo pašvaldību domju priekšsēdētāji. Plānošanas reģiona izpildinstitūcija ir plānošanas reģiona administrācija, kas tiek finansēta no valsts budžeta. Tomēr lielākā daļa darbības ir saistīta ar dažādu ES un citu programmu īstenošanu. Koordināciju starp nacionālā līmeņa institūcijām un plānošanas reģioniem

Reģionālais pārvaldes līmenis Latvijā ir apveltīts ar salīdzinoši nelielām pilnvarām

Pēc reģionālās reformas Vidzemes reģiona robežas ir mainījušās no 26 pašvaldībām palika 11

nodrošina sadarbības komisijā, kurā darbojas plānošanas reģiona, attīstības padomes un ministriju norīkotie pārstāvji.

Reģionālais pārvaldes līmenis Latvijā ir apveltīts ar salīdzinoši nelielām pilnvarām. Plānošanas reģionu kompetences ir šauras un reģionu iespējas plānot un ieviest visaptverošas attīstības politikas, kas ņemtu vērā teritoriālo specifiku, ir ierobežotas. Reģiona attīstības padome nav tieši vēlētā institūcija. Tāpēc tai bieži pietrūkst politiskā mandāta ieviest visu reģiona pašvaldību aptverošus risinājumus. Kopš 2014.g. plānošanas reģionu kompetence ir vēl vairāk sašaurinājusies. Reģioni var tikai piedalīties, bet ne paši plānot un kontrolēt savulaik no rajoniem pārņemto pasažieru pārvadājumus.

Galvenās *plānošanas reģiona funkcijas* ir:

- reģiona teritorijas attīstības plānošana, t.sk. reģiona attīstības programmas un teritorijas plānojama izstrāde, īstenošana un uzraudzība
- vietējo pašvaldību teritorijas attīstības plānošanas dokumentu tiesiskuma uzraudzība;
- reģiona un vietējā līmeņa attīstības plānošanas dokumentu savstarpējās saskaņotības un to atbilstības normatīvo aktu prasībām izvērtēšana.

Jau kopš to izveides 2006. gadā plānošanas reģionu darbības efektivitāti nelabvēlīgi ietekmē neskaidrais politiskais fons par plānošanas reģionu statusu un funkcijām. Plānošanas reģions darbojas kā kopīgs forums dažādu vairākām pašvaldībām saistošu jautājumu izdiskutēšanai, saskaņošanai un vienotai interešu aizstāvībai. Reģions ir arī kā zināšanu pārneses platforma konsultācijām ar dažādām iesaistītām pusēm, piemēram valsts uzņēmumiem, izglītības iestādēm, nozaru ministrijām, interešu asociācijām un nevalstiskajām organizācijām. Izmantojot plānošanas reģiona platformu iesaistītajām pusēm paveras iespēja uzrunāt vairākas pašvaldības vienlaicīgi.

Alternatīva platforma pašvaldību interešu pārstāvniecībai nacionālajā līmenī ir Latvijas Pašvaldību savienība, kura ir ietekmīgāks spēlētājs politikas procesā nekā plānošanas reģioni. Tāpēc pašvaldību atbalsts plānošanas reģionu darbībai nav viennozīmīgs. Tomēr pastāv arguments, ka plānošanas reģioni darbībā mēdz vairāk līdzsvarot visas plānošanas reģiona teritorijas pašvaldību intereses un piedāvāt plašāku un balansētāku skatījumu uz attīstības problēmām.

Reģiona administrācija šobrīd ir kā atbilde mazāko pašvaldību kapacitātes ierobežojumiem. Plānošanas reģiona īstenotie projekti palīdz risināt vairākām pašvaldībām

kopīgas attīstības problēmas. Šādu projektu īstenošana katrā pašvaldībā atsevišķi, iespējams, nedotu vajadzīgo efektu. Tāpēc Vidzemes plānošanas reģions projektus parasti īsteno vairāku pašvaldību partnerībās dažādās valstīs. Šajā procesā notiek arī pašvaldību darbinieku mācīšanās un labāko pieredžu pārņemšana.

2014-2020. gadā reģions ir realizējis projektus ļoti dažādās jomās, ciešā sasaistē ar Attīstības programmā definētajam prioritātēm:

VPR teritorijā darbojās divi reģiona specializācijas jomām atbilstoši tīklojumi. Uz Gaujas Nacionālā parka bāzes ir izveidots Gaujas Nacionālā parka tūrisma klasteris, kas apvieno tūrisma nozarē iesaistītās puses. Lielā mērā pateicoties plānošanas reģiona atbalstam sekmīgi darbojas arī Latvijas bioekonomikas klasteris, kurā apvienojušies ar pārtikas nozari saistītie uzņēmumi.

VPR teritorijā šobrīd ir 11 *pašvaldības* un nacionālas nozīmes attīstības centrs - Valmiera. Reģiona pašvaldības ir dažādas pēc iedzīvotāju skaita un teritorijas lieluma, tomēr vairāk kā puse tās iedzīvotāju dzīvo kādā no pašvaldībām, kurās iedzīvotāju skaits pārsniedz 10000. Šīs pašvaldības pēc ATR kļuvušas par jaunizveidoto novadu centriem, kuriem tiks pievienotas apkārtējās teritorijas.

3.101. att. Vidzemes reģiona pašvaldības pēc ATR [Avots: autoru veidots]

Demogrāfiskie un sociālekonomiskie rādītāji kādreiz mazajos novados kopumā bija nelabvēlīgāki galvenokārt jau to ģeogrāfiskā novietojuma dēļ. Apdzīvotības samazināšanās pašvaldībām sadārdzina sabiedrisko pakalpojumu un infrastruktūras uzturēšanu, ja pašvaldības ienākumu bāze saglabājas nemainīga. Tieši šis ir viens no argumentiem, kāpēc tika pārskatītas pašvaldību administratīvo teritoriju robežas un lemts par reģionālo reformu.

Pāreju uz teritoriāli lielākām pašvaldībām pamatoja arī VARAM konceptuālais ziņojums "Par administratīvi teritoriālo iedalījumu," kurā tika secināts, ka kopumā kādreizējo republikas pilsētu pašvaldībām un lielo novadu pašvaldību grupai ir augstāki attīstības rādītāji. Līdzīgas tendences vērojamas arī izvērtējot pašvaldību spēju piesaistīt projektu finansējumu.

Latvijas konstitucionālā iekārta paredz spēcīgas pašvaldības. Pašvaldībām ir deleģētas nozīmīgas pilnvaras un to kompetences ir paplašinājušās. Atsevišķos gadījumos pašvaldības īsteno likumā atļautās brīvprātīgās iniciatīvas, piemēram, pārņemot savā pārziņā profesionālās izglītības iestādes. Aktuālākie jautājumi pašvaldībām saistās ar lielākām iespējām mājokļu jautājumu risināšanā, nekustamā īpašuma pārņemšanā un uzņēmējdarbības sekmēšanai savā teritorijā. Lai arī pašvaldību kompetenču palielināšanos varētu uzskatīt par soli decentralizācijas virzienā, deleģētajām funkcijām līdzī sekoja plašs normatīvais regulējums, kas palielina administratīvo slogu un samazina pašvaldību autonomiju. Administratīvais slogs pašvaldībām saglabājas un tas joprojām tiek minēts kā biežākā problēma pašvaldību aptaujās.

VARAM Informatīvais ziņojums konstatē, ka pēc apvienošanas novadu pašvaldības kopumā ir izveidojušas atbilstošu pakalpojumu sniegšanas sistēmu, palielinājušas infrastruktūras efektivitāti un radījušas priekšnoteikumus pašvaldību darba tālākai uzlabošanai. Tomēr pakalpojumu fiziskā pieejamība vairākās Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldībās joprojām ir problemātiska, ņemot vērā samērā lielos attālumus līdz pakalpojumu sniegšanas centriem. Tādēļ aizvien nozīmīga loma ir pagastu un novada pilsētu pārvalžu darbībai.

Sadarbība starp pašvaldībām līdz šim pamatā vērojama bijušo rajonu robežās šādās jomās:

- *Izglītības pārvaldes* uzdevumu realizēšana. Kopīgi izveidotas izglītības pārvaldes ir bijušā Valmieras un Cēsu rajonu teritorijas pašvaldībām. Starp pašvaldībām pastāv arī savstarpējo norēķinu prakse par izglītības iestāžu pakalpojumiem.

Kopumā var novērot, ka skolēnu plūsma notiek uz tām izglītības iestādēm, kuras atrodas spēcīgākajos attīstības centros - Valmierā, Cēsīs, Madonā.

- *Būvvaldes* pakalpojumu sniegšana. Līdz administratīvi teritoriālajai reformai vairākas pašvaldības bija vienojušās par kopīgu būvvaldes izveidošanu. Jaunizveidotie novadi ļauj būvvaldes centralizēt vienas pašvaldības ietvaros, kur tās iepriekš bija sadrumstalotas.
- *Reģionālās bibliotēkas* funkciju veikšana. Pašvaldībām ir noslēgti sadarbības līgumi ar tuvāko reģiona galveno bibliotēku. Kopumā reģiona galvenās bibliotēkas ir izveidotas 28 republikas vai reģionālās nozīmes attīstības centros.
- *Pedagoģiski medicīniskās komisijas* pakalpojumi. Beverīnas, Burtnieku, Kocēnu, Mazsalacas, Naukšēnu un Rūjienas kādreizējās pašvaldības šo funkciju deleģēja Valmieras pilsētas pašvaldībai.
- *Civilās aizsardzības* plāna izstrāde un civilās aizsardzības komisijas atrodas bijušo Valmieras un Cēsu rajonu robežās. Kopīga civilās aizsardzības komisija tika veidota arī starp kādreizējo Apes un Smiltenes novadu (pēc. 01.07.2021. kopīgs Smiltenes novads). ATR dēļ šī joma var piedzīvot būtiskas pārmaiņas.
- *Veselības aprūpes pieejamības* nodrošināšana. Veselības aprūpes jomā Valkas un Valmieras pašvaldības sadarbojas Vidzemes slimnīcas kapitālsabiedrībā kas atrodas Valmierā.

Kopumā vērtējot pašreizējās pašvaldību sadarbības formas Vidzemē var secināt, ka:

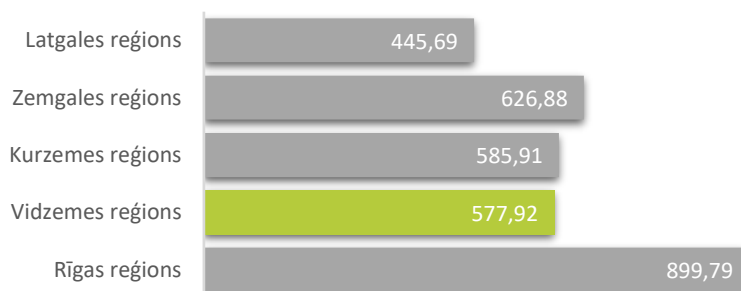
- Pašvaldības sadarbojas funkciju veikšanā, tomēr sadarbība mazāk vērojama starp lielāko novadu pašvaldībām, bet vairāk starp mazo novadu pašvaldībām
- Sadarbības formas vēl neskar plašāku tematisko jautājumu loku. Pašvaldības labprāt sadarbojas kultūras jomā, taču mazāk ekonomiskās attīstības un sociālajā jomā. Atzinīgi jāvērtē sadraudzības pašvaldību kontaktu nozīme.
- Sadarbība šobrīd aprobežojas ar kopēju funkciju veikšanu, bet ne ar augstākajām sadarbības formām kopēju attīstības projektu plānošanā un ieviešanā. Līdz ar to kopējā institucionāla integrācija VPR pašvaldību starpā vēl ir salīdzinoši zema.
- Sadarbību starp pašvaldībām veicina arī ES projekti, lai arī projektos iedibinātās partnerības ne vienmēr turpina sekmīgi darboties pēc projekta beigām.

- Šobrīd spēkā esošais politikas ietvars nepiedāvā motivējošus instrumentus pašvaldību sadarbības veicināšanā.

Līdz ar reģionālo reformu arvien lielāks izaicinājums būs panākt, lai arī lielākās pašvaldības sadarbotos.

Būtiski nepalielinoties reģionā pieejamajam publiskajam finansējumam, cīņa par piesaistītajiem iedzīvotājiem, ES fondu projektiem, kā arī valsts finansējumu pašvaldību vidū saasināsies. Tāpēc pašvaldību sadarbībai arī turpmāk būs liela nozīme konkurences attiecību līdzsvarošanā. Ņemot vērā sabiedrības novecošanās tendences, rūpes par iedzīvotāju dzīves kvalitāti un ekonomikas struktūras izmaiņas, īpaši vēlams būtu veicināt pašvaldību sadarbību veselības aprūpē, sociālo pakalpojumu sniegšanā, kā arī izglītības un darba tirgus sasaistes jomās.

Pašvaldību finanšu autonomijas, stabilitātes un rīcībspējas līmeni raksturo nodokļu ieņēmumi, kas veido lielāko daļu no pašvaldību pamatbudžeta kopapjoma. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa (turpmāk - IIN) ieņēmumi ir apjoma ziņā lielākie no nodokļu ieņēmumiem pašvaldību budžetos. 2019.gadā Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldību kopējie ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa sastādīja 116,75 milj. eiro, tas ir 89% no kopējiem pašvaldību nodokļa ieņēmumiem. Salīdzinot ar 2013.gadu kopējie IIN ieņēmumi Vidzemē ir palielinājušies par 30,55 milj. eiro. Salīdzinot ar citiem reģioniem, pašvaldību budžeta ieņēmumi no IIN 2019.gadā Vidzemes plānošanas reģionā ir otri zemākie aiz Latgales plānošanas reģiona un līdzīga situācija bija arī 2013. gadā.

3.102. att. IIN ieņēmumi uz 1 iedz. plānošanas reģionu pašvaldību budžetos

Novadu griezumā (*pirms ATR2021*) vislielākie IIN ieņēmumi 2019.gadā bija Valmierā (18,42 milj. EUR), Madonas (12,65 milj. EUR), Cēsu (12,13 milj. EUR) un Gulbenes (11,63 milj. EUR) novados, bet vismazākie IIN ieņēmumi – agrākajos Naukšēnu (1,07 milj. EUR), Jaunpiebalgas (1,20 milj. EUR), Cesvaines (1,33 milj. EUR) un Lubānas (1,34 milj. EUR) novados.

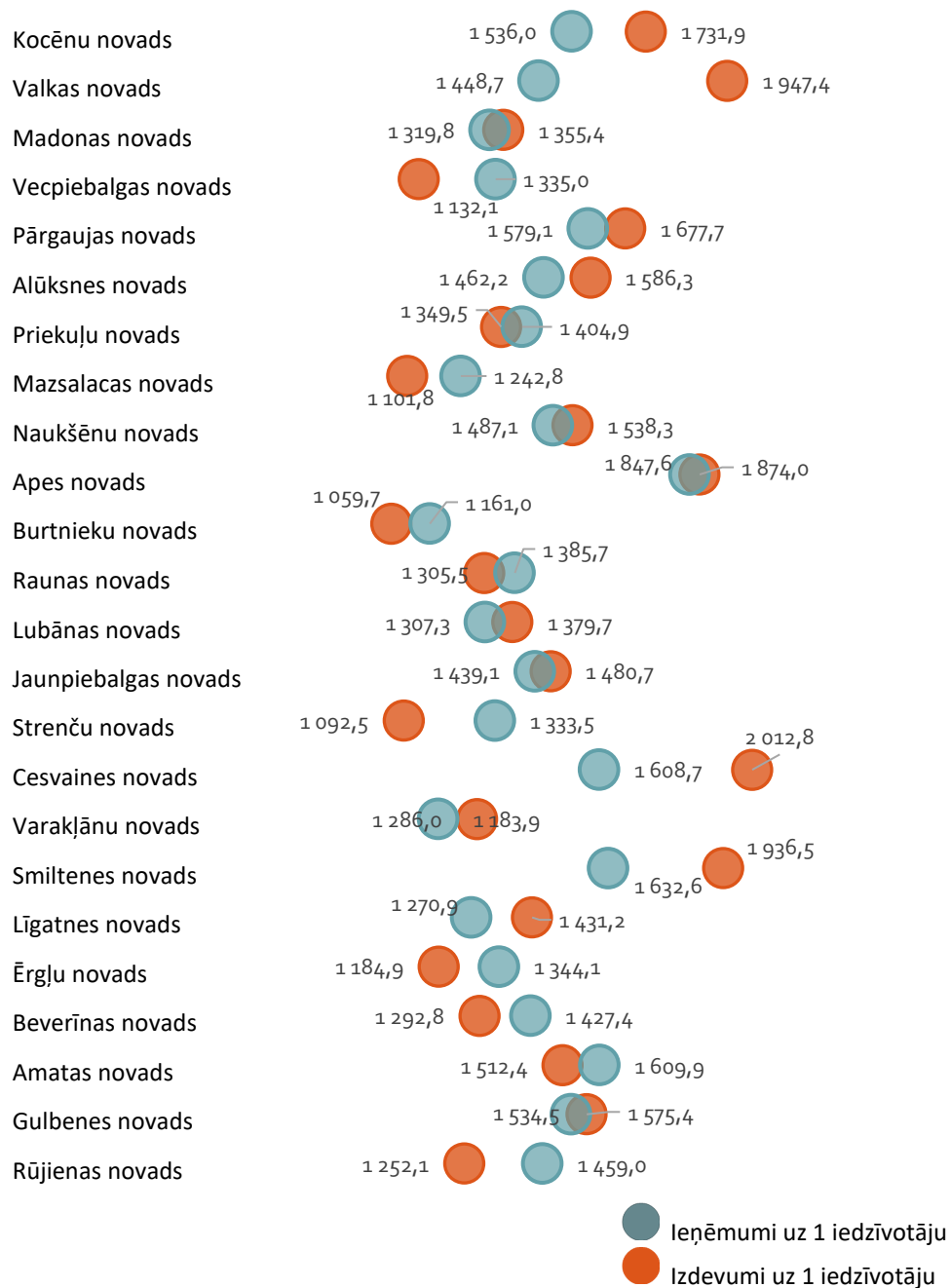
Vislielākie IIN ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju 2019.gadā bija Valmierā (787,86 EUR), vecajos Cēsu (663,16 EUR), Smiltenes (624,69 EUR), Beverīnas (623,06 EUR), Kocēnu (612,00 EUR), un novados, bet vismazākie - Mazsalacas (452,90 EUR), Alūksnes (490,95 EUR), Raunas (492,93 EUR) un Apes (497,86 EUR) kādreizējajos novados.

Vērtējot šī brīža reģiona pašvaldības, tieši Vidzemes plānošanas reģionam pievienotās pašvaldības ietur lielākos ienākuma nodokļa ieņēmumus. Vislielākos absolūtos ienākuma nodokļa ieņēmumus sev nodrošina Ogres novads, savukārt vērtējot uz 1 iedzīvotāju – Saulkrastu novadā.

Salīdzinot pašvaldību ieņēmumus un izdevumus pirms ATR2021, redzams, ka pēdējo piecu gadu laikā lielākajai daļai pašvaldību ieņēmumi ir mazāki nekā izdevumi - 2013.gadā izdevumi pārsniedza ieņēmumus par 6 815 084 EUR. Budžets ar lielāko deficītu 2013.gadā bija Cēsu (-2,9 milj. EUR), Madonas (-2,4 milj. EUR), Kocēnu (-1,6 milj. EUR) un Alūksnes (-1 milj. EUR) novados, bet lielākais budžeta pārpalikums Gulbenes novadā (+1,7 milj. EUR). Vidzemes pašvaldību finanšu kapacitāte ar normatīvajiem aktiem noteikto pašvaldības funkciju izpildei ir ļoti atšķirīga, liela daļa pašvaldību ar saviem budžeta ieņēmumiem nevar nodrošināt savu funkciju izpildi.

Salīdzinot kopējos pašvaldību ieņēmumus uz 1 iedzīvotāju ar izdevumiem uz 1 iedzīvotāju redzams, ka tikai Cesvaines un Strenču novados tie bija vienādi. Pusei reģiona pašvaldību izdevumi uz 1 iedzīvotāju pārsniedz ieņēmumus; līderis šai ziņā bija Kocēnu novads, kur pašvaldība uz vienu iedzīvotāju tērēja par 235 eiro vairāk kā ieņem. Savukārt Rūjienas, Gulbenes, Amatas, Beverīnas, Ērgļu, Līgatnes, Smiltenes un Varakļānu novados ieņēmumi pārsniedza izdevumus.

Vidzemē
2019.gadā ir
otri zemākie
pašvaldību
budžeta
ieņēmumi no
IIN

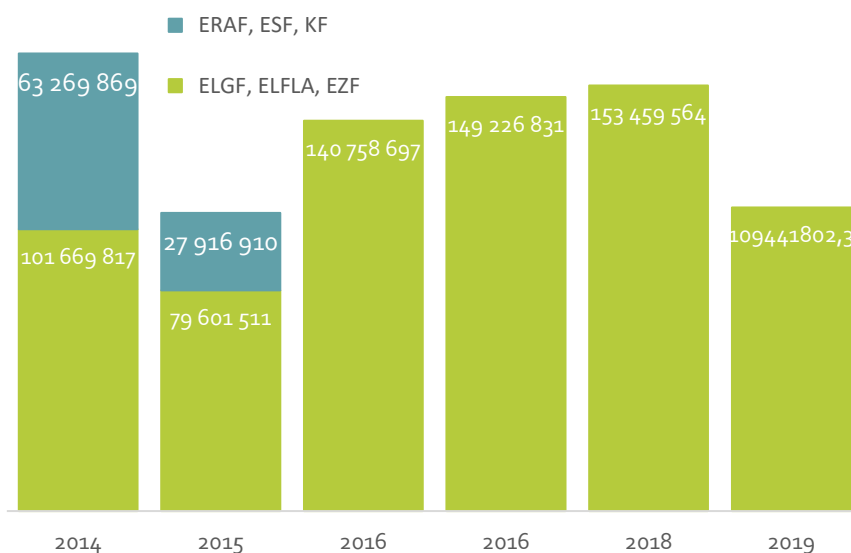

Vairāk kā pusei reģiona pašvaldību izdevumi uz 1 iedzīvotāju pārsniedz ieņēmumus

3.102. att. Pašvaldību kopējie ieņēmumi un izdevumi uz 1 iedzīvotāju 2019.gadā (EUR)[Avots: VARAM RAIM, VK, autora aprēķins, 2019]

Vidzemes reģiona pašvaldībās, tāpat kā citos reģionos, lielākā pašvaldību izdevumu daļa 2019. gadā tika atvēlēta izglītībai – vidēji 33%. Novadu griezumā visvairāk izglītībai tika atvēlēts Amatas (43,6%), novada (43,4%), Cescvaines (40%), Kocēnu (39,7%) novados, Valmierā (38,9%), bet vismazāk Varakļānu novadā (12,8%). Liela daļa izdevumu tiek izlietoti arī sociālajai aizsardzībai un kultūrai⁴³.

2014.-2020.gada plānošanas periodā pašvaldībām, NVO un uzņēmējiem bijā iespējas saņemt finansējumu no Eiropas Sociālā fonda (ESF), Eiropas reģionālās attīstības fonda (ERAF), Kohēzijas fonda (KF), Eiropas Lauksaimniecības fonda Lauku attīstībai (ELFLA), Eiropas Zivsaimniecības fonda (EZF), Teritoriālās sadarbības programmām, Eiropas Ekonomiskās zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas finanšu instrumenta, Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta u.c programmām.

3.103. att. Vidzemes plānošanas reģionā apgūtais ES fondu projektu finansējums (EUR) [Avots: VARAM RAIM, 2020]

Vidzemes plānošanas reģiona teritorijā lielākās summas tika piesaistītas no ELFLA, ELGF, EZF, ko var skaidrot ar to, ka Vidzemē ir attīstīta lauksaimniecība un ir lielākais reģistrēto zemnieku saimniecību skaits. Pašvaldību griezumā šajā periodā lielākās summas piesaistītas Madonas (137,4 milj. EUR), Gulbenes (103,2 milj. EUR), Smiltenes (70,1 milj. EUR) un Valkas (37,1

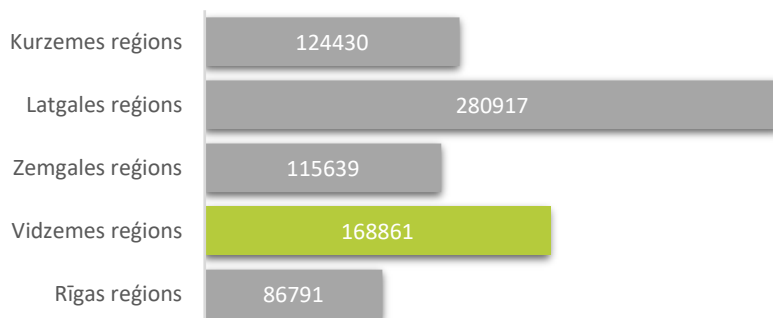
No 2014.-
2019.gadam
Vidzemes
reģiona
pašvaldības
piesaistījušas
kopumā

839,6

milj. EUR ES
fondu
finansējuma

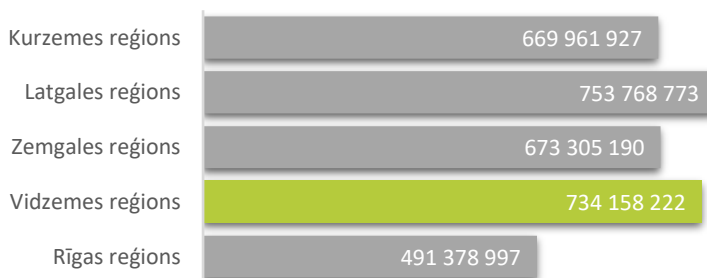
⁴³ Pašvaldību budžeta izdevumi veselībai, izglītībai un sociālajai aizsardzībai 2019. gadā, RAIM

milj, EUR) novados. Vislielākais atbalsta saņēmēju skaits: Alūksnes novadā 18159, Smiltenes novadā 11951, Amatas novadā 8916 un Valkas novadā 7023.

3.104. att. ELFLA, ELGF un EZF atbalsta apjoms, EUR 2014-2019
[Avots: VARAM RAIM, 2020]

Vidzemes plānošanas reģionā atbalstu no ELFLA, ELGF un EZF 2014.-2019.gados kopumā saņēmuši 168 861projekti. Vidzeme šai ziņā atpaliiek tikai no Latgales plānošanas reģiona, kur atbalstīts gandrīz divas reizes vairāk projektu (280 917). Tas saistīts ar Valsts izveidotu speciālu programmu Latgales reģionam, lielāku iespēju piesaistīt finansējumu. Savukārt, vislielāko atbalsta kopapjomu saņēmuši Latgales plānošanas reģionā atbalstītie projekti (753,8 milj. EUR). Vidzeme (734,2 milj. EUR) atbalsta kopapjoma ziņā apsteidz gan Zemgales, gan Kurzemes, gan Rīgas reģionu⁴⁴.

3.105. att. ELFLA, ELGF un EZF atbalsta saņēmēju skaits 2014-2019
[Avots: VARAM RAIM, 2020]

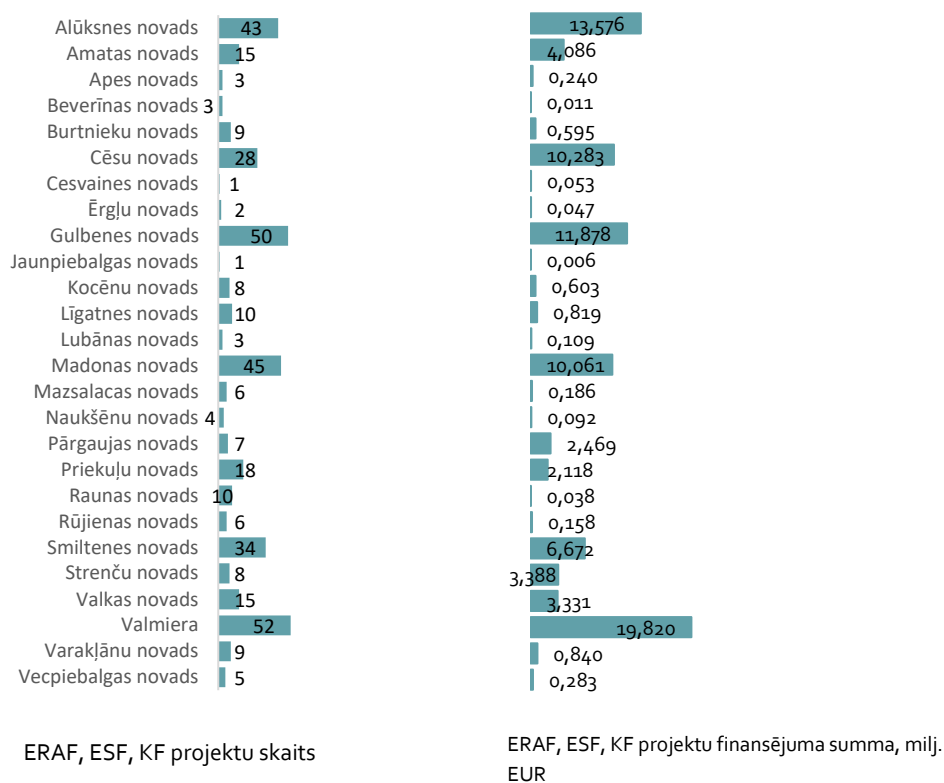
Vidzemes plānošanas reģionā atbalstu no ESF, ERAF un KF 2014.-2015. gadā kopumā saņēmuši 880 projekti. RAIM sistēmā nav iespējams redzēt jaunāku statistiku par ESF, ERAF un KF izlietojumu reģionos. Vidzeme šai ziņā atpaliiek no Rīgas (3699) un Kurzemes (995) plānošanas reģioniem. Vislielāko

Vidzemē atbalstu no ESF, ERAF un KF 2014.-2015.gadā kopumā saņēmuši

395 projekti

⁴⁴ VARAM RAIM dati, 2020

atbalsta kopapjomu saņēmuši Rīgas plānošanas reģionā atbalstītie projekti (626,1 milj. EUR).

3.106. att. ERAF, ESF, KF [Avots: VARAM RAIM, 2020]

Vidzeme (105,4 milj. EUR) atbalsta kopapjoma ziņā šajos 2 gados saņēmusi mazāk ka citi reģioni.

Pašvaldību griezumā lielākās summas piesaistītas šajos 2 gados piesaistītas Valmierā (19,8 milj. EUR), Alūksnes (13,6 milj. EUR), Gulbenes (11,9 milj. EUR), Cēsu (10,2 milj. EUR).⁴⁵

⁴⁵ VARAM RAIM dati, 2020

3.5.3. SOCIĀLĀS UN KULTŪRAS SAITES

Sociālās un kultūras saites ir nozīmīgs resurss reģionu attīstībā. Aktīva pilsoniskā sabiedrība laikus pamana problēmas un spēj rast risinājumus saviem spēkiem. Sociālās un kultūras saites stiprina sabiedrības sociālo kapitālu, veidojot klimatu uzticībai un sadarbībai. Tajās vietās, kur brīvā tirgus risinājumi ir nerentabli, aktīva sabiedriskā dzīve, iedzīvotāju iniciatīva un sadarbība nodrošina sabiedrības pamatfunkcijas un uztur dzīves kvalitāti.

Sociālās un kultūras saites uzturēt palīdz nevalstiskās (sabiedriskās) organizācijas, lauku partnerības, interešu grupas, neformālas iedzīvotāju iniciatīvas grupas, kultūras kolektīvi. Vidzemē vēsturiski sabiedriskā un kultūras dzīve ir bijusi bagātīga. Reģions tiek dēvēts par Latvijas kultūras šūpuli, jo no tā nākuši daudzi izcili rakstnieki, dzejnieki, mūziķi un sabiedriskie darbinieki. Arī šodien katrā pašvaldībā darbojas viens sieviešu klubs, vismaz viena jauniešu organizācija, senioru biedrība, labdarības organizācija, vairāki pašdarbības kolektīvi, sporta, izglītības un vēstures biedrība, vairāki mednieku un makšķernieku klubi.

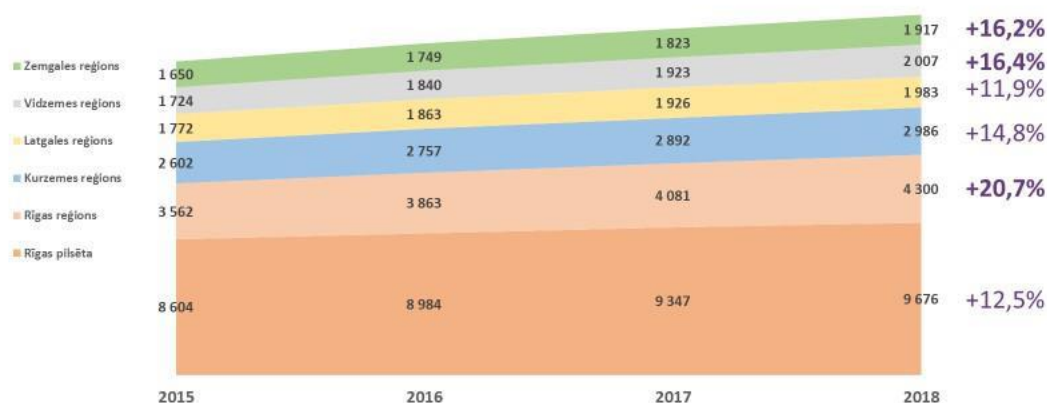
Nevalstisko organizāciju darbības profils mainās atbilstoši sabiedrības vajadzībām, pieejamajam finansējumam un citiem ārējiem faktoriem. Pēc administratīvi teritoriālās reformas noslēgšanās radās organizācijas, kuru darbība bija vērsta uz konkrētu teritoriju (pilsētu, pagastu, kultūrvēstures telpu) attīstību. Finanšu un ekonomikas krīzes laikā pieauga labdarības organizāciju t.sk. arī draudžu loma. Pēc krīzes veidojās biedrības alternatīvu izglītības formu ieviešanai, kā arī organizācijas, kas savos mērķos uzsvēra nepieciešamību veidot dialogu ar tautiešiem, kuri izbraukuši no valsts. Sabiedrisko aktivitāti un plašākām iedzīvotāju grupām noderīgus projektus veicinājusi LEADER+ programma, kurā iesaistījās lauku partnerības, kā arī daudzveidīgās novadu fondu aktivitātes.

2020. g. Vidzemē bija reģistrētas 8,7% (2160) no visām NVO. Uz 1000 iedzīvotājiem Vidzemē bija 11,7 organizācijas. Tas bija trešais lielākais organizāciju skaits uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā, kurā vidējais

Vidzemē uz
1000
iedzīvotājiem ir
7,1
nevalstiskās
organizācijas

rādītājs bija 12,4⁴⁶. Kopš 2014. gada NVO skaits un blīvums Vidzemē ir pieaudzis, kas ir pozitīvi. Ne visas no reģistrētajām organizācijām ir aktīvas. Bez oficiāli reģistrētajām organizācijām veidojušās arī neformālas iedzīvotāju iniciatīvas, kuru īstenošanā nozīmīga loma ir NVO fondiem, jauniešu organizācijām, t.sk. arī Jauniešu domēm, skolām, kā arī vietējām lauku rīcības grupām, kas ar LEADER+ projektu starpniecību dažādo lauku sociālo vidi.

Nodokļu maksātāju, kuru uzņēmējdarbības forma ir biedrība vai nodibinājums, skaits Latvijas reģionu griezumā* (VID)

Datu avots: Valsts ieņēmumu dienests. *Pēc nodokļu maksātāja datu apkopošanas brīdi norādītās juridiskās adreses.

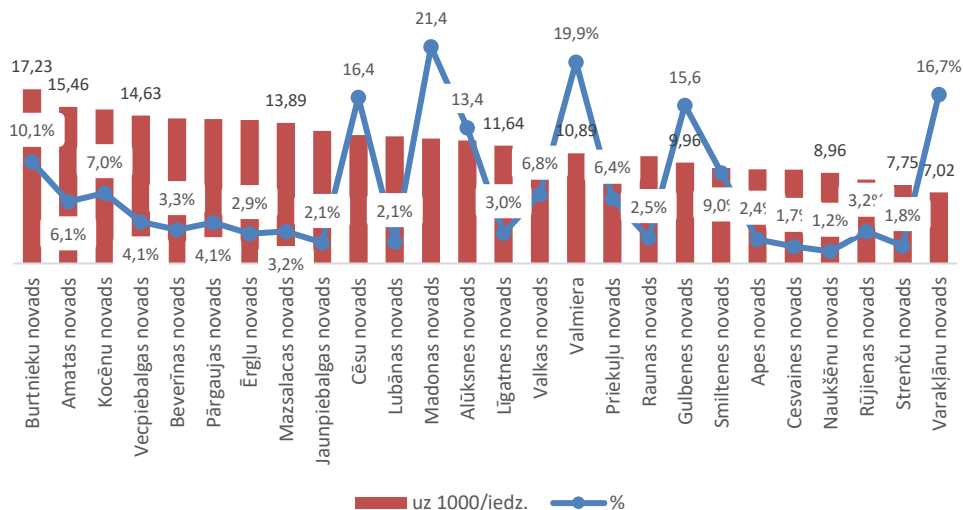

3.107. att. NVO dinamika 2015-2018. gads

[Avots: Latvijas nevalstisko organizāciju sektora pārskats: skaits, aktivitāte, finanses, 2019]

Visvairāk NVO (biedrības un nodibinājumi) - 270 (21,4%) bija reģistrēti Madonas novadā. Tomēr jaunu organizāciju reģistrēšana norisinās arī pārējās Vidzemes pašvaldībās un to skaitam ir tendence palielināties. Otrajā vietā pēc nevalstisko organizāciju skaita Valmiera ar 251 organizāciju jeb 19,9% no kopējā NVO skaita reģionā. Lielāka NVO koncentrācija vērojama teritorijās ar augstāku attīstības indeksu, tomēr ir izņēmumi. Lielākais NVO blīvums Vidzemē ārpus Valmieras bija Burtnieku (10,08%) novados, bet zemākais Naukšēnu (1,19%), Varakļānu (1,67%), Cēsaines (1,67%) un Strenču (1,75%) novados.

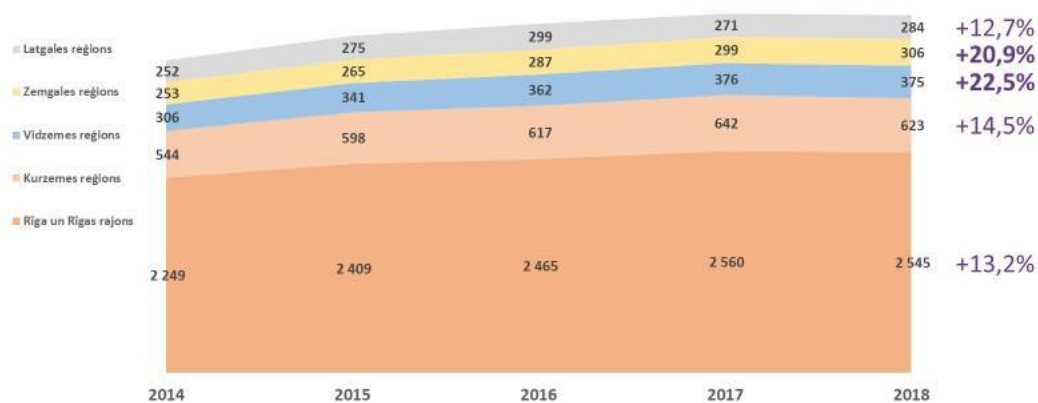
⁴⁶ Latvijas Pilsoniskā alianse (2019) *Latvijas nevalstisko organizāciju sektora pārskats: skaits, aktivitāte, finanses, 2019*

3.108. att. Vidzemē uz 1000 iedzīvotājiem ir 11,7 nevalstiskās organizācijas

Laika periodā no 2014. gada ir pieaudzis biedrību un nodibinājumu skaits, kas nodarbojas ar saimniecisko darbību. Turklāt vērojama tendence, ka reģionos pieaug saimnieciskās darbības veikšana organizācijās, kas skaidrojams ar nepietiekamu valsts un pašvaldību finansējumu organizācijām. 2018.gadā straujākais pieaugums organizāciju skaitam, kas nodarbojas ar saimniecisko darbību, vērojams Vidzemes reģionā (+22,5%)⁴⁷.

Biedrību un nodibinājumu skaits, kas iesniegtajos gada pārskatos uzrāda ieņēmumus no saimnieciskās darbības Latvijas reģionu griezumā* (VID)

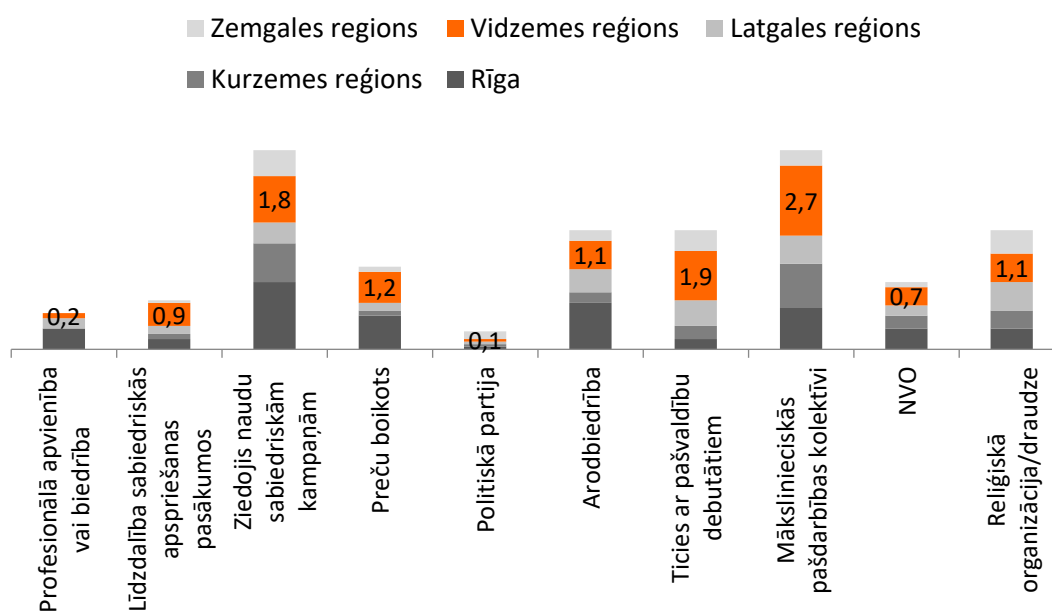
Datu avots: Valsts ieņēmumu dienests. *Informācijas avots: biedrību un nodibinājumu gada pārskati par 2014.-2018.gadu (Ministru kabineta 2006.gada 3.oktobra noteikumi Nr.808 "Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem").

3.109. att. NVO, kas nodarbojas ar saimniecisko darbību dinamika 2014-2018. gads [Avots: Latvijas nevalstisko organizāciju sektora pārskats: skaits, aktivitāte, finanses, 2019]

⁴⁷ LPA Latvijas nevalstisko organizāciju sektora pārskats: skaits, aktivitāte, finanses, 2019

Ir grūti noteikt aktuālo informāciju tieši par Vidzemes iedzīvotāju līdzdalību sabiedriskajās aktivitātēs. Par nosacītu izejas punktu var kalpot 2011. g. SKDS veiktās aptaujas rezultāti, pēc kuriem Vidzemē dažādās sabiedriskās aktivitātēs gada laikā bija iesaistījušies no 0,1-3% iedzīvotāju. Lai arī tas šķiet maz, salīdzinot ar citiem reģioniem, iedzīvotāju aktivitāte kopumā ir augstāka. Vidzemē NVO bija iesaistījušies 0,7% iedzīvotāju, kas bija otrs augstākais rādītājs aiz Rīgas. Vidzemes iedzīvotāji salīdzinoši vairāk bija piedalījušies arī sabiedriskās apspriešanas pasākumos (0,9%), tikušies ar pašvaldību deputātiem (1,9%). 1,1% iedzīvotāju Vidzemē un Latgalē atzina, ka darbojušies arī kādā reliģiskā organizācijā / baznīcu draudzē. Profesionālajā apvienībā vai biedrībā bija iesaistīti 0,2%, bet arodbiedrībās 1,1% Vidzemes iedzīvotāju. Vidzemes iedzīvotāji salīdzinoši biežāk piedalījušies arī dažādās individuālās līdzdalības aktivitātes, piemēram, ziedojuši naudu sabiedriskajām kampaņām (1,8%) un piedalījušies kādā preču boikotā (1,2%).

3.96. att. Vidzemes iedzīvotāju sabiedriskā līdzdalība [Avots: SKDS veiktā telefona aptauja projektā "Nacionālā identitāte un politiskā rīcībspēja," 2011.]

2020. gada nogalē sabiedrības aptauju pēc domnīcas PROVIDUS pasūtījuma veica pētījumu centrs SKDS. Kuru rezultātā konstatēts, ka Latvija joprojām raksturojama kā sabiedrība, kurā ir zems savstarpējās uzticēšanās līmenis. Tikai 32% no Latvijas iedzīvotājiem uzskata, ka vairākam cilvēku var uzticēties. Latvijas iedzīvotāji šobrīd raksturojami kā pilsoniski pasīvi - tikai 14% iepriekšējo divu gadu laikā bija piedalījušies kādā sabiedriskā apspriedē, piketā, ziedoja savu laiku sabiedriski svarīgai problēmai, parakstīja sabiedriski svarīgu vēstuli vai sazinājās ar ievēlētajiem deputātiem. Visapātiskākā sabiedrības daļa ir cilvēki ar pamatizglītību, kā arī Latvijas nepilsoņi. Visaktīvākā - cilvēki ar

augstāko izglītību. Aptauja parāda arī tendenci, ka iedzīvotāji vēlētos plašākas līdzdalības iespējas lēmumu pieņemšanā.

Ņemot vērā, ka nevalstiskās organizācijas ir nelielas un to darbība bieži vien skar tikai noteikta novada un grupas intereses, svarīga ir to savstarpējās sadarbības veicināšana. Sadarbība ir nosacījums arī efektīvākai un mērķtiecīgākai līdzdalībai un sadarbībai ar pašvaldību. To apliecina vairāku reģionā izveidoto nevalstisko organizāciju apvienību darbība. *NVO sektora pārskatā* konstatēts, ka Vidzemes un Kurzemes nevalstiskās organizācijas atzīst, ka vairāk sadarbojas ar citām nevalstiskajām organizācijām un vairāk tic iespējai ietekmēt lēmumus pieņemšanu (73%).⁴⁸

Novadu nevalstiskās organizācijas piedalās arī nacionālā līmeņa NVO - Latvijas Muzeju asociācijā, Latvijas Mūzikas iestāžu asociācijā, Latvijas Bērnu fondā, Latvijas Sarkanajā Krustā, Latvijas Pilsoniskā aliansē, Latvijas Platformā attīstības sadarbībai, Latvijas Lauku forumā, u.c., kā arī darbojas profesionālajās organizācijās: Latvijas Tirgotāju asociācijā, Latvijas Būvnieku asociācijā, Latvijas Būvinženieru savienībā, Latvijas Kokapstrādes uzņēmumu asociācijā, Latvijas ārstu, skolotāju, lauksaimnieku u.c. organizācijās.

Zemāk sniegts īss pārskats par sabiedrisko organizāciju darbības profilu, akcentējot sabiedrisko organizāciju sadarbības saišu potenciālu.

3.29. tabula

Vidzemes novadu sabiedrisko organizāciju profils un saišu potenciāls

Lauku partnerības

Vidzemē darbojas 8 lauku partnerību organizācijas, kuras piedalījušās LEADER+ programmas projektos. Šīm organizācijām ir saišu potenciāls, jo tās īsteno aktivitātes vairākos novados. Starp šīm organizācijām ir: lauku partnerība "Brasla", Īģes lauku partnerība, biedrība "No Salacas līdz Rūjai", Cēsu rajona lauku partnerība, partnerība "Ziemeļgauja", Abulas lauku partnerība, Alūksnes lauku partnerība, Biedrība "Sateka" Gulbenē.

Novadu fondi

Lauku-pilsētu saišu stiprināšanā nozīmīga loma ir 3 novadu fondiem - Madonas novada fondam, Alūksnes-Apes novada fondam, kā arī Valmieras novada fondam, jo to īstentās aktivitātes skar ne tikai pilsētu, bet arī lauku iedzīvotājus.

⁴⁸ Latvijas Pilsoniskā alianse (2013) *Pārskats par NVO sektoru Latvijā* Latvijas Pilsoniskā alianse: Rīga. Pieejams: http://nvo.lv/site/attachments/03/11/2014/Petijums_Parskats_par_NVO_sektoru_LV_2013.pdf.

Alūksnes novads

Liels sabiedrisko organizāciju skaits un aktivitāte. Darbojas nevalstisko organizāciju atbalsta centrs ar vairāk kā 80 NVO un vairākām neformālajām grupām ne tikai no Alūksnes, bet arī Apes, Balvu, Viļakas, Gulbenes un Rīgas. Izveidota sociālo organizāciju apvienība, sieviešu organizāciju apvienība un novada Jauniešu apvienība. Regulāri notiek iedzīvotāju ideju forumi.

Cēsu novads

Plašs sabiedrisko organizāciju loks. Vairākas sabiedriskās organizācijas, kuras bagātina kultūras dzīvi un palīdz uzturēt attiecības ar diasporu. Pozitīvā pieredze ievērojama privāto uzņēmēju un jauniešu iesaiste kultūras aktivitāšu īstenošanā.

Gulbenes novads

Izveidots NVO centrs, kas apvieno 10 organizācijas. Nozīmīga loma biedrībai "Sateka", kas izmanto LEADER+ projektu iespējas, kā arī vietējai Tirzas pagasta atbalsta biedrībai.

Limbažu novads

Novads ar dažādu projektu līdzfinansēšanu sniedz NVO atbalstu pašvaldības attīstības veicināšanā, kā ietvaros tiek turpināta reģionālu saišu veidošana starp novada pilsētām – Salacgrīvu, Aloju, Ainažiem un Limbažiem.

Madonas novads

Augsta NVO koncentrācija. Nevalstisko organizāciju loks skar uzņēmējdarbības, aktīvas atpūtas, veselīga dzīvesveida, vides izglītības, sociālos pakalpojumu, kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas, brīvā laika pavadīšanas jomas. Madonā ir izveidots NVO atbalsta centrs un Madonas novada fonds.

Ogres novads

Liels NVO skaits, sevišķi pašdarbības un kultūras jomas kolektīvi, kā arī sporta aktivitāšu organizācijas. Aktīva jauniešu iesaiste un pašdarbība. Daudz un aktīvi darbojas arī dažādas senioru veidotas organizācijas lielākajā daļā novada apdzīvoto vietu. Lielākā NVO skaita un aktivitātes koncentrācija novada centrā – Ogres pilsētā.

Saulkrastu novads

Pašvaldība caur konkursiem aktīvi piešķir finansējumu dažādām novadā bāzētām biedrībām gan sporta, gan kultūras, gan biznesa attīstības jomā. NVO un pašdarbnieku kolektīvi palīdz īpaši aktivizēt novada sporta un kultūras dzīvi.

Smiltenes novads

Nevalstiskās organizācijas pārstāv plašu interešu spektru ieskaitot dažādu iedzīvotāju grupu atbalsta organizācijas. Novadā ir vairāki sporta klubi un amatnieku apvienības. Nozīmīga loma LEADER+programmas projektu īstenošanā ir Abulas lauku partnerībai.

Valkas novads

Vairākas biedrības, kuras orientētas uz pilsētas un Latvijas Ziemeļaustrumu pierobežas reģionu attīstību, t.sk. Latvijas-Igaunijas institūts, mazpulku biedrība, Rotari klubs, vairākas jauniešu, senioru atbalsta biedrības, kā arī dāmu klubs.

Valmieras novads

Augsta nevalstisko organizāciju koncentrācija un daudzveidība, kas vainagojusies ar stratēģisku pašvaldības un nevalstisko organizāciju partnerību. Darbojas Valmieras novada fonds, kurš īsteno dažādas uz iedzīvotāju grupu pašiniciatīvu balstītus projektus apkārtējos Burtnieku, Kocēnu Rūjienas, Mazsalacas, Naukšēnu, Beverīnas novados.

[Avots: Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldību ilgtermiņa attīstības stratēģijās un programmās pieejamā informācija. Pašvaldību mājas lapās pieejamā informācija.]

SECINĀJUMI

- Pēc finanšu un ekonomikas krīzes vairākas biedrības ar pašvaldību palīdzību īstenoja labdarības un sociālās palīdzības funkcijas. Dažos gadījumos tas veidoja sadarbības pieredzi un radīja lielāku uzticību starp nevalstiskajām organizācijām un pašvaldību. Sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām ir minēta vairākās attīstības programmās. Tomēr sadarbība stratēģiskā līmenī vēl tikai veidojās. Vairākās pašvaldībās ir aktuāls jautājums par efektīvāku sabiedrisko organizāciju darba koordināciju.
- Tā kā Vidzemes novadu nevalstisko organizāciju darbība ir vērsta uz noteiktu iedzīvotāju grupu un teritoriju interesēm, būtu jāstiprina to organizāciju iesaiste tīklojumos, kas spēj identificēt un risināt vairākām teritorijām kopīgās problēmas.
- LEADER+ pieeja ir bijusi noderīga lauku iedzīvotāju aktivizēšanā. Pārvaldes institūcijām būtu jāizvērtē un iespēju robežās jāatbalsta veiksmīgākās mikroiniciatīvas, lai palielinātu to ietekmi plašākā mērogā.
- Atbildot uz pārmaiņām sabiedrībā, nevalstiskajām organizācijām būs jāpaplašina dažāda veida sociālās palīdzības, apmācības un aprūpes iespējas, kā arī veidot atbalsta centrus dažādām sabiedrības grupām, piemēram, jaunajām māmiņām, ģimenēm ar bērniem līdz skolas vecumam, jauniešiem, vientuļajiem senioriem u.c. grupām. Tāpēc aktuāla ir dažādu sociālo organizāciju lomas stiprināšana, lai tās kļūtu par uzticamiem partneriem apmierinot dažādās iedzīvotāju grupu vajadzības.

VIDZEMES REĢIONA SVĪD ANALĪZE

stiprās puses:

Augsts iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvars attīstības centros, visaugstākais iedzīvotāju ar arodizglītību īpatsvars starp reģioniem

Augstākais radošās šķiras īpatsvars ārpus Rīgas metropoles reģiona

Augsts svārtsmigrējošo iedzīvotāju īpatsvars

Attīstīta IT infrastruktūra reģionā – jo sevišķi pilsētās

Ainaviska un kvalitatīva dzīves vide – speciālistu piesaistes faktors

Pieejama infrastruktūra un brīvas teritorijas ražošanas attīstībai gan lauku, gan pilsētu teritorijās

Pamata publiskā infrastruktūra attīstības centros ir sakārtota

Degradēto teritoriju un neizmantotās ražošanas infrastruktūras potenciāls ražošanas attīstībai

Noietu tirgus centros – ir vietējais patērētāju tirgus reģiona mazajiem ražotājiem

Vidzemes augstskolas potenciāls – ViA kā sadarbības partneris uzņēmumiem: zināšanu un ekspertīzes pārneses iespējas tautsaimniecībā

Ekoloģiski tīra vide, augsts bioloģiskās daudzveidības līmenis, liela ainavu daudzveidība, unikālas kultūrvēsturiskās vērtības un tradīcijas.

Blīvs autoceļu tīkls, atrašanās tranzīta koridoru tuvumā, funkcionējoša dzelzceļa esamība, attīstīts sabiedriskā transporta tīkls

Magistrālā gāzes vada pieejamība

vājās puses:

Mazs apdzīvotības blīvums un iedzīvotāju skaits, iedzīvotāju novecošanās un skaita sarukšana

Iedzīvotāju novecošanās nākotnē palielinās nepieciešamību pēc sociālajiem pakalpojumiem un veselības aprūpes un sociālajiem pabalstiem

Iedzīvotāju izglītības, prasmju un profesiju piedāvājuma neatbilstība darba tirgus kvalitātes un strukturālām prasībām.

Aizplūstoši cilvēkresursi – nepietiekams darbaspēks. Izglītota un kvalificēta darbaspēka aizplūšana no reģiona.

Zemi vidējie ienākumi

Infrastruktūras zemā kvalitāte – ceļu tīkls ir ar zemu kvalitāti, rada papildus izmaksas gan pašvaldībām, gan uzņēmumiem.

Reģiona ekonomikas struktūrā dominē nozares ar zemu pievienoto vērtību

Ražošanas un pakalpojumu koncentrācija lielākajos centros, neattīstīta un maz apdzīvota nomales un pierobeža.

Statistikas un informācijas trūkums par uzņēmumiem un to darbību

Ģeogrāfiski izdevīga atrašanās vieta un laba aizsniēdzamība

Nepietiekama pārvaldes kapacitāte un zināšanu trūkums par uzņēmumiem, nišām, attīstības potenciāliem, galvenajiem eksporta partneriem

Sadrumstalots vietas mārketingš

Piesārņojuma riski degradētajās teritorijās

Maza uzņēmumu sadarbība – netiek izmantots sadarbības un specializācijas potenciāls

Dzelzceļa infrastruktūras samazināšanās

Nepietiekami attīstīta velo infrastruktūra

Maza telekomunikāciju un interneta pieejamība lauku teritorijās

Sabiedriskā transporta pieejamība ir nepietiekama

Nepietiekošas elektroapgādes jaudas, nestabilitāte, augstas pieslēguma izmaksas

Liels attālumš starp teritorijām – zems apdzīvotības blīvums

iespējas:

Attīstības centri – zināšanu un speciālistu piesaistes punkti, noieta tirgus reģiona ražotājiem un pakalpojumu sniedzējiem

Pārrobežu sadarbība

Atbalsts tradicionālo ražošanas nozaru uzņēmumiem un lauku saimniecībām, lai

nodrošinātu plašu iedzīvotāju skaita nodarbinātību

Centru - lauku teritoriju dzīves vides sinerģija (vienots dzīves vides piedāvājums speciālistiem)

Uzņēmumu, Vidzemes augstskolas, pašvaldību, reģiona administrācijas sadarbība uzņēmējdarbības vides attīstīšanā reģionā

Izmaksu mazināšana, realizējot energoefektivitātes pasākumus

Centru un lauku teritoriju ciešāka integrācija – ražošanas, noieta, mārketinga tīklu attīstīšana.

Ainavas kā reģiona attīstībai būtisks potenciāls

Augsts attālinātā darba attīstības potenciāls

Uz cilvēku vajadzībām veidotu pakalpojumu pieejamība

dzelzceļa kā sabiedriskā transporta sistēmas mugurkaula attīstīšana, stāvparku infrastruktūras attīstīšana

mobilitātes punktu veidošana

dzelzceļa līnijas Rīga – Valga attīstīšana par Z-D virziena kravu plūsmas koridoru starptautiskajā un iekšzemes satiksmē un dzelzceļa līnijas Pļaviņas – Gulbene attīstīšana iekšzemes kravu pārvadājumos

draudi:

Iedzīvotāju skaita samazināšanās un cilvēkresursu kvalitātes pazemināšanās;

Ekonomiskās aktivitātes pazemināšanās;

Reģiona konkurētspējas pazemināšanās;

Ienākumu pazemināšanās un nabadzības riska pieaugums

Dzīves kvalitātes pazemināšanās, īpaši lauku un attālinātu teritoriju iedzīvotājiem pakalpojumiem koncentrējoties tikai centros

Darbaspēka skaitliskā un kvalitatīvā potenciāla pazemināšanās

Valsts iestāžu centralizācija

Finansējuma samazinājums infrastruktūrai

Ceļu un sakaru infrastruktūras stāvokļa turpmāka pasliktināšanās

Esošo dzelzceļa līniju slēgšana